

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУЧЕР ГАЛИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 364.4 (477.46) – 056.42 (043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В
УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

13.00.05 – соціальна педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Г. М. Кучер

Науковий керівник: Кравченко Оксана Олексіївна, доктор педагогічних наук, доцент

АНОТАЦІЇ

Кучер Г. М. Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.05 – Соціальна робота. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2019.

Дисертацію присвячено актуальній темі соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: уперше на основі теоретичного обґрунтування наукової проблеми розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади, яка включає мету, завдання, етапи реалізації, суб'єктів надання соціальних послуг, оновлену мережу закладів соціального захисту; обґрунтовано підходи та принципи надання соціальних послуг вразливим категоріям населення, запропоновано інноваційні форми та методи їх реалізації; проаналізовано вітчизняне та міжнародне нормативно-правове забезпечення системи соціальної роботи в умовах децентралізації; розроблено методологічний інструментарій моніторингу ефективності соціальної підтримки вразливих категорій населення; уточнено сутність ключових понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні послуги», «складні життєві обставини», «вразливі категорії населення»; подальшого розвитку набули інноваційні форми надання соціальних послуг у громаді.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні і впровадженні в практику діяльності єдиного центру соціальних послуг структурно-функціональної моделі соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади. Матеріали дослідження використано у роботі зі студентами та викладачами факультету соціальної та психологічної освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини – слухачами «Школи соціальних знань», а також у межах діяльності структурних підрозділів факультету – Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів», Гендерного центру, Центру родинного виховання.

Одержані результати дослідження можуть бути використані під час розробки конкретних заходів реалізації нормативно-правового, фінансово-економічного та організаційно-функціонального механізмів децентралізації соціальних послуг з описом регіонального досвіду, зокрема у напрямі посилення ролі та участі органів місцевого самоврядування та громадських організацій, а також у системі підвищення професійної кваліфікації соціальних працівників.

На основі аналізу наукових праць різного спрямування запропоновано визначення соціальної роботи як інтегрованого, універсального виду діяльності, спрямованого на задоволення соціально-гарантованих та особистісних інтересів і потреб людей, перш за все вразливих категорій населення. Соціально-педагогічна робота розглядається як різновид соціально-педагогічної діяльності, який здійснюється у певній соціальній інституції та спрямований на точно визначений об'єкт впливу. У контексті того, кого стосується діяльність, соціально-педагогічну роботу спрямовують на різні категорії дітей, молоді, дорослих або окремі соціальні групи, а з урахуванням місця, де вона відбувається, розрізняють соціально-педагогічну роботу в закладі освіти, реабілітаційному центрі, притулку, громаді тощо.

Аналіз міжнародного та вітчизняного нормативно-правового забезпечення системи соціальної роботи в умовах децентралізації дав змогу встановити, що законодавча база, що регулює питання соціальної підтримки вразливих категорій населення, здебільшого сформована, проте низка проблем потребує врегулювання: необхідно привести у відповідність із соціальними засадами бюджетне законодавство; потребує розв'язання питання постійного методичного забезпечення установ та закладів, що надають соціальні послуги,

та запровадження механізму громадського контролю за якістю надання соціальних послуг і за роботою їх надавачів; з метою розвитку соціальних послуг на рівні територіальних громад відповідно до потреб, забезпечення доступності необхідно на законодавчому рівні запровадити формування державного реєстру надавачів, отримувачів соціальних послуг та осіб, які потребують їх надання; важливою є розробка нових моделей системи соціального обслуговування, які б були зрозумілі територіальній громаді, оскільки сьогодні органи місцевого самоврядування не мають достатньо стимулів для утворення закладів, що надають соціальні послуги; проблемним є визначення мінімального (гарантованого) пакета соціальних послуг та джерел його фінансування.

Встановлено, що процес запровадження цілісної системи інтегрованих соціальних послуг у громадах не завершено, насамперед, через відсутність на рівні держави чітких механізмів її впровадження, необхідність внесення змін до нормативно-правових документів, які регулюють діяльність соціальних установ, через нестачу кадрових, матеріально-технічних, фінансових, часових ресурсів, відсутність зацікавленості місцевої влади у змінах.

Узагальнено міжнародний досвід децентралізації соціальних послуг і визначено основні проблеми вітчизняної системи соціальної роботи із вразливими категоріями населення: посильний державний вплив у сфері надання соціальних послуг з недооцінкою ролі громадських, релігійних та недержавних організацій у цьому процесі; незбалансований перерозподіл повноважень між органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та надавачами соціальних послуг; неупорядкованість процесу управління системою надання соціальних послуг; відсутність чітких критеріїв моніторингу, контролю, дотримання стандарту та оцінки якості соціальних послуг; відсутність планування необхідних видатків на надання конкретних соціальних послуг за результатами моніторингу; бюрократизація системи планування необхідних обсягів бюджетного фінансування; недосконалість законодавства щодо прав органів місцевого самоврядування та місцевих державних

адміністрації організувати послуги у громаді; відсутність практики впровадження планів щодо соціального благополуччя населення територіальної громади; при виборі пріоритетної моделі надання соціальних послуг не враховується думка громади як користувача послуг, так і платника податків, з яких формуються бюджети соціальних програм.

Встановлено, що з міжнародного досвіду варто запозичити такі види соціальної підтримки: створення «центрів порад»; розвиток системи послуг, з яких можна отримати прибуток; створення служб, що працюють із сторонами, втянутими у конфлікт, як альтернативи поліції; утворення приватних будинків, у яких здійснюється піклування і догляд за старими й особами з інвалідністю; утворення служби паліативного догляду.

На основі аналізу наукових досліджень, міжнародного досвіду та вивчення стану надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в громаді розроблено структурно-функціональну модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади. У структурі моделі виокремлено мету, завдання, етапи реалізації, суб'єктів надання соціальних послуг, оновлену мережу закладів соціального захисту; обґрунтовано підходи та принципи надання соціальних послуг вразливим категоріям населення, запропоновано інноваційні форми та методи їх реалізації.

Метою реалізації моделі соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади є реформування соціальних послуг, створення конкурентного ринку соціальних послуг, підвищення їх якості та доступності.

Для впровадження означеної моделі розроблено потужну мережу закладів соціального захисту, що надають соціальні послуги дітям, сім'ям із дітьми, молоді, особам з інвалідністю, пенсіонерам, бездомним, звільненим та іншим вразливим категоріям населення. Для утворення комплексних центрів надання соціальних послуг на базі діючої мережі закладів та установ, з метою її оптимізації, Уманська міська рада приєднала до Управління праці та соціального захисту населення шляхом реорганізації Міський центр соціальних

служб для сім'ї, дітей та молоді та створила єдиний центр соціальних послуг.

Доведено, що для формування нової моделі соціальної підтримки в громаді необхідно забезпечувати якість та доступність соціальних послуг; дотримання соціальних прав членів територіальної громади; контроль за виконанням соціального законодавства. У результаті децентралізації та утворення територіальних громад визначено ті соціальні послуги, яких потребує громада міста Умань, та їх кількість, що забезпечує ефективне використання фінансів, кадрів та впровадження ефективної соціальної політики, яка дозволить максимально задовольнити соціальні потреби мешканців громади.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний захист, соціально-педагогічна робота, вразливі категорії населення, соціальні послуги, заклади соціальної сфери, територіальна громада.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

1. Кучер Г. М. Соціально вразливі категорії населення і ринок праці в сучасних умовах. *Україна: аспекти праці: науково-економічний та соціально-політичний журнал*. Київ. 2002. № 2. С. 8–13.
2. Кучер Г. М. Створення оптимальної моделі надання соціальних послуг у громаді в умовах децентралізації (на прикладі м. Умань). *Social Work and Educatin*. Vol. 3. No 2. 2016. P. 15–25.
3. Кучер Г. М. Створення у громаді інноваційних соціальних закладів для безхатченків (досвід міста Умань). *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 1. С. 78–84.
4. Кучер Г. М. Забезпечення соціальної інтеграції людей з інвалідністю. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 2. С. 81–82.
5. Кучер Г. М. Проблеми модернізації процесу соціального виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 1. Соціальна робота. Соціальна педагогіка.

- Вип. 24, том II. Київ, 2018. С. 54–62.
6. Кучер Г. М. Інновації соціальної роботи в громаді із сім'ями, що опинилися у складних життєвих обставинах. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 82, том 2, 2018. С. 207–212.
 7. Кучер Г. М. Розвиток творчої особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 60, том 1. Київ, 2018. С. 229–232.
 8. Kucher G. Social work in Ukraine, development in modern conditions. *Sciences of Europe*. Vol 2, № 30. Praha, Czech Republic, 2018. P. 27–31
 9. Кучер Г. М. Соціальна робота в Україні: розвиток у сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 3. Одеса, 2018. С. 220–224.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Кучер Г. М. Реабілітація і зайнятість інвалідів Уманщини. *Актуальні проблеми професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів: матеріали наук.-практ. конф. 25–26 грудн. 2003 р. Київ, 2003. С. 167–169.*
11. Кучер Г. М. Надання вищої освіти особам з обмеженими фізичними можливостями на рівні Болонського процесу. *Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 5–6 березн. 2008 р. Ялта, 2008. С. 163–166.*
12. Кучер Г. М. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи – пріоритетне завдання Уманської міської громади. *Питання соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 24–25 квіт. 2008 р. Київ, 2008. С. 17–18.*
13. Кучер Г. М. Надання соціальних послуг у громаді в умовах децентралізації. *Соціальна робота: виклики сьогодення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 29–30 лист. 2016 р. Тернопіль, 2016. С. 68–80.*

14. Кучер Г. М. Інновації в організації дозвілєвої діяльності вразливих категорій населення в умовах розбудови суспільства рівних можливостей. *Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної та освітньої сфер з різними об'єктами сучасного соціуму*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 15 грудн. 2016 р. Харків, 2016. С. 38–42.
15. Кучер Г. М. Інноваційні підходи в роботі фахівців із соціальної роботи із вразливими верствами населення. *Сучасні підходи до формування професійної самосвідомості фахівців соціальної сфери в умовах реалізації гендерної політики в Україні*: матеріали регіон. наук.-практ. конф. 23 березн. 2017 р. Харків, 2017. С. 96–100.
16. Кучер Г. М. Стратегія психосоціальної реабілітації учасників АТО. *Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 19 квітн. 2017 р. Київ, 2017. С. 40–43.
17. Кучер Г. М. Деякі питання про організацію надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*: матеріали Всеукр. наук.-метод. сем. 27 квіт. 2017 р. Умань, 2017. С. 95–97.

***Опубліковані праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації***

18. Кучер Г. М. Питання поліпшення фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Зайнятість та ринок праці*. Вип. 2. Київ, 1994. С. 181–185.
19. Кучер Г. М. Теорія і практика соціальної роботи у сільських регіонах. *Соціальний розвиток сільських регіонів*: колективна монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 16–24.

SUMMARY

Kucher H. M. Social work with vulnerable categories of population in the territorial community. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences (Philosophy Doctor) in specialty 13.00.05 Social Work. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2019.

The dissertation is devoted to the relevant issue of social work with vulnerable categories of population in a territorial community. The scientific novelty of the obtained results is that for the first time the structural and functional model of social work with vulnerable categories of population in a territorial community has been developed and experimentally verified after theoretical substantiation of the scientific problem. The model includes the purpose, tasks, stages of implementation, and subjects of providing social services, an updated network of social institutions. The approaches and principles of provision of social services to vulnerable categories of the population have been substantiated and innovative forms and methods of their implementation have been offered. The domestic and international normative and legal support in the system of social work in the conditions of decentralization has been analysed. Furthermore, the methodological toolkit for monitoring the effectiveness of social work with vulnerable categories of population has been developed. The definitions have been specified for the key concepts of the research, such as "social work", "social services", "difficult life circumstances", "vulnerable categories of population". Besides, innovative ways of providing social services in the community have been introduced.

The practical value of the research can be seen through development and implementation of the structural and functional model of social work with vulnerable categories of territorial community population into activities of Centre of Social Services. The materials of the research were used in work with students and lecturers of Social and Psychological Education Department in Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, members of Social Skills School and of such structural units

of the department as Centre for Social and Educational Integration, Inclusive Rehabilitation and Social Tourism "Without Barriers", Gender Centre, Centre for Family Education. The results obtained from the research can be used in the development of specific measures for the implementation of regulatory, financial, economic and organizational mechanisms for the decentralization of social services with description of regional practices, in particular, in strengthening the role and participation of local government administration and social organizations, as well as in the system of advanced training of social workers.

After generalizing the information in Ukrainian and foreign scientists' works the phenomenon of social work as an integrated, universal type of activity has been theoretically proved. Social work is stated to be aimed at satisfaction of socially guaranteed and personal interests and needs of people, especially vulnerable categories of population, and is described as a type of social and pedagogical activity, which is carried out in a definite social institution and targeted at a definite category of people. Depending on the object of influence social work can be directed at different categories of children, youth, adults or separate social groups. Depending on the place of its realising there is social and pedagogical work in an educational institution, a rehabilitation centre, an asylum, or in a community etc.

The analysis of the international and domestic legal and regulatory framework for social work system during a decentralization period has allowed concluding that the legislative framework regulating social support for vulnerable categories of population is mostly formed, but a number of problems need to be resolved. They are as follows: budgetary legislation which needs to be aligned with social principles; the issue of constant methodological support for institutions and departments providing social services and the introduction of a mechanism for public control over the quality of social services provision and the work of their providers; introduction at the legislative level of a state register of providers, recipients of social services and persons who need them in order to develop social services in territorial communities according to specific needs; development of new models of the social service system which would be appropriate for a territorial community, since today local self-

government administration do not have enough incentives to establish institutions providing social services; giving clear description of the minimum (guaranteed) package of social services and sources of its financing. It has been established that the process of implementing an integrated system of incorporated social services in communities is not completed, first of all, due to the lack of clear mechanisms for its implementation at the state level, the need to add some changes to the legal documents regulating the activities of social institutions because of the lack of personnel, logistical, financial, time resources, and the lack of interest of local authorities in providing changes.

The international practices of decentralization of social services have been generalized and the main problems of the domestic system of social work with vulnerable categories of population have been determined. We see them as following: the influence of the state on providing social services with realizing the role of social, religious and non-governmental organizations in this process; unbalanced redistribution of powers between local self-government administration, executive authorities and social service providers; unsatisfactory management of the system of providing social services; the lack of clear criteria for monitoring, control, assessment of social services' quality; the absence of planning of necessary expenditures for the provision of specific social services after monitoring procedure; bureaucratization of the system of planning the necessary amount of budget financing; the imperfection of legislation on local self-government administration's and local state administrations' rights to organize services in a community; the lack of implementation of practices on social well-being of the population in a territorial community; indifference to the opinion of the community members as service customers and the taxpayers when choosing a priority model for providing social services.

The presented research work concludes that some types of social support must be adopted from international practices. They can be as follows: creation of "advice centres"; development of a system of paid services; establishment of departments for working with conflicting parties as an alternative to the police; formation of private homes for taking care after old and disadvantaged people, formation of the palliative

care service.

After analysing scientific works, international practices and studying the conditions of providing social services to vulnerable categories of population in a community the structural and functional model of social work with vulnerable categories of population in a territorial community has been developed. The model includes the purpose, tasks, stages of implementation, subjects of providing social services, an updated network of and social institutions. The principles and approaches to providing social services for vulnerable categories of population have been substantiated and innovative ways and forms of providing social services in the community have been introduced. The purpose of realizing the model of social work with vulnerable categories of population in a territorial community is the reforming of social services, the creation of a competitive market for social services, and improving their quality and accessibility.

To implement this model, a powerful network of social institutions providing social services for children, families with children, youth, people with disabilities, pensioners, homeless, dismissed and other vulnerable categories of population have been developed. In order to establish comprehensive centres for providing social services by the existing network of institutions and departments, to make their optimizing, Uman Council combined the Department of Labour and Social Protection of People and City Centre for Social Services for Family, Children and Youth and established joint Centre for Social Services. It has been proved that in order to form a new model of social support in the community, it is necessary to ensure the quality and accessibility of social services, to observe social rights of members of a territorial community, to control the implementation of social legislation. As a result of decentralization and the formation of territorial communities, social services required by the communities in Uman, their number, which ensure the efficient use of finance, staff and the implementation of effective social policy that will maximally meet the social needs of the community, have been identified.

There are 3 stationary departments in the city: Veteran House with the Department of Palliative (Hospice) Aid; House of Mercy with departments of social

and medical services and day care; department of social help at home. These establishments offer a multidisciplinary approach to the provision of social services and paid social services, there are a specialized department for the maintenance of mentally handicapped people at home, a prosthetic and orthopaedic department, an office for renting rehabilitation means, "quick social assistance", "social taxi", department "Consumer Social Basket", charity department, a day care department for those who need assistance.

For effective provision of social services to vulnerable categories of population, the following forms have been introduced in the territorial community: the Third Age University "Dyvosvit", 5 clubs for people having different interests "Nadvechiria", "Optymist", "Kalynonka", "Harmoniya", ensemble "Katiusha" and they are the centres of interaction for the elderly people.

Rehabilitation services for persons with disabilities are provided by Rehabilitation Centres, which offer a complete cycle of rehabilitation (from birth to the last days of life) for the persons with disabilities: Centre of Disabled Children's Social Rehabilitation "Prolisok"; Centre of Professional Rehabilitation of People with Disabilities; Rehabilitation Complex for People with Special Needs. The innovative types of social services have been tested there: "Representation of interests", "Living with support", "Social support for employment in the workplace". In order to introduce new forms of work that is a combination of education with integrated rehabilitation, conditions for individual training of children with physical disabilities were created as such students are not able to study in an ordinary school. Together with the Department of Education, 16 disabled children are trained according to individual plan, and inclusive education is introduced. The Eastern Europe Foundation provides grants to support the project "Social inclusion of vulnerable youth in quality education", won by Centre for Professional Rehabilitation of Disabled People. Within the framework of the project, training of specialists to work in the institutions for homeless and dismissed persons was carried out using the method "Teaching Life Skills".

On the basis of the results obtained from the research, the priorities of the

social service provision have been determined and the proposals to the program of economic and social development in Uman concerning the provision of individuals and families with innovative social services have been developed. Daycare Centre for Children from Multi-problem Families "Peliustky Doviry", Centre of Leisure and Recreation for School Age Children "Barvogray", Department of Rehabilitation, Health Improvement and Recreation of mixed type "Bug" have been created. Besides, social service is being provided for patronage over children; inclusive rehabilitation and social tourism, as one of active types of rehabilitation, is available for everyone; social and pedagogical work with families of different types is being conducted.

Key words: social work, social protection, social and pedagogical work, vulnerable categories of population, social services, social institutions, territorial community.

REFERENCES

1. Kucher H. M. (2002). Sotsialno vrazlyvi katehorii naseleattia i rynek pratsi v suchasnykh umovakh. Ukraina: aspekty pratsi: naukovo-ekonomichnyi ta sotsialno-politychnyi zhurnal. Kyiv. № 2. 8–13.
2. Kucher H. M. (2016). Stvorennia optymalnoi modeli nadannia sotsialnykh posluh u hromadi v umovakh detsentralizatsii (na prykladi m. Uman). Social Work and Educatin. Vol. 3. № 2. 15–25.
3. Kucher H. M. (2017). Stvorennia u hromadi innovatsiinykh sotsialnykh zakladiv dlia bezkhatchenkiv (dosvid mista Uman). Visnyk Akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu. № 1. 78–84.
4. Kucher H. M. (2017). Zabezpechennia sotsialnoi intehratsii liudei z invalidnistiu. Visnyk Akademii pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu. № 2. 81–82.
5. Kucher H. M. (2018). Problemy modernizatsii protsesu sotsialnoho vykhovannia. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 1. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika.

- Vyp. 24, tom II. Kyiv. 54–62.
6. Kucher H. M. (2018). Innovatsii sotsialnoi roboty v hromadi iz simiamy, shcho opynylysia u skladnykh zhyttievnykh obstavynakh. Pedagogichni nauky: zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 82, tom 2. 207–212.
 7. Kucher H. M. (2018). Rozvytok tvorchoi osobystosti. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy. Vyp. 60, tom 1. Kyiv. 229–232.
 8. Kucher G. (2018). Social work in Ukraine, development in modern conditions. Sciences of Europe. Vol 2, № 30. Praha, Czech Republic. 27–31.
 9. Kucher H. M. (2018). Sotsialna robota v Ukraini: rozvytok u suchasnykh umovakh. Innovatsiina pedagogika. Vyp. 3. Odesa. 220–224.
 10. Kucher H. M. (2003). Reabilitatsiia i zainiatist invalidiv Umanshchyny. Aktualni problemy profesiinoi reabilitatsii ta pratsevlashtuvannia invalidiv: materialy nauk.-prakt. konf. 25–26 hrudn. 2003. Kyiv. 167–169.
 11. Kucher H. M. (2008). Nadannia vyshchoi osvity osobam z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostiamy na rivni Bolonskoho protsesu. Rozvytok mizhnarodnoho spivrobotnytstva v haluzi osvity u konteksti Bolonskoho protsesu: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. 5–6 berezn. 2008 r. Yalta. 163–166.
 12. Kucher H. M. (2008). Sotsialnyi zakhyst hromadian, yaki postrazhdaly vnaslidok Chornobylskoi katastrofy – priorityetne zavdannia Umanskoii miskoi hromady. Pytannia sotsialnoho zakhystu hromadian, yaki postrazhdaly vnaslidok Chornobylskoi katastrofy: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. 24–25 kvit. 2008 r. Kyiv. 17–18.
 13. Kucher H. M. (2016). Nadannia sotsialnykh posluh u hromadi v umovakh detsentralizatsii. Sotsialna robota: vyklyky sohodennia: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. 29–30 lyst. 2016 r. Ternopil. 68–80.
 14. Kucher H. M. (2016). Innovatsii v orhanizatsii dozvillievoi diialnosti vrazlyvykh katehorii naselennia v umovakh rozbudovy suspilstva rivnykh mozhlyvostei. Sotsialno-pravovi ta orhanizatsiino-upravlinski aspekty roboty pratsivnykiv

- sotsialnoi ta osvitoi sfer z riznymy ob'iektamy suchasnoho sotsiumu: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. 15 hrudn. 2016 r. Kharkiv. 38–42.
15. Kucher H. M. (2017). Innovatsiini pidkhody v roboti fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty iz vrazlyvymy verstvamy naselennia. Suchasni pidkhody do formuvannia profesiinoi samosvidomosti fakhivtsiv sotsialnoi sfery v umovakh realizatsii hendernoi polityky v Ukraini: materialy rehion. nauk.-prakt. konf. 23 berezn. 2017 r. Kharkiv. 96–100.
 16. Kucher H. M. (2017). Stratehiia psykhosotsialnoi rehabilitatsii uchashchym ATO. Aktualni problemy sotsialno-pravovoho statusu osib, postrazhdalych pid chas provedennia ATO: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. 19 kvitn. 2017 r. Kyiv. 40–43.
 17. Kucher H. M. (2017). Deiaki pytannia pro orhanizatsiiu nadannia sotsialnykh posluh v obiednani terytorialni hromadi. Aktualni problemy pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery: materialy Vseukr. nauk.-metod. sem. 27 kvit. 2017 r. Uman. 95–97.
 18. Kucher H. M. (1994). Pytannia polipshennia finansovoho zabezpechennia sotsialnoho zakhystu naselennia. Zainiatist ta rynek pratsi. Vyp. 2. Kyiv. 181–185.
 19. Kucher H. M. (2018). Teoriia i praktyka sotsialnoi roboty u silskykh rehionakh. Sotsialnyi rozvytok silskykh rehioniv: kolektyvna monohrafiia. Uman: VPTs «Vizavi». 16–24.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	26
1.1. Стан дослідженості та поняттєво-категорійний аналіз наукової проблеми	26
1.2. Нормативно-правове забезпечення системи соціального обслуговування як основної форми соціальної роботи з вразливими категоріями населення в територіальних громадах	54
Висновки до першого розділу	69
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	72
2.1. Стан надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в громаді	72
2.2. Механізм децентралізації соціальних послуг в Україні на основі міжнародного досвіду	83
Висновки до другого розділу	113
РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	116
3.1. Структурно-функціональна модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади: регіональний досвід	116
3.2. Інноваційні форми надання соціальних послуг в громаді	143
3.3. Моніторинг та оцінка якості надання соціальних послуг вразливим категоріям населення	182
Висновки до третього розділу	204
ВИСНОВКИ	208
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	213
ДОДАТКИ	236

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах зміни суспільно-економічної формації в будь-якому суспільстві виникають глибокі соціальні, політичні, економічні та етико-психологічні проблеми. Це призводить до порушення нормальної життєдіяльності більшості членів суспільства, загострення проблем особистості та соціальних груп, а також неспроможності самостійно розв'язувати певні соціалізаційні завдання. Наслідком цього є деформація суспільства, злам цінностей та соціальних норм, розвиток дестабілізаційних процесів у всіх сферах суспільного життя.

Усі ці неоднозначні та проблемні явища не оминули й українське суспільство. Соціальною проблемою для України кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя стало: зростання рівня правопорушень, зокрема серед підлітків та молоді; поширення кількості хворих на наркоманію та токсикоманію; стрімке збільшення кількості людей, що живуть із ВІЛ/СНІД; поява біженців, переселенців та мігрантів; нуклеаризація та малодітність сімей, порушення природної структури сім'ї, що складалась віками, створення різних типів, переважно неповних сімей та ін. У свою чергу, ці проблеми спричиняють нові труднощі, які ведуть до появи бездоглядних дітей та підлітків, девіантної поведінки, активізації негативного середовища неблагополучних сімей тощо. Існують також проблеми демографічного характеру – постарішання населення, зниження народжуваності, підвищення показників смертності, фінансові труднощі у зв'язку із втратою заощаджень громадян унаслідок інфляційних та інших негативних економічних процесів, а також явне та приховане безробіття, зниження рівня доходів, різке розшарування суспільства тощо. Унаслідок усіх цих негараздів в українців зруйновано традиційні форми адаптації, змінився особистісний досвід, відбулася дезорганізація внутрішнього світу.

Саме необхідністю розв'язання усіх перерахованих вище проблем та соціальних суперечностей і пояснюється актуальність проблеми ефективності системи соціальної роботи, соціального захисту, соціальної допомоги тощо.

Означений вид діяльності виконує різноманітні функції, пов'язані, передусім, із налагодженням, нормалізацією соціальних процесів у суспільстві шляхом реалізації концепцій і програм, розроблених у межах соціальної політики держави. Однак соціальна робота є актуальною не лише як інструмент соціальної політики, вона виконує і функцію зворотного зв'язку, стаючи своєрідним «соціальним локатором», котрий визначає на основі соціальних показників реальні наслідки соціальної політики, її ефективність.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблеми соціальної роботи дозволяють виявити та скоригувати шляхи, напрямки та перспективи розвитку країни як соціальної держави. Крім того, саме завдяки соціальній роботі стала можливою переорієнтація соціальної політики від розподільних принципів через принципи адресності до принципів соціальної захищеності та справедливості. Оскільки соціальна робота є тим інструментом, завдяки якому відбувається впровадження соціальної політики, то значення цього виду діяльності полягає також не лише в окресленні та розв'язанні соціальних проблем населення, але й у можливості побудови України як соціальної держави загального добробуту.

Такі стратегічні орієнтири визначено в головних законодавчих документах України: Конституції, законах України «Про соціальні послуги», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» та ін.

Поняття «соціальна держава» передбачає, що держава буде здійснювати соціальну політику, спрямовану на забезпечення потреб та інтересів усіх соціальних класів, прошарків, окремих груп та членів суспільства. Таким чином, оцінку дієвості соціальної політики пов'язують із рівнем життя населення та наданням громадянам соціальних прав, що гарантуються Конституцією, кількістю та якістю реалізованих соціальних програм, їх адресністю та дієвістю.

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015) розпочався процес децентралізації соціальних

послуг, що сприятиме покращенню планування майбутнього попиту на послугу, дасть змогу розширити доступ до осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги та соціальних послуг, а також враховувати потреби в соціальних послугах і місцеві особливості їх надання.

З огляду на явні соціальні виклики та в умовах процесів реформування вмотивовано доцільним є наукове обґрунтування організаційних та змістових умов удосконалення системи соціальної роботи із вразливими категоріями населення в територіальних громадах.

Розробкою теоретико-методологічних засад соціальної роботи займаються вітчизняні вчені: В. Буяшенко, І. Іванова [97], Н. Кабаченко [100], О. Карагодіна, О. Карпенко [107], Н. Коляда [119], В. Лютий, О. Осетрова, В. Полтавець, Т. Семигіна [213], Т. Сила, Л. Тюття, О. Чуйко, С. Шандрук, Т. Шаповалова, А. Ярошенко [243] та ін.

У контексті нашого дослідження привертають увагу розвідки сучасних учених, тематика досліджень яких дотична до проблеми соціальної роботи з різними категоріями населення, зокрема стосується таких аспектів: соціалізації різних соціальних категорій (В. Бочарова, О. Безпалько [23], М. Галагузова, І. Зверєва [89], А. Капська [103], Л. Міщик, А. Мудрик, С. Харченко [238]); соціально-педагогічної роботи з дітьми, молоддю та сім'єю (Т. Алексеєнко, І. Зверєва [88], С. Коляденко [120], С. Коношенко, Г. Лактіонова, Л. Романовська, І. Трубавіна, О. Рассказова [200]); соціальної реабілітації як складника процесу ресоціалізації особистості (В. Лютий, В. Оржеховська, В. Шпак); особливостей упровадження корекційно-профілактичної роботи (В. Безпалько [23], Л. Габора, Т. Журавель, Н. Литвинова, Н. Максимова, Т. Мартинюк, О. Мурашкевич, А. Нагорна, В. Поліщук [186], Л. Романовська); теорії і практики діяльності реабілітаційних центрів (Н. Вайзман, С. Коношенко, Е. Мавріна, В. Мороз, В. Нечипоренко [175], В. Шпак); процесу надання соціальних послуг місцевими органами влади та підвищення їх якості (В. Бабаєв, С. Горбунова-Рубан, Д. Карамішев, Л. Качан, Н. Корабльова,

Е. Лібанова [159], В. Мартиненко, О. Палій [216], Т. Семигіна [212], Л. Сідельнік, В. Скуратівський [216], Р. Тофтисова-Матерон та ін.); особливостей надання послуг місцевими органами влади на регіональному рівні (В. Авер'янов, В. Корженко, А. Чемерис, Ю. Шаров та ін.); удосконалення функціонування місцевих органів влади з питань соціального захисту населення (В. Дзюндзюк, О. Коротич, В. Мамонова, Н. Мельтюхова, Г. Одінцева та ін.); реформування системи соціальних послуг (В. Гошовська, К. Дубич [72], Е. Лібанова [159], Л. Сідельнік, В. Скуратівський [216], О. Черниш та ін.).

Однак соціальна робота із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади та шляхи її вдосконалення ще не були предметом спеціального дослідження.

Науковий аналіз порушеної проблеми засвідчив наявність *суперечностей*, які потребують результативного і швидкого розв'язання, зокрема між:

- потребами суспільства у комплексному розв'язанні соціальних проблем вразливих категорій населення та невизначеними механізмами моніторингу її ефективності;

- соціально-економічними вимогами суспільства до пошуку шляхів оптимізації системи надання соціальних послуг в Україні і недостатнім рівнем використання міжнародного досвіду;

- збільшенням кількості вразливих категорій населення та нерозробленістю концептуальних моделей їх соціально-педагогічної підтримки.

Соціальна значущість і актуальність проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість, а також виявлені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складовою науково-дослідної теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної

теорії та практики» (державний реєстраційний номер 0111U007547) та спільного проекту Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради і факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Школа соціальних знань». Тему затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 25.10.2016 р.) й узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук України (протокол № 2 від 28.03.2017 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного обґрунтування наукової проблеми розробити та експериментально перевірити структурно-функціональну модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади.

Відповідно до мети було сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз стану розробленості наукової проблеми та уточнити поняттєво-категорійний апарат дослідження.
2. Визначити механізми децентралізації соціальних послуг в Україні на основі аналізу міжнародного та вітчизняного нормативно-правового забезпечення системи соціального обслуговування.
3. Обґрунтувати методологічний інструментарій моніторингу ефективності соціальної підтримки вразливих категорій населення.
4. Розробити та експериментально перевірити структурно-функціональну модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади.

Об'єкт дослідження – соціальна підтримка вразливих категорій населення в умовах територіальної громади.

Предмет дослідження – структурно-функціональна модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади.

Для розв'язання поставлених завдань застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – вивчення й аналіз науково-методичної літератури

для обґрунтування основних теоретичних питань дослідження, специфіки соціальної роботи із вразливими категоріями населення; змісту та напрямів соціального обслуговування як основної форми соціальної роботи із вразливими категоріями населення в територіальних громадах; узагальнення науково-теоретичних даних для визначення інноваційних форм надання соціальних послуг в умовах територіальної громади; аналіз нормативних документів з метою визначення сучасного стану соціальної роботи; *емпіричні* – спостереження, тестування, опитування, інтерв'ю з метою дослідження ефективності структурно-функціональної моделі надання інноваційних послуг вразливим категоріям населення в територіальних громадах; *статистичні* – методи математичної статистики для обробки результатів моніторингу, аналізу отриманих даних, за допомогою яких перевірено статистичні гіпотези, визначено вірогідність та об'єктивність отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Центру соціальних послуг управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради. Всього дослідженням було охоплено понад 15 тис. осіб (діти, молодь, сім'ї, особи з інвалідністю, пенсіонери та інші вразливі категорії населення).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* на основі теоретичного обґрунтування наукової проблеми розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади, яка включає мету, завдання, етапи реалізації, суб'єктів надання соціальних послуг, оновлену мережу закладів соціального захисту; обґрунтовано підходи та принципи надання соціальних послуг вразливим категоріям населення, запропоновано інноваційні форми та методи їх реалізації; проаналізовано вітчизняне та міжнародне нормативно-правове забезпечення системи соціальної роботи в умовах децентралізації; розроблено методологічний інструментарій моніторингу ефективності соціальної підтримки вразливих категорій населення;

– *уточнено* сутність ключових понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні послуги», «складні життєві обставини», «вразливі категорії населення»;

– *подальшого розвитку* набули інноваційні форми надання соціальних послуг у громаді.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні і впровадженні в практику діяльності єдиного центру соціальних послуг структурно-функціональної моделі соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади. Матеріали дослідження використано у роботі зі студентами та викладачами факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини – слухачами «Школи соціальних знань», а також у межах діяльності структурних підрозділів факультету – Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів», Гендерного центру, Центру родинного виховання.

Одержані результати дослідження можуть бути використані під час розробки конкретних заходів реалізації нормативно-правового, фінансово-економічного та організаційно-функціонального механізмів децентралізації соціальних послуг з описом регіонального досвіду, зокрема у напрямі посилення ролі та участі органів місцевого самоврядування та громадських організацій, а також у системі підвищення професійної кваліфікації соціальних працівників.

Результати дослідження *упроваджено* в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 961/ 01 від 20.06.2018 р.), Чернігівського національного технологічного університету (довідка № 202/ 09–951 від 19.06.2018 р.), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 01–13/ 352/ 1 від 18.05.2018 р.) та у роботу Департаменту соціального захисту населення Черкаської облдержадміністрації (довідка № 365-02 від 30.06.2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні й методичні

положення, висновки і попередні результати дисертаційного дослідження обговорено та оприлюднено в доповідях на науково-практичних конференціях, семінарах: *міжнародних* – «Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу» (Ялта, 2008); «Питання соціального захисту громадян, які постраждали на аварії Чорнобильської АЕС» (Київ, 2008); «Актуальні проблеми впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні» (Умань, 2016); «Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світі реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» (Київ, 2016); «Соціальне виховання: від традицій до сучасності» (Київ, 2018); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів» (Київ, 2003); «Соціальна робота: виклики сьогодення» (Тернопіль, 2016); «Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної та освітньої сфери з різними суб'єктами сучасного соціуму» (Харків, 2016); «Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО» (Київ, 2017); «Сучасні підходи формування професійної самосвідомості фахівців соціальної сфери в умовах реалізації гендерної політики в Україні» (Харків, 2017); «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 2018). Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2015–2018 рр.).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційного дослідження викладено у 19 одноосібних публікаціях автора, із яких 9 висвітлюють основні наукові результати дисертації, 8 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (243 найменування, з них 9 – іноземними мовами), 13 додатків на 51 сторінці. Загальний обсяг дисертації становить 301 сторінку, основний зміст викладено на 197 сторінках. Робота містить 36 таблиць та рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

1.1. Стан дослідженості та поняттєво-категорійний аналіз наукової проблеми

Сьогодні формується і розвивається національна модель соціальної підтримки вразливих категорій населення, що ґрунтується на цільовому підході до розв'язання поставлених завдань і відповідає принципам соціальної справедливості, адресності надання допомоги. Соціальна підтримка передбачає не тільки разову допомогу сім'ї чи особі, яка її потребує. Кінцевою метою є об'єднання фінансових та ресурсних можливостей держави і територіальної громади на підвищення соціальної відповідальності громадян, їхньої активної участі в економічних і соціальних процесах. Водночас важливим є удосконалення системи соціального обслуговування шляхом безумовного виконання державних соціальних стандартів з обслуговування населення, розвитку мережі закладів, що надають соціальні послуги, зміцнення їх матеріально-технічної бази, застосування нових форм і технологій соціальної роботи, розширення спектру послуг [12].

У цьому аспекті вмотивовано доцільним постає завдання наукового вивчення та узагальнення кращого регіонального досвіду соціальної роботи із вразливими категоріями населення з подальшим виробленням рекомендацій для удосконалення соціального обслуговування [16; 38; 44; 141; 219; 230].

Соціальну педагогіку як науку про закономірності й механізми становлення та розвитку особистості в процесі освіти і виховання в різних соціальних інститутах розглядали вітчизняні вчені – Т. Алексеєнко [15], І. Зверєва [25], С. Харченко [86], В. Поліщук [186], А. Капська [102], О. Безалько [27], А. Рижанова [201].

Науковець Н. Чернуха, досліджуючи реалії та перспективи соціальної педагогіки у сучасному українському соціумі, акцентує, що наразі нагальними є

питання переосмислення окремих аспектів наявної методології соціальної педагогіки, теоретичних засад соціально-педагогічної роботи, механізмів та технологій сучасної соціально-педагогічної діяльності, розширення професійного поля діяльності сучасного соціального педагога, пошук адекватних і, головне, ефективних форм і методів соціально-педагогічної роботи відповідно до викликів часу [239].

Дослідниця вказує на панівні наявні підходи до розуміння сутності соціальної педагогіки, серед яких виділяє такі: педагогічна допомога в певних соціальних умовах (Ф. Дістервег, Німеччина); соціальний супровід виховання (К. Магер, Німеччина); наукова дисципліна, яка досліджує процес виховання на всіх етапах життєдіяльності особистості (Х. Міскес, Німеччина); заходи і дії, що дозволяють усувати негативні відхилення у поведінці молоді від суспільних норм (Е. Молленхауер, Німеччина); педагогіка роботи з дітьми і молоддю у позашкільному соціумі (І. Зверєва, Г. Лактіонова); педагогіка соціалізації (Н. Лавриченко, С. Харченко, С. Савченко).

Розмірковуючи над схемою застосування соціально-педагогічної підтримки, її місцем у понятійно-категоріальному апараті соціальної педагогіки, Н. Чернуха доводить, що соціально-педагогічна підтримка розглядається у як система заходів, які стимулюють, активізують соціально-педагогічну діяльність у соціальному середовищі, реалізація чого є інструментом соціалізації і соціального виховання, розв'язання при цьому завдань соціального навчання, соціальної адаптації, соціальної профілактики та соціального обслуговування. Реалізація соціально-педагогічної підтримки повинна переслідувати мету створення оптимальних організаційно-педагогічних і соціально-педагогічних умов соціалізації і соціального виховання дітей і підлітків, аби забезпечити при цьому реалізацію їхніх інтересів і потреб. Отже, сутність феномену «соціально-педагогічн підтримка» полягає в об'єднанні зусиль і ресурсів суспільства, соціальних і соціально-педагогічних інститутів і особистості, що володіють потенціалом соціально-педагогічного впливу, з метою створення сприятливих умов для розвитку і соціалізації особистості, для допомоги їй у життєвому і професійному

самовизначенні та реалізації, у захисті від несприятливих чинників зовнішнього середовища і розв'язанні соціально-педагогічних проблем у різних життєвих ситуаціях [207; 240].

Що стосується соціальної роботи, то Т. Семигіна на основі аналізу сучасної закордонної літератури виокремила три ключових теоретичних напрями сучасної соціальної роботи:

1) підхід, що базується на сильних сторонах клієнтів – він протистоїть традиційній дефіцитній моделі соціальної роботи. За цього підходу споживач послуги індивідуум не тільки користується послугою, а й бере у ній участь, співпрацюючи із соціальними працівниками; 2) феміністська соціальна робота; цей підхід загострює питання розподілу владних стосунків між чоловіками та жінками. Він узгоджується з мультисистемним підходом, що доповнює і розширює соціальну роботу, орієнтовану на сильні сторони клієнтів, та передбачає проведення гендерного аналізу; 3) концепція «зеленої соціальної роботи»; вона спирається на філософію сталого розвитку та структурний підхід до розв'язання проблем соціальної нерівності і бідності. Діяльність соціальних працівників у межах цієї концепції орієнтована на забезпечення гідних умов навколишнього середовища та екологічної справедливості, належного і рівного доступу до природних ресурсів. Концепція розглядає зміну соціального контексту та збереження довкілля, обґрунтовує специфічну практику втручання соціальних працівників в умовах екологічних та техногенних катастроф (збройні конфлікти теж належать до таких катастроф) [210].

У контексті розробки теоретико-методологічних засад визначення базових категорій соціальної роботи заслуговують на увагу дослідження Ю. Швалба, у яких визначено й описано основні категорії теорії соціальної роботи, а саме: «спосіб життя», «буденна свідомість», «життєвий досвід». Крім того, розкрито зміст і форми діяльності соціального працівника відповідно до класифікації проблем клієнта соціальної роботи. Відповідно, проблеми клієнтів соціальної роботи вчений розділив на дві великі групи за психологічними механізмами їх виникнення: первинні (соціальні), пов'язані з порушенням соціальних взаємодій; і вторинні (психосоціальні), пов'язані з порушеннями в

особистісній сфері клієнта. Ці особистісні порушення, як правило, зачіпають мотиваційну і емоційну сфери психіки, що й визначає вторинне порушення міжособистісних взаємодій. Таке розуміння дозволило авторіві структурувати основні напрями і форми соціальної роботи: 1) соціальне забезпечення, спрямоване на компенсацію дефіциту в об'єктивних умовах життя клієнта; 2) соціальна допомога, спрямована на подолання несприятливих соціальних і психологічних чинників життєдіяльності клієнта; 3) соціально-психологічне консультування, спрямоване на відновлення нормального психологічного стану і взаємин клієнта; 4) соціальні супроводи, спрямовані на допомогу клієнту у розв'язанні вторинних соціальних (психосоціальних) проблем; 5) соціальна профілактика, спрямована на вироблення психологічних установок і моделей поведінки, що перешкоджають виникненню соціальних проблем [241].

Стосовно імплементації глобального визначення соціальної роботи в український контекст, О. Бойко зазначає, що соціальна робота є одночасно міждисциплінарною і трансдисциплінарною, тому спирається на широкий спектр наукових теорій і досліджень. «Наука» розуміється в цьому контексті в її базовому значенні – як «знання». Соціальна робота спирається на власну теоретичну базу, дослідження, які постійно розвиваються, та на теорії інших гуманітарних наук, у тому числі (але не обмежуючись) розвиток громад, соціальну педагогіку, менеджмент, антропологію, екологію, економіку, освіту, догляд, психіатрію, психологію, охорону здоров'я і соціологію. Унікальність теорій і досліджень у соціальній роботі полягає у тому, що вони прикладні та мають визвольний (емансипований) характер. Значна частина досліджень і теорій соціальної роботи розроблені спільно з користувачами послуг в інтерактивному, діалогічному процесі, а отже, ґрунтуються на особливостях окремої практики [33].

Аналіз зарубіжних (Л. Гусякова, В. Курбатов, Ф. Сейбл, С. Тетерський, Є. Холостова, М. Фірсов, Т. Шанін, Б. Шапіро, Н. Шмельова та ін.) і вітчизняних (І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, М. Лукашевич, І. Мигович, В. Поліщук, В. Полтавець, Т. Семигіна, Л. Тюття, Ю. Швалб та ін.) наукових літературних джерел дозволив дійти висновку, що соціальна робота

розглядається науковцями як самостійна прикладна наука, спрямована на розробку та систематизацію науково-практичних і методологічних рекомендацій щодо надання соціальних послуг людям, які опинилися у складних життєвих обставинах, що, водночас, і стає інструментом реалізації державної соціальної політики [59].

На теренах вітчизняної науки «першопрохідцем» у вивченні соціальної роботи у громаді є проф. Т. Семигіна, яка на основі вивчення зарубіжного досвіду здійснила аналіз основних підходів до визначення сутності поняття «громада», схарактеризувала специфіку соціальної роботи у громаді. У книзі «Робота в громаді: практика і політика» (2004) вона визначила соціальну роботу в громаді як метод, різновид, форму чи рівень соціальної роботи, яка здійснюється на мікросоціальному рівні [212].

Т. Семигіна, Д. Лиховид у праці «Соціально-технологічні аспекти розвитку територіальної громади» розкрили концепції розвитку територіальної громади та проаналізували різні моделі розвитку громади – як орієнтовані на місцеву владу або неурядові організації, так і такі, що розкривають внутрішній потенціал громади. Визначено соціальні технології, спрямовані на розвиток територіальної громади, що застосовуються в українській та зарубіжній практиці, а також умови їх упровадження [214].

У монографії О. Безпалько «Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді» (2006) визначено роль громади як соціалізуючого фактора у розвитку та соціальному становленні дітей і учнівської молоді, з'ясовано сутність соціально-педагогічної роботи, обґрунтовано концептуальні засади організації такої роботи з дітьми та учнівською молоддю у територіальній громаді [23].

Серед зарубіжних учених питання соціальної роботи в громаді досліджують Т. Золотарьова, М. Мігалієва, І. Нойфельд, М. Річмонд, М. Ромм, Т. Ромм, Л. Уолтер, які розглядають соціальну роботу в громаді як один із методів соціальної роботи.

Питання соціального захисту населення є об'єктом проведення досліджень у багатьох галузях вітчизняної науки, зокрема економіки,

державного управління, демографії, політології, соціології, філософії, юриспруденції та ін. Існує ціла низка науково-теоретичних доробок, у яких розглядаються різні аспекти та проблематика розвитку системи соціального захисту населення, авторами яких є такі вітчизняні науковці: С. Бандура, К. Батигіна, Н. Болотіна, Н. Борецька, Н. Власенко, О. Власюк, І. Гнибіденко, І. Калачова, А. Колот, Е. Лібанова, О. Макарова, О. Новікова, О. Піщупіна, Ю. Саєнко та ін.

В. Скуратівський та О. Палій у своїй праці «Основах соціальної політики» [216] розглядають сутність, суб'єктів, принципи реалізації соціальної політики, специфіку функціонування соціальної політики в Україні та в інших державах; ними охарактеризовано системи соціального захисту та соціального страхування. Автори також визначили пріоритетні напрями здійснення соціальної політики в сучасних умовах, до яких, зокрема, віднесено створення умов для реалізації соціального потенціалу людини, реформування системи соціального захисту, посилення адресності підтримки соціально незахищених верств населення, розвиток суспільних і соціальних відносин.

У монографії І. Рудкевич «Регулювання системи соціального захисту населення України: теорія, методологія та державна політика» розкрито сутність, зміст, структуру, функції та рівні соціального захисту населення. У докторській дисертаційній роботі І. Рудкевич «Державне регулювання системи соціального захисту населення України» об'єктом дослідження стала система соціального захисту населення в Україні, а предметом – державне регулювання вказаної системи [202].

Методологічні та практичні аспекти системи соціального захисту населення як об'єкта державної політики розкрито у монографії М. Кравченко, де докладно висвітлено проблеми та суперечності формування системи соціального захисту населення, розглянуто фактори, що стримують створення сучасної такої системи в українському суспільстві; у І. Ярошенко, яка аналізує організаційно-правові форми соціального забезпечення та державно-правові засади соціального захисту населення, визначає види соціальних виплат, підстави та порядок їх призначення в Україні; у роботі А. Халецької, де

досліджено теоретичні та практичні аспекти державного управління соціальним захистом населення в Україні. Економічні питання соціального захисту населення висвітлено в навчальних посібниках і монографіях В. Бодрова, О. Кілієвича, І. Розпутенка і О. Романюк [66].

Заслуговують на увагу результати докторської дисертації К. Дубич, присвяченої розв'язанню актуальної проблеми визначення, науково-теоретичного обґрунтування механізмів державного управління системою надання соціальних послуг та розроблення Концепції модернізації системи надання соціальних послуг в Україні. Зокрема, в дисертації вперше змодельовано інтегральний механізм державного управління системою надання соціальних послуг як складного державно-управлінського та соціально-економічного утворення, що включає: сукупність державних органів і недержавних організацій, діяльність яких спрямована на надання соціальних послуг особам, окремим соціальним групам, що перебувають у складних життєвих обставинах, не можуть самотійно їх подолати і потребують сторонньої допомоги; концептуально визначено базові складові такої системи (мету, цілі, завдання, ресурси, результати, критерії їх оцінювання, суб'єктів, об'єкти, принципи, механізми державного управління), встановлено та проаналізовано зв'язки між ними [72].

Теоретико-методологічні підходи щодо забезпечення системних перетворень у структурі та технології функціонування механізму підвищення якості соціальних послуг обґрунтувала у своєму дисертаційному дослідженні Я. Белєвцова. Нею розроблено механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади, який включає такі складові: створення спеціального підрозділу (відділу з контролю якості соціальних послуг); налагодження постійної взаємодії з отримувачами соціальних послуг; організацію співпраці з постачальниками соціальних послуг; безперервне покращення функціонування відповідних підрозділів (суб'єктів), що надають соціальні послуги; управління якістю соціальних послуг; незалежне оцінювання системи якості соціальних послуг; запропоновано схему функціонування системи управління якістю соціальних послуг на рівні місцевих органів влади,

яка оснований на системному підході та полягає в тому, що всі її елементи взаємопов'язані один з одним, спрямовані на очікуваний кінцевий результат та забезпечують на виході системи надання соціальних послуг високої якості [29].

Дисертація В. Литвиненко є одним із перших комплексних монографічних досліджень правового регулювання соціальних послуг у сфері соціального захисту населення, у процесі якого сформульовано нові теоретичні положення щодо соціальних послуг як правового явища[99].

У контексті цього наукового дослідження корисними виявилися результати монографічного дослідження авторського колективу Центру перспективних досліджень Міністерства соціальної політики України та НАН України «Соціальні послуги в Україні: теоретичні та практичні аспекти» [99]. Увагу автора привернули такі аспекти дослідження монографії: теоретико-методологічні засади визначення та запровадження соціальних послуг в Україні; механізм моніторингу, контролю та оцінювання ефективності таких послуг; методика розрахунку вартості соціальних послуг для бездомних осіб.

У вищезазначеному ракурсі можна розглядати і колективну роботу «Соціальні послуги в Україні: сьогодення та перспективи», яку було опубліковано за результатами реалізованого в Україні в 2007 р. Проекту ТАСІС «Посилення регіональних соціальних служб». Колективна робота була на той час «авангардною» публікацією у сфері надання соціальних послуг в Україні, оскільки в ній розкрито в окремих аспектах такі інструменти державного управління соціальними послугами, як ліцензування, стандартизація та соціальне замовлення таких послуг; висвітлено сучасні світові тенденції розвитку соціального обслуговування населення; запропоновано ідеї щодо реформування системи надання соціальних послуг в Україні [70].

Процес децентралізації передбачає передачу повноважень у сфері надання соціальних послуг до органів місцевого самоврядування на рівні ОТГ, що вимагає реформування інститутів державного управління соціальної сфери. У цьому аспекті цікавим є дослідження Г. Слосанської, яка зазначає, що станом на листопад 2016 року надання соціальних послуг населенню в Україні в основному є в юрисдикції двох соціальних інституцій: Центрів соціальних

служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ), які діють на обласному, районному та локальному рівнях, та Департаментів соціального захисту населення і його структурних підрозділів, які діють на рівні обласних та районних державних адміністрацій. За її підрахунками, станом на січень 2016 року мережа ЦСССДМ в Україні налічувала близько 1000 Центрив: 27 регіональних (включаючи ЦСССДМ Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей), 490 районних, 121 міський, 27 районних у містах, 20 селищних, 217 сільських та 99 філій районних центрив (зібрані дані не включають інформації про діяльність міських, селищних, сільських та філій районних ЦСССДМ Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей). Департамент соціального захисту забезпечує реалізацію соціальної політики на території області у сфері соціального захисту населення. В Україні станом на 1 грудня 2016 року діє 26 Департаментів при обласних державних адміністраціях. На рівні районів і міст діють Управління праці і соціального захисту населення, у структурі яких виділяють Територіальні центри соціального обслуговування населення [67]. Територіальні центри реалізують програми соціального обслуговування і соціальної допомоги пенсіонерам, інвалідам, саодиноким непрацевдатним громадянам та іншим соціально незахищеним громадянам удома, в умовах стаціонарного, тимчасового та денного перебування. Згідно з умовами реформи децентралізації влади, Територіальні центри соціального обслуговування населення мають також діяти і на рівні ОТГ з метою якісного надання соціальних послуг безпосередньо споживачам. Проте існування обох соціальних інституцій (ЦСССДМ та Департаменту соціального захисту населення із структурними підрозділами) як суб'єктів надавачів соціальних послуг подекуди втрачає свою актуальність. Це пов'язано із тим, що ряд закріплених за ЦСССДМ та Департаментами і їх структурними підрозділами завдань і функцій дублюються або частково збігаються. Про це яскраво свідчить аналіз нормативно-правової бази, що регулює діяльність вищезазначених соціальних інституцій обласного, районного і міських рівнів. Тому задля забезпечення населення якісними соціальними послугами в умовах децентралізації виникає необхідність у реорганізації ЦСССДМ, Департаментів

соціального захисту та їх структурних підрозділів з метою узгодження й упорядкування завдань та функцій [218].

Г. Слозанська акцентує увагу на тому, що сьогодні особливої актуальності набуває обговорення питання якісного надання та наближення соціальних послуг до осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують допомоги в умовах ОТГ. При обговоренні механізмів реалізації процесу децентралізації соціальних послуг експерти (Л. Белкіна, Л. Калугіна, Р. Колбас, Г. Кучер, В. Литвинюк, С. Мельник, І. Пінчук, О. Сивопляс, Л. Скоропала, О. Суліма, Н. Якимчук) дійшли висновку, що розв'язати це питання можна через створення Центру соціальних послуг, Територіального центру надання соціальних послуг, який би діяв на рівні ОТГ та надавав послуги громадянам за принципом «єдиного вікна» «на місцях» [218].

На основі аналізу нормативно-правових актів [81; 83; 115; 116: 131] автор підсумовує, що надання соціальних послуг в умовах ОТГ дозволить передати органам місцевого самоврядування повноваження щодо планування, фінансування і організації надання соціальних послуг; наблизити весь спектр соціальних послуг до жителів територіальних громад; підвищити якість надання соціальних послуг відповідно до державних стандартів; забезпечити доступність, своєчасність, комплексність, адресність, гнучкість та превентивність соціальних послуг; урахувати індивідуальні потреби отримувачів при наданні соціальних послуг; сприяти ранньому виявленню осіб, які потребують допомоги; охопити соціальними послугами всіх, хто цього потребує; забезпечити моніторинг та оцінку надання соціальних послуг населенню на місцевому рівні [218].

Таким чином, аналіз наукових джерел із теми дослідження дозволив з'ясувати, що вітчизняний науковий обіг містить розвідки, що стосуються теоретико-методологічних та прикладних засад соціально-педагогічної та соціальної роботи зокрема, обґрунтування механізму реалізації соціального захисту населення, розробки питань соціального обслуговування, оптимізації та адресності соціальних послуг, їх державного управління та нормативно-правового забезпечення. Разом із тим відсутні роботи, де би було обґрунтовано

і апробовано структурно-функціональну модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в територіальних громадах [79].

Для обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження з'ясуємо категорійно-поняттєвий апарат дослідження, а саме: розкриємо зміст таких понять, як соціальна робота, соціальна педагогіка, вразливі категорії населення, соціальний захист, соціальні послуги, складні життєві обставини, територіальна громада тощо.

Під соціальною роботою розуміємо інтегрований, універсальний вид діяльності, спрямований на задоволення соціально-гарантованих та особистісних інтересів і потреб людей, перш за все вразливих категорій населення [25].

Одна із перших вітчизняних дослідників соціальної роботи Т. Семигіна до українського наукового обігу ввела «глобальне визначення соціальної роботи», прийняте у липні 2014 року Генеральними асамблеями Міжнародної федерації соціальних працівників та Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи: «Соціальна робота – це базована на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей. Центральне місце в соціальній роботі посідають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності і поваги до різноманітності. Підкріплена теоріями соціальної роботи, соціальних і гуманітарних наук, а також місцевими знаннями, соціальна робота залучає людей і структури для розв'язання життєвих проблем та покращення благополуччя. Основними принципами в соціальній роботі є: повага до невід'ємної цінності і гідності людей, незаподіяння шкоди, повага до різноманіття, захист прав людини і соціальної справедливості [33].

У цілому існує три основних значення поняття «*соціальна робота*». *По-перше*, соціальна робота розглядається як професійна діяльність щодо надання допомоги індивідам, групам, громадам з метою поліпшення чи відновлення їхньої здатності до соціального функціонування. Виходячи з того, що головною метою соціальної роботи вважається турбота про добробут і розкриття можливостей особистості, родини, суспільства, соціальна робота є

особистісною службою допомоги людям. В Україні ефективний розвиток нової професії можливий лише за умов конструктивного об'єднання національного досвіду та світової практики в цілому, упровадження інноваційних ідей різних країн на основі удосконалення методології і методики соціальної роботи з урахуванням місцевих умов і можливостей. *По-друге*, соціальна робота є галуззю наукових знань. Ця галузь ґрунтується на сукупності концепцій і теорій. Вона досліджує принципи й закономірності, соціальні моделі, має свій об'єкт і предмет вивчення, систему наукових понять і категорій, методів дослідження. Це вид діяльності, яка полягає у виробленні і теоретичній систематизації знань про соціальну сферу. *По-третє*, соціальну роботу розглядають як академічну дисципліну, мета якої – дати цілісне уявлення про зміст цієї діяльності, її основні напрями, організацію, технологію, інструментарій. Беззаперечним є той факт, що всі розглянуті аспекти значення поняття «соціальна робота» взаємопов'язані. Разом із тим у нашому дослідженні ми акцентуємо увагу на науковій галузі, тому що до компетенції науки належить розробка системи категорій і понять, на яких ґрунтується теоретична база соціальної роботи. З їх допомогою розкривається зміст основних принципів соціальної роботи, ведеться пошук тенденцій і закономірностей її практичної реалізації, аналізується та узагальнюється накопичений досвід, доводиться ефективність наявних і пошук інноваційних форм соціальної роботи, дієвість засобів та методів здійснення цієї діяльності [55; 61; 234].

Українські дослідники М. Лукашевич та І. Мигович під соціальною роботою розуміють «професійну діяльність соціальних інституцій, державних і недержавних організацій, груп і окремих індивідів з надання допомоги особам чи групам людей у випадках, коли за відсутності належних умов у суспільстві або наявності особистих вад їхня соціалізація утруднюється, призупиняється або набуває зворотного напрямку (десоціалізація)» [221].

Досліджуючи інфраструктуру соціальної роботи, В. Халамендик окреслила під соціальною роботою вид професійної діяльності соціальних інституцій, державних і недержавних організацій, груп і окремих індивідів,

спрямований на задоволення соціально гарантованих і особистісних інтересів та потреб різних груп населення (особливо соціально незахищених) через створення умов, що сприяють успішній соціалізації людини та відновленню чи поліпшенню її здатності до соціального функціонування [234].

На думку Ю. Швалба, соціальна робота – це професійна діяльність, яка має на меті сприяння окремим людям та соціальним групам у подоланні особистісних та соціальних труднощів шляхом підтримки, захисту, корекції та реабілітації [34]. Зокрема, теорія соціальної роботи фіксує соціальні та гуманітарні цінності, що переважають у суспільстві і на основі яких будуються моделі належного ставлення людини до соціальних проблем інших людей. Практика соціальної роботи складається з сукупності інституційних форм і методів допомоги людям в подоланні зафіксованих проблем. Теорія соціальної роботи через декларування соціальних цінностей задає загальні стратегічні цілі для практики соціальної роботи. Соціальні інститути і люди, які працюють в них, у процесі реалізації відповідних цілей і завдань стають суб'єктами соціальної роботи. Люди, на яких спрямовані конкретні дії суб'єктів соціальної роботи, стають клієнтами соціальної роботи [242].

О. Карпенко тлумачить соціальну роботу як вплив громадськості, професіоналів, індивідів на соціальне облаштування суспільства завдяки формуванню й реалізації державної соціальної політики, спрямованої на створення сприятливих умов для життєдіяльності кожної людини, її сім'ї, громади [105].

З методологічної точки зору вмотивовано доцільною є характеристика окремих галузей наукового знання, а саме «соціальної роботи» та «соціальної педагогіки».

У цьому аспекті визначальною є розвідка О. Безпалько, у якій встановлено, що предметом соціальної педагогіки є педагогічні аспекти соціалізації та соціального розвитку особистості, процеси соціального виховання, підтримки досягнутих і відновлення втрачених соціальних характеристик особистості. Така позиція дала можливість виокремити такі базові поняття соціальної педагогіки: соціалізація, соціальне виховання,

соціальне середовище, адаптація, соціальний розвиток, корекція, соціально-педагогічна профілактика, реабілітація, соціально-педагогічна підтримка, соціальний супровід. Предметом соціальної роботи як науки є соціальні відносини, що виникають у процесі взаємодії людей, спільнот, організація соціальних інститутів щодо подолання труднощів і надання соціальної допомоги особистості. З цього логічно випливає розуміння соціальної роботи як науки про закономірності та принципи функціонування й розвитку конкретних соціальних процесів, явищ, відносин, їх динаміку під цілеспрямованим впливом організаційних, психолого-педагогічних та управлінських чинників у захисті громадянських прав і свобод особи в суспільстві. Відповідно, у тезаурусі соціальної роботи основними поняттями є соціальний захист, соціальна політика, соціальна допомога, соціальне обслуговування, соціальні послуги, соціальний патронаж, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальний супровід [24; 26].

О. Безпалько підсумувала, що, у порівнянні із соціальною педагогікою, яка ставить у центр уваги розвиток і становлення особистості як суб'єкта соціального життя, забезпечення педагогічно доцільного впливу різних факторів соціального середовища, у теорії соціальної роботи акцент переміщується на соціальний захист, досягнення змін (соціальних та особистісних) як умови, що сприяє розв'язанню проблем окремої людини, соціальної групи чи суспільства загалом. Разом із цим маємо констатувати наявність спільних базових понять, що підтверджує взаємозв'язок соціальної педагогіки та соціальної роботи [24].

У контексті вищезначеного А. Капська [103] визначає, що *соціально-педагогічна робота* є не лише засобом реалізації соціальної політики, вона, завдяки наявності зворотного зв'язку, стає своєрідним соціальним індикатором, який показує реальні наслідки соціальної політики, рівень її життєвості й ефективності. Система соціально-педагогічної роботи як діяльність із надання матеріально-фінансової, морально-правової, психолого-педагогічної допомоги людині, сім'ї, групі осіб, котрі потрапляють у складну життєву ситуацію, засвідчує зміст і спрямованість соціальної політики, реальні можливості

суспільства і держави у сфері соціального захисту і підтримки людини [21].

Найбільш прийнятним, на думку А. Капської, є визначення суті і змісту соціально-педагогічної роботи, що поєднує в собі кілька аспектів, котрі характеризують її як єдність таких складників: 1) надання допомоги окремій людині чи групі людей, які опинилися у складній життєвій ситуації, шляхом підтримки, консультування, реабілітації, патронажу та інших видів соціальних і психолого-педагогічних послуг; 2) актуалізація потенціалу самопомоги осіб, які опинилися у скрутній ситуації; 3) цілеспрямований вплив на формування і реалізацію соціальної політики на всіх рівнях – від загальнодержавних до місцевих – з метою забезпечення соціально здорового середовища життєпобуту та життєдіяльності людини, створення системи підтримки людей, які опинилися у складній життєвій ситуації. Перші два рівні становлять мікрорівень, третій – макрорівень соціально-педагогічної роботи. У той же час розглядаємо соціальну роботу і як своєрідну управлінську діяльність, спрямовану на зміну сукупності умов функціонування і розвитку соціальних процесів з метою досягнення оптимальної відповідності інтересам і потребам суспільства, соціальних груп і особистості. Таке широке тлумачення дозволяє сприймати соціальну роботу як сферу діяльності, метою якої є здійснення корекції соціальних відносин, процесів розвитку і становлення особистості [103].

Важливим для нашого дослідження є з'ясування сутності поняття *«соціально-педагогічна діяльність»*.

Так, О. Безпалько визначає соціально-педагогічну діяльність як різновид професійної діяльності, яка спрямована на реалізацію завдань соціального виховання, створення сприятливих умов соціалізації, усебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності. Серед пріоритетних завдань – створення сприятливих умов у мікросоціумі для розвитку здібностей і самореалізації особистості; зміцнення та активізація адаптаційного потенціалу особистості; соціально-педагогічне забезпечення прав дітей і молоді; надання соціально-педагогічної підтримки та допомоги особистості; попередження та локалізація

негативних впливів на особистість факторів соціального середовища. Результат соціально-педагогічної діяльності – формування в особистості певного рівня соціальних якостей, самосвідомості, самовизначення та самоствердження як складових суспільного буття відповідно до її можливостей та особливостей соціального середовища. Головне у соціально-педагогічній діяльності – це створення для особистості середовища, яке приймає її та підтримує, «оздоровлення» її соціальних стосунків, «запуск» механізмів самоорганізації, саморозвитку, самозабезпечення на будь-якому рівні – від індивідуально-особистісного до групового [90].

Водночас *соціально-педагогічна робота* розглядається як різновид соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється у певній соціальній інституції та спрямований на точно визначений об'єкт впливу. У контексті того, на кого спрямована діяльність, доречно вести мову про соціально-педагогічну роботу з різними категоріями дітей, молоді, дорослих або окремими соціальними групами, а з урахуванням місця, де вона відбувається, – про соціально-педагогічну роботу в закладі освіти, реабілітаційному центрі, притулку, громаді тощо. Отже, поняття «соціально-педагогічна робота» характеризує соціально-педагогічну діяльність у площині безпосередньої соціальної практики в чітко окреслених умовах [90].

Вітчизняних науковці (І. Зверєва, А. Капська, Ж. Петрочко та ін.) так визначають поняття «соціально-педагогічна робота»: діяльність щодо забезпечення потреб, прав дітей і їхніх сімей та інших соціальних груп, створення сприятливих умов для формування їхньої безпечної поведінки у соціумі, розвиток соціальної активності. Останнім часом пріоритетними сегментами соціально-педагогічної роботи є інтегровані напрями діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та інших соціальних інститутів суспільства у системі сучасного соціального виховання, зокрема, передача соціального досвіду учням і створення умов для їхньої успішної самореалізації, самовиховання; ресоціалізація та соціальна реабілітація; подолання соціальної дезадаптації учнів; медіаосвіта учнів, що сприяє критичному та адекватному сприйняттю учнями інформації з різних джерел; попередження суїцидальної

поведінки підлітків, які є активними користувачами соціальних мереж; створення гендерсприятливого шкільного середовища, що реалізується прийнятою Концепцією державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків; співпраця соціальних педагогів зі шкільними поліцейськими та представниками кіберполіції [239].

З огляду на те, що соціальна робота зорієнтована на професійну допомогу різним групам клієнтів, доцільно розглянути зміст поняття *«вразливі категорії населення»*.

Незважаючи на те, що в різних державах до цієї категорії віднесено різних груп людей, існує певна подібність у всіх країнах. До загальної категорії особливо вразливих громадян належать біженці, люди похилого віку, представники етнічних і расових меншин, інваліди, особи, що вийшли із психіатричних лікарень чи в'язниць, хворі чи з поганим здоров'ям, бездомні чи ті, хто живе у скрутних умовах або шукає притулку, батьки-одинаки, жінки, що мають на утриманні інших членів родини і мають скромний статок, довгострокові безробітні, працюючі особи літнього віку, молоді люди і діти. Багато хто з них, зрозуміло, не належить до особливо вразливих категорій населення. Їхня вразливість частіше стає наслідком недосконалості наявної системи соціального забезпечення, цінностей, що переважають у суспільстві, практичних заходів, здійснюваних у суспільному житті, і загострюється цими ж факторами [234].

Таким чином, уразливими категоріями населення, водночас клієнтами соціальної роботи, є люди (окремі індивіди або групи), які переживають соціальні проблеми власного існування і яким надають допомогу у розв'язанні цих проблем спеціалізовані соціальні інституції [241].

Дослідник А. Реут здійснив класифікацію вразливих категорій населення: 1) громадяни, що не здатні до самообслуговування через різні обставини (у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю); 2) громадяни, які перебувають у складній життєвій ситуації, а їх середньомісячний сукупний дохід є нижчим від установленого прожиткового мінімуму (безробітні, що шукають роботу; біженці; постраждалі від стихійних лих тощо); 3) діти та

молодь, що перебувають у складній життєвій ситуації (інваліди, сироти, безпритульні, малозабезпечені тощо) [200].

Погоджуємося із думкою, що відмінною рисою об'єктів соціальної роботи – вразливих категорій населення – є наявність важкої життєвої ситуації: інвалідність (порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму, обумовлене захворюваннями, наслідками травм або дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності); нездатність до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою (обмеження можливості пересування, неможливість виконувати побутові та гігієнічні процедури); сирітство (втрата особами у віці до 18 років батьків унаслідок смерті); бездоглядність (невиконання батьками своїх функцій нагляду і виховання дитини та загроза повного розриву дитини і сім'ї); малозабезпеченість (недостатність матеріального ресурсу як засобу задоволення соціальних проблем); безробіття (проблема працездатних громадян, які не мають роботи і заробітку або доходу); відсутність визначеного місця проживання (фактична відсутність соціального прийняттого житла, недостатність матеріальних можливостей, порушення людського «мікросвіту», що проявляється в поневір'янні, бродяжництві, відсутності певних занять); конфлікти і жорстоке поводження у сім'ї (фізичне насильство, психічне (емоційне насильство, сексуальне (статеве) насильство; самотність [101].

Для нашого дослідження вихідним є поняття *соціального захисту* як практичної діяльності щодо реалізації основних напрямів соціальної політики з метою забезпечення права вразливих категорій населення на гідні умови життя.

На думку К. Дубич, соціальний захист – це система матеріальних та юридичних заходів, що здійснюється суспільством і державою з метою забезпечення мінімально достатніх умов життя, а також підтримки життєдіяльності та існування людини в суспільстві, реалізації її конституційних соціально-економічних і соціально-політичних прав і свобод [73].

Соціальний захист зорієнтований на високий рівень, багатоманіття і дієвість гарантій, тобто на створення умов і засобів, що забезпечують реалізацію і охорону конституційних прав громадян. Ці гарантії розуміються і як обов'язок держави та суспільства створювати відповідні умови для вільного

і безперешкодного виконання громадянами своїх прав і обов'язків.

Соціальні гарантії у системі соціального захисту є фундаментом. І від того, на якій основі будується вся система, залежить рівень безпеки життєдіяльності всього суспільства [217; 226; 229].

Під соціальними гарантіями розуміється обов'язок із забезпечення комплексу елементарних умов життєдіяльності, що формують соціально рівну доступність усіх членів суспільства до отримання гарантованих життєвих благ і послуг. Забезпечують процес формування системи соціальних гарантій ряд підсистем, які включають правову (механізм розробки і прийняття законодавчих актів у сфері соціального захисту), фінансову (являє собою сукупність джерел фінансування заходів і програм соціального захисту), кадрову (підготовка кадрів фахівців для реалізації заходів і програм соціального захисту), наукову (усебічний розвиток різноманітних напрямів наукових розробок, досліджень) і інформаційну (система соціальної статистики у сфері доходу, потреб, рівня життя та ін.). Кожна відіграє певну визначену і специфічну роль [177].

Соціальний захист покликаний виявляти причини, що викликають соціальний ризик, оцінювати можливість впливу на них на різних етапах виникнення і розвитку та забезпечувати формування й реалізацію системи соціальних гарантій на рівні оптимального ризику для соціально-економічних умов суспільного розвитку.

Соціальний захист і його основа – соціальні гарантії – мають всезагальний характер: охоплюють усі сфери життєдіяльності; захист здійснюється на всіх стадіях життєвого циклу (діти, молодь, робітники, доросле непрацююче населення, пенсіонери); соціальні гарантії поширюються на всі, без винятку, групи. Соціальний захист повинен будуватися з урахуванням соціально-економічного становища, забезпечувати профілактику виникнення соціальної напруги, попереджувати негативні явища і тенденції. Досягнення цієї мети повинно будуватися на використанні стимулювального підходу, з одного боку, встановлення певних обов'язків держави щодо кожного члена суспільства, з другого – відповідальності за їх невиконання [30; 87].

Соціальний захист як соціально орієнтована діяльність держави здійснюється через комплекс організаційно-правових та соціально-економічних заходів – *соціальні послуги*. Соціальними послугами, відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», визначено комплекс заходів із надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв’язання їхніх життєвих проблем [82]. Під *складними життєвими обставинами* розуміють обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров’я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, унаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті [82].

Основними *засадами надання соціальних послуг* є: сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних засобів і можливостей; попередження виникнення складних життєвих обставин; створення умов для самостійного розв’язання життєвих проблем, що виникають; *принципами*: адресності та індивідуального підходу; доступності та відкритості; добровільності вибору, отримання чи відмови від надання соціальних послуг; гуманності; комплексності; максимальної ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів суб’єктами, що надають соціальні послуги; законності; соціальної справедливості; забезпечення конфіденційності суб’єктами, що надають соціальні послуги; дотримання суб’єктами, що надають соціальні послуги, державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил [82].

Відповідно до цього Закону можуть надаватися такі *види соціальних послуг*:

– соціально-побутові послуги – забезпечення продуктами харчування, м’яким та твердим інвентарем, гарячим харчуванням, транспортними послугами, засобами малої механізації, здійснення соціально-побутового патронажу, соціально-побутової адаптації, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів тощо;

– психологічні послуги – надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення взаємин із довколишнім соціальним середовищем, застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад;

– соціально-педагогічні послуги – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, заінтересованих осіб;

– соціально-медичні послуги – консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапія;

– соціально-економічні послуги – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій;

– юридичні послуги – надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога тощо);

– послуги із працевлаштування – пошук підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи;

– інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для розв'язання складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування

певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги);

– інші соціальні послуги.

Л. Ковальчук широко розуміє соціальні послуги як усі види діяльності, що спрямовані на задоволення основних соціальних потреб індивіда, у т.ч. інформаційних, освітніх, у медичній, психологічній допомозі тощо, з метою сприяння його успішному соціальному функціонуванню [118].

Досліджуючи організаційно-правовий аспект соціального обслуговування, В. Гончаров пропонує визначення соціальних послуг у широкому та вузькому значеннях. У першому випадку це послуги, спрямовані на задоволення різноманітних соціальних потреб окремих осіб чи груп населення. У вузькому сенсі соціальні послуги – це комплекс різноманітних заходів, спрямованих на певні соціальні групи або окремих індивідів, які перебувають у складних життєвих ситуаціях і потребують сторонньої допомоги для поліпшення або відтворення їхньої життєдіяльності, соціальної адаптації й повернення до повноцінного життя [57].

Соціальні послуги за місцем їх надання можна об'єднати у групи [39; 43; 233; 237]:

– *стаціонарні* – соціальні послуги, що надаються постійно, тимчасово (на термін, визначений договором про надання соціальних послуг) в умовах цілодобового перебування (проживання) отримувачів у надавачів соціальних послуг; отримувачі стаціонарних соціальних послуг забезпечуються житловим приміщенням;

– *напівстаціонарні* – соціальні послуги, що надаються їх отримувачеві у приміщенні у надавача соціальної послуги протягом визначеного часу доби: з умовами для нічного перебування (проживання) отримувачів у надавачів соціальних послуг; із місцем для прийому або денного перебування осіб протягом визначеного часу доби;

– *у громаді* – соціальні послуги, що надаються за місцем перебування отримувачів, у тому числі на вулиці;

– *за місцем проживання* – соціальні послуги, що надаються в домашніх

умовах отримувачів.

Соціальні послуги за способом їх надання можна поділити на такі групи:

– *азові* – соціальні послуги, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо);

– *комплексні* – соціальні послуги, що передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, влаштування до сімейних форм виховання, соціальний супровід, патронаж, кризове втручання, підтримане проживання, реабілітація, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція, соціальна реабілітація тощо);

– *технічні* – соціальні послуги, що надаються отримувачеві, який має необхідність отримання натуральної допомоги (продукти харчування, засоби санітарії і особистої гігієни, засоби догляду за дітьми, одяг, взуття та інші предмети необхідності, паливо, обробіток присадибних ділянок, а також технічні та інші засоби реабілітації), транспорті послуги, сурдопереклад, тифлосурдопереклад тощо;

– *екстрені* – соціальні послуги, що терміново (протягом доби) надаються отримувачам, що потрапили в ситуацію, яка загрожує їхньому життю, здоров'ю тощо [73].

Варто також відзначити, що розвиток системи надання соціальних послуг є частиною зобов'язань України щодо виконання Європейської соціальної хартії, у якій у частині 1.14 зазначено, що кожна людина має право користуватися послугами соціальних служб; ст. 14 визначено, що з метою забезпечення ефективного надання соціальних послуг країни, що приєдналися до цієї хартії, зобов'язуються: сприяти функціонуванню служб або створювати служби, які, завдяки використанню методів соціальної роботи, сприяли б підвищенню добробуту і розвитку як окремих осіб, так і груп осіб у суспільстві, а також їхній адаптації до соціального середовища; заохочували окремих осіб та добровільні або інші організації до участі у створенні та функціонуванні таких служб [91].

Звертаючись до законодавства України, можна стверджувати, що

основними формами надання соціальних послуг (здійснення соціального захисту населення) є матеріальна допомога (тобто соціальне забезпечення) та соціальне обслуговування. Тож з'ясуємо зміст та спрямованість цих форм.

В. Гончаров поняття «соціальне обслуговування» розглядає в широкому і вузькому значеннях. У першому розумінні соціальне обслуговування є частиною соціальної політики – діяльністю, спрямованою на різносторонній розвиток особистості, задоволення соціальних потреб широких верств населення шляхом надання різних соціальних послуг. У другому розумінні соціальне обслуговування – це діяльність соціальних служб, спрямована на надання соціальних послуг людям, які опинилися у складних життєвих обставинах, з метою подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їхнього соціального статусу й повноцінної життєдіяльності [57].

Соціальне обслуговування – це діяльність державних структур і громадських організацій щодо соціальної підтримки, а також надання соціально-економічних, соціально-медичних, соціально-правових та психолого-педагогічних послуг і матеріальної допомоги, здійснення адаптації та реабілітації громадян, що перебувають у складній життєвій ситуації і не можуть самотійно її подолати [73].

Соціальне обслуговування, спрямоване на підвищення рівня соціального функціонування індивідів і сприяння задоволенню потреб, послаблення соціальних ризиків, складних життєвих обставин через надання соціальних послуг, ставши невід'ємною складовою державної системи соціального захисту населення і одним із секторів соціальної сфери, насправді перетворилося у соціальний інститут – стійкий комплекс соціальних служб, нормативних документів, правил, технологій, методик, що відображають соціальні потреби різних категорій населення.

Таким чином, *соціальне обслуговування* спрямоване на надання спеціальними органами держави громадянам різноманітних послуг безоплатно або на умовах часткової оплати з метою запобігання настанню або зниження негативних наслідків соціальних ризиків, що настали, з метою посилення їхнього соціального захисту [108]. Важливою характеристикою соціального

обслуговування є те, що охоплює собою всі інші, крім грошових виплат, види соціального обслуговування: соціально-побутові послуги; психологічні послуги; соціально-педагогічні послуги; соціально-медичні послуги; соціально-економічні послуги; юридичні послуги; послуги із працевлаштування; інформаційні послуги; інші соціальні послуги.

Наступною формою надання соціальних послуг є *соціальне забезпечення*. Відповідно до Ст. 5 Закону України «Про соціальні послуги», це матеріальна допомога, яка надається особам, що перебувають у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги (продуктів харчування, засобів санітарії і особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації) [82].

Розглянемо трактування соціального забезпечення: як діяльності держави щодо матеріального забезпечення осіб, які мають обмежені можливості на ринку праці, а також осіб, що зазнали соціального ризику, унаслідок якого втратили здоров'я і (або) засоби для існування та не можуть матеріально забезпечити себе і своїх утриманців; це визнана Конституцією України, міжнародним співтовариством і гарантована державою Україна можливість людини одержати соціальну допомогу та підтримку для задоволення фізіологічних, соціальних і духовних потреб в обсязі, необхідному для гідного життя у тих випадках, якщо внаслідок впливу соціального ризику громадянин з не залежних від нього причин не має джерел та засобів до існування [232]; комплекс заходів, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя особи, з огляду на виникнення соціально значущих обставин (старість, хвороба, інвалідність тощо) або характер чи умови праці [111]; тощо.

Цікавий підхід до розтлумачення термінів «соціальні послуги» та «соціальне забезпечення» пропонує К. Дубич. Отже, соціальні послуги – це комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставин та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їхньої

життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя. Соціальне забезпечення – це один із різновидів соціально-економічної дії, спрямованої на підтримку клієнта та знівелювання складних життєвих обставин через надання матеріальної допомоги чи послуг [73].

Загалом соціальне забезпечення – це діяльність державних та недержавних суспільних органів по наданню систематичної допомоги та підтримки тим категоріям населення, котрі опинилися у складних життєвих обставинах, на рівні, не меншому від встановленого державою прожиткового мінімуму.

На нашу думку, хибним є твердження, що соціальне обслуговування є видом соціального забезпечення. Очевидно, соціальне забезпечення має зв'язок із соціальними послугами, оскільки, по-перше, здебільшого зорієнтоване на надання матеріальної, грошової допомоги певним категоріям населення, а, по-друге, навпаки, на нематеріальну і негрошову форми допомоги, здебільшого шляхом надання послуг. До того ж, коли мова йде про соціальне забезпечення громадян у випадку настання обумовлених законодавством соціальних ризиків, то держава не обслуговує, а дійсно забезпечує (гарантує) відповідні соціальні виплати.

Видами соціального забезпечення громадян в Україні є пенсійне забезпечення, забезпечення допомогоюми, пільгами та перевагами, натуральне забезпечення, компенсації тощо [232].

Отже, під соціальним забезпеченням будемо розуміти форму надання соціальних послуг, спрямованих на матеріальне забезпечення певних категорій громадян за рахунок коштів державного бюджету і спеціальних позабюджетних державних фондів, у випадку втрати джерела до існування, понесення додаткових витрат чи відсутності необхідного прожиткового мінімуму з об'єктивних, соціально значущих, обумовлених законодавством, причин з метою вирівнювання соціального становища цих громадян у порівнянні з іншими членами суспільства.

Соціальне забезпечення базується на *соціальній допомозі*. Соціальна допомога – це система соціальних дій у формі соціальної підтримки, допомоги,

пільг, субсидій, що надаються соціальними установами (службами) окремим індивідам або групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їхнього соціального статусу, забезпечення повноцінної життєдіяльності в суспільстві [73].

Отже, соціальний захист є основним напрямом соціальної політики з метою забезпечення права людини, що, потребує допомоги на гідні умови життя. Соціальний захист практично здійснюється шляхом надання соціальних послуг. Основними формами надання соціальних послуг є соціальне забезпечення та соціальне обслуговування. Соціальне обслуговування спрямоване на підвищення рівня соціального функціонування індивідів і задоволення потреб, послаблення соціальних ризиків, складних життєвих обставин через надання соціальних послуг. Важливою характеристикою соціального обслуговування є те, що охоплює собою всі інші, крім грошових виплат, види соціального обслуговування. Соціальне забезпечення – форма надання соціальних послуг, спрямованих на матеріальне забезпечення певних категорій громадян за рахунок коштів державного бюджету і спеціальних позабюджетних державних фондів, у випадку втрати джерела до існування, понесення додаткових витрат чи відсутності необхідного прожиткового мінімуму з об'єктивних, соціально значущих, обумовлених законодавством, причин з метою вирівнювання соціального становлення цих громадян у порівнянні з іншими членами суспільства [122].

У підсумку розглянемо зміст поняття *«територіальна громада»*.

Громада – це спільнота людей. Термін «громада» (англ. community) утворено з двох слів «common» (спільний) та «unity» (об'єднання). Ця спільність може бути дуже загальною (торкатися всіх аспектів життя) або дуже специфічною. Бути у громаді, або спільноті, – означає мати щось спільне з іншими людьми. Людина, як соціальна істота, не може існувати поза спільнотами. Вона від народження і до самої смерті входить, виходить, є членом, функціонує, працює, відпочиває у складі різних спільнот, при тому, як правило, у багатьох одночасно [112].

Досить вичерпно видається характеристика розвитку громади, подана в

Будапештській декларації (2004), де такий розвиток розуміється як спосіб зміцнення громадянського суспільства через визначення пріоритетів дій у громаді та планування місцевої соціальної, економічної та екологічної політики. Відбувається це, як визначено в документі, через активізацію громадянської позиції людей і їхню здатність брати участь у групах та організаціях у громаді, посилення можливостей інституцій та агентів громади працювати в діалозі з місцевими мешканцями для визначення потрібних змін у громаді [1].

Тобто йдеться як про самоорганізацію, мобілізацію населення, так і практику діяльності місцевих органів влади та інших агентів розвитку громади, що привертає увагу до рутинного, сталого характеру відповідних соціальних технологій розвитку територіальної громади.

Наприклад, українські фахівці пропонують вирізняти такі етапи в процесі розвитку територіальної громади: 1) мобілізація громади; 2) формування інституційних механізмів ефективного управління на місцевому рівні (створення організацій громади та розбудова їхнього потенціалу); 3) спільне планування і визначення пріоритетів; 4) інституціоналізація механізмів спільного прийняття рішень на місцевому та субнаціональному рівні; 5) мобілізація ресурсів і впровадження проєктів; 6) сталість результатів, тобто перетворення інновації на рутинну соціальну практику. У цьому процесі важливу роль відіграють саме інституціоналізовані практики участі громадян у розв'язанні проблем громади [170].

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015) відбулася децентралізація, у тому числі соціальних послуг також, що дозволяє посилити відповідальність недержавного сектору та органів місцевої влади за якість, фінансове забезпечення, вибір надавача соціальних послуг, адже вони перебувають найближче до потреб людей, тому краще можуть визначити ті категорії населення, які в конкретному регіоні потребують пріоритетної уваги і допомоги, оперативно виявити та надати об'єктивну інформацію щодо потреб вразливих категорій населення, кількості бенефіціарів і ступеня серйозності проблеми, а також раціональніше

можуть розподілити державні кошти залежно від пріоритетів і потреб своїх територіальних громад. Процес децентралізації сприяє покращенню планування майбутнього попиту на послугу, дає змогу розширити доступ осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги та соціальних послуг, а також враховувати потреби в соціальних послугах і місцеві особливості їх надання тощо.

Сьогодні людство отримало нові можливості для посилення соціальної й індивідуальної допомоги тим, хто її потребує.

Соціальна робота ще перебуває на стадії формування [239]. Сьогодні соціальна робота повинна не тільки впоратися з проблемами що наростають, але й не втратити настанову на перехід до нової якості професійної діяльності. Підвищення затребуваності соціальних послуг різними категоріями населення вимагає якісної соціальної підтримки. Створення потужної системи установ для надання інноваційних соціальних послуг націлене на соціальну підтримку вразливих категорій населення (від народження до смерті) в повному обсязі.

1.2. Нормативно-правове забезпечення системи соціального обслуговування як основної форми соціальної роботи з вразливими категоріями населення в територіальних громадах

Метою впровадження реформ у сфері соціального обслуговування є формування сучасної системи захисту прав та інтересів усіх соціальних груп на основі міжнародних норм і європейських стандартів.

Формування нової моделі соціальної політики держави пов'язане зі змінами нормативно-правового забезпечення сфери соціального обслуговування [40; 168; 181; 223].

Захист прав і свобод людини – основне завдання соціальної роботи.

14 вересня 2006 року Законом № 137-V від 14.09.2006 року Україною ратифіковано **Європейську соціальну хартію**.

Хартія гарантує такі основні права щодо соціального захисту:

– правовий статус дитини;

- поведження з неповнолітніми правопорушниками;
- захист від жорстокого поведження та насильства;
- заборону будь-яких форм експлуатації;
- правовий статус сім'ї;
- право на соціальну безпеку, соціальне забезпечення та соціальні послуги;
- право на захист від бідності та соціального відчуження;
- догляд за дітьми;
- особливі заходи щодо харчування літніх людей;
- право жінок і чоловіків на рівне поведження і рівні можливості у сфері зайнятості;
- право інвалідів на соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства;
- економічну і соціальну політику, спрямовану на забезпечення повної зайнятості;
- доступ до роботи для інвалідів;
- інтеграцію в школи дітей з особливими можливостями;
- доступ до освіти і професійної підготовки для осіб з обмеженими можливостями;
- захист материнства;
- скорочення числа бездомних.

Однак реальне повне виконання зобов'язань, які взяла на себе Україна є справою нелегкою і можливе за умов наближення рівня життя населення до європейських стандартів [50].

Зразком європейської моделі соціального забезпечення, заснованого на соціальній справедливості, є Європейський кодекс соціального забезпечення, який Україна підписала 10 листопада 2016 року. Держава Україна взяла на себе зобов'язання надавати соціальну допомогу, зокрема:

- за станом здоров'я;
- через безробіття та старість;
- у разі виробничої травми;
- сім'ям з дітьми і по вагітності та пологам;

– через інвалідність та у разі втрати годувальника.

Україна прийняла на себе зобов'язання щодо втілення у суспільну практику основоположних європейських цінностей – принципів демократії, верховенства права та захисту прав людини [106].

Пріоритетні напрями проведення реформи у сфері надання соціальних послуг визначено у **Стратегії реформування системи надання соціальних послуг (2012 рік)** (У 2007 році Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію реформування системи соціальних послуг (розпорядження від 13.04.2007 р. № 178-р), яка діяла до 2012 року. У 2012 році урядом затверджено Стратегію реформування системи надання соціальних послуг (розпорядження від 08.08.2012 р. № 556-р), якою скасовано Концепцію. У Стратегії, зокрема, зазначено, що Концепція «...реалізована не в повному обсязі внаслідок відсутності законодавчого регулювання питань, зокрема, щодо формування соціального замовлення, визначення потреб адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, їх видах та обсягах, планування та надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб і запровадження стандартизації зазначених послуг») [127].

На виконання Стратегії Кабінетом Міністрів України затверджено план заходів на 2013–2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг (2013 рік), яким визначено цілі та пріоритетні напрями у реформування соціальних послуг, забезпечення їх якості та ефективності [173].

З метою реалізації завдань соціальної політики України затверджено Методичні рекомендації щодо визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах (наказ № 648 від 15.10.2012 року).

Ними передбачено рекомендації щодо визначення потреб населення у соціальних послугах та здійснення аналізу отриманих даних, на підставі яких приймаються управлінські рішення щодо розвитку й оптимізації системи соціальних послуг адміністративно-територіальної одиниці, планування бюджетних коштів.

Варто підкреслити, що важливою подією стала ратифікація Україною

Конвенції МОП про мінімальні норми соціального забезпечення за № 102 від 16 березня 2016 року, що зобов'язує нашу державу виконувати встановлені вимоги у сфері соціального забезпечення і щорічно звітувати про це.

Крім того, важливими міжнародними документами, які Україна ратифікувала і відповідно до норм яких несе зобов'язання, є: конвенції Міжнародної організації праці; конвенції ООН про права дитини та права осіб з інвалідністю.

28 березня 2018 року до зазначеної ініціативи приєдналась Україна. Відповідний Меморандум підписано між Урядом України, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та партнерами ініціативи. Місто Умань включено в першу групу муніципалітетів для надання методологічної підтримки в реалізації програми.

Система соціальної роботи в Україні протягом усіх етапів функціонування перебуває у стані постійного доопрацювання, що пов'язано зі структурними змінами у сфері соціальної роботи та спроможності соціальних закладів надавати якісні соціальні послуги всім вразливим категоріям населення [127].

Реформування системи соціальних послуг в Україні розпочато у 2001 році, коли Указом Президента України від 15 серпня 2001 року затверджено «Стратегію подолання бідності» [197].

Стратегією визначено основні напрями реформи:

- поглиблення адресності державної соціальної допомоги;
- заміна окремих пільг населенню на соціальні послуги;
- розвиток центрів комплексного соціального обслуговування;
- передача органам місцевого самоврядування повноважень щодо планування, фінансування та організації надання соціальних послуг.

Ці напрями залишаються актуальними і сьогодні.

Система надання соціальних послуг є багатогранним складним процесом, який потребує механізмів та інструментів державного управління, чіткої і послідовної взаємодії центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадського сектору [127; 137; 171; 172].

Виконавчим органам сільських, селищних, міських рад державою делеговано повноваження щодо надання соціальних послуг особам та сім'ям із дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, організації надання соціальних послуг бездомним особам (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні (1997 рік у редакції 2019 року).

Перспективними напрямками удосконалення функціонування системи соціального обслуговування є децентралізація та демонополізація соціальних послуг.

У загальній декларації прав людини, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році, у статті 22, зазначено, що «кожна людина [...] має право [...] на здійснення необхідних для підтримки гідності і вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави» [166].

Базою для розроблення відповідних законів і підзаконних актів є Конституція України (1996 рік в редакції 2016 року), ст. 46 якої встановлює право громадян на соціальний захист [123].

Правове та законодавче забезпечення соціального обслуговування в Україні відбулося завдяки ухваленню цілої низки нормативно-правових документів, серед яких основними є:

1. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р. у редакції 2018 р.). Цей документ визначає організаційні та правові засади соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю. Відповідно до цього закону, соціальну роботу визначено як діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, а також фахівців із соціальної роботи та волонтерів, яка спрямована на соціальну підтримку сімей, дітей та молоді, забезпечення їхніх прав і свобод, поліпшення якості життєдіяльності, задоволення інтересів і потреб. Законом визначено поняття соціальної роботи: «соціальне інспектування», «соціальне обслуговування», «соціальна

профілактика», «соціальна реабілітація», «соціальний супровід».

Об'єктами соціальної роботи є: сім'ї, діти, молодь, професійні та інші колективи, соціальні групи, щодо яких здійснюється соціальна робота [208].

Суб'єктами соціальної роботи є: уповноважені органи, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю; фахівці з соціальної роботи; об'єднання громадян, благодійні, релігійні організації; юридичні та фізичні особи, які надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді; волонтери у сфері соціальної роботи.

2. Закон України «Про соціальні послуги» (2003 р. у редакції 2018 р.). Цей документ визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Соціальні послуги визначено як комплекс заходів із надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем [128; 135; 164].

Складні життєві обставини – це обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, унаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самотійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті.

Визначено терміни «соціальний працівник» та «соціальний робітник»:

– Соціальний працівник – це професійно підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи і надає соціальні послуги;

– Соціальний робітник – це особа, яка надає соціальні послуги та має підготовку, що відповідає вимогам та характеру роботи, що виконується [135].

3. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2005 рік у редакції 2018 року). Законом визначено основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення

або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання особами з інвалідністю фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності.

4. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» (2005 р., у редакції 2018 року).

Законом визначено загальні засади соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, забезпечення правового регулювання відносин у суспільстві, які спрямовані на реалізацію бездомними особами і безпритульними дітьми прав і свобод, передбачених Конституцією та законодавством України; створено умови для діяльності громадських організацій, що працюють у сфері соціального захисту населення.

Застосовано нову форму надання соціальних послуг – мобільну (соціальне патрулювання) [188; 193].

5. Закон України «Про соціальну адаптації осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» (2011 рік у редакції 2018 року).

Законом визначені заходи **соціального патронажу** звільнених осіб та **суб'єків соціального патронажу**, якими є центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, об'єднання громадян, а також фізичні особи, які здійснюють соціальний патронаж [196].

6. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 рік у редакції 2018 року).

Законом визначено поняття **внутрішньо переміщена особа** – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та

надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Передбачено забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, освіту, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги.

7. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 рік у редакції 2018 року).

Закон визначає правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів, спрямованих на реалізацію закріплених Конституцією України та законами України основних соціальних гарантій.

Для нормативно-правового регулювання системи надання соціальних послуг в Україні прийнято ряд підзаконних нормативно-правових актів, зокрема такі, як:

- Порядок регулювання тарифів на платні, соціальні послуги (2005 рік);
- Порядок здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів (2013 рік);
- Порядок надання соціальних послуг із встановленням диференційованої плати та внесення змін до переліку соціальних послуг, умов та порядку їх надання структурними підрозділами територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) (2012 рік);
- Порядок виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб) (2013 рік);
- Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах (2014 рік);
- Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення діяльності об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей (2018 рік);
- інші нормативно-правові акти – Укази Президента України, постанови, розпорядження КМУ, накази центральних органів

виконавчої влади [169; 189; 190; 191; 192; 194].

Запроваджено стандартизацію соціальних послуг, зокрема, затверджено 21 державний стандарт соціальних послуг.

Здійснено децентралізацію фінансування установ та закладів, що надають соціальні послуги.

В Україні з 1998 року запроваджено посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, на яку покладено функції контролю за дотриманням прав та інтересів громадян.

Одним із прав Уповноваженого є:

- безперешкодне відвідування будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, пансіонатів для ветеранів війни і праці, соціально-реабілітаційних центрів тощо;
- опитувати осіб, які в них перебувають, та отримувати інформацію стосовно поведінки з цими особами і умов їх тримання.

Етичним Кодексом спеціалістів із соціальної роботи України (2003 рік) визначено принципи діяльності, норми етичної поведінки стосовно професії, колег і клієнтів.

Принципи діяльності спеціалістів із соціальної роботи базуються на таких фундаментальних положеннях: повага гідності кожної людини; пріоритетність інтересів клієнтів; толерантність; довіра; конфіденційність;

Крім цього, діють нормативно-правові документи муніципальних утворень (прийняті міськими, районними, сільськими, селищними органами влади).

Становлення сучасної правової бази надання соціальних послуг населенню тісно пов'язане з набуттям Україною державної незалежності та переходом від командно-адміністративної економічної системи до ринкової економіки.

Нині в Україні достатньо розвинутий сектор державних соціальних послуг [198].

Чинна інфраструктура (Україна)

Мережа комунальних установ	
<ul style="list-style-type: none"> • 666 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) • 238 інтернатних закладів • 85 закладів для бездомних осіб • 692 центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді • 90 закладів соціального обслуговування • 15 притулків для дітей • 85 центрів соціально-психологічної реабілітації дітей 	<p>Обслуговується близько 1,8 млн. осіб</p> <p>Чисельність працюючих у комунальних установах, що надають соціальні послуг: – 1 20 тис. осіб</p>

Проте дефіцит бюджету не сприяє визначенню соціальних послуг, як пріоритетного напрямку фінансування з боку громад.

У громадах відсутні навички та розуміння щодо використання різних механізмів фінансування для розв'язання соціальних проблем. Фінансування відбувається з бюджетів різних рівнів. Практика фандрейзингу (залучення грошових коштів та інших ресурсів, які організація не може забезпечити самостійно, але які необхідні для її діяльності) не розвинена, використовується несистемно.

Серйозною проблемою реалізації Закону України «Про соціальні послуги» є те, що в Бюджетному кодексі України, зокрема у ст. 89 п. 4(а) визначено бюджетні видатки в рамках державних програм соціального забезпечення на надання соціальних послуг, призначені тільки для державних установ.

Можливість спрямування цих коштів для отримання гарантованих державою соціальних послуг позабюджетною установою не передбачена у Бюджетному кодексі.

Важливим напрямом децентралізації є державна політика, що передбачає зміни фінансових стимулів та усунення ресурсного принципу фінансування, що дасть змогу розв'язати наявні потреби територіальних громад.

Законом України «Про співробітництво територіальних громад» визначено організаційно-правові засади, принципи та форми співробітництва, його стимулювання, фінансування та контролю.

Перспективна модель організації надання соціальних послуг (етапи):

1. **Щорічне визначення потреб населення** адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах.
2. **Затвердження переліку пріоритетних послуг.** Планування необхідних видатків у місцевих бюджетах.
3. **Забезпечення надання послуг через мережу комунальних та недержавних суб'єктів** (проведення соціального замовлення).
4. **Моніторинг, контроль та оцінка соціальних послуг.**

У країнах ЄС у ході децентралізації соціальних послуг держава делегувала місцевим органам влади повноваження, ресурси та відповідальність щодо надання багатьох соціальних послуг.

Унаслідок застосування соціального контрактування роль держави і місцевих органів влади в наданні соціальних послуг суттєво змінилася: вони поступово відійшли від прямого надання послуг, а стали визначати та виставляти соціальні послуги на тендер, укладати відповідні контракти, зберігаючи за собою право на здійснення моніторингу за виконанням укладеного контракту, якістю послуг і використанням наданих коштів [211].

Держава зосереджує свої зусилля на визначенні пріоритетів, формуванні соціальної політики та прийнятті важливих рішень у сфері соціальних послуг як своєї основної функції.

Місцева влада також надає допомогу бездомним за допомогою організації нічліжних будинків. У нічліжках надаються безкоштовно ночівля зі сніданком.

Для допомоги малозабезпеченим і непрацюючим в задоволенні нагальних потреб, які не можуть бути покриті із щотижневого доходу: купівля меблів, посуду, оплата опалення, дієтичного харчування тощо – був створений соціальний фонд, який замінив систему короткочасних виплат і надбавок. Позики соціального фонду, як правило, безоплатні.

Відмінна риса соціального фонду в тому, що багато його виплат здійснюються не автоматично, а передані на розсуд місцевих службовців. Уряд передбачає, що це збільшує гнучкість системи і дає можливість більш ефективно розподіляти ресурси [205].

Слід відзначити, що технологія соціального контракування в країнах ЄС може мати як переваги (підвищення адресності, доступності соціальних послуг тощо), так і ризики (фінансовий, недостатність кваліфікованих кадрів та необхідної відповідальності).

У більшості країн Європи відсутня конкуренція між надавачами соціальних послуг, а це не сприяє підвищенню їх якості.

Питання реформування, розвитку та вдосконалення системи соціальних послуг у європейських країнах вирізняються національною специфікою та фінансовими можливостями кожної із країн ЄС. Проте це дає можливість Україні обрати найприйнятнішу модель із перспективою успішної реалізації у довгостроковому періоді.

З метою зниження в Україні масштабу бідності, соціального відчуження та запровадження нових механізмів її запобігання Кабінет Міністрів України розпорядженням за № 161-р від 16 березня 2016 року затвердив **Стратегію подолання бідності**, яку передбачається реалізувати до 2020 року.

Основні завдання Стратегії щодо соціального обслуговування:

- забезпечення мінімального комплексу соціальних послуг у територіальній громаді;
- розвиток системи надання соціальних послуг, їх доступності та прозорості;
- розроблення нової системи соціальних послуг;
- проведення регулярного моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки.

З урахуванням сучасних проблем у сфері соціальної політики України, Кабінетом Міністрів України **розроблено нову редакцію Закону «Про**

соціальні послуги» (№ 3143 від 18.09.2015). Проектом передбачено залучення інститутів громадянського суспільства до надання соціальних послуг, покращення їх якості, підвищення статусу соціальних працівників. Обговорення проекту продовжується.

В останні роки в Україні урядом зроблено певні кроки щодо посилення адресності соціальної допомоги [64; 178; 179; 180].

У 2009 році Міністерством праці та соціальної політики України та Центром соціально-економічних досліджень CASE Україна за підтримки Міжнародного банку реконструкції та розвитку і шведської агенції Міжнародного розвитку (SIDA) проводився проект «Удосконалення системи соціальної допомоги в Україні». Проект проводився в п'яти областях: Луганській, Миколаївській, Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській.

Одним із п'яти пілотних управлінь, відібраних для проведення експерименту, було Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради.

Експеримент передбачав застосування непрямих методів оцінки доходів для визначення ступеня нужденності сімей, які звертаються за призначенням соціальної допомоги. Експеримент показав певну ефективність таких методів та доцільність застосування в Україні, але з неясних причин так і не був утілений.

Проектом Закону «Про забезпечення державного контролю у сфері соціальної підтримки» (№ 4176 від 03.03.2016 р.) передбачено в умовах децентралізації влади державний контроль правильності застосування законодавства у сфері надання соціальної допомоги, соціальних послуг.

У разі прийняття Закону в Україні буде створено, оснащено та навчено структурні підрозділи соціальної інспекції, які і будуть контролювати надання соціальної допомоги.

Це, у свою чергу, посилить адресність надання соціальних допомог.

Кабінет Міністрів України своєю постановою № 1070 від 12 грудня 2018 р. утворив Державну соціальну службу України. Міністерству соціальної

політики доручено розробити проект Положення про службу.

У цьому контексті постає потреба у внесенні змін до чинної законодавчої бази, якою регламентується діяльність у сфері надання соціальних послуг. Законодавчі акти, якими врегульовуються питання надання соціальних послуг в Україні, містять ряд прогалин.

Так, у Законі України «Про соціальні послуги» відсутнє поняття «соціальний супровід», хоча передбачається надання соціальних послуг, тобто необхідно було б внести такі зміни до закону. В той же час надання грошової допомоги визначено як соціальну послугу, що є спірним.

В останні роки сфера соціального законодавства зазнає істотних змін, у тому числі відбувається перерозподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади. Усі ці нововведення вимагають вивчення та аналізу з метою правильної реалізації на практиці.

Нормативно-правова база, що регулює питання соціальної підтримки вразливих категорій населення, здебільшого сформована, проте низка проблем потребує законодавчого врегулювання. Необхідно привести у відповідність із соціальними засадами бюджетне законодавство.

Запровадження нової методології соціальної роботи потребує розв'язання питання підготовки фахівців системи соціальних послуг, постійного методичного забезпечення установ та закладів, що надають соціальні послуги, та запровадження механізму громадського контролю за якістю надання соціальних послуг і за роботою їх надавачів.

З метою розвитку соціальних послуг на рівні територіальних громад у відповідності до потреб, забезпечення їх доступності необхідно на законодавчому рівні запровадити формування державного реєстру надавачів, отримувачів соціальних послуг та осіб, які потребують їх надання.

Потребує прискорення опрацювання **проекту Закону України «Про національний банк даних про дітей та сімей з дітьми»**. Прийняття зазначеного законопроекту забезпечить створення єдиної інформаційної

системи управління соціальної сфери, єдиного веб-порталу соціальних послуг, дозволить підвищити ефективність заходів зі своєчасного виявлення сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Проблемним є визначення мінімального (гарантованого) пакета соціальних послуг та джерела його фінансування.

Жодним нормативно-правовим документом не передбачено порядку обміну інформацією між службою у справах дітей, центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, уповноваженим органом у разі отримання ними інформації про зміну місця проживання сім'ї.

Потребує прискорення затвердження стандарту надання послуг з улаштування досімейних форм виховання.

Необхідно розробити зміни до законів України «Про охорону дитинства», «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо розширення повноважень органів місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що стосуються дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, для забезпечення прав дітей з урахуванням їхніх інтересів.

17 січня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон України **«Про соціальні послуги»** (нова редакція). Законом визначено базові соціальні послуги, основні напрями державної політики з питань надання соціальних послуг, створення реєстру соціальних послуг, розширено повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Закон вводиться в дію з 1 січня 2020 року.

При підготовці Закону досліджено досвід правового регулювання у сфері соціальних послуг, зокрема Французької Республіки та Великобританії.

Багато років люди з вадами психічного здоров'я, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин, були позбавлені доступу до соціальних послуг [17; 18; 47]. Цим Законом ситуацію змінено.

Уперше в Україні введено поняття «ведення випадку».

Висновки до першого розділу

Аналіз праць зарубіжних і вітчизняних науковців дозволяє констатувати, що соціальна робота розглядається вченими як самостійна прикладна наука, спрямована на розробку та систематизацію науково-практичних і методологічних рекомендацій щодо надання соціальних послуг людям, які опинилися у складних життєвих обставинах, та є інструментом реалізації державної соціальної політики.

З'ясовано, що проблема соціального захисту населення є предметом вивчення різних галузей вітчизняної науки, зокрема економіки, державного управління, демографії, політології, соціології, філософії, юриспруденції та ін.

На основі аналізу наукових праць різного спрямування запропоновано визначення соціальної роботи як інтегрованого, універсального виду діяльності, спрямованого на задоволення соціально-гарантованих та особистісних інтересів і потреб людей, перш за все вразливих категорій населення. Соціально-педагогічна робота розглядається як різновид соціально-педагогічної діяльності, який здійснюється у певній соціальній інституції та спрямований на точно визначений об'єкт впливу. У контексті того, кого стосується діяльність, соціально-педагогічну роботу спрямовують на різні категорії дітей, молоді, дорослих або окремі соціальні групи, а з урахуванням місця, де вона відбувається, розрізняють соціально-педагогічну роботу в закладі освіти, реабілітаційному центрі, притулку, громаді тощо.

До загальної категорії особливо вразливих громадян зараховуємо біженців, людей похилого віку, представників етнічних і расових меншин, інвалідів, осіб, що вийшли із психіатричних лікарень чи в'язниць, хворих чи з поганим здоров'ям, бездомних чи тих, хто живе у скрутних умовах або шукає притулку, батьків-одинаків, жінок, що мають на утриманні інших членів родини, проте мають скромний статок, довгострокових безробітних, працюючих осіб літнього віку, молодих людей і дітей. Таким чином, вразливими категоріями населення, водночас клієнтами соціальної роботи, є

люди (окремі індивіди або групи), які переживають соціальні проблеми власного існування і яким надають допомогу у розв'язанні цих проблем спеціалізовані соціальні інституції.

З'ясовано, що соціальна робота із вразливими категоріями населення передбачає їхній соціальний захист. Поняття «соціальний захист» розуміємо як практичну діяльність держави і суспільства щодо реалізації основних напрямів соціальної політики з метою забезпечення права вразливих категорій населення на гідні умови життя. Соціальний захист зорієнтований на високий рівень, багатоманіття і дієвість гарантій, тобто на створення умов і засобів, що забезпечують реалізацію і охорону конституційних прав громадян.

Встановлено, що соціальний захист як соціально орієнтована діяльність держави здійснюється через комплекс організаційно-правових та соціально-економічних заходів – соціальні послуги. Доведено, що основними формами надання соціальних послуг (здійснення соціального захисту населення) є матеріальна допомога (тобто соціальне забезпечення) та соціальне обслуговування. У територіальних громадах можуть надаватися такі види соціальних послуг: соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, інформаційні та ін. Соціальними послугами у Законі України «Про соціальні послуги» визначено комплекс заходів із надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем. Під складними життєвими обставинами розуміємо обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, унаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самотійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті.

Встановлено, що реалізацію завдань соціальної політики України регламентують методичні рекомендації щодо визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах та розроблена

урядом Стратегія подолання бідності. Для нормативно-правового регулювання системи надання соціальних послуг в Україні діють підзаконні нормативно-правові акти та запроваджено стандартизацію соціальних послуг, основні з яких: соціальна послуга профілактики; представництво інтересів; кризового та екстренного втручання; денного догляду; догляду вдома; паліативного догляду; стаціонарного догляду; соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах; соціальної адаптації; підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю.

У дослідженні з'ясовано, що органи місцевого самоврядування не мають достатньо стимулів для утворення закладів, що надають соціальні послуги. Дослідження стану реформування системи соціальної роботи в Україні показало, що підвищення ефективності соціальної роботи із вразливими категоріями населення в територіальних громадах доцільно здійснювати шляхом децентралізації управління, посилення ролі місцевого самоврядування, зміни фінансових стимулів та усунення ресурсного принципу фінансування.

Основні результати першого розділу опубліковано в наукових працях автора [140; 144; 150; 151; 152].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

2.1. Стан надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в територіальній громаді

В Україні наявні кілька умовних сфер соціальних послуг відповідно до цільових груп: 1) діти, сім'я, молодь; 2) пенсіонери, ветерани; інваліди; 3) інші соціальні групи, які фінансуються лише за рахунок місцевих бюджетів відповідно до ст. 91 Бюджетного кодексу України (бездомні, звільнені з місць позбавлення волі, особи із залежностями тощо). Кожна «сфера» має власну розгалужену систему установ та закладів – «Центри соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді», «Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг)», Центри реабілітації для людей з інвалідністю, підприємства УТОС, УТОГ, інші соціальні підприємства інвалідів тощо. Вони діють відповідно до законодавства, розробленого під конкретні структури: ЗУ «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; «Про соціальні послуги»; «Про реабілітацію інвалідів в Україні» тощо [41; 68].

Оцінка потреб населення адміністративно-територіальної одиниці в соціальних послугах, яка вперше була проведена в 2013 році відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених наказом Мінсоцполітики від 15.10.2012 року за № 648, показала, що при визначенні потреб урахувалися тільки потреби у соціальних послугах цільових груп, тому важко було визначити пріоритети щодо потреб у соціальних послугах громади.

Для забезпечення якісної та доступної соціальної підтримки вразливих категорій населення є доцільним дослідження та розробка **моделі надання соціальних послуг перехідного періоду** для забезпечення функціонування соціальної системи в цілому [14; 22; 31; 46; 110].

Метою дослідження є проведення аналізу можливості моделі інтегрованої системи соціальних послуг для вразливих груп населення в територіальній

громаді.

Основою такої моделі повинна стати модернізація наявних соціальних служб та спрощення (усунення дублювання) системи надання комплексу соціальних послуг для отримувачів, збереження кваліфікованих працівників, упорядкування процесу управління системою надання соціальних послуг (Рис. 2.1).

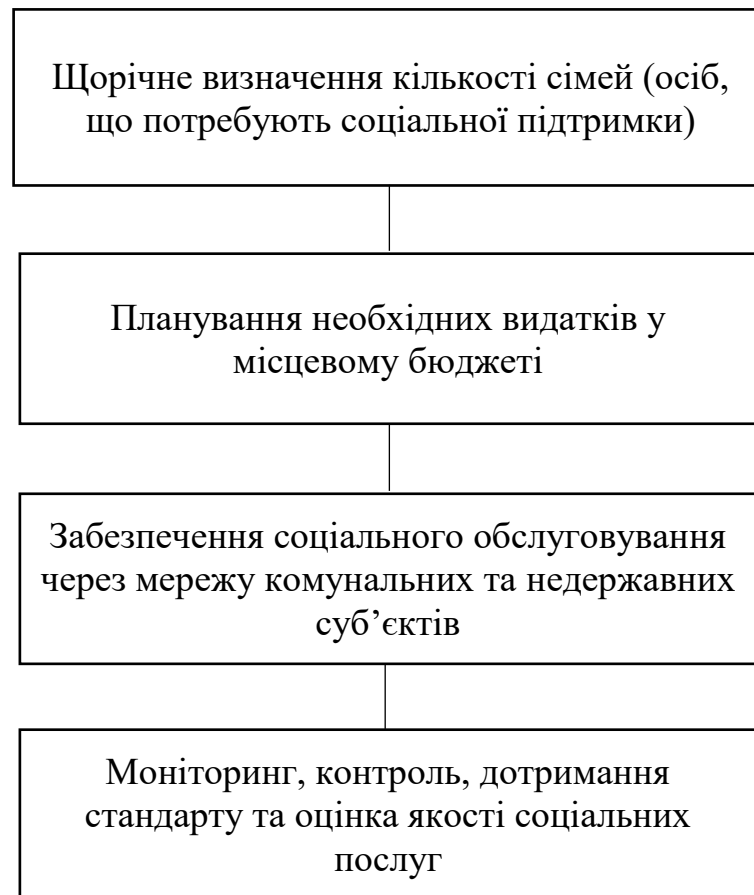

Рис. 2.1. Модель організації соціальної підтримки населення у територіальній громаді

Етапи впровадження моделі соціальної підтримки вразливих категорій населення в територіальній громаді:

- аналіз потреб громади у соціальних послугах;
- інформаційно-роз'яснювальна робота щодо важливості питання для громади;
- взаємодія із громадськими організаціями;

- кадрове забезпечення;
- розробка програм і планів діяльності;
- упровадження планів щодо соціального благополуччя населення територіальної громади;
- оцінка ефективності соціальної роботи;
- моніторинг задоволеності споживачів;
- планування необхідних видатків на надання конкретних соціальних послуг за результатами моніторингу.

При виборі пріоритетної моделі надання соціальних послуг необхідно враховувати громадську думку – як користувачів послуг, так і платників податків, за рахунок відрахувань з яких формуються бюджети соціальних програм.

Соціально вразливі верстви населення – це особи або соціальні групи, що мають значну ймовірність зростання соціальних проблем у період нестабільності у суспільстві, економічної кризи, катастроф та інших чинників. До соціально вразливих категорій населення належать пенсіонери, особи з інвалідністю, самотні, сім'ї з дітьми, діти-сироти, молодь, безробітні, внутрішньо переміщені особи, малозабезпечені, бездомні, залежні від алкоголю та наркотиків, звільнені особи та ін [10].

Такі групи потребують додаткових заходів від держави для розв'язання питання їх інтеграції у суспільство.

Децентралізація управління та посилення ролі місцевого самоврядування в організації соціального обслуговування дозволяють створити сучасну систему надання соціальних послуг на рівні місцевої громади [36; 60; 62; 63; 225; 227; 228].

Статтею 140 Конституції України визначено, що «місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України».

Для виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної

територіальної громади у сфері проведення соціальної роботи необхідно:

- забезпечити проведення соціальної роботи в об'єднаній територіальній громаді відповідно до Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, визначення індивідуальних потреб сімей (осіб), здійснення соціального супроводу);
- організувати надання соціальних та реабілітаційних послуг сім'ям (особам), які опинились у складних життєвих обставинах;
- розгляд заяв осіб, які опинились у складних життєвих обставинах, щодо отримання соціальних послуг та прийняття рішення стосовно їх надання;
- проведення моніторингу та оцінювання якості соціальних послуг;
- розроблення та реалізація заходів і програм щодо соціального захисту дітей;
- проведення заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб, їх соціальний захист та реінтеграцію;
- проведення заходів соціального патронажу щодо осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження волі.

Сучасна українська сім'я переживає не найкращі часи: економічна нестабільність, житлові проблеми, занепад престижу сім'ї, багатодітність і таке інше призвели до нагальної необхідності професійного втручання фахівця соціальної роботи для підтримки інституту сім'ї [77].

Резолюцією № 67, прийнятою Радою Європи, соціальна робота визначається як «професійна діяльність, спрямована на сприяння кращій адаптації індивідів, сімей та груп до соціального середовища, у якому вони проживають, та розвиткові самоповаги та самовідповідальності людей».

Соціальна робота в Україні перебуває на етапі розвитку та формування, що дозволяє скоригувати шляхи її розвитку [80].

Процес соціальної роботи з сім'ями охоплює такі стадії, як раннє виявлення, втручання, патронаж. Процес подолання складних життєвих обставин є, по суті, мобілізацією та оптимальним використанням особистого

потенціалу сім'ї, ресурсу соціального закладу та соціального середовища.

Порядок виконання повноважень у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей у територіальній громаді викладено в наказі Мінсоцполітики за № 890 від 14.06.2018 р. «Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо соціальної підтримки населення та захисту прав дітей».

Рекомендовано в громаді утворити: уповноважений соціальний підрозділ, службу у справах дітей. Структура уповноваженого соціального підрозділу визначається відповідно до рекомендацій і норм, визначених законодавством з урахуванням місцевих потреб, його діяльність щодо надання адміністративних послуг соціального характеру провадиться за принципом «єдиного вікна». Надання соціальних послуг у громаді організовується уповноваженим соціальним підрозділом, а соціальні послуги надають комунальні та недержавні суб'єкти, розміщені в громаді, або за договором суб'єкти, що розміщені на території суміжної громади [93].

Важливе значення має організація роботи з використанням інтегрованого підходу в наданні соціальних послуг (своєчасне виявлення, профілактика, отримання різних видів соціальної підтримки).

Соціальні послуги надаються відповідно до державних стандартів. Міністерством соціальної політики України вже затверджено 21 державний стандарт із надання соціальних послуг, основні з яких:

- соціальна послуга профілактики;
- представництво інтересів;
- кризового та екстреного втручання;
- денного догляду;
- догляду вдома;
- паліативного догляду;
- стаціонарного догляду;
- соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах;
- соціальної адаптації;

- підтриманого проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю.

Для розв'язання соціальних питань територіальній громаді важливо максимально наблизити соціальні послуги до людини, надати своєчасну підтримку та допомогу всім, хто її потребує [84].

Для забезпечення повноважень у сфері соціального захисту населення новоствореним територіальним громадам особливо ретельно необхідно підійти до питання планування структури, мережі та штату соціальних закладів, а у разі відсутності надавача соціальних послуг – передбачити проведення соціального замовлення соціальних послуг і співробітництва з іншими територіальними громадами [160].

У структурі місцевого структурного підрозділу соціального захисту населення рекомендується передбачати такі підрозділи:

- з питань праці та соціально-трудоких відносин;
- адресної соціальної допомоги;
- персоніфікованого обліку, державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян;
- організації надання соціальних і реабілітаційних послуг та роботи з питань опіки й піклування над повнолітніми особами;
- забезпечення поліпшення становища сімей, забезпечення гендерної рівності, протидії торгівлі людьми (Наказ Мінсоцполітики за № 1296 від 04.11.2016 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій із розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій»).

З'ясовано, що при формуванні децентралізованої системи надання соціальних послуг існує низка проблем, що потребує розв'язання:

- можливе зменшення обсягу соціальних послуг;
- недостатній кадровий ресурс;
- недостатній рівень кваліфікації працівників;
- відсутність повної інформації про соціально вразливі групи громадян, що проживають у територіальній громаді;
- можливе закриття установ із надання соціальних послуг.

При формуванні нової моделі соціальної підтримки в громаді необхідно не втратити якість та доступність соціальних послуг, дотримуватися соціальних прав членів територіальної громади, системи контролю за виконанням соціального законодавства, надавати комплексносоціальну підтримку сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах [124].

20 січня 2014 року наказом за № 28 Міністерством соціальної політики України затверджено Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах.

Визначення індивідуальних потреб осіб сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, здійснюють центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), інші соціальні служби.

На підставі аналізу потреб адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах проводиться планування розвитку системи надання соціальних послуг.

Основні соціальні служби, які пропонують створити в територіальній громаді:

- соціальна служба фахівців із соціальної роботи;
- Центр надання соціальних послуг;
- надавачі соціальних послуг, у тому числі недержавного сектору різного спрямування.

Встановлено, що політика держави, спрямована на децентралізацію, створює нові можливості для соціальної підтримки вразливих категорій населення, запровадження моделі інтегрованих соціальних послуг.

Проте кожна територіальна громада повинна:

- визначити пріоритети щодо розвитку системи соціальних послуг відповідно до потреб мешканців громади;
- визначити модель соціальної підтримки вразливих категорій населення;
- запровадити інноваційні соціальні послуги на рівні громади;
- забезпечити рівні можливості доступу до послуг;

- забезпечити права дитини.

У процесі дослідження з'ясовано, що залишилося невирішеним питання щодо затвердження на законодавчому рівні нормативно-правових документів, що регулюють діяльність єдиних соціальних центрів, надання методичної допомоги фахівцям із соціальної роботи для роботи у громаді, підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи та видачу їм відповідних сертифікатів [126; 187].

Модель надання соціальних послуг на місцевому рівні в умовах децентралізації забезпечує:

- комплексність, системність у роботі та спроможність розв'язувати проблеми у громаді;
- виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення;
- надання повного спектру соціальних послуг різним категоріям населення: дітям, молоді, сім'ям, інвалідам, ветеранам, учасникам антитерористичної операції, пенсіонерам, внутрішньо переміщеним особам та іншим вразливим категоріям населення.

У той же час, відсутня практика реалізації механізму соціального замовлення, закупівель соціальних послуг у недержавних суб'єктів.

Процес запровадження цілісної системи інтегрованих соціальних послуг у громадах не завершено, у першу чергу, через відсутність на рівні держави чітких механізмів її впровадження, необхідність внесення змін до нормативно-правових документів, які регулюють діяльність соціальних установ, нестачу кадрових, матеріально-технічних, фінансових, часових ресурсів, відсутності зацікавленості у змінах місцевої влади [135].

На початкових етапах упровадження інтегрованої моделі соціального обслуговування в об'єднаних територіальних громадах важливе вивчення соціальної, економічної та фінансової ефективності моделі, сприяння забезпеченню клієнтів інформацією про соціальні послуги, їх види та заклади, що їх надають, визначення результатів, на які очікує громада від упровадження такої моделі.

Перехід на оптимальну модель соціального обслуговування необхідно здійснювати з урахуванням попередніх програм, що охоплювали соціальними послугами громадян, професійного рівня працівників соціальної сфери [134].

Важливе значення має і нормотворчість органів місцевого самоврядування, яка спрямована на поліпшення життя громадян, визначення пріоритетного фінансування окремих напрямків соціальної роботи.

На рівні громади потрібно розв'язувати питання ролі та місця фахівця соціальної роботи як координатора соціальної підтримки або як надавача соціальних послуг.

Однак мережа соціальних закладів в Україні створювалася централізовано, якість та обсяг соціальних послуг зорієнтовані переважно на фінансові можливості бюджету, а не на потреби населення.

Недоліком є те, що у системі соціального обслуговування відсутній комплексний підхід до надання всебічної допомоги конкретній людині з метою запобігання, зменшення, усунення соціальних проблем, перевірки дієвості втручання.

Забезпечення адресності соціальної допомоги неможливе без чіткого планування та визнання потреб населення адміністративно-територіальних одиниць у соціальних послугах [139].

Наявні нормативні документи щодо визначення потреб є громіздкими, не забезпечують повний аналіз даних як результат; визначення потреб спрямовується на забезпечення фінансових інтересів державних та муніципальних надавачів соціальних послуг, що призводить до неефективного використання бюджетних коштів.

Механізм фінансування надаваних соціальних послуг потребує вдосконалення, одним із напрямів якого може бути запровадження стимулів ефективного використання бюджетних та власних коштів.

Слід зазначити, що у значній кількості регіонів немає недержавних надавачів соціальних послуг, серед яких можливо було б провести конкурс на соціальне замовлення. Однією з причин цього є звуження джерел фінансування соціальних послуг для недержавних надавачів тільки місцевим рівнем [162].

Таким чином, наявна сьогодні система соціального обслуговування населення в Україні в основному зорієнтована «на процес». Як замовники, так і надавачі соціальних послуг, як правило, оцінюють свою діяльність у таких поняттях, як: кількість одержувачів послуг, кількість наданих послуг та обсяг бюджетного чи позабюджетного фінансування. При цьому поза увагою залишається результат надання послуг (немає картини, котра давала б аналіз того, як вплинули зазначені послуги на поведінку, проблемність самопочуття клієнтів тощо). Окрім того, навіть якщо фактичні результати обслуговування відомі надавачеві послуги, замовник, як правило, не вимагає відповідного звіту, і таким чином, можна оцінювати не результат, а у кращому випадку – процес [204, с. 97].

Разом із цим існує проблема відсутності ефективних механізмів мотивації надавача послуг до досягнення результатів, а також забезпечення його відповідальності за їх досягнення.

Особливо важливим в умовах кризового стану в суспільстві є посилений акцент на адресності при виконанні функції соціального захисту, соціальної допомоги та підтримки [204, с. 77].

Посилення адресності дозволяє об'єктивніше оцінювати, чи дійсно допомога є вкрай необхідною, та більш економно та цілеспрямовано витратити бюджетні кошти.

Для організації та надання соціальних послуг в Україні функціонує понад 2,5 тис. суб'єктів – територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, заклади для бездомних осіб тощо, де сьогодні обслуговується близько 2 мл. осіб.

Таким чином, надання соціальної допомоги та соціальних послуг є важливим напрямком соціальної роботи сьогодні. Проте існує низка проблем, які впливають на дієвість надання соціальних послуг та допомог.

Зокрема, йдеться про недостатню розробленість системи методик, критеріїв та показників, що характеризують ефективність обслуговування та задоволення ним з боку клієнтів [204, с. 97].

Недосконалою є і мережа установ і закладів, котрі надають послуги, недостатнім є їх рівень координації, існують проблеми фінансування галузі. Крім того, важливою є і відповідність вимогам щодо професійності та морально-етичних якостей соціальних працівників, котрі надають послуги [204, с. 97].

Отже, система надання соціальних допомог та послуг повинна у подальшому вдосконалюватися, розвиватися та реформуватися відповідно до вимог часу та потреб суспільства.

Скрутне матеріальне становище та зuboжіння великої частини населення, високий рівень безробіття, переоцінка суспільних цінностей, складна демографічна ситуація, ріст злочинності – такі ознаки сучасного українського суспільства.

Ось чому все більшої актуальності набуває питання професійного розв'язання проблем людей з урахуванням специфіки розвитку нашої держави та зарубіжних здобутків.

Основними принципами соціальної держави є принципи соціальної справедливості та соціального партнерства, котрі покликані забезпечити інтеграційну роль держави у суспільстві [123, с. 78].

Для України, як соціальної держави (ст.1 Конституції України) важливим є чітке визначення пріоритетів і напрямків соціальної політики на державному рівні, окреслення основних ефективних способів і форм розв'язання соціальних проблем людей, узгодження діяльності різних соціальних інституцій, урахування особливостей соціально-економічного розвитку держави та створення умов для підвищення життєвого рівня населення [123, с. 78–79].

Практичним втіленням соціальної політики в державі є соціальна робота.

Перспективними напрямами удосконалення функціонування системи соціального обслуговування (надання соціальних послуг) є децентралізація та демонополізація соціальних послуг.

2.2. Механізм децентралізації соціальних послуг в Україні на основі міжнародного досвіду

В Україні активно впроваджуються реформи, кінцевою метою яких є децентралізація.

Один із найважливіших викликів сьогодення України – формування спроможних громад та ефективного самоврядування.

Складовою соціальної політики держави є створення соціального захисту населення, а органи місцевого самоврядування мають надати весь комплекс необхідних послуг [163].

Відповідно до статті 46 Конституції України передбачено право громадян на соціальний захист, зокрема через створення мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Мета реформування соціальних послуг – створення конкурентного ринку соціальних послуг, підвищення їх якості та доступності.

Проте в умовах системних реформ, що проходять в Україні, соціальна сфера не вважається пріоритетною у стратегічних документах Кабінету Міністрів України, зокрема у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020».

Із виникненням військового конфлікту у східній Україні кількість соціальних проблем збільшується.

Попри це, у результаті створення об'єднаних територіальних громад спостерігається скорочення мережі територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) [117].

Соціальне обслуговування охоплює дуже широке коло осіб. Сюди належать діти, молодь, сім'ї з дітьми, тимчасово непрацездатні громадяни, особи з інвалідністю, особи пенсійного віку, малозабезпечені громадяни, а також люди, що потрапили в критичні життєві ситуації, у т.ч. переселенці. Тому розвиток системи соціального обслуговування з урахуванням різних регіонів держави сприяє зростанню загальної системи матеріального забезпечення громадян та «рівня нормального споживання» [161].

Особливість соціальної політики розвинутих держав полягає у тому, що вона спрямована не просто на захист людини від соціальних ризиків (втрати доходів у зв'язку з хворобою, інвалідністю і старістю), але й на недопущення різкої матеріальної та соціальної нерівності, на забезпечення достатньо високого рівня соціальної підтримки та допомоги усім верствам населення, що її потребують на надання громадянам доступу до якісних соціальних послуг [113; 133; 204].

Для європейців заходи соціального захисту є не тягарем для економіки, а інвестиціями у розвиток людини, а отже, вони вважаються необхідними для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності економіки.

В Англії функціонує понад 150 державних соціальних служб з оцінки потреб та планування надання соціальних послуг (визначення потреб, призначення соціальних послуг, призначення соціальної допомоги).

Функція державних соціальних служб полягає, упершочергу, в ідентифікації потреб, визначенні та уповноваженні постачальників (НДО (недержавних організацій) і приватних організацій) на надання соціальних послуг для подолання визначених проблем та контролі за дотриманням стандартів якості соціальних послуг.

Надання соціальних послуг соціального забезпечення може здійснюватися у лікарнях та оздоровчих центрах, освітніх закладах, установах за місцем проживання та вдома [3].

Система соціального захисту Англії належить до змішаної моделі, яка складається із трьох елементів:

- 1) розбиття адміністрацій на агентства для забезпечення індивідуальної ефективності кожного підрозділу адміністрації. Наприклад, адміністративні агентства для соціальному захисту;
- 2) залучення людей, що відповідальні за роботу окремих агентств, за аналогією до сфери бізнесу, це поширене явище серед приватних соціальних послуг;
- 3) квазі-ринки; державні послуги повинні поводити себе як на

економічних ринках, з розмежуванням попиту й забезпечення діяльності послуг та застосуванням важелів конкуренції [71].

У країні налічується 31 тис. постачальників соціальних послуг для дорослих, з яких близько 70 % – недержавні або приватні постачальники соціальних послуг, 30 % – комбіновані, 76 % послуг надається на місцевому рівні.

Проблемним питанням у цьому випадку є вироблення своєрідного компромісу з огляду на те, що медичні послуги у Великобританії є безкоштовними, а соціальні – платними. І надзвичайно важливим є питання управління ринком постачальників соціальних послуг.

Пріоритетними у наданні соціальних послуг, незважаючи на тривалий досвід, понад 20 років, є відхід від інституційної моделі та модернізація системи надання соціальних послуг із перенесенням акцентів на організацію догляду у громаді. Крім того, особлива увага приділяється наданню клієнтам більшої свободи / права при формуванні пакета соціальних послуг [5].

До речі, у Великобританії практично немає будинків-інтернатів для дітей, а якщо і трапляються, то невеликі школи-інтернати. Дуже поширеними є прийомні сім'ї (respitecare) – короткострокове проживання, найпоширеніша та найпопулярніша форма (у них утримується до 75 % усіх дітей, позбавлених батьківського піклування). Обсяг соціальної допомоги на дитину визначається індивідуально і залежить від комплексу індивідуальних потреб [78].

Основний акцент робиться на розробку послуг, які б відповідали потребам дитини, замість того, щоб «втискувати» дитину в уже наявну систему послуг.

Цікавий досвід серед соціальних організацій Великобританії має центр підтримки доглядальників у Бірмінгемі – недержавна організація, що надає підтримку доглядальникам, родичам, сусідам, волонтерам, які здійснюють догляд за людьми з особливими потребами. Фінансується з місцевого бюджету. У Бірмінгемі таких близько 1 млн., відповідно, практично кожен 10-й у місті когось доглядає. Цей заклад працює п'ять днів на тиждень (понеділок –

п'ятниця) з 10.00 до 16.00 год., у штаті має 5 постійних працівників. Центр пропонує місце для зустрічей, спілкування, консультування. У центрі діє гаряча лінія, куди надходить близько 400 дзвінків на місяць [6].

Серед типових пільг, на які можуть претендувати доглядальники: звільнення від місцевого податку; пільгове забезпечення житлом.

Крім тренінгових кімнат, є приміщення для тих, хто хоче зробити приватний дзвінок або трохи заспокоїтись. Всього в країні діє 120 подібних центрів, вони є нецентралізованими, мають власні програми діяльності, що розробляються відповідно до місцевих потреб. Заслужує на увагу досвід створення та діяльності Комісії з інспектування соціального догляду, яка є єдиною незалежною інспекцією, що здійснює перевірку діяльності всіх служб, що надають соціальні послуги у країні. Діяльність Комісії спрямована на покращення життя людей, які потребують допомоги. При цьому акцент робиться на конкретних результатах, наданні якісних соціальних послуг [132].

Одним із яскравих прикладів роботи центру соціальної допомоги є Бюро громадських порад Великобританії. Передумовою для його створення стала доповідь Беттертона «Про державну допомогу», яка була опублікована в 1924 році. У доповіді рекомендувалося створити «центри порад», щоб допомагати людям розв'язувати їхні проблеми. Також пропонувалося залучати добровольців із місцевих спільнот.

У 1938 році, у переддень можливої війни з Німеччиною, Національна рада із соціальних послуг (NCSS) провела робочу зустріч, на якій було заплановано, у разі війни, створити Бюро громадської допомоги. Таким чином, у переддень бомбардувань, загибелі близьких, втрати житла та інших проблем, що породжуються війною, було конкретизовано роль добровольчих організацій і перед ними було поставлено конкретне завдання.

На четвертий день після початку Другої світової війни, 4 вересня 1939 року, у країні було відкрито відразу 200 бюро – допомогу надавали місцеві жителі, а уряд і місцева влада забезпечували інформацією, саме в той час був прийнятий Закон про розподіл благ [14].

Уряд виділив фінансування для розвитку цієї асоціації. Асоціації Англії, Уельсу, Шотландії і Північної Ірландії тісно взаємодіють між собою і утворюють найбільшу в Європі консультаційну мережу. У 2006 році вже працювало 462 бюро, які мали 3000 філій.

Бюро громадських порад відіграють центральну роль у подоланні несправедливості, зниженні рівня бідності та соціального виключення, дають можливість людям реалізувати свій потенціал. Їх послуги дають імпульс мільйонам, щоб реалізувати свої права [167].

За моделлю Національної асоціації бюро громадських рад Великобританії у 2003 році створено Міжнародне партнерство громадських рад, яке об'єднує на сьогодні 12 національних асоціацій із Польщі, Чехії, Словенії, Англії та Уельсу, Гібралтару, Ірландії, Литви, Нової Зеландії, Північної Ірландії, Румунії, Шотландії та Словаччини. Члени Міжнародного партнерства громадських рад (МППС) щорічно допомагають порадою або інформацією приблизно 7.000.000 осіб. Це означає, що кожні 16 секунд протягом робочого тижня розв'язується нова проблема [166].

Усі члени асоціації визнають загальні цінності і принципи:

- дотримуються принципів демократичного управління: відкритості, прозорості, участі і підзвітності;
- підтримують людську гідність, поважаючи і забезпечуючи права людини, покращуючи доступ до правової інформації;
- дотримуються принципів доступності, незалежності, неупередженості та конфіденційності при наданні послуг жителям своїх країн;
- здійснюють свою діяльність незалежно від політичних партій і комерційних інтересів;
- забезпечують високий стандарт доступної і об'єктивної інформації, консультацій і послуг, що надаються громадянам.

Існують різні способи допомоги людям, які опинилися у складній життєвій ситуації:

- радники не говорять людям, що саме робити, але роз'яснюють усі

можливі варіанти дій і їх наслідки;

- людям, які звернулися до соціального працівника, рекомендують самостійно приймати рішення;
- радники сприяють підвищенню самооцінки людей, спонукаючи самостійно розв'язувати проблеми і діяти у власних інтересах.

Радники, більшість із яких є волонтерами, виконують такі функції:

- беруть інтерв'ю у клієнтів особисто або телефоном, щоб з'ясувати, у чому полягає проблема;
- мають доступ до регулярно оновлюваної національної електронної інформаційної системи;
- допомагають клієнтам вести переговори з компаніями і постачальниками послуг;
- допомагають клієнтам розставити проблеми за їх значущістю і впливом на якість життя;
- допомагають клієнтам у підготовці листів і при заповненні форм;
- представляють інтереси клієнтів у судах деяких країн;
- направляють клієнта до фахівців в інші установи в разі виявлення складного комплексу проблем.

Якщо коротко сформулювати сутність роботи Бюро громадських порад, то можна сказати так: «Громадяни допомагають громадянам бути громадянами» [9].

У **Литві** соціальну політику формують три основні напрями – соціальне страхування, ринок праці та його регулювання, соціальна допомога. Соціальна допомога, у свою чергу, об'єднує три напрями: грошова допомога, заходи з інтеграції, соціальні послуги. У країні створюються відділи соціальної допомоги в самоуправлінні, які для надання послуг наймають громадські і приватні організації, пов'язані із залученням методів приватного ринку (пріоритетне планування, вільний перерозподіл засобів та ін.), які допомагають ефективніше функціонувати системі соціальної допомоги [176].

У 2006 р. було прийнято нову редакцію Закону, у якій було затверджено

основні 8 принципів управління, призначення і надання соціальних послуг: участь, комплексність, доступність, соціальна справедливість, відповідність, дієвість, усебічність, співпраця. Разом із Законом був прийнятий Каталог соціальних послуг, у якому визначено групи клієнтів, що отримують соціальні послуги: хворі люди; дитина, що залишилася без опіки; люди похилого віку; дорослі із групи ризику; сім'я групи ризику; дитина із групи ризику [8].

У країні відбулася адміністративна реформа; саме в територіальних громадах були розподілені функції адміністрування і надання соціальних послуг. Територіальні громади виконують набір функцій серед яких: планування соціальних послуг; організація соціальних послуг; створення установ для надання соціальних послуг; здійснення контролю за якістю наданих послуг; звітування. У територіальних громадах виділено три групи соціальних послуг: 1) загальні послуги (консультування, посередництво, представництво, організація надання харчування і транспорту, забезпечення одягом); 2) спеціальні (соціальний догляд – допомога на дому з метою підтримки навиків самообслуговування, допомога у кризових ситуаціях; соціальна опіка – довгострокова або короткострокова; 3) грошова допомога [183].

Одним із прикладів ефективної соціальної інтеграції громадян є модель «соціальної держави» в **Нідерландах**, де, відповідно до ст. 20 Конституції, держава зобов'язана забезпечувати населення шляхом перерозподілу національного багатства, зокрема мінімальні розміри пенсій та соціальних виплат встановлюються законами таким чином, щоб гарантувати реалізацію прав людини у сфері соціального забезпечення, для чого створюються відповідні фінансові механізми та адміністративні структури [185].

У Нідерландах існує одна з найбільш високорозвинених систем соціального захисту у світі. Вартість медичного обслуговування складає в середньому 11 % бюджету середньої сім'ї, квартплата і комунальні послуги – до 25 %, витрати на продовольство – 21 %, транспорт і зв'язок – 11 %, одяг і взуття – 7 %. Близько 30 % зарплати припадає на податки і різні соціальні

виплати. Інфляція залишається на низькому рівні – близько 3,3 % на рік. У Нідерландах діє розвинена система соціального страхування [7].

Нідерландська соціальна система полягає в тому, що всі громадяни повинні мати рівні права на участь у житті суспільства. Окремим групам суспільства, до яких, зокрема, належать люди похилого віку та інваліди, сім'ї з низькими доходами, молодь з недостатньою освітою, (етнічні) меншини, бездомні і наркозалежні, необхідна допомога. Ця допомога має й іншу мету: держава прагне забезпечити активну присутність на ринку праці літніх людей і людей, які тривалий час не мають роботи, виходячи як із соціальних, так і економічних мотивів.

Нідерланди підтримують свою високу репутацію в цій сфері, оскільки в усьому світі ця система вважається прикладом, хоча часто розглядається як система, що виходить за рамки реальних фінансових можливостей [184].

У Нідерландах п'ять різновидів соціальної допомоги, які фінансують із загальних податкових надходжень. Це допомога дітям, додаткова допомога безробітним і непрацевдатним, допомога за віком і частковою непрацевдатністю, а також безробітним і тим, хто працює не за наймом.

Закон про додаткові допомоги забезпечує допомогу безробітним, непрацевдатним, тим, хто має пільги за іншими законами, якщо їхній дохід разом із доходом подружжя нижчий за гарантований мінімальний. Ця допомога є містком між мінімальним і гарантованим доходами. Максимальну допомогу складають: 30 % мінімальної заробітної плати – для одружених, 27 % – для самотніх батьків і 21 % – для самотніх людей.

Окрім зазначеного закону, діє дві постанови, що забезпечують додатковий дохід старим, частково непрацевдатним, безробітним і тим, хто працює не за наймом. Громадянам законодавчо забезпечено мінімальний гарантований дохід, при цьому різним категоріям отримувачів надають різну допомогу. Тут беруть до уваги вік людини, допомоги, які вона отримує за іншими статтями (наприклад, допомога з безробіття), міру непрацевдатності, статус безробітного або факт закриття власного підприємства [95].

Закон про державну допомогу забезпечує мінімальний дохід для кожного громадянина, котрий не має достатніх фінансових засобів. Додаткову допомогу надають, наприклад, урахуваючи аліменти, інші соціальні допомоги або доходи від роботи. Три мінімальних рівні встановлено для людей після 23 років, за деякими відмінностями: для одружених – 100 % мінімальної заробітної плати, для самотніх батьків – 70 %, самотніх – 50 %. Останнім муніципалітет може надати додаткову допомогу [206].

Закон про допомогу інвалідам забезпечує життєдіяльність інвалідів незалежно від їхнього віку та функціонування, включаючи надання таких засобів, як спеціальний моторизований транспорт, додатковий громадський транспорт і засоби адаптації вдома.

Виконання закону покладено на муніципальну владу. Муніципальні постанови мають містити правила стосовно різних випадків, норм, рівня фінансової підтримки, порядку отримання консультацій тощо [109].

Сьогодні суттєво відрізняється від інших країн своїми соціальними гарантіями **Німеччина**, де соціальні послуги включають гетерогенні заходи (надання послуг різним адресним групам у різноманітних життєвих ситуаціях). Ці заходи включають види діяльності, що сфокусовані на забезпеченні дитячого та молодіжного благополуччя, благополуччя осіб похилого віку, наданні послуг для безробітних та всіх вразливих груп населення, проведенні тренінгів для інвалідів та ін. Усі ці заходи та види діяльності загалом можуть бути віднесені до діяльності з надання «соціальних послуг» [71].

У цілому мета соціального ринкового господарства Німеччини полягає в забезпеченні соціальної захищеності громадян та соціальної справедливості. Законодавство цієї держави виокремлює три основні групи соціальних послуг [71]:

1. *Перша* група включає соціальні послуги, що стосується грошових виплат та надання послуг особам у складних соціальних обставинах (Федеральний Закон «Про соціальну допомогу»).

2. *Друга* – соціальні послуги для дітей та молоді відповідно до положень

Закону «Про соціальне забезпечення дітей та молоді». У свою чергу, ці послуги поділяються на три види: освітні послуги, включаючи й денні дитячі садки; соціальна робота з дітьми та молоддю, що мають соціальні відхилення чи негативний досвід; захисні заходи для дітей та молоді, що знаходяться на межі «ризиків».

3. *Третя* – стосується страхування довготермінового соціального забезпечення (послуги у будинках сестринського типу, послуги з догляду вдома, інституційний догляд). Доходи від страхування довготермінового соціального забезпечення мають пріоритет для установ, що здійснюють нагляд удома, та установ сімейного типу, та забезпечуються у формі готівкових коштів та (або) наданням додаткових соціальних послуг. Забезпечення догляду установами за місцем проживання здійснюється у разі відсутності будь-яких альтернатив.

Німецька модель забезпечення громадян соціальними послугами базується на принципах «субсидіарності» та децентралізованої відповідальності. Це означає, що процес надання соціальних послуг повинен бути не лише децентралізованим, а й незалежно керованим, тобто рівень державного втручання в цей процес є мінімальним. Принцип субсидіарності дозволяє зреалізувати принцип превалювання недержавного надання соціальних послуг над державним, якщо це видається можливим [2].

Німецька модель є максимально децентралізованою, вона надає муніципальній владі значну свободу у виборі пріоритетів – визначення та виконання актуальних завдань у соціальній сфері. Цей принцип закріплено на конституційному рівні [71].

Основними механізмами управління соціальними послугами є Федеральний закон (Федеральний закон соціальної допомоги, Акт благополуччя дітей і молоді, Закон про людей з обмеженими можливостями) та низка відповідних політичних заходів, розроблених регіональними і місцевими органами. Останні є ключовими у всій системі загалом.

На сьогодні спостерігається досить сильний економічний тиск на всю

систему соціальних послуг. Усі заходи, що застосовуються для зниження затрат, вважаються прикладами успішної діяльності. Розробка системи звітності, послуги, з яких можна отримати прибуток, комплексні стратегії залучення фінансування – все це має позитивний резонанс серед експертів цієї сфери. Серед організацій-надавачів послуг високо цінується практика розробки мережових структур у сфері надання послуг для збереження ресурсів і більш широкого охоплення громадян [53].

Норвегію (з населенням близько 4 млн. чоловік) часто називають державою загального благополуччя зі змішаною економікою. За обсягом наданих соціальних послуг і досягненням рівня якості життя Норвегію цілком можна віднести до «держави загального добробуту» або «соціальної держави», бо їй притаманні: збалансована система доходів населення, що дозволяє попереджати їхню високу диференціацію; високі витрати суспільства на заробітну плату – приблизно 57 % ВВП; розвинена система соціального захисту, витрати на яку становлять близько 40 % ВВП [224].

Норвезька модель соціальної політики – найбільш соціалізована модель, тобто економіка найбільшою мірою працює на задоволення потреб членів суспільства. Вона відзначається надзвичайно високою часткою ВВП, яка розподіляється через бюджет (понад 50 %), акумулюванням у руках держави значних фінансових ресурсів, домінуванням ідеї рівності та солідарності у здійсненні соціальної політики, активною попереджувальною політикою, профілактичними заходами у сфері зайнятості, жорсткою політикою доходів, високим рівнем соціального захисту населення, що забезпечується в основному за державні кошти. Соціальна політика тісно пов'язана з державним регулюванням економіки, яке має чітко виражену соціальну спрямованість, тобто соціальна політика стає метою економічної діяльності держави [19].

Величезну роль у формуванні державної соціальної політики відіграють органи місцевого самоврядування. Питання охорони здоров'я, освіти і соціального забезпечення входять у їхню компетенцію. Кожна комуна (кількість яких у Норвегії – 435) має свою муніципальну раду, котра опікується

питаннями місцевого самоврядування. Комуни та інші регіональні органи влади мають власний бюджет, до якого входять і урядові субсидії. Ці кошти витрачаються й на окремі напрями соціальної політики. У Норвегії всі громадяни є членами державних фондів страхового і пенсійного забезпечення, що охоплюють надання медичної допомоги, отримання пенсій через старість або через інвалідність, поліпшення умов життя сімей, що мають дітей [13].

У Норвегії широко поширені такі напрями соціальної роботи:

- добровільні центри (волонтаріат) (налагодження зв'язків між людьми, які хочуть допомогти, із тими, хто потребує допомоги);
- молодіжні клуби (організація діяльності молоді від 10 до 16 років із метою запобігання злочинності і вживання наркотиків, реабілітація осіб із девіантною поведінкою);
- притулки для жінок (організація притулку і лікування жінок, які піддаються насильству в сім'ях);
- центри для біженців (організація діяльності тимчасових притулків, що включають надання соціальної допомоги і адаптації до соціальної системи, що функціонує);
- служби, що працюють зі сторонами, які конфліктують, як альтернатива поліції: це обговорення умов цивільного контракту між злочинцем і потерпілим;
- інститути, притулки, приватні будинки, у яких здійснюється піклування і догляд за старими й інвалідами. Сьогодні віддається перевага маломісним приватним і суспільним інститутам.

Крім того, у молодіжному середовищі ведеться безпосередня робота за місцем проживання, на вулиці (так зв. «Польова робота») з метою реабілітації осіб з девіантною поведінкою.

Норвегія у своїй діяльності реалізує велику кількість соціальних проєктів. Серед міжнародних проєктів можна виділити такі відомі соціальні проєкти: «Норвезька народна допомога», «Чудо материнства», «Норвезький Червоний Хрест», «Врятуємо дітей», «Активна допомога дітям», «SOS – дитячі села –

Норвегія», «Соціальний захист дітей» [35].

Діяльність громадської організації «Чудо материнства», започатковано у 2004 р. Її заслуга в тому, що члени організації сприяють поширенню знань про значний вплив грудного вигодовування на здоров'я дітей, домагаються відповідної перебудови роботи пологових будинків.

Ще одним відомим міжнародним проектом є Норвезький Червоний Хрест (НЧХ). Мета НЧХ – забезпечення захисту людського життя і прав індивіда. Щорічні звіти НЧХ представляють повну інформацію про діяльність цієї організації [45].

«Врятуємо дітей» – організація, яка працює з вуличними дітьми з 2002 р. У щорічному звіті цієї організації наголошується, що проект, присвячений роботі з бездомними дітьми, спирається на тісну співпрацю з місцевими органами влади, особливо в галузі прав дітей, а також із питань рабства і сексуального насильства.

«Активна допомога дітям» – ще одна норвезька організація, яка прагне допомагати бездомним дітям. У рамках її діяльності реалізуються різні проекти. Наприклад, «Програма їжі для бездомних дітей 2005». У документі докладно обумовлюються цілі програми, а саме: допомога бездомним дітям, забезпечення їх їжею незалежно, від місця перебування, навчання дітей.

Гуманітарний благодійний фонд «SOS – дитячі села – Норвегія» втілює в життя проекти міжнародної організації «SOS – дитячі села». Дитячі села – SOS – це сімейна форма довгострокового виховання дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків [48].

У країні соціальна політика є всеосяжною (розповсюджується на всіх її громадян); універсальною (всі нужденні отримують однакову допомогу); комплексною (охоплює всі сфери життєдіяльності людини та напрями соціальної політики: демографічну, імміграційну, родинну, пенсійну, зайнятості і скорочення безробіття, у сфері освіти і медичного обслуговування, вирівнювання доходів населення та ін.); безперервною (діє впродовж всього життя людини); гарантованою з боку держави; заснованою на принципі

соціальної солідарності (всі громадяни рівним чином і незалежно від їхнього соціального статусу беруть участь у фінансуванні загальної системи соціального захисту, вносячи відповідний своїм доходам внесок).

Соціальна політика і соціальна робота норвезької держави визнається високоефективною як для своїх громадян, так і на рівні світового співтовариства, тому заслуговує подальшої пильної уваги та вивчення для того, щоб досвід її організації і функціонування використовувався іншими країнами, у тому числі й Україною [165].

У **Польщі** за допомогою до соціального працівника може звернутися кожен, хто не в змозі впоратися з життєвою проблемою, потребує поради і підтримки, кожен, хто хоче розв'язати свої проблеми.

Соціальна робота тут розуміється як професійна діяльність, метою якої є надання допомоги людям, сім'ям, соціальним групам і співтовариствам для задоволення їхніх потреб у соціальній адаптації, відновленні або набутті визначених навичок самостійного функціонування в суспільстві, у поліпшенні соціального становища. Соціальна робота сприяє набуттю людиною гармонії в житті, регуляції її відносин із родиною і соціальними групами.

Традиційно виділяють три рівні соціальної роботи:

- індивідуальна робота з людиною;
- групова робота;
- робота в місцевому співтоваристві.

Першочерговим завданням соціального працівника на будь-якому із трьох зазначених рівнів є надання інформації та допомоги, завдяки яким люди мають можливість ресоціалізуватися. Для цього соціальні працівники повинні знати про можливості отримання допомоги в діючих державних установах і неурядових організаціях, підтримувати людей, мотивувати і зацікавити їх до використання наявних можливостей [58].

Соціальне забезпечення в Польщі здійснюється через соціальне страхування та схему соціальної допомоги. Основою польської системи соціального страхування є професійна діяльність. Соціальна допомога

розглядається як частина системи соціального забезпечення.

Система соціальної допомоги надає підтримку кожній людині, яка не здатна забезпечити себе засобами існування. Вона гарантує гуманітарну або готівкову допомогу (постійна або тимчасова пенсія, допомога на охорону здоров'я).

Стаття 67 Конституції Польщі передбачає право на соціальне забезпечення на випадок хвороби, непрацездатності, старості та ненавмисного безробіття. Статті 68 та 69 гарантують рівний доступ до стандартного медичного обслуговування для всіх громадян, рівно як і до спеціального обслуговування, необхідного дітям, інвалідам, вагітним жінкам та особам похилого віку [236].

Згідно зі статтею 69 непрацездатні особи повинні забезпечуватися відповідним харчуванням, лікуванням для нормального існування та діяльності. Захист дітей та родин із дітьми розглядається у статтях 71 та 72. Ці статті покладають на державу обов'язок приймати до уваги потреби родин при розробці соціальної та економічної політики країни. Родини, які можуть опинитися у скрутних матеріальних та соціальних умовах (особливо багатодітні родини, або родини з одним із батьків), мають право на соціальну допомогу під державної влади. Матерям надається право на допомогу від держави до та після пологів. Рівноправність чоловіків та жінок у питаннях соціального забезпечення проголошено у статті 33 [136].

Роботодавці відіграють важливу роль у галузі соціального забезпечення, тому що вони відповідальні за надання короткострокових допомог через хворобу, вагітність та пологи. На них також покладається розрахунок та виплата допомог своїм робітникам та їхнє інформування щодо прав на окремі готівкові допомоги. Роботодавці також надають інші види допомог та відповідальні за додаткові виплати до пенсії по старості, допомогу службовцям з оформлення вимоги на одержання пенсії, підготовку вимог на пенсію через непрацездатність та допомогу на утримання родини, пенсій удовам та ін.

Агенція соціального забезпечення надає рекомендації щодо критеріїв та

методики нарахування допомог. Центри соціальної допомоги підтримуються на регіональному рівні та контролюються на національному рівні Міністерством праці та соціальної політики [129].

Допомога при народженні дитини складає одноразову виплату у розмірі 20 % від середньої заробітної плати по країні. Допомога на виховання дитини є фіксованою допомогою, яка зростає зі збільшенням кількості дітей у родині. При цьому прибуток на кожного члена родини не повинен перевищувати 50 % середньої заробітної плати по країні. Допомога для матерів-одиначок подвоєна. Спеціальна допомога призначена тим, хто за родом своєї діяльності працює далеко від дому та не має можливості піклуватися про дітей, молодших від 4 років.

Спеціальна допомога передбачена для тих, хто утримує дітей-інвалідів, членів родини, яким необхідний догляд, та для пенсіонерів, які утримують малолітніх дітей.

Діти-інваліди або непрацездатні мають право на одержання допомоги упродовж необмеженого терміну. Допомоги на родину включають виплати при народженні дитини та допомоги на виховання дитини [209].

Повіти та гміни виконують місцеві завдання та урядові, які замовляє та фінансує уряд. Усі стаціонарні установи перебувають у компетенції повітів. Завдання гміни – забезпечення фінансової допомоги, надання нічлігу та харчування. Такий розподіл змінив акцент у розв'язанні соціальних питань у країні з центрального рівня на регіональний (органів самоврядування). Урядові органи звільнено від відповідальності за виконання завдань соціальної політики.

Загалом державний сектор у країні представлений стаціонарними установами та регіональними осередками соціальної допомоги. У державному секторі працюють 100 тисяч працівників (із них 15 тисяч – з відповідною освітою). Недержавний сектор складають громадські організації (4500 працівників), релігійні (180 організацій при католицьких церквах і 10000 парафій, які займаються благодійницькою діяльністю) та комерційні

організації. Щодо останніх, то наразі невідома їх загальна кількість, що значною мірою пов'язано з питаннями реєстру та стандартизації [174].

Останніми роками державна система соціального захисту набула нових форм і стратегій розвитку. Нині основними напрямками розвитку соціальної політики в Польщі є:

- передача повноважень недержавним організаціям;
- розбудова послуг на рівні громади;
- активізаційні дії, спрямовані на посилення відчуття суспільної значущості громадян у всіх осередках країни;
- створення системи стандартів.

Перший постулат цієї програми розвитку досить вагомий у країні, про це свідчить запровадження посади уповноваженого при Президентові міста, завданням якого є забезпечувати суспільний діалог між громадським сектором і місцевими органами влади. Окрім того, у містах створені та успішно діють наглядові комісії, до складу яких входять представники уряду міста та громадські організації. Уряд міста зобов'язаний співпрацювати з комісіями, які надають пропозиції до міської адміністрації щодо захисту інтересів певної цільової групи, беруть участь у розробці стратегічних планів і стандартів надання послуг [182].

Водночас діяльність громадського сектору цілковито пов'язана із державними програмами та завданнями місцевих осередків соціального захисту. Такі центри реалізують свою діяльність на рівні міст і сільської місцевості. Прикладом міського центру є Центр соціальної допомоги міста Варшава (район Воля), який обслуговує 7 тисяч сімей (15 тисяч осіб), що становить 10% усього населення в районі. Завдання центру, які реалізують чотири філії, спрямовані на надання послуг таким цільовим групам: сім'ї, інваліди, пенсіонери, залежні, волонтери. Основними формами діяльності центру є:

- клуб праці;
- клуб прийомних сімей;

- консультаційно-інформаційний центр;
- протидія залежності (робота із залежними людьми та їхніми родичами);
- надання грошової та матеріальної допомоги;
- надання послуг удома;
- Будинок самопомоги для психічно-хворих;
- Світлиця для людей із хворобою Альцгеймера;
- навчання спеціалістів (140 годин/рік).

Працівники центру оцінюють потреби клієнтів, користуючись затвердженими формами, уніфікованими для всіх центрів соціальної допомоги [203].

Іншим прикладом сільського центру може слугувати Центр соціальної допомоги Гміни Слупно, до структури якого входять:

- відділення оцінювання та фінансової допомоги сім'ям;
- Будинок самопомоги у громаді (для психічно-хворих людей);
- інформаційні центри;
- консультаційний центр для залежних;
- бухгалтерія;
- адміністративно-господарська частина.

У центрі надають опікунські послуги, які передбачають проведення бесіди, купівлю медикаментів і продуктів, прибирання. Використовують також послуги опікунів, які працюють у соціальних кооперативах, приватних агентствах з опікунських послуг і в недержавних організаціях та надають платні послуги. Водночас вартість опікунських послуг різна, залежно від рішення гміни [222].

Слід наголосити на тому, що в Польщі значна увага громади звернена на захист людей похилого віку та людей із проблемами психічного здоров'я. Позитивним прикладом є діяльність денних центрів для людей похилого віку, одним із яких є Денний центр Новоліп. Діяльність його спрямована на надання соціальних послуг людям похилого віку та на навчання фахівців. У середньому

центр відвідують до 300 людей за день. Центр пропонує такі послуги:

- підтримку (харчування, санітарні, перукарські, послуги пральня);
- проживання (на території центру є готель, розрахований на людей похилого віку та інвалідів, які не проживають у Варшаві, однак хотіли б провести деякий час у місті);
- геріатричні (медичне лікування, фізіотерапія, гімнастика);
- навчально-культурні (художня галерея, перегляд фільмів, концертні програми);
- допомогу асистента (зміст цієї послуги полягає в тому, що на прохання інваліда йому надають асистента, який допомагає у спілкуванні з довкіллям – при користуванні телефоном, електронною поштою);
- навчання спеціалістів.

Усі послуги центру платні (окрім медичних).

Розуміння системи соціального захисту в Польщі буде неповним без ознайомлення з діяльністю управлінь соціальної політики в країні. Їх роль і функції, безумовно, важливі, передусім у стратегічному плануванні та здійсненні загального керівництва системою соціального захисту, однак вони досить відмінні від української практики. Наприклад, управління воєводства (обласний рівень в Україні) складається з двох відділів: соціальної політики та юридичного, який аналізує рішення, прийняті органами самоврядування. Завдання відділу соціальної політики:

- нагляд і контроль за виконанням гміною чи повітом завдань і обов'язків, які покладені урядом;
- дотримання стандартів послуг;
- дотримання вимог до кваліфікації працівників [20];
- використання урядових коштів.

Водночас завдання міського управління соціальної політики такі:

- замовлення досліджень із соціальних проблем;
- проведення соціальних кампаній;

- співпраця із громадськими організаціями (з виконання спільних програм) [42; 54];
- контроль за діяльністю служб.

До структури такого Управління соціальної політики входять лише чотири відділення: соціальної допомоги (сім'ям, бездомним, інвалідам, пенсіонерам) з організаційних і дослідницьких питань; протидії насильству. Ознайомлення з діяльністю кожного з відділень управління засвідчує дотримання цільового підходу до розв'язання соціальних проблем [231].

Соціальне забезпечення у **Фінляндії** складається із трьох компонентів: превентивної політики, що спрямована на запобігання соціальним проблемам і підтримку рівня добробуту (у тому числі працевлаштування, умов праці, життя, забезпечення транспортом тощо); соціального забезпечення й охорони здоров'я та гарантування доходу в разі неспроможності громадян отримувати його працюючи [242].

Керівний орган у сфері соціального забезпечення й охорони здоров'я має риси централізації й децентралізації. Закони приймають на державному рівні, причому головними чинними особами є парламент, державна рада і президент. На національному рівні Міністерство із соціальних справ і охорони здоров'я визначає національні шляхи розвитку, готує реформи, спрямовує їх виконання й забезпечує необхідну координацію.

Місцеві управлінські структури із соціального забезпечення й охорони здоров'я спрямовують і контролюють відповідну роботу у своїй галузі і розподіляють державні субсидії. На місцевому рівні ради й управлінські структури розподіляють кошти і визначають регіональну політику за підтримки місцевого управління соціального забезпечення. Щоб забезпечити соціальні послуги громадянам, вони збирають місцеві податки, крім дотацій, отриманих від центрального уряду [74].

Як і в Нідерландах, добровільне надання соціальних послуг у Фінляндії має давні традиції. Добровільні організації надають соціальні послуги інвалідам, неповнолітнім, людям похилого віку. Це ж стосується церкви, що на

парафіяльному рівні створює денні клуби для дітей, надає допомогу та інші послуги будинкам престарілих.

Головні характеристики соціального захисту Фінляндії

Допомога сім'ям. Існує схема допомоги батькам у перший рік життя дитини. Звичайно, працюючі жінки отримують близько 60 % заробітної плати впродовж 45 тижнів. Близько половини цього періоду може використати батько дитини. Від народження до 17-річного віку допомогу отримує кожна дитина.

У країні існує система муніципальних центрів догляду за дітьми в денний час, куди батьки приводять дітей, коли самі зайняті на роботі. Плата за такі послуги залежить від прибутку батьків. Якщо ж хтось із батьків хоче залишитися вдома й доглядати за дитиною, він може отримувати допомогу до досягнення дитиною трьох років. У випадку хвороби дитини до 10 років один із батьків має право залишатися вдома впродовж чотирьох оплачуваних днів [51].

Безробіття. У 1991–1995 роках у Фінляндії відбувся найзначніший економічний спад. Сьогодні рівень безробіття складає 16 %.

Члени профспілки впродовж шести і більше місяців є застрахованими й отримують допомогу по безробіттю залежно від рівня заробітку. Допомогу збільшують із збільшенням заробітної плати, але рівень компенсації знижують з її підвищенням. Цю допомогу виплачують упродовж не більш як 500 днів за чотири календарних роки.

Крім грошової допомоги, існує чимало побутових послуг для безробітних, зокрема, із працевлаштування та професійного навчання [32].

Старість, інвалідність і втрата опікуна. У Фінляндії пенсійний вік – 65 років. Пенсія складається з трьох частин: основна (за віком), розмір якої однаковий для всіх; пенсія, яка залежить від трудового стажу та від рівня прибутку в цей час; доплата до пенсії для тих, у кого немає інших прибутків, окрім пенсії за стажем або в кого ця пенсія занадто мала. Мінімальна пенсія за віком (основна плюс доплата) складає приблизно \$ 500 на місяць.

Існують також пенсії для непрацездатних і хворих. Їх дають у тих випадках, коли хвороба, каліцтво тимчасово або постійно перешкоджають

праці. Інвалідам ще надають реабілітаційні послуги. Діють муніципальні школи для глухих, а також для дітей із розумовими вадами.

Є також пенсії за втрату годувальника для вдів і вдовців, а також для дітей.

Розроблено мережу послуг удома: прибирання, закупки, допомога при вмиванні, приготуванні їжі тощо. Муніципальна влада організувала транспортні послуги для старих і непрацевдатних. Для людей, котрі не можуть жити вдома навіть за наявності цих послуг, існують будинки для пенсіонерів, спеціальні квартири. Ці послуги не надають безкоштовно. Клієнти мають їх оплачувати залежно від різновиду та рівня прибутку. Але нікому не відмовляють у допомозі через відсутність коштів. У таких випадках муніципалітет доплачує всю суму або її частину [69].

Здоров'я і хвороба. По-перше, громадяни мають право на заробітну плату в перші тижні хвороби; по-друге, загальне страхування на випадок хвороби забезпечує грошову допомогу й після припинення виплати зарплати. Як і страхування з безробіття, ця допомога залежить від рівня прибутку, і компенсацію зменшують при його збільшенні.

Страхування на випадок хвороби забезпечує також компенсацію різних витрат, частина з яких пов'язана з послугами лікарів, ліками та процедурами. Переважну частину лікувальних послуг надають у муніципальних центрах. Пацієнт повинен сплачувати до них щорічно невеликий внесок. У цих центрах, які, крім лікування й допомоги, забезпечують огляд матерів, дітей, проводять превентивні заходи – рентген, вакцинацію тощо.

У цих центрах люди отримують майже половину стоматологічних послуг, решту – у приватних дантистів. Медичні сестри з цих центрів навідують старих і непрацевдатних удома, забезпечують догляд і лікування. У великих містах важливе значення мають також приватні клініки [65].

Житлова та соціальна допомога. Деякі люди потребують спеціальної підтримки, зокрема, це сім'ї з недостатнім рівнем прибутку, для гідного проживання. Тут існує два різновиди допомоги: житлова й соціальна.

Житлову надають студентам, старим, безробітним та сім'ям, які мають прибуток, нижчий за встановлений рівень. Сума допомоги залежить від рівня прибутку й вартості житла і складає в середньому \$ 2000 на рік. Соціальну допомогу регулюють муніципальні соціальні працівники. Її визначають шляхом вивчення прибутку та соціальної ситуації, у якій опинився клієнт. Кількість осіб, котрі отримують цю допомогу, збільшилася останнім часом через безробіття і складає понад 10 % населення.

Розмір допомоги встановлено на державному рівні, і він прирівнюється до мінімального пенсійного, що складає 80 % повної пенсії за віком (\$ 400 на місяць). Це можна розглядати як допустимий рівень забезпечення, що гарантований кожному громадянину. Існує також політично-адміністративна межа забезпеченості (\$ 500 на місяць). Ще одна межа забезпеченості дорівнює 50 % середнього прибутку (\$ 550). Третя межа є нормою для отримання соціальної допомоги; нижчого від цього рівня прибутку ні в кого не повинно бути. Додаткова допомога має перекривати витрати на житло, охорону здоров'я, дітей, поховання та інші необхідні витрати [75].

У **Франції** перші прояви державної політики спрямовані на підтримку осіб похилого віку, беруть свій початок у 1970-х роках, коли було зосереджено особливу увагу на підтримання проживанні вдома осіб похилого віку та гуманізації хоспісів. Але з огляду на старіння населення з 2001 р. додаткові напрями політики доповнили наявні форми догляду, зокрема шляхом створення індивідуальної допомоги [92].

Завдання цієї допомоги – надати можливість кожному, залежно від його стану і доходів, отримувати специфічні види допомоги відповідно до його рівня залежності. Серед напрямів роботи з людьми похилого віку виокремлено: заходи із подолання факторів втрати самостійності; надання державної допомоги, яка надає доступ до новітніх технологій (домашня електроніка, цифрові телекомунікації, дистанційна допомога) для осіб з низькими доходами; індивідуальна та колективна профілактика (паління, погане харчування, проблеми з пам'яттю, водінням автомобіля, надмірне вживання медикаментів);

боротьба із явищем самогубства; допомога в адаптації житла до умов проживання літніх людей (для цього оголошуються спеціальні мікрогранти); реалізація державних програм «Дружнє місто для осіб похилого віку», «Дружні квартали для осіб літнього віку» (з інформацією про магазини, державні служби, транспорт та облаштування території); створення національного Інтернет-порталу для того, щоб зрозуміло і доступно представити послуги, види допомоги та заклади; підтримка рідних та близьких, що допомагають літній людині; встановлення «допомоги на тимчасовий відпочинок», що дозволить особам, які допомагають та супроводжують літніх людей із низьким рівнем самостійності, відпочити шляхом фінансування прийому або розміщення залежної особи в адаптованому закладі на короткий термін перебування; створення «кафе для осіб, що допомагають» [97].

Французьку систему соціального захисту можна визначити як «складну, але комплексну». Поступово вона змогла забезпечити усе населення країни на випадок практично усіх ризиків, можливих у житті. Вона формувалася упродовж сотні років під впливом різних соціальних, економічних і політичних факторів.

Політика Франції у галузі інвалідності була великою мірою оновлена із прийняттям у 2005 році закону, який стосується питань інвалідності. Соціальний захист у цій сфері має два основні складники. Перший – компенсація інвалідності; на сьогодні вона забезпечується наданням допомоги із компенсації інвалідності (РСН). Допомога надається як особам, що проживають самостійно, так і в стаціонарних закладах. Мета надання допомоги – фінансування набору соціальних послуг, які дозволяють компенсувати втрату самостійності. Другий – догляд у спеціальних закладах. Національний фонд солідарності для підтримки самостійності (CNSA) створений у 2005 р. і є оригінальним інститутом, що фінансує систему соціальних послуг для осіб похилого віку або інвалідів.

Медичні та соціально-медичні установи – це суб'єкти, які на постійній основі надають такі соціальні послуги, як догляд за людьми похилого віку,

інвалідами; підтримка дітей, молодих матерів, бідних людей; надання надомного обслуговування людям похилого віку або особам із функціональними обмеженнями; професійна реабілітація інвалідів і безробітних тощо [104].

У Франції соціальні послуги описуються як послуги з різними напрямками діяльності з метою допомоги адресним групам вдосконалити стандарти життя. Сімейний та соціальний Кодекс визначає такі види медичних та медико-соціальних установ:

1. Установи або агентства, які зазвичай займаються профілактичними заходами серед неповнолітніх та осіб, які не досягли 21 року.

2. Установи та агенства, що забезпечують проведення тренінгів та надання спеціалізованої освіти, а також медико-соціальної допомоги неповнолітнім та молодим людям з вадами чи проблемами адаптації.

3. Центри невідкладної медико-соціальної допомоги.

4. Установи та агентства, які здійснюють виконання виховних заходів на замовлення судової влади.

5. Установи або агентства які: сприяють працевлаштуванню; реадаптації, реорієнтації та професійній перекваліфікації.

6. Установи та агентства, які займаються розміщенням осіб похилого віку або забезпечують допомогу вдома.

7. Установи з медичним профілем роботи, які забезпечують утримання інвалідів, незалежно від ступеня інвалідності чи віку, а також осіб із хронічними патологіями, які потребують щоденного догляду, надання послуг при соціальному патронажі.

8. Установи з утриманням чи без утримання, які забезпечують розміщення лише у випадках крайньої необхідності, соціальну підтримку та догляд, адаптацію до активного способу життя та допомогу соціальної чи професійної інтеграції людей, сімей у разі потреби чи у стресових ситуаціях.

9. Установи, що виконують роль інформаційного центру, центру координації та центрів, що визначають, допомагають, підтримують, тренують

або інформують, дають поради, здійснюють експертизу для допомоги людям або іншим установам чи агентствам за наявності потреби.

Соціальні послуги у Франції координуються різними напрямками державної політики. Діяльність з надання соціальних послуг у Франції забезпечується через комплексну структуру державного забезпечення з великою чисельністю децентралізованих послуг регіональної та місцевої влади та соціальних і соціально-медичних установ [98].

Французька модель забезпечення діяльності з надання соціальних послуг може бути описана як модель «солідарності та включення». Соціальне забезпечення та соціальний захист побудовані за принципом солідарності, що декларується у першій статті Кодексу соціального забезпечення. Солідарність зазвичай розуміється у рамках загальної діяльності, взаємної відповідальності та спільних ризиків.

Соціальні послуги у Франції інтегровані у різні сфери політики держави: охорони здоров'я (охорона здоров'я матері і дитини; служби допомоги на дому; заклади для людей з обмеженими можливостями); освіти (соціальні працівники і психологи, соціальні послуги при університетах); правосуддя (служби соціальних послуг і установи для правопорушників, заручників та їхніх сімей); молодь та спорт (центри дозвілля, літні оздоровчі табори та ін.); муніципалітети та самоврядування; сільськогосподарські кооперативи; трудова і професійна підготовка.

Соціальними послугами керують чи надають їм підтримку різні сфери системи соціального забезпечення. Великі підприємства, лікарні та державні установи мають свої соціальні послуги. Важливу роль у цьому аспекті мають приватні організації. Вони ініціативні, вносять інноваційні ідеї і керують соціальними послугами з фінансовою підтримкою. У системі соціальних послуг Франція має довгу і складну історію, яка в загальному є продуктом поступової еволюції, а не результатом реалізації єдиного плану. Однак в останні десятиріччя проводиться політика децентралізації, яка спрямована на спрощення методів роботи і усунення дублювання функцій і способів

фінансування [96].

На місцевому рівні ряд соціальних послуг здійснюється у рамках певних національних програм, серед яких – «Загальна соціальна допомога», «Соціальна допомога», «Соціальне забезпечення сімей», «Соціальна підтримка дітей».

Соціальні послуги за програмою «Загальна соціальна допомога» спрямовані на найменш захищені верстви населення, які перебувають у складній економічній та життєвій ситуації, і включають: соціальну роботу, допомогу на дому, організацію місць тимчасового перебування, соціальних установ, реабілітаційних центрів та ін. Головне завдання програми – виявлення складних ситуацій, надання допомоги, задоволення гострих потреб населення.

«Соціальна допомога дітям» – певні послуги для сімей і дітей, що включають: матеріальну допомогу; попередження насилля, правопорушень і соціальної ізоляції; патронат; профілактика і реагування на випадки жорстокого поведіння і невиконання обов'язків по відношенню до дитини; тимчасові притулки для дітей і матерів; просвіту батьків [102].

Приватний сектор недержавних організацій завжди робив значний внесок у систему соціального забезпечення Франції. Деякі з них були і залишаються благодійними і релігійними організаціями, у той час як інші – просто некомерційні організації. Багато центрів денного догляду, центри дозвілля, літні табори та бази відпочинку, культурно-спортивні центри входять до них. У відповідності із законодавством у сфері боротьби з бідністю і соціальною ізоляцією ці організації залишаються важливими партнерами для місцевих органів влади [121].

У **Швеції** наявна уся шкала соціальної підтримки: трансфери доходів, пенсії, різні субсидії, системи догляду за дітьми і людьми похилого віку, освіта, медицина.

У долині Меларен розміщений Міжнародний дослідницький центр із проблем суспільного добробуту. Тут вивчають ідеї і соціальний досвід усіх країн світу, скандинавські традиції і дають рекомендації практичним соціальним працівникам. Діяльність центру зосереджена на таких основних

темах: головні механізми і фактори для розвитку суспільного добробуту; екологічні і біологічні умови для високої якості людського життя; роль праці у створенні суспільного добробуту; вплив громадян і демократичних інститутів на створення суспільного добробуту; роль інтелектуалів у створенні суспільного добробуту; роль мистецтва у розвитку суспільного добробуту; етика суспільного добробуту [114].

Центр обґрунтував завдання для створення суспільного добробуту, виділивши три групи: 1) регулювання рівня добробуту (це в основному зобов'язання парламентів і урядів); 2) фінансування також компетенція парламентів та уряду, територіальних громад; 3) вироблення спеціальних видів послуг, які розподіляються між надавачами соціальних послуг: індивідуальні особи; сім'ї; релігійні організації; громадський рух; приватні підприємці; організації підприємців; муніципальні органи; державні організації [235].

Останнім часом спостерігається тенденція, коли все більше людей хочуть отримувати допомогу у домашніх умовах, тому більше розвивається соціальна система допомоги на дому.

У роботі з людьми з особливими потребами шведська система останніми десятиліттями суттєво змінилася. Можна виокремити три аспекти: 1) перехід від бази соціальних установ до догляду і лікування вдома; 2) догляд забезпечується не лише самій неповносправній людині, а й і усій її сім'ї; 3) самій особі з інвалідністю і її сім'ї дається більше можливостей визначати самостійно деякі параметри лікування і догляду, що отримало законодавчу підтримку.

Для людей з інвалідністю передбачено такі найбільш важливі функції комунальних органів:

- служба догляду на дому – допомога із щоденними заняттями по дому у людини з інвалідністю;
- транспортна служба – отримання транспортної послуги;
- денні заняття – центри, у яких люди можуть зустрітися один з одним, займатися різноманітними справами;

- особливі форми проживання – наприклад, «будинки сервісу», будинки престарілих, квартири для проживання людей, які не здатні жити самотійно;
- служба провідників – допомога у таких видах діяльності, з якими людина може справитися самотійно.

Відмінність української системи соціальних послуг полягає в успадкуванні радянської моделі, яка була розроблена на основі повного працевлаштування працездатного населення [130].

Планом заходів на 2013–2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг (прийнято урядом 13.03.2013 року) передбачено вивчення досвіду європейських країн з питань організації та надання соціальних послуг.

У рамках Twinning проекту «Підтримка розвитку системи соціальних послуг в Україні», що фінансувався Європейським Союзом (2012–2017 роки), експерти проекту спільно з представниками Міністерства соціальної політики України розробили та впровадили методологію моніторингу та оцінювання якості надання соціальних послуг, провели апробацію процедури соціального замовлення, здійснили обмін передовими європейськими практиками у сфері соціальної політики [138].

Вивчення досвіду зарубіжних країн щодо впровадження різних форм соціального обслуговування і забезпечення ефективної життєдіяльності територіальної громади дозволило констатувати, що в Україні необхідно:

1. Налагодити співпрацю та взаємодію місцевої влади із громадськими організаціями соціального спрямування. Створити громадські ради для нагляду за діяльністю установ та закладів, що надають соціальні послуги.
2. Провести інвентаризацію комунальних установ та закладів соціального обслуговування територіальної громади.
3. Співпрацювати з іншими органами місцевого самоврядування щодо спільного фінансування соціальних установ, закладів.
4. Розробити короткострокові та довгострокові плани розвитку ситеми

соціального обслуговування в громаді. Результати дослідження міжнародного досвіду соціальної підтримки засвідчили необхідність уніфікації та інтеграції процесів соціального обслуговування.

5. Зменшити кількість стаціонарних установ соціального захисту, утворюючи при них різні відділення – денні, тимчасового перебування, надання соціальних послуг за місцем проживання.

6. Розробити міську систему пільг для надавачів соціальних послуг удома, у тому числі цілодобового догляду, палеативного догляду.

7. Створити в кожній територіальній громаді житлові комплекси для ветеранів (пансіонати), де більш заможні люди, чи їх родичі зможуть самостійно оплатити їхнє перебування в пансіонаті, передбачивши кошти на будівництво цих об'єктів у державному бюджеті.

8. Упроваджувати сімейні форми влаштування осіб похилого віку та інвалідів.

9. Створити «єдине вікно» звернень для учасників АТО і тих, хто постраждав унаслідок збройного конфлікту. Ураховуючи досвід США, запровадити психологічну реабілітацію цих осіб на професійній основі.

10. Розробити плани трансформації закладів інституційного догляду та виховання дітей з урахуванням потреб і потенціалу територіальної громади та інтересів кожної дитини, а також плани розвитку сімейних форм виховання [37].

11. З метою поліпшення або відновлення життєдіяльності осіб з інвалідністю, особливо із психічними хворобами, надання їм медичних, реабілітаційних послуг, узгодження дій та запобігання дублювання функцій щодо обслуговування осіб з інвалідністю варто було б об'єднати Міністерство соціальної політики України з Міністерством охорони здоров'я, як це зроблено в багатьох країнах світу.

Встановлено, що з міжнародного досвіду варто запозичити такі види соціальної підтримки:

- створення «центрів порад»;

- розвиток системи послуг, з яких можна отримати прибуток;
- створення служб, що працюють із сторонами, що конфліктують, як альтернатива поліції;
- утворення приватних будинків, у яких здійснюється піклування і догляд за старими й особами з інвалідністю;
- утворення служби паліативного догляду.

З’ясовано, що в українських умовах буде важко втілити такий міжнародний досвід:

- догляд за людьми з особливими потребами платними доглядальниками;
- створення моделі соціальної політики, яка передбачає жорстку політику доходів;
- створення моделі соціальної політики, яка би стала метою економічної діяльності держави;
- надання особі з інвалідністю допомогу асистента для контактів із довкіллям;
- створення служби провідників [49; 52].

Висновки до другого розділу

В Україні надання соціальних послуг здійснюється відповідно до цільових груп: діти, сім’я, молодь; пенсіонери, ветерани; інваліди; інші соціальні групи.

Встановлено, що соціальна підтримка вразливих категорій населення в територіальній громаді здійснюється за такими етапами: аналіз потреб громади у соціальних послугах; інформаційно-роз’яснювальна робота щодо важливості питання для громади; взаємодія із громадськими організаціями; кадрове забезпечення; розробка програм і планів діяльності; упровадження планів щодо соціального благополуччя населення територіальної громади; оцінка ефективності соціальної роботи; моніторинг задоволеності споживачів;

планування необхідних видатків на надання конкретних соціальних послуг за результатами моніторингу.

Проаналізовано міжнародний досвід надання соціальних послуг, що дозволило виявити ризики та проблемні питання під час створення сучасної системи надання соціальних послуг в Україні, запровадження інноваційних форм соціальних послуг як альтернативи стаціонарним закладам системи соціального захисту населення.

З'ясовано, що у Великобританії функціонує понад 150 державних соціальних служб, функція яких полягає в ідентифікації потреб, визначенні та уповноваженні постачальників (недержавних і приватних організацій) надання соціальних послуг та контролі за дотриманням стандартів якості соціальних послуг. У цій державі особисте соціальне обслуговування перебуває у віданні місцевих влад. Воно включає організацію общинної служби для догляду за інвалідами та допомогу особам, які здійснюють їх догляд.

У Литві у структурі соціальної політики держави виокремлюють соціальне страхування, ринок праці і його регулювання, соціальну допомогу. У країні відбулася адміністративна реформа, саме в територіальних громадах були розділені функції адміністрування і надання соціальних послуг.

У Нідерландах створена одна з найбільш високорозвинених систем соціального захисту у світі, де всі громадяни мають рівні права на участь в житті суспільства. У цій державі виокремлюють п'ять різновидів соціальної роботи, серед яких: допомога дітям, додаткова допомога безробітним і непрацездатним, допомога за віком і частковою непрацездатністю, а також безробітним і тим, хто працює не за наймом.

Метою соціального ринкового господарства Німеччини є забезпечення соціальної захищеності громадян та соціальної справедливості. Законодавство цієї держави виокремлює три основні групи соціальних послуг – грошові виплати та надання послуг особам у складних соціальних обставинах; соціальні послуги для дітей та молоді; страхування довготермінового соціального забезпечення. Німецька модель соціальної роботи базується на принципах

«субсидіарності» та децентралізованої відповідальності: процес надання соціальних послуг є незалежно керованим, рівень державного втручання в цей процес є мінімальним.

У Польщі за допомогою до соціального працівника може звернутися кожен, хто не в змозі впоратися з життєвою проблемою, потребує поради і підтримки, кожен, хто хоче розв'язати свої проблеми. Соціальна робота там розуміється як професійна діяльність, метою якої є надання допомоги людям, сім'ям, соціальним групам і співтовариствам для задоволення їхніх потреб у соціальній адаптації, відновлення або набуття визначених навичок самостійного функціонування в суспільстві, поліпшення соціального становища.

Соціальна робота у Фінляндії складається з трьох компонентів: превентивної політики, що спрямована на запобігання соціальним проблемам і підтримку рівня добробуту (у тому числі працевлаштування, умов праці, життя, транспорту тощо); соціального забезпечення й охорони здоров'я та гарантування доходу в разі неспроможності громадян отримувати його. Місцеві управлінські структури із соціального забезпечення спрямовують і контролюють відповідну роботу у своїй галузі і розподіляють державні субсидії. На місцевому рівні ради й управлінські структури розподіляють кошти і визначають регіональну політику за підтримки місцевого управління соціального забезпечення.

На основі аналізу досвіду європейських країн визначено такі види соціальної підтримки, які варто запозичити для вдосконалення соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади: створення «центрів порад»; розвиток системи послуг, з яких можна отримати прибуток; створення служб, що працюють із конфліктуєчими сторонами (як альтернатива поліції); відкриття приватних будинків, у яких здійснюється турбота і догляд за старими й особами з інвалідністю; служби паліативного догляду.

Основні результати розділу опубліковано в наукових працях автора [141; 147; 148; 156; 157; 158].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Структурно-функціональна модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади: регіональний досвід

Умань – це місто обласного значення з розвиненими промисловим, науково-освітнім, соціально-культурним та туристичним потенціалом, друге в області за кількістю населення, а це близько 86,0 тис., з них 53,0 тис. працездатного віку, 30,0 тис. сімей та 24 тис. пенсіонерів.

Міська влада веде довготривалу кропітку роботу зі створення сучасної системи соціального захисту європейського зразка.

Одним з ефективних методів дослідження, що дає відображення сучасного стану проблем, стало проведення фахівцями соціальної роботи подвірного обходу, складання соціальних паспортів сімей, виявлення сімей, не охоплених соціальними послугами та державними соціальними допомогами.

З метою досягнення результативності започатковано роботу мобільного соціального офісу, громадських приймалень, міської телевізійної програми «Соціальний запит», створено сайт управління, Інтернет-приймальню.

За дорученням міського голови з травня 2006 року запроваджено спрощену систему надання субсидій та допомог, яка з грудня 2006 року поширена по всій Україні і працює до сьогодні.

Пільги на житлово-комунальні послуги надаються за принципом «єдиного вікна» без звернень до комунальних підприємств.

Задля покращення соціальної підтримки сімей відкрито правовий всеобуч «Уманська родина». Започатковано прийом документів на призначення різних

видів соціальних допомог спеціалістами управління безпосередньо в пологовому будинку, що дозволяє надавати соціальні послуги за принципом раннього виявлення сімей із дітьми і позитивно сприймається жителями нашого міста. Запроваджено призначення соціальних допомог та компенсацій за електронною заявою.

Міська система соціальних послуг є системою соціального обслуговування повного циклу і охоплює всі вікові та соціальні групи населення.

Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради є школою передового досвіду в Черкаській області з реабілітації людей з особливими потребами та надання інноваційних моделей соціальних послуг тут проходять апробацію інноваційні види соціальних послуг: «Представництва інтересів» (Наказ МСПУ від 24.06.2015 № 657), «Підтриманого проживання» (Наказ МСПУ від 04.05.2016 № 657), «Соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці» (Наказ МСПУ від 04.05.2016 № 489).

Основною ланкою визначення потреб населення у соціальних послугах є Управління праці та соціального захисту населення. Надавачем соціальних послуг в адміністративно-територіальній одиниці є Центр соціальних послуг, який є централізованою структурою з надання соціальних послуг населенню.

Створення єдиного центру соціальних послуг

Центр соціальних послуг, так як і всі територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), у зв'язку з покладеними обов'язками внаслідок процесу децентралізації й відповідно до вимог державних стандартів соціальних послуг та викликів сьогодення внаслідок обслуговування нових категорій (внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО) постійно розширює свої повноваження, підвищує комплексність та якість надання соціальних послуг. У той же час Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, який проводить соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, в умовах обмеженого кадрового й матеріально-

технічного забезпечення не в змозі виконувати покладені на нього функції якісно й у повному обсязі і фактично виконує управлінську функцію.

Обидві зазначені соціальні служби уповноважені надавати соціальні послуги тільки тим категоріям, які зазначені у Положеннях, що створює великі труднощі для отримувачів соціальних послуг, які вимушені для розв'язання проблемних питань звертатись у декілька служб і готувати декілька пакетів документів й проходити декілька раз практичні ідентичні процедури (обстеження матеріально-побутових умов проживання, визначення потреб у соціальних послугах, укладання договору тощо). Крім того, ці служби за своєю суттю виконують однакові завдання й функції (з питань насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми, робота із сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, з прийомними сім'ями, дітьми-сиротами тощо), відмінність полягає у цільових категоріях, групах отримувачів, яким надаються соціальні послуги. Ще один аспект – це окремі приміщення служб, які треба обслуговувати й утримувати (територія, комунальні платежі, ремонтні роботи) та свій адміністративний та обслуговуючий персонал.

Умань – одне з перших міст України, яке за підтримки проекту Програми Розвитку ООН «Підтримка реформ соціального сектору в Україні» втілило в життя підхід «єдиного вікна» з надання соціальних послуг населенню.

Враховуючи те, що функції з питань сім'ї передано з відділу у справах сім'ї та молоді до Управління праці та соціального захисту населення, на виконання Закону України «Про соціальні послуги», Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року, затвердженої постановою Кабміну № 341 від 15.05.2013, плану заходів на 2013–2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, затвердженої розпорядженням Кабміну № 208-р від 13.03.2013 р. в частині доцільності утворення комплексних центрів надання соціальних послуг на базі чинної мережі закладів та установ, що надають такі послуги, з метою її оптимізації Уманська міська рада приєднала до управління праці та соціального захисту

населення шляхом реорганізації міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (рішенням міської ради від 26.12.2014 року за № 2.5-65/6).

У результаті, створено єдиний центр соціальних послуг. У рамках приєднання у структурі управління створено відділ з координації надання соціальних послуг, який здійснює координацію роботи з сім'ями внутрішньо переміщених осіб та забезпечує виконання додаткових функцій, які покладені на управління: організації оздоровлення та відпочинку дітей, забезпечення гендерної рівності, попередження насильства в сім'ї, протидії торгівлі людьми.

Дослідивши потреби громади для отримання значущих результатів, у структурі Центру соціальних послуг створено 3 відділення, введено 14 штатних одиниць фахівців із соціальної роботи, 3 соціальні працівники та 3 керівники відділень: визначення потреб у соціальних послугах; організації та надання соціальних послуг, у тому числі учасникам АТО, їх сім'ям та внутрішньо переміщеним особам; моніторингу та оцінки якості.

Відділ з координації надання соціальних послуг Управління праці та соціального захисту населення спрямовує роботу цих відділень та надає практичну й методичну допомогу.

Аналіз соціальної роботи в громаді показує, що новостворені відділення дають можливість та покращити роботу щодо обліку та раннього виявлення сімей / осіб та своєчасного надання їм соціальної підтримки, адресності надання соціальних послуг та концентрації їх в одній структурі, тобто надання повної соціальної підтримки за принципом «єдиного вікна».

У порядку експерименту впроваджено обслуговування громадян з виходом у сім'ю. Місто розподілено за мікрорайонами, які закріплено за фахівцями із соціальної роботи.

Кожна сім'я може розраховувати на допомогу фахівців із соціальної роботи, які спільно з дільничними інспекторами та лікарями, головами квартальних комітетів, соціальними педагогами вивчають проблеми сімей, узагальнюють їх потреби та шукають шляхи їх розв'язання.

Це дало можливість вивчити потреби більшої кількості сімей та попередити складні життєві обставини, здійснити контроль за належним утриманням та вихованням дітей, запобігти вилученню дітей із неблагополучних сімей. Фахівці із соціальної роботи здобули універсальні знання і можуть проводити роз'яснювальну роботу з усіх сфер соціального захисту.

Фахівці, які працюють у мікрорайонах міста та надають соціальні послуги саме в сім'ях за їх місцем проживання, залучили до оздоровлення та відпочинку більше дітей, ніж у попередні роки.

У місті із загальної кількості дітей шкільного віку (7,4 тис. осіб) охоплено оздоровленням і відпочинком 7,2 тис. дітей, у тому числі оздоровленням – 2,8 тис. дітей (38 %), відпочинком – 4,4 тис. дітей (59 %).

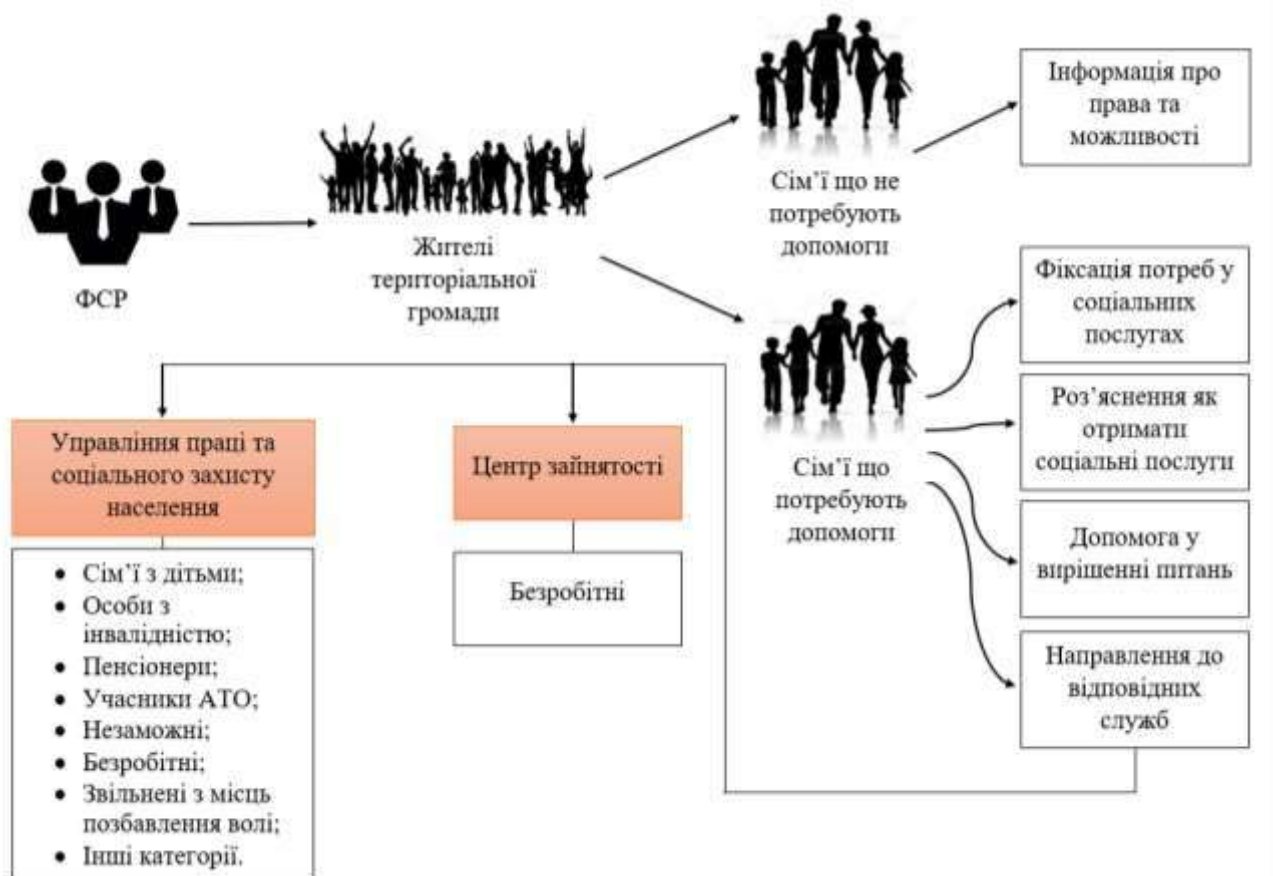

Рис. 3.1. Модель соціальної підтримки вразливих категорій населення в умовах територіальної громади

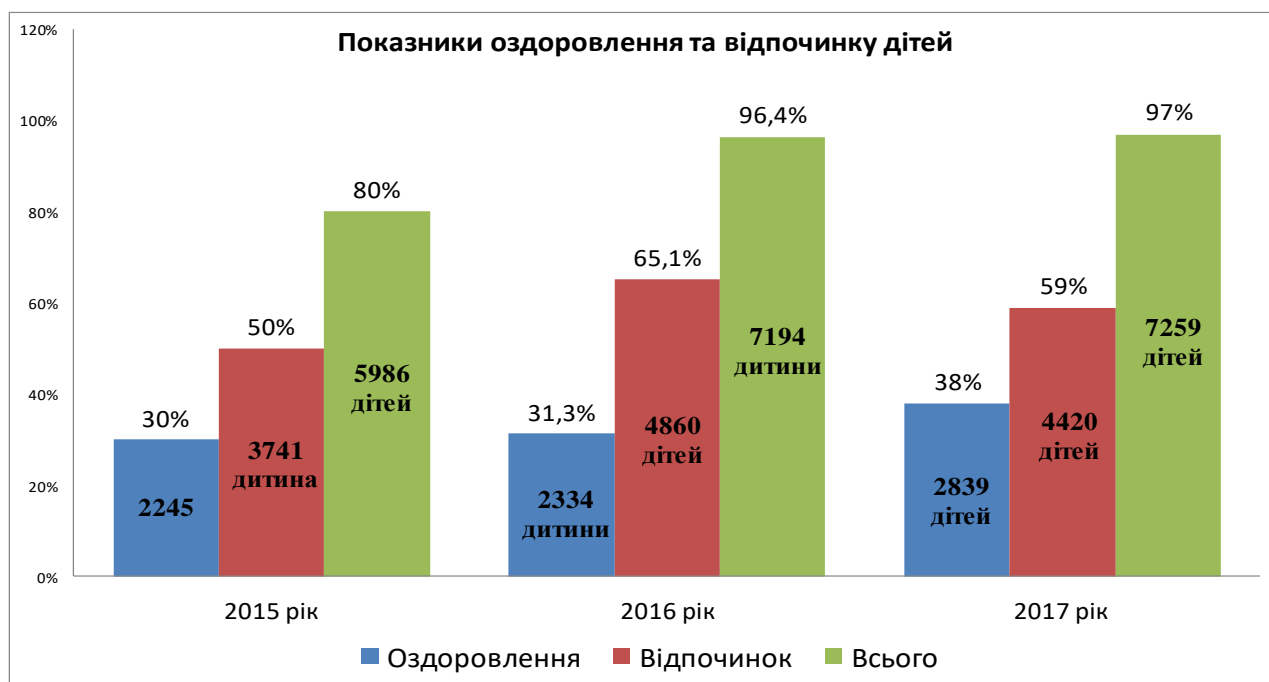

Рис. 3.2. Дані управління праці та соціального захисту населення щодо оздоровлення та відпочинку дітей в м. Умань

Дослідження показало переваги з точки зору оптимізації діяльності: формування єдиної бази даних на підставі соціальних паспортів про сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, забезпечення комплексного отримання соціальних послуг за принципом «єдиного вікна», суттєве покращення якості надання соціальних послуг через доступність (процедурну (скорочення інстанцій та пакетів документів; скорочення часу на прийняття рішення), територіальну (унаслідок організації робочих місць соціальних послуг у громаді)), своєчасність (можливість отримати соціальні послуги якомога швидше з моменту звернення; оперативне реагування на нові виклики (наприклад, потреби внутрішньо переміщених осіб та сімей учасників АТО), комплексність (розгляд проблем сім'ї у комплексі й кожного члена індивідуально; можливість отримати більшість соціальних послуг у результаті звернення до однієї служби), адресність і відповідність потребам (унаслідок проведення всебічного визначення індивідуальних потреб), гнучкість (можливість отримати соціальні послуги у зручний час), превентивність (попередження СЖО).

Об'єднання соціальних структур у місті надало можливість уникнути дублювання функцій і фінансових ресурсів та сконцентрувати надання соціальних послуг в одній структурі за принципом «єдиного вікна», що поки що в державі реалізується лише в частині грошової підтримки.

За результатами об'єднання розроблено уніфіковані бланки заяви, договору на надання соціальних послуг, акту обстеження, посадові інструкції, Положення про новостворені відділи.

Досвід роботи управління з реалізації пілотного проекту описано в Бюро соціальних та політичних розробок у звіті-моніторингу за 2015 рік «Системи соціальних послуг в Україні» (Додаток Л).

У процесі децентралізації проведено оцінку того, які саме соціальні послуги потрібні громаді м. Умань та в якій кількості, що забезпечить ефективність використання фінансів, кадрів та допоможе оптимально розв'язати проблеми й дозволить максимально задовольнити соціальні потреби мешканців громади.

Така оптимальна модель соціальних послуг забезпечить і реалізацію молодіжної політики на рівні міської громади, що передбачає: формування стратегії розвитку та пріоритетних напрямів молодіжної політики, зокрема виховання свідомої та відповідальної молоді (формування національної ідеї); навчання фахівців, що працюють із молоддю, представників громадських організацій та суспільно-активної молоді; методичну підтримку, зокрема з урахуванням міжнародного досвіду та найкращих практик; організацію тематичних гуртків і клубів молодіжної роботи, сприяння у залученні фінансових коштів на реалізацію соціальних програм, проектів, конкурсів тощо; проведення інформаційних компаній із формування позитивного іміджу молодіжної роботи.

Розроблено потужну мережу закладів соціального захисту, що надають соціальні послуги дітям, сім'ям з дітьми, молоді, особам з інвалідністю, пенсіонерам, бездомним, звільненим та іншим вразливим категоріям населення.

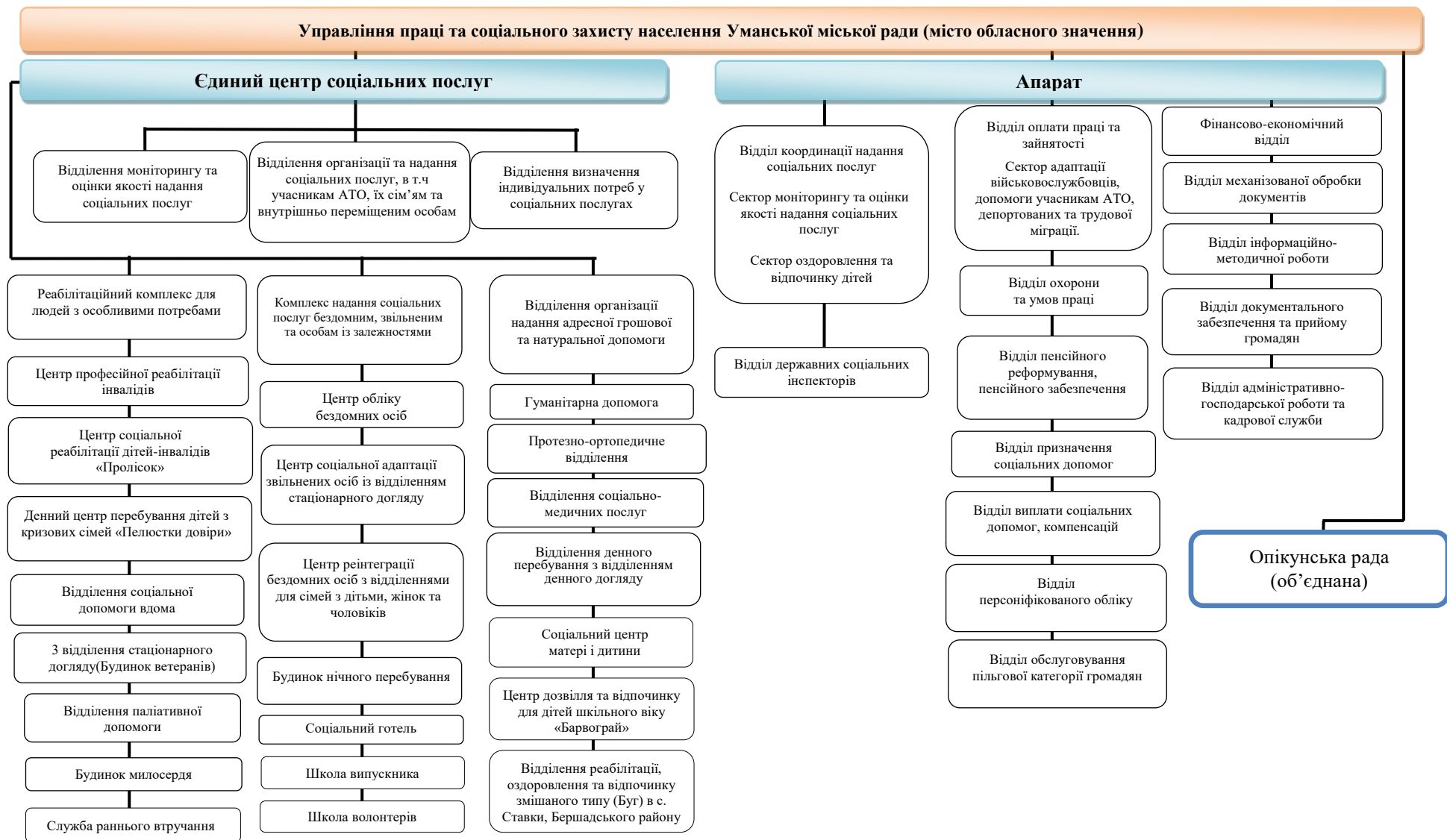

Рис. 3.3. Структура управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради

Відповідно до укладених угод надаються послуги дітям, людям з інвалідністю та учасникам АТО Уманського та Христинівського районів.

Сьогодні Центр соціальних послуг управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради надає щорічно соціальні послуги 15,0 тис. осіб: дітям, молоді, сім'ям, інвалідам, пенсіонерам та іншим вразливим категоріям населення.

У місті функціонують 3 стаціонарні відділення Будинку ветеранів з відділенням паліативної (хоспісної) допомоги, де проживають ветерани, Будинок Милосердя з відділеннями соціально-медичних послуг та денного перебування, відділення соціальної допомоги вдома, яке надає і паліативну допомогу в обслуговуванні важкохворих на дому; організовано мультидисциплінарний підхід з надання соціальних послуг та платних соціальних послуг, *спеціалізоване відділення для обслуговування вдома психічнохворих інвалідів, протезно-ортopedичне відділення, пункт прокату засобів реабілітації, «швидка соціальна допомога», «соціальне таксі».*

У структурі Центру соціальних послуг працює відділення благодійної діяльності, якому завдяки співпраці з міжнародними фондами вдалось забезпечити одягом та взуттям малозахищені верстви населення (пенсіонерів та інвалідів, багатодітних сімей та внутрішньо переміщених осіб, а також сімей учасників АТО). Для обслуговування малозабезпечених пенсіонерів створено відділ «Соціальний кошик», де раз на тиждень вони можуть купувати продукти без торговельної націнки.

Відділення денного перебування забезпечує безкоштовним гарячим харчуванням; відповідно до укладеної угоди з благодійними організаціями, надається гаряче харчування малозабезпеченим пенсіонерам. Працює *Університет третього віку «Дивосвіт», 5 клубів за інтересами – «Надвечір'я», «Оптиміст», «Калинонька», «Гармонія», ансамбль «Катюша», які стали духовними осередками спілкування літніх людей.*

У ветеранів міста Умань є свої традиції, які підтримуються міською громадою і керівництвом міста. Найбільшою популярністю користується

засідання клубу ветеранів війни і праці «Надвечір'я», де, зокрема, вшановують і «золотих» ювілярів.

Відділенням благодійної діяльності залучаються кошти підприємств, установ та організацій міста для надання матеріальної та натуральної допомоги малозабезпеченим громадянам, поповнюється пункт збору речей та лишків сільськогосподарської продукції, надаються побутові послуги служби побуту «Айстра» з ремонту взуття, пошиву та ремонту одягу, видаються талони на послуги перукарні та лазні.

В ательє «Здоров'я» люди з інвалідністю мають змогу замовити під час виїзного прийому спеціалістів протезно-ортопедичного цеху міста Черкаси індивідуальне виготовлення протезно-ортопедичних виробів, ветеранам надаються послуги масажу на дому.

Мережа реабілітаційних установ у місті Умань

Послуги у сфері реабілітації осіб з інвалідністю здійснюють 3 Центри реабілітації, що обслуговують щорічно майже 2 тис. осіб та забезпечують повний цикл реабілітації інвалідів від самого народження до останніх днів життя.

З 2000 року в м. Умань працює Центр соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок» та Центр професійної реабілітації людей з інвалідністю. 17 років тому вони були об'єднані в один центр, який мав назву «Центр медико-соціальної та професійно-трудової реабілітації інвалідів».

Нині Центр соціальної реабілітації дітей з інвалідністю – це потужний реабілітаційний заклад, на обліку якого перебуває 303 дитини з інвалідністю, у тому числі 36 психічнохворих дітей та 41 дитина, хвора на ДЦП, 29 тяжкохворих дітей, які за станом здоров'я не можуть відвідувати Центр.

Діти перебувають у Центрі повний робочий день, що дає змогу батькам працювати і забезпечувати повноцінне утримання родин і виховання дітей в умовах сім'ї.

Центр реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок» забезпечує виконання головних завдань, що стосуються розвитку природних здібностей без відриву

від сім'ї, і в подальшому допомагає своєчасно та найбільш повно інтегруватись у суспільство.

У Центрі проводиться реабілітація за такими напрямками:

- рання соціальна реабілітація;
- соціально-побутова реабілітація;
- соціально-медична реабілітація;
- педагогічна реабілітація;
- індивідуальне навчання дітей-інвалідів 1–11 класів;
- психологічна реабілітація;
- оздоровлення;
- спортивна реабілітація, особливо для дітей із психофізичними розладами;
- профорієнтація.

Працює служба раннього втручання для дітей-інвалідів та дітей до 2-х років, які мають ризик отримати інвалідність.

Проводиться соціальна профілактика серед молоді групи ризику (індивідуальна і групова робота з батьками та дітьми):

- роз'яснення правових норм соціально значущої діяльності та поведінки;
- ознайомлення з нормативними державними документами, які забезпечують розвиток особистості, рівень освіти, вибір професії;
- надання інформації про можливі наслідки асоціальних дій, нехтування здоровим способом життя;
- здійснення системи соціального захисту різних категорій молоді;
- формування відповідальності за можливі наслідки антиправних дій.

Центр тісно співпрацює з медичними закладами міста. Лікарі в Центрі проводять диспансерні огляди дітей-інвалідів. Патронажна медична сестра відвідує на дому всіх дітей з інвалідністю.

29 дітей, які не можуть самотійно пересуватися, відвідує вдома мультидисциплінарна команда, до якої входять лікар, учитель-реабілітолог,

психолог, патронажна медична сестра. Фахівці забезпечені портативною апаратурою, спеціальним обладнанням та інвентарем.

За призначенням лікаря діти мають можливість удома отримувати фізіотерапевтичні процедури:

- лазерну, магнітну терапію;
- масаж (вакуумний, ручний);
- займаються лікувальною фізкультурою, у т.ч. із застосуванням рефлекторно-навантажувального пристрою «Гравістат».

Створено відділення паліативної допомоги. Медичними працівниками здійснюється спостереження за станом здоров'я, надання реабілітаційних послуг, допомога у забезпеченні технічними засобами та формування навичок користування ними, представництво інтересів, психологічна підтримка, інформація щодо соціального захисту.

Сформовано групи дітей із розладами аутичного спектру (9) та синдромом Дауна (12), які проходять реабілітацію за спеціальними програмами.

З метою запровадження нових форм роботи – поєднання освіти з комплексною реабілітацією – створено умови для індивідуального навчання дітей з обмеженими фізичними можливостями, які, за висновком лікаря, не можуть навчатися в загальноосвітній школі. Спільно з відділом освіти вчителями НВК № 7 здійснюється навчання 16 дітей-інвалідів за індивідуальною формою, там же для 4-х із них запроваджено інклюзивне навчання.

У Центрі функціонує відділення фізіотерапевтичних та водних процедур. Діти-інваліди отримують електропроцедури (електрофорез, ампліпульстерапію, дарсонвалізацію, лазерну та магнітотерапію), теплові процедури (парафіно-озокеритові аплікації, сауну), водні процедури (Джакузі, басейн, душ Шарко, циркулярний душ), масаж (ручний, вакуумний).

Реабілітація дітей з інвалідністю проводиться у групах, з якими працюють кваліфіковані спеціалісти з багаторічним досвідом роботи. У Центрі

організовані постійні виставки дитячих робіт, малюнків, працюють гуртки.

Дієвим кроком у розв'язанні питань харчування дітей Центру «Пролісок» стала реалізація спільного проекту міського фонду соціальної допомоги ім. Коллонтай та Центру «Пролісок» «Дітям з особливими потребами – особлива увага», де було залучено кошти в сумі 93,4 тис. грн. Транш був наданий програмою «Родина для дитини» в Україні, що здійснюється організацією Holt International Children Services Inc.

За виділені кошти було придбано обладнання для харчоблоку, кухонний інвентар, посуд столовий, меблі, продукти для дитячого харчування. Було проведено капітальний ремонт приміщення харчоблоку, що є важливим кроком для поліпшення умов перебування дітей-інвалідів в Центрі.

У процесі вивчення стану реабілітаційних послуг з'ясовано, що на сьогоднішній день залишилися не вирішеними проблеми щодо внесення змін до Типового положення про створення відділення з обслуговування тяжкохворих дітей-інвалідів на дому. У планах запровадження стаціонарного обслуговування дітей з інвалідністю при виділенні додаткових приміщень.

Побудовано також модель фізкультурно-спортивної реабілітації. Для цього в Центрі працює інструктор із фізичної культури і спорту, який залучає людей з інвалідністю до занять спортом та організовує спортивні змагання й спартакіади для осіб з обмеженими фізичними можливостями. Вихованці Центру – призери змагань із тенісу в місті Варшава у Міжнародній Спеціальній Олімпіаді «Європа – Азія» для людей із вадами здоров'я, Чемпіонату Європи з настільного тенісу в місті Любляна (Словенія), літніх Олімпійських ігор за програмою Спеціальної Олімпіади України, які у вересні 2014 року проходили в Бельгії, де вибороли золоті нагороди, Других та Третіх Всеукраїнських ігор «OPEN GAMES» у місті Львів у травні 2015 р. та вересні 2016 р., де також вибороли призові місця, та низки інших обласних та міських змагань.

На базі Центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок» неодноразово проводився Всеукраїнський національний турнір з настільного тенісу за програмою Спеціальної Олімпіади України. Змагання проходили під

керівництвом національного директора СО України А. Підварка. За першість змагалися команди Дніпропетровської, Закарпатської, Миколаївської, Полтавської, Харківської, Черкаської та Чернігівської областей. Вихованці Центру «Пролісок» та члени клубу «Умань» теж брали участь у цих змаганнях і стали переможцями і призерами у своїх дивізіонах.

Еспериментально державною службою зайнятості надано та встановлено в Центрі профорієнтаційний термінал, який дає можливість зорієнтувати осіб з особливими потребами у виборі майбутньої професії.

Надаються послуги з перевезення дітей з інвалідністю до Центру реабілітації і додому автотранспортом управління праці та соціального захисту населення. У 2017 році здійснюється реалізація соціального проекту «Соціальні перевезення Черкащини» з надання транспортних соціальних послуг особам та дітям з інвалідністю і маломобільним групам населення, для реалізації якого БО «Фонд родини Нечитайло» придбано мікроавтобус «Форд», (2017 року випуску), переобладнаний під спецавтомобіль.

Однією з форм роботи з особами з інвалідністю стала їхня професійна реабілітація.

Діяльність Центру професійної реабілітації осіб з інвалідністю. Професійно-технічна освіта виконує важливі функції соціального захисту осіб з обмеженими фізичними можливостями, для яких професійна підготовка є необхідною умовою працевлаштування і самозабезпечення в майбутньому.

Результатом усвідомлення необхідності такого підходу стала робота з ліцензування здійснення професійного навчання з робітничих професій, які користуються попитом на регіональному ринку праці, та створення Центру професійної реабілітації людей з інвалідністю, який надає послуги із професійного навчання з робітничих професій за ліцензією Міністерства освіти і науки України, серед яких – секретар-друкарка, взуттєвик із ремонту взуття, оператор комп'ютерної верстки, перукар, флорист.

Укладено договір щодо професійного навчання та лікування інвалідів Уманського району. Всього за період роботи Центру здобули робітничу

професію 432 молоді інваліди, які отримали свідоцтва державного зразка.

Показниками роботи Центру є те, що 88 % випускників працевлаштовані, з них працюють за спеціальністю 76 %, самозайняті 24 %.

З числа випускників Центру створено громадську організацію «Асоціація молодих інвалідів міста Умань», яка увійшла в Громадську Раду нашого міста. Усього в місті діє 16 громадських організацій соціального спрямування.

Дослідження показало можливість організації професійного навчання безробітних у Центрі професійної реабілітації інвалідів за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Для надання якісних послуг із працевлаштування молоді з інвалідністю в центрі зайнятості створено спеціалізований банк вакансій робочих місць, ведеться персоніфікований облік інвалідів, які звернулися за сприянням у працевлаштуванні відповідно до груп інвалідності, обладнано «Куточок інваліда», діє телефонна «гаряча лінія» для надання консультацій стосовно працевлаштування інвалідів.

Спільно з управлінням проводяться «Ярмарки вакансій» із працевлаштування інвалідів, «Круглі столи», семінари.

Постійно проводиться інформування населення про ситуацію на ринку праці через місцеві засоби масової інформації.

*Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами –
спільний проект місцевої влади і громади*

8 років міська громада змагалася з Міністерством оборони України за передачу будівлі колишньої офіцерської їдальні Уманській територіальній громаді, яка на той час перебувала у занедбаному стані. І завдяки постійній наполегливості міської влади та громади будівлю було передано в 2007 році з державної в комунальну власність міста під Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами.

Діяльність Реабілітаційного комплексу спрямована на надання людям з особливими потребами соціальних послуг з урахуванням індивідуальних

потреб та їх тимчасового перебування. Комплекс облаштовано пандусами та вертикальним підйомником для доступності маломобільним групам населення.

Соціально-реабілітаційні послуги в Реабілітаційному комплексі надаються за направленнями та путівками Управління праці та соціального захисту населення інвалідам та ветеранам війни і праці, пенсіонерам, а наразі й учасникам АТО. Проводиться реабілітація молодих інвалідів, що досягли 18 років. Надаються послуги із соціально-побутової, соціально-медичної, психологічної, психотерапевтичної, соціально-психологічної реабілітації.

З групою відвідувачів психолог здійснює психотерапевтичну корекцію та курс ароматерапії, проводяться перегляди кінофільмів, заняття з бодіфлексу, танців, заходи до всіх релігійних та державних свят. Проходять конкурси вареників, пиріжків, кулінарні поєдинки.

У Комплексі організовано одноразове гаряче харчування. Тричі на тиждень в Реабілітаційному комплексі відвідувачам надаються інформаційно-консультативні послуги з питань надання соціальної допомоги, пільг та пенсійного забезпечення.

На базі Реабілітаційного комплексу проводяться Всеукраїнські семінари, круглі столи за участю представників усіх регіонів України щодо впровадження передового досвіду, з надання інноваційних видів соціально - реабілітаційних послуг.

Реабілітаційний комплекс став своєрідним центром спілкування ветеранів війни і праці, інвалідів, де створено 5 клубів за інтересами, Університет третього віку «Дивосвіт», проводяться шахово-шашкові турніри, змагання з тенісу.

Щорічно Реабілітаційний комплекс надає соціально-реабілітаційні послуги майже 1,5 тис. інвалідам та ветеранам війни і праці.

Наявна матеріально-технічна база та кваліфікований персонал Реабілітаційного комплексу для людей з особливими потребами дають змогу здійснювати заходи із психологічної, соціально-медичної реабілітації учасників антитерористичної операції. Скористались такими послугами 50 осіб з числа

травмованих учасників АТО, сім'ї загиблих учасників АТО.

У Комплексі надаються соціально-реабілітаційні послуги із застосуванням фізіотерапевтичних процедур, кінезотерапії, фізичної реабілітації, лікувальної фізкультури, масажу, електро-тепло-свілолікування (Біоптрону, Дарсонвалізації, електрофорезу з грязями, ампліпульсу, парафіно-озокеритотерапії, діодинамічного струму, ультразвукової інгаляції, апарату УЗТ, магніто-лазерної терапії, лікування ультрафіолетовим випромінювачем та інше), турманієвого коврика, ліжкомасажеру «Нуга-Бест», електровібромасажера, крісла масажного, лікування травами (фіточаї), синглентно-кисневої пінки, соляної кімнати та водним відділенням з басейном, душами: Шарко, лазерним, висхідним, циркулярною душовою кафедрою, комп'ютиризованою душовою кабіною, гідромасажним боксом, інфрачервоною сауною, Кріосауною, паровою кабіною, джакузі з грязями та тренажерним залом, де можна отримати соціально-реабілітаційні послуги.

Реабілітаційний комплекс отримав спеціальну відзнаку в Конкурсі кращих практик місцевого самоврядування, проведеного в рамках Програми Ради Європи, та має відзнаку Державної служби у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

*Створення мережі закладів для обслуговування бездомних,
звільнених та осіб із залежностями*

Розв'язання питань бездомних та звільнених осіб – одне з важливих питань процесу соціальних перетворень.

Місто Умань – чи не найбагатше на історико-культурну спадщину в Черкаському регіоні. В місті розташований туристичний об'єкт – дендропарк «Софіївка». Також історія Умані пов'язана із брацлавським хасидизмом – однією з течій в іудаїзмі.

Наявність визначних туристичних об'єктів та перспективний розвиток міста відповідно до проекту Закону України «Про місто Умань – історико-культурне надбання України (Умань – культурна столиця України)» вимагає негайного розв'язання проблеми бродяжництва та жебрацтва, наркоманії та

алкоголізму в місті.

На території міста знаходиться жіноча виправна колонія, де перебуває близько 250 осіб, а в Уманському районі розміщено Старобабанську чоловічу колонію, де перебуває 800 осіб.

Щорічно звільняється понад 100 жінок та близько 300 чоловіків. На обліку в наркодиспансері перебувають 277 наркозалежних осіб і 1273 алкоголезалежних осіб. Стан бездомності характеризує те, що в місті 985 сімей мешкають у гуртожитках і не приватизували житло. 6 сімей взято на соціальний квартирний облік.

Очевидним є те, що основні проблеми бездомних людей пов'язані не стільки з відсутністю у них житла, скільки з неможливістю внаслідок цього реалізувати більшість своїх громадянських прав, найголовніше з яких – право на працю. Втрата житла для більшості людей автоматично означає втрату місця, де вони можуть бути зареєстровані (прописані). У разі втрати паспорта людина, що не має реєстрації, практично позбавляється можливості його відновити. Усі соціальні послуги, допомоги чи виплати, пенсії, реєстрація в центрі зайнятості, медичні та інші послуги можна отримати лише за наявності в особи паспорта. Влаштуватися на легальну роботу без паспорта також неможливо. Однак спосіб життя, який змушені вести люди, що не мають визначеного постійного місця проживання, пов'язаний із ризиком бути пограбованим, втратити свої речі тощо. Тому найбільшою проблемою для бездомних людей є відсутність документів, що засвідчували б їхню особу.

Виникла необхідність відкриття закладів соціального захисту бездомних, звільнених осіб, що є важливим для процесу соціальних перетворень і поєднує в собі розв'язання проблем соціального захисту, охорони здоров'я, питання зайнятості та соціальної політики не тільки в місті Умань, а й у всьому Черкаському регіоні.

Створення та діяльність Центру обліку бездомних осіб

Рішенням виконавчого комітету Уманської міської ради у 2006 році в місті Умань створено Центр обліку бездомних осіб, завданнями якого є

виявлення та ведення обліку бездомних осіб, забезпечення реалізації бездомними особами прав та свобод, надання соціальних послуг, що включають допомогу в оформленні або відновленні документів; сприяння в реєстрації місця проживання або перебування; встановлення зв'язків з іншими фахівцями, службами та організаціями.

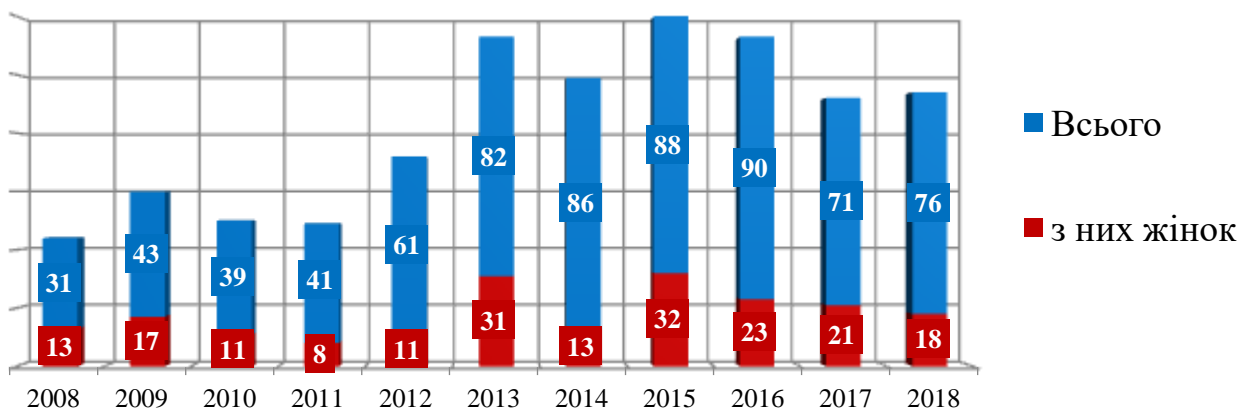

Рис. 3.4. Дані Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради про кількість осіб, облікованих Центром обліку бездомних осіб

Безхатченки, яких виявлено за результатами соціального патрулювання та обліковано Центром обліку бездомних осіб, потребували соціальних послуг, що передбачає їх реінтеграцію та надання притулку з наданням ліжко-місць, забезпечення одягом і взуттям, речами першої необхідності.

Дослідження показало, що перед місцевою владою та громадою міста постало питання створення закладу для бездомних та осіб, звільнених із місць позбавлення волі, які залишилися без житла, діяльність якого спрямована на поступове повернення бездомної особи до самостійного повноцінного життя шляхом надання їй комплексу соціальних послуг з урахуванням індивідуальних проблем.

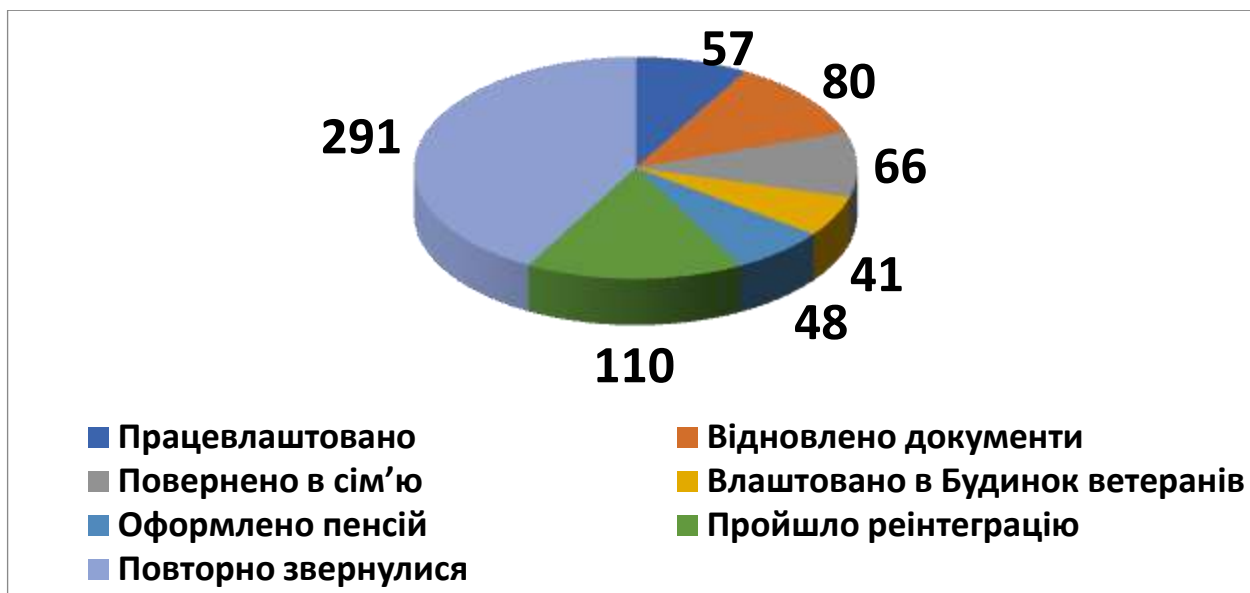

Рис. 3.5. Дані Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради про кількість осіб, яким надано соціальні послуги протягом усього періоду функціонування Центру обліку бездомних осіб

Створення та діяльність Центру обслуговування бездомних та звільнених осіб для надання повного спектру соціальних послуг

У 2008 році рішенням виконавчого комітету Уманської міської ради у складі територіального центру соціального обслуговування, нині – Центру соціальних послуг управління праці та соціального захисту населення створено Центр обслуговування бездомних та звільнених осіб із відділеннями: реінтеграції бездомних осіб, соціальної адаптації звільнених осіб та нарко- і алкоголезалежних осіб, нічного перебування. Але приміщення для цих структур не було додатково виділено, працювали на базі наявних приміщень територіального центру, що не сприяло повною мірою наданню повного спектру соціальних послуг цим вразливим категоріям громадян. Постало питання щодо пошуку приміщень для розміщення таких закладів.

Ураховуючи те, що заклади діяли в будівлях, які були у підпорядкуванні Міністерства оборони України, постало питання про виділення приміщень у постійне користування і розміщення розгалуженої структури закладів для

бездомних та звільнених осіб, про що були надіслані численні звернення до Президента України, Голови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України, Міністерства фінансів України про передачу житлових будівель та допоміжних господарських споруд військової частини в комунальну власність міста. Рішенням сесії Уманської міської ради від 26.11.2008 року № 3.13-37/5 надано згоду на приймання безоплатно цих приміщень у комунальну власність міста.

Тільки в жовтні 2012 року розпорядженням Кабінету Міністрів України здійснено передачу військового майна на баланс Управління праці та соціального захисту населення для обслуговування бездомних, звільнених та нарко- і алкоголезалежних осіб. Будівлі військового містечка охоплюють: 3 житлових будинки, у яких розміщено по 16 квартир у кожному (22 – трикімнатних, 12 – двохкімнатних, 12 – однокімнатних). Будівлі тривалий час не використовувалися за призначенням, тому зазнали значної руйнації.

Силами працівників Управління праці та соціального захисту населення та громадських організацій міста частково відремонтовано частину жилих та підсобних приміщень.

Формування Комплексу надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам із залежностями – модель закладу для розв'язання питань вразливих категорій громадян.

Сьогодні у структурі Центру соціальних послуг управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради функціонує Комплекс надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам із залежностями, до складу якого входять підрозділи:

- Центр соціальної адаптації звільнених осіб (із відділеннями денного, тимчасового перебування, стаціонарного для пенсіонерів та інвалідів, підсобним господарством, лікувально-виробничими майстернями, міні-виробництвом, професійним навчанням);
- будинок нічного перебування (із перукарнею, майстернею з

лагодження одягу і взуття, банком одягу і взуття);

- Центр реінтеграції бездомних осіб із відділеннями денного перебування для жінок, сімей з дітьми, чоловіків, осіб із проблемами вживання психоактивних речовин та залежностями;
- соціальний готель.

У процесі децентралізації вже сьогодні визначено, які саме соціальні послуги потрібні в нашому місті та у якій кількості, що сприяє ефективності використання фінансів, кадрів та оптимальному розв’язанню проблем із метою впровадження ефективної соціальної політики для потреб мешканців громади.

Тільки протягом 2014–2016 років при відділеннях реінтеграції бездомних осіб та адаптації звільнених осіб проживало 19 дітей разом із батьками.

Показниками роботи закладів для бездомних, звільнених та нарко- і алкоголезалежних осіб є те, що з моменту їх створення пройшли реабілітацію та реінтеграцію майже 1500 осіб.

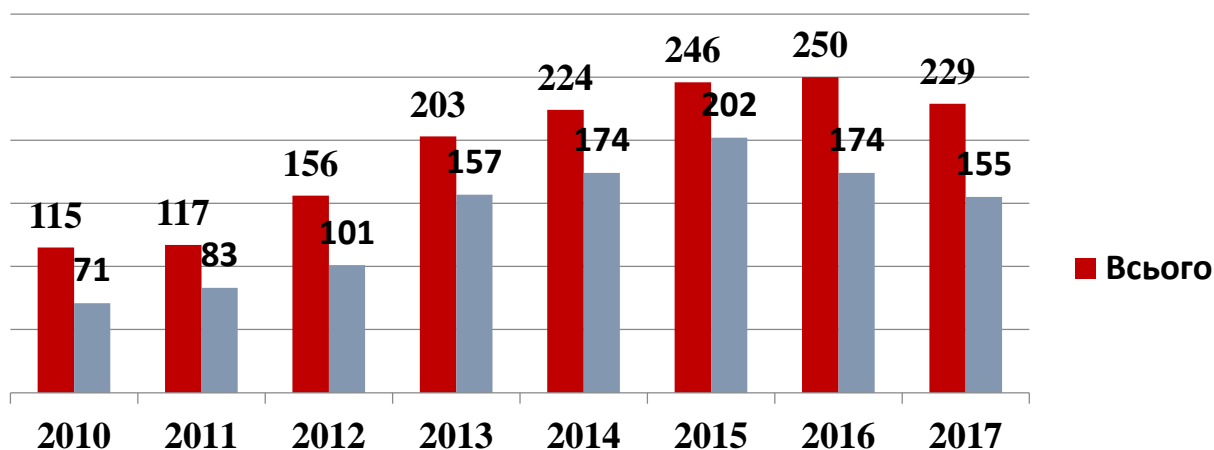

Рис. 3.6. Дані Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради про кількість осіб, які пройшли реабілітацію та реінтеграцію в Комплексі надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особамі з залежностями

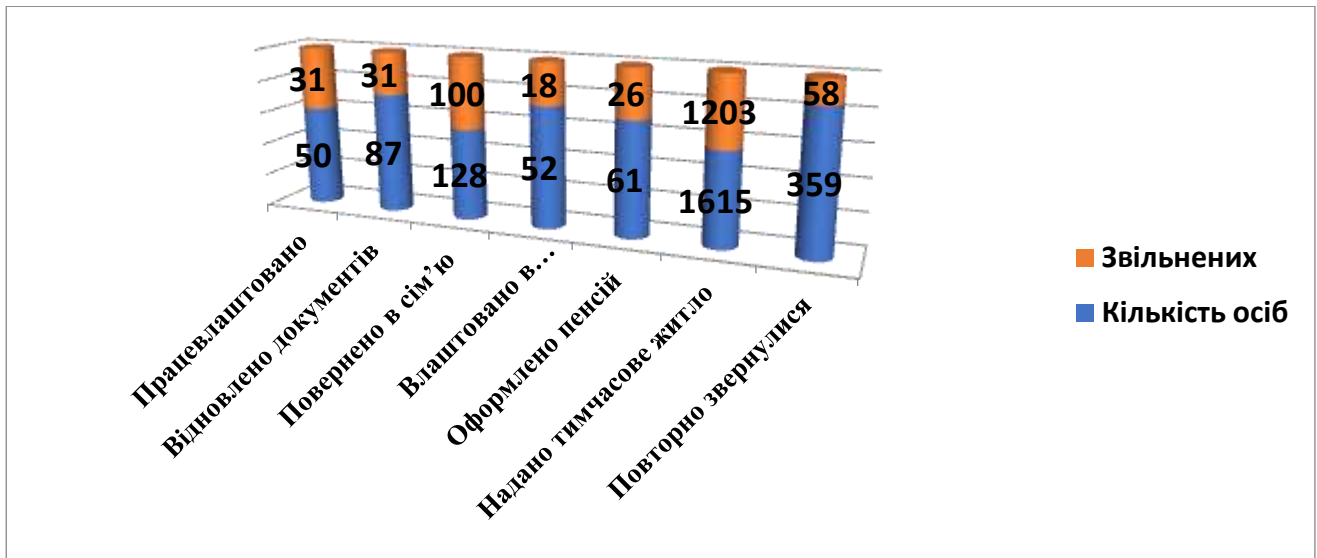

Рис. 3.7. Дані Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради про основні види соціальних послуг, які отримали бездомні в Комплексі надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам із залежностями у 2008–2017 рр.

Близько 60 осіб сьогодні проживають у Комплексі, у тому числі дві жінки з дітьми у відділенні для сімей із дітьми; діти відвідують дитячий садок.

Для зайнятості клієнтів Комплексу колектив Управління виграв гранд у Всеукраїнському конкурсі проектів та програм розвитку місцевого самоврядування на реалізацію проекту «Відкриття лікувально-трудова майстерні Центру обслуговування бездомних громадян та осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі» в обсязі 250 тис. грн. Закуплено швейні машинки та інше обладнання для облаштування трудових майстерень. Відкриття майстерень дало можливість розв'язати питання тимчасової зайнятості та реабілітації названих категорій, тим самим розв'язано потребу у працевлаштуванні бездомних та звільнених осіб.

У 2013 році Фонд «Східна Європа» надав грантову допомогу в обсязі 245,7 тис. грн. на підтримку проекту «Соціальне включення вразливої молоді шляхом покращення якості освіти», який створив Центр професійної реабілітації інвалідів. У рамках проекту проведено навчання спеціалістів

закладів для бездомних та звільнених осіб за методикою навчання життєвих навичок.

Для клієнтів облаштовано теплі та затишні кімнати, а завдяки виграним у 2015 році грантам від Турецького агентства зі співробітництва та координації (ТІКА) перебування клієнтів стало ще більш комфортним. У приміщеннях зроблено сучасний ремонт, кімнати облаштовано сучасними меблями та необхідними побутовими приладами.

Клієнти харчуються три рази на день завдяки допомозі релігійної організації та підсобному господарству.

Для підтримки цієї категорії громадян у місті Умані при виконкомі Уманської міської ради працює координаційна рада із розв'язання проблем, пов'язаних із наданням допомоги бездомним та звільненим особам. На засіданнях координаційної ради розв'язують питання соціального захисту бездомних осіб, проводиться обмін досвідом роботи, розглядаються та затверджуються додаткові заходи на осінньо-зимовий період.

Завдяки тісній співпраці працівників Комплексу з іншими структурними підрозділами Центру соціальних послуг, громадськими і релігійними організаціями міста вдається забезпечувати людей, які опинилися у складних життєвих обставинах, різними соціальними послугами. Відділення благодійної діяльності надає допомогу клієнтам Центру одягом, взуттям, продуктами харчування. За необхідності видаються талони на послуги лазні та перукаря. Допомогу медикаментами надає відділення соціально-медичних послуг. Міський осередок Всеукраїнської громадської організації «Соціальна Україна» надає одяг, взуття, продукти харчування. Черкаський обласний благодійний фонд «Черкащина – територія життя» спільно з релігійною громадою «Посольство Боже», «Службою милосердя Свято-Успенського храму» надають матеріальну допомогу на потреби Комплексу: побутову хімію та продукти харчування, проводять із клієнтами бесіди та роз'яснювальну роботу щодо здорового способу життя. Волонтери Уманських молодіжних громадських

організацій «Нова генерація» та «Майбутнє без наркотиків» проводять профілактичну роботу з клієнтами та надають засоби особистої гігієни.

Працівники закладів для бездомних осіб беруть участь у соціальному патрулюванні, яке проводиться на вулицях міста. Тільки за 2016 рік проведено 106 рейдів та виявлено 52 особи.

Головною метою патрулювання є надання підтримки бездомним та безпритульним особам, які перебувають у кризовій ситуації, але з певних причин не бажають або не можуть отримувати соціальні послуги у стаціонарних закладах соціального захисту для бездомних осіб.

Соціальні працівники під час вуличних рейдів виявляють та відвідують місця скупчення бездомних, проводять опитування цих громадян про проблеми, потреби, причини, що призвели до бездомності. При необхідності до патрулювання залучаються працівники міського відділу поліції, які допомагають доставити виявлених осіб до медичного закладу чи закладу для бездомних, а голови квартальних комітетів допомагають виявити бездомних осіб у під'їздах, на базарах, у підвальних приміщеннях.

В осінньо-зимовий період створюються додаткові місця для ночівлі та обігріву бездомних, здійснюється заготівля картоплі, овочів, фруктів та консервації для організації харчування підопічних Комплексу з надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам з залежностями.

Починаючи з 2010 року, із настанням холодів при структурних підрозділах Центру соціальних послуг створюються пункти обігріву, послугами яких можуть скористатися, в разі потреби, не тільки безхатченки, а й звичайні громадяни. На сьогоднішній день таких пунктів вісім, три з яких працюють цілодобово. Під час перебування людини в пункті обігріву працівники з'ясовують її проблеми та потреби і пропонують шляхи їх розв'язання, а також направляють їх до медичних закладів та до Центру реінтеграції бездомних осіб.

Інформація про місцезнаходження пунктів поширюється при проведенні соціального патрулювання, під час роботи якого роздаються буклети з

інформацією. У місцях масового скупчення людей (на ринках, вокзалах) розклеюються оголошення. Інформація про адреси пунктів та режим їх роботи також розміщена в засобах масової інформації та на сайті міської ради.

На базі Центру обліку бездомних осіб та Комплексу надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам із залежностями проводилась апробація проектів Державних стандартів соціальних послуг: в 2015 році – «Представництва інтересів», у 2016 році – «Підтриманого проживання» та «Соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці».

Зважаючи на те, що Комплекс надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам із залежностями розташовано в лісовій зоні, є можливість втілити інші важливі соціальні проекти, серед яких – Оздоровчо-реабілітаційний центр гармонійного розвитку людини, майстерні з гончарного виробництва, майстерні з лагодження одягу та взуття, міні-виробництва, теплиці з вирощування грибів, підсобне господарство, організація Центру дозвілля, літнього табору «Мрія» для оздоровлення та відпочинку дітей з інвалідністю, дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування, дітей із багатодітних та малозабезпечених сімей, дітей, постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи та інших категорій, у тому числі і сімей учасників АТО, дитячий реабілітаційно-оздоровчий табір, база відпочинку, наметове містечко та спортивні майданчики.

Відкриття додаткових соціальних структур для обслуговування населення територіальної громади забезпечить створення 40 додаткових робочих місць, на які будуть мати можливість працевлаштуватися мешканці навколишніх сіл та звільнені в запас військовослужбовці.

Функціонування цих закладів передбачає організацію відповідної соціальної роботи з бездомними громадянами, що є етапом їхньої реінтеграції до самостійного життя, коли громадянин самостійно його організовує та повністю сплачує за своє житло.

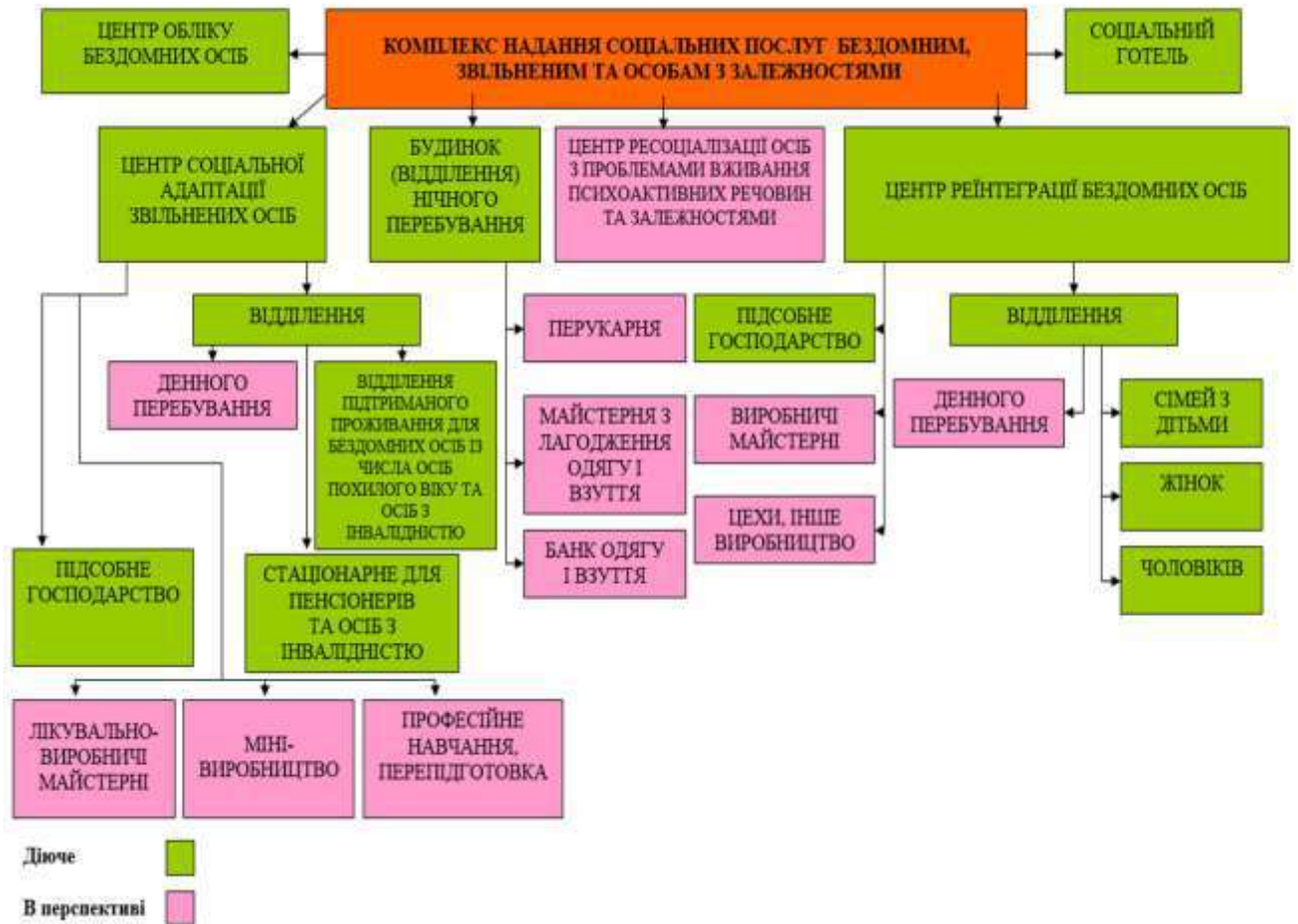

Рис. 3.8. Структура Комплексу надання соціальних послуг бездомним, звільненим та особам з залежностями

Відзначено ключові досягнення для громади від упровадження в Умані комплексного підходу до надання соціальних послуг бездомним особам: створення закладів для бездомних громадян знизило соціальну напругу в місті; залучення коштів грантових організацій, благодійників та проведення толок за участю громадськості зекономило кошти міського бюджету на проведення ремонтних робіт; зменшилися негативні явища та поліпшилася криміногенна ситуація в місті; за результатами соціальної адаптації бездомні особи створюють власні сім'ї, здобувають професію та працевлаштовуються, а це сплата податків до міського бюджету.

Досвід упровадження в Умані інноваційних моделей для надання соціальних послуг населенню дає підстави стверджувати, що така система

охоплення соціальними послугами є найбільш оптимальною в умовах об'єднання територіальних громад, дає позитивні результати і заслуговує на наслідування.

З метою впровадження ефективної системи надання послуг у сфері соціального захисту населення з 2017 року в містах Дніпро, Київ, Львів, Одеса та Харків реалізуються пілотні проекти щодо створення Центрів надання соціальних послуг у форматі «Прозорий офіс».

Основними завданнями Центру є:

- організація надання послуг на якісно високому рівні;
- спрощення процедури отримання послуг;
- упровадження автоматизованого документообігу.

Приміщення Центру поділяється на відкриту (фронт-офіс) та закриту (бек-офіс) частини.

У відкритій частині здійснюється прийом заяв, у закритій частині – обробка отриманих документів.

3.2. Інноваційні форми надання соціальних послуг у територіальній громаді

Створення відповідних організаційних умов, спрямованих на надання інноваційних видів соціальних послуг, що матимуть на меті профілактику складних життєвих обставин, допомогу у їх подоланні громадянам (особам), сім'ям, дітям, молоді, які потребують сторонньої допомоги, досягається організацією відповідних структур, де надаються такі соціальні послуги; вони є надавачами комунального, державного, недержавного сектору, незалежно від джерел фінансування.

Основним завданням таких надавачів інноваційних соціальних послуг є надання соціальних послуг відповідно до потреб населення адміністративно-територіальних одиниць / територіальних громад, які були визначені місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування;

проведення оцінки потреб осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати; визначення альтернативних, інноваційних підходів до розв'язання проблем отримувачів соціальних послуг.

З метою забезпечення безперервності, наступності та різноманітності соціальних послуг надавачі соціальних послуг взаємодіють з іншими надавачами, а також органами, організаціями, установами, закладами системи соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, установами виконання покарань, органами опіки та піклування, прокуратури, правоохоронними органами.

Важливим чинником упровадження таких інноваційних послуг є гостра потреба в них у зв'язку з появою нових категорій громадян, наприклад, учасників та постраждалих унаслідок АТО. У зв'язку з тим у структурах, які запровадили такі послуги, проводиться апробація нових державних стандартів надання соціальних послуг, де визначається зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальних послуг, показники їх якості.

На основі результатів аналізу визначених потреб Управлінням праці та соціального захисту населення визначено пріоритети надання соціальних послуг, розроблено пропозиції до програми економічного і соціального розвитку міста Умані щодо забезпечення осіб, сімей інноваційними соціальними послугами, які є неповторними в порівнянні з іншими регіонами України.

Центр денного перебування для дітей із кризових сімей

«Пелюстки довіри»

З метою виконання завдань і заходів Національного плану дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2012–2016 роки, з метою допомоги сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, попередження насильства в сім'ї та запобігання передачі дітей до державних закладів, працює кризовий Центр денного перебування «Пелюстки довіри» на базі приміщень Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок».

Названий Центр створено 1 березня 2007 року. Програмою «Родина для дитини» започатковано реалізацію цього проекту в кількох областях України, проте тільки в місті Умань було досягнуто позитивного результату. Центр «Пелюстки довіри» діє і на сьогодні не має аналогів в Україні.

Основним завданням Центру є:

- надання дітям та сім'ям безоплатної комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги;
- забезпечення дітей дворазовим харчуванням;
- збереження та зміцнення фізичного, психологічного і духовного здоров'я дитини;
- формування особистості дитини, набуття нею соціального досвіду; забезпечення соціальної адаптації дітей;
- здійснення соціального супроводу сім'ї та проведення занять з батьками або особами, які їх замінюють.

Соціальні послуги спрямовані на створення умов для безпечного і гармонійного розвитку дітей шляхом зміцнення сімейних стосунків і запобігання розпаду сімей у кризі та вилученню дітей до державних закладів. До комплексу послуг входять заняття з дітьми, спрямовані насамперед на соціально-емоційний розвиток дітей, тренінги для батьків та відвідання сімей удома, де спеціалісти, спостерігаючи за розвитком дитини, допомагають батькам закріпити на практиці отримані під час занять знання та навички, надають консультації.

За час діяльності Центру денного перебування «Пелюстки довіри» роботою охоплено 120 дітей з 98 сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, в основному це сім'ї, де матері – випускниці школи-інтернату, неповнолітні матері чи мали намір відмовитися від новонароджених дітей, розлучені сім'ї, батьки – кандидати на позбавлення батьківських прав та інші. Усі сім'ї перебували під соціальним супроводом.

*Упровадження соціальної послуги патронату над дітьми –
забезпечення права кожної дитини на сімейне виховання*

З метою запровадження послуги патронатного вихователя в систему захисту дітей та підтримки сімей із дітьми, 22 вересня 2015 р. відбулось урочисте підписання Договору між Уманською міською радою та міжнародною благодійною організацією «Партнерство «кожній дитині» задля об'єднання зусиль задля запровадження в м. Умань комплексу інноваційних соціальних моделей організації превентивної роботи в громаді, спрямованої на удосконалення системи забезпечення прав дітей, формування відповідального батьківства, підтримки сімей із дітьми та молоді, які опинились у складних життєвих обставинах.

Рішенням виконавчого комітету Уманської міської ради від 24 грудня 2015 р. № 354 «Про впровадження інноваційної форми соціальної послуги тимчасового патронату над дітьми» затверджено Порядок запровадження в місті Умань інноваційної форми соціальної послуги тимчасового патронату над дітьми. Від міста Умань навчання пройшла родина Волкотруб.

З метою виконання листа Міністерства соціальної політики від 11.03.2016 р. № 3460/0/14-16/56 щодо участі у проведенні експерименту виконавчий комітет Уманської міської ради надіслав заявку на участь міста Умань у державному експерименті із запровадження послуги патронату над дітьми протягом 2016–2018 років за рахунок субвенції із державного бюджету.

З метою комплексного підходу до подолання складних життєвих обставин у сім'ях із дітьми та забезпечення права кожної дитини на сімейне виховання 23 серпня 2017 р. виконавчий комітет Уманської міської ради прийняв рішення № 305 «Про запровадження послуги з патронату над дитиною». 6 вересня 2017 р. укладено договір «Про надання послуги патронату над дитиною».

Фахівці із соціальної роботи Центру соціальних послуг Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради здійснюють пошук кандидатів у патронатні вихователі шляхом інформаційних кампаній, співбесід

і консультацій з особами, які виявляють бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя, проводять первинний відбір кандидатів у патронатні вихователі, направляють на спеціальне навчання за програмою, затвердженою Мінсоцполітики.

Створення Центру дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй» – спільний проект Центру соціальних послуг і факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

З метою збільшення кількості дітей, охоплених відпочинком та виконання міської програми оздоровлення й відпочинку дітей і учнівської молоді на 2015–2020 роки, затвердженої рішенням сесії Уманської міської ради від 17 вересня 2015 року за № 4.5-74/6, при Центрі соціальних послуг Управління праці та соціального захисту населення відкрито Центр дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй».

«Барвограй» – це унікальний у державному вимірі спільний проект Центру соціальних послуг Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради і факультету соціальної та психологічної освіти УДПУ. Вже друге літо поспіль майбутні соціальні педагоги проходять навчальну практику у дворах за місцем проживання дітей. Усього за літо працює 3 табірні зміни по 4 години на день, 5 днів на тиждень, по 3 тижні. Група студентів-практикантів приходить у двір, запрошує до участі в таборі і, познайомившись з дітьми та їхніми батьками, пропонує цікаву програму змістовного відпочинку. Організуються спортивні змагання, майстер-класи декоративно-прикладного мистецтва, рукоділля, малювання, групові розваги, настільні ігри на велику компанію, у т.ч. «Твістер».

Основними завданнями Центру є:

- організація культурного та змістовного дозвілля;
- організація змістовних тематичних змін;
- виховання шанобливого ставлення до історії, культурної спадщини та природи рідного краю;

- пропагування здорового способу життя та занять спортом;
- виховання поваги до праці та трудової діяльності.

Необхідним інвентарем та матеріалами для розваг забезпечує Центр соціальних послуг Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, а от фантазію і душу до роботи з дітьми докладають майбутні соціальні педагоги. Наразі вивчається перспектива зробити «Барвограй» не лише літнім Центром дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку, але й продовжити його роботу на період шкільних канікул протягом року.

Рис. 3.9. Дані Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради про кількість дітей, охоплених відпочинком у Центрі дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй» у 2015–2017 роках

*Створення відділення реабілітації, оздоровлення
та відпочинку змішаного типу «Буг»*

Основним видом діяльності Відділення є організація реабілітації, оздоровлення, відпочинку та дозвілля з використанням природних умов на річці Південний Буг. Відділення створено на базі переданих Управлінню праці та соціального захисту населення рішенням Уманської міської ради приміщень бази відпочинку на річці Південний Буг в селі Ставки, де надаються послуги з оздоровлення та відпочинку, проводяться культурно-масові заходи, надаються місця для короткотермінового проживання в кімнатах і місця для розташування палаток, як окремим громадянам, так і туристичним групам. 400 осіб (сім'ї із дітьми, у тому числі учасників АТО, ветеранів, малозабезпечених громадян) скористалися такими інноваційними соціальними послугами.

*Упровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму,
як одного з активних видів реабілітації, доступних для всіх*

За співпраці з комунальним закладом «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи Черкаської обласної ради» працюємо над упровадженням інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, як одного з активних видів реабілітації. І для цього є всі умови, оскільки Умань – місто туристичне, і є безліч можливостей створити умови щодо впровадження цієї інноваційної послуги.

Інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм – це сучасний вид туризму, який дозволяє включити у туристичну діяльність будь-яку людину, незалежно від її фізичних можливостей, з урахуванням особливостей її фізично-психологічного стану і забезпеченням доступності до об'єктів туристичної інфраструктури. Складається з таких напрямків: лікувально-оздоровчого; культурно-пізнавального; неолімпійського фізкультурно-спортивного; сімейно-молодіжного та професійно-трудового.

У жовтні 2016 року на I міжнародному науково-практичному симпозіумі «Актуальні проблеми впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального

туризму в Україні», внесено низку пропозицій: це включення такого виду реабілітації до індивідуальної програми реабілітації (ІПР), забезпечення підготовки фахівців для надання послуг з інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, затвердження державного стандарту соціальної послуги з інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму та проведення апробації такої послуги, надання методичної допомоги.

Як результат – у 2017 році у структурі Центру соціальних послуг відкрито відділення інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму, де працівниками відділення надаються послуги у сфері «зеленого», «історичного», «релігійного туризму» без обмежень.

Основне завдання відділення: створення системи заходів інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, спрямованих на відновлення та розвиток фізичного, соціального, духовного, творчого та інтелектуального рівня життєдіяльності особи з урахуванням фізичних та психічних можливостей для сприяння її інтеграції в суспільство.

Майже 500 осіб отримали послуги інформаційно-рекламного характеру, були вивчені їхні запити та можливості для проведення туристично-екскурсійної діяльності.

Послуги з інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму отримало 350 осіб, які взяли участь: у художніх виставках Державного заповідника «Стара Умань», унікальній виставці старовинного українського жіночого вбрання в готельно-ресторанному комплексі «Застава», в екскурсіях підземеллями Василіанського монастиря, у паломницькій поїздці до Кочержинського жіночого монастиря, місцями Трипільської культури.

Кращим прикладом новостворених маршрутів інклюзивного туризму для осіб з інвалідністю, які користуються інвалідними візками, є розроблений та впроваджений екскурсійний маршрут до дендропарку «Софіївка». Уможливлено перевезення учасників екскурсії спеціальним транспортом із підйомниками, досягнуто доступності осіб з обмеженими можливостями до

пам'ятників історії та культури, а тому – такі екскурсії стали можливими й актуальними для всіх категорій населення з інвалідністю.

Закон «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» давно вимагає внесення сучасних змін та доповнень, адже в країні з'явилася нова категорія громадян – учасники АТО, зазвичай молоді, активні люди, які прагнуть до активного способу життя та спілкування. Це і стало рушійною силою для розробки та впровадження нових видів реабілітації.

Пропонована державою програма реабілітації, що була запроваджена понад десять років тому, виявилася неефективною для них. Стало на часі питання про запровадження нових, сучасніших видів реабілітації. Тих, які б справді змогли покращити психологічну якість життя осіб з інвалідністю. Зокрема, і через інклюзивний туризм.

Туризм – це вид реабілітації, який може реально допомогти відновитися, покращити психологічно самопочуття, перестати фіксуватися на своїх соматичних відчуттях, і, залучаючись до ритму розпорядку, вийти з важкої стресової ситуації, пов'язаної із травмами і наслідками лікування.

Зареєстровано в Верховній Раді України законопроект «Про внесення змін до деяких Законів України щодо інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму», яким передбачено внесення відповідних змін до трьох Законів України: «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про соціальні послуги», «Про туризм».

Мета законопроекту – запровадити на законодавчому рівні поняття «інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм», як систему заходів, спрямованих на відновлення та розвиток фізичного, соціального, духовного, творчого та інтелектуального рівня життєдіяльності особи з урахуванням фізичних та психічних можливостей для сприяння її інтеграції в суспільство.

Ураховуючи те, що такий інноваційний вид соціальних послуг тільки запроваджується до розроблення Мінсоцполітики відповідних державних стандартів соціальних послуг, гостро постала проблема встановлення вимог

щодо забезпечення необхідного рівня доступності та якості соціальних послуг у цілому, а також на кожному етапі їх надання.

Відділенням моніторингу та оцінки якості надання соціальних послуг Уманського міського центру соціальних послуг проведено опитування серед отримувачів послуг з інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму, у якому взяли участь 25 % користувачів.

Результативність: згідно із проведеним опитуванням 98 % опитаних задоволені роботою відділення, що відображається покращенням емоційного, психологічного, духовного, творчого та інтелектуального стану отримувачів соціальних послуг, позитивними змінами; скарг зі сторони отримувачів не було.

Свої досягнення по впровадженню інклюзивного соціально-реабілітаційного туризму мали змогу презентувати на Першому туристичному форумі, який відбувся в місті Умань 31 травня – 01 червня 2018 року. Організували форум відділ туризму Уманської міської ради спільно із благодійним фондом «Uman Tomorrow», а участь у ньому взяли представники міської влади, народні депутати, фахівці туристичного бізнесу, студенти, активна молодь та всі небайдужі до подальшого туристичного розвитку Умані. Загалом – понад 250 осіб з Умані, Києва, Черкас, Одеси, Львова, Тернополя, Рівного, Кам'янця-Подільського, Сум та інших куточків України.

Соціально-педагогічна робота із сім'ями різного типу

Реформа системи надання соціальних послуг орієнтована на впровадження комплексного підходу під час обслуговування громадян з виходом у сім'ю. Але, як засвідчує вітчизняний та зарубіжний досвід, універсальної моделі соціального обслуговування, яка би підходила всім територіальним громадам, не існує.

У кожній територіальній громаді повинна бути сформована власна модель надання соціальних послуг, щоб ураховувати принцип доцільності їх ефективності в умовах фінансових та кадрових можливостей громади. Упровадженню інноваційних форм соціального обслуговування передує:

- вивчення потреби у наданні соціальних послуг на рівні місцевої громади (види послуг, кількість людей, що потребують таких послуг);
- аналіз наявних організацій, що надають соціальні послуги, їх можливостей та фаховості спеціалістів;
- розроблення плану розвитку наявної системи соціального обслуговування жителів громади;
- консолідація зусиль влади та громадськості щодо реалізації реформування системи.

Для того, щоб реформування сприймалося і відбулося, інноваційні послуги повинні економити бюджетні кошти.

Рис. 3.10. Діаграма створення Єдиного Центру соціальних послуг у місті Умань

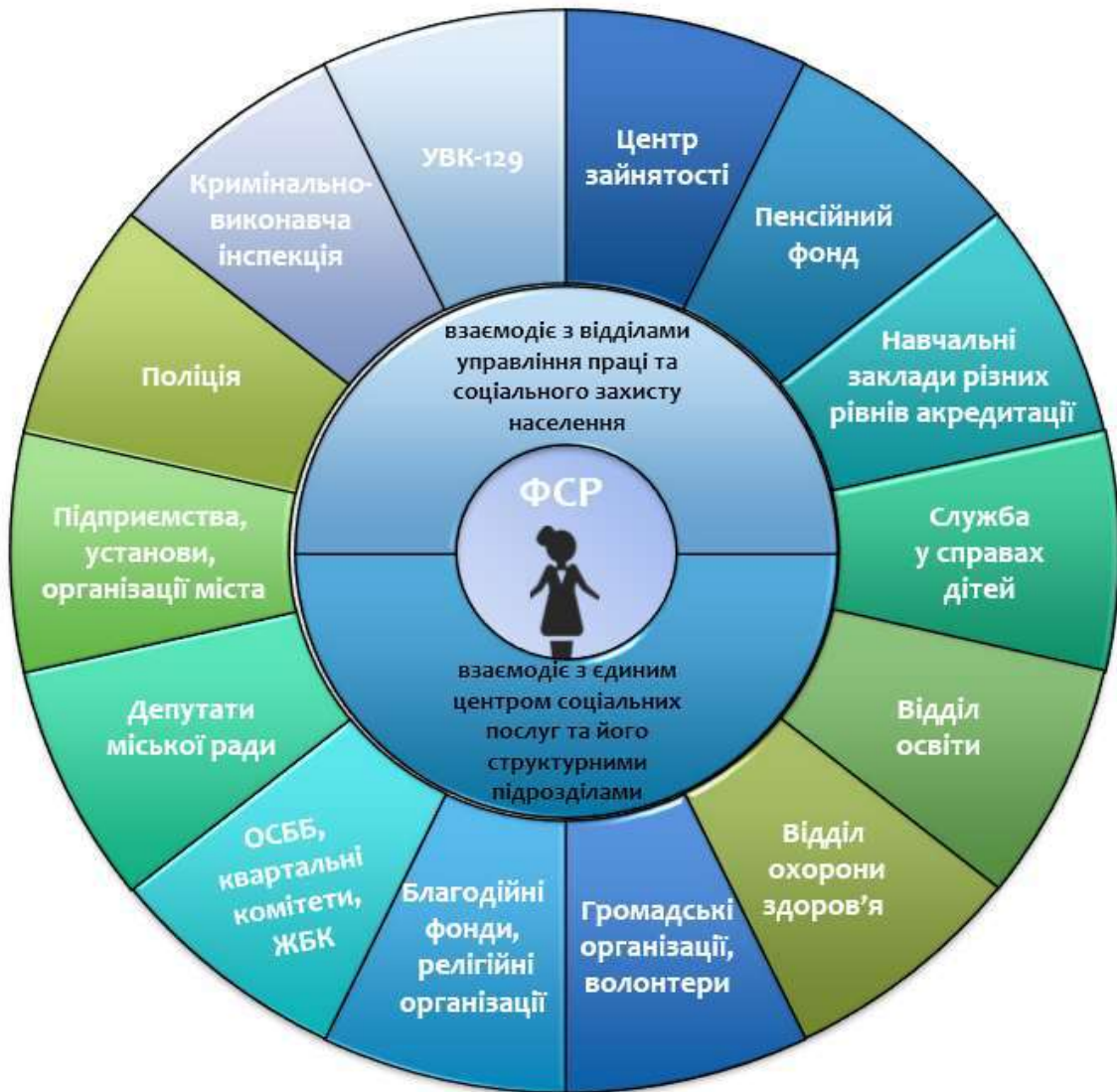

Рис. 3.11. Діаграма взаємодії та співпраці фахівців соціальної роботи з відділами, управліннями та службами

Таблиця 3.1

Розмежування функцій Управління праці та соціального захисту населення і Центроу соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

Управління праці та соціального захисту населення	Центр соціальних служб для сім'ї дітей та молоді
<ul style="list-style-type: none"> – методична і практична допомога щодо запобігання насилльства в сім'ї; – організація діяльності спеціалізованих установ для запобігання насильству в сім'ї 	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє та веде облік осіб, які зазнали жорстокості та насилльства; – забезпечення надання необхідних соціальних послуг особам, які зазнали жорстокості та насильства

Продовження таблиці 3.1

<ul style="list-style-type: none"> – аналіз соціальної роботи з сім'ями, спрямованої на попередження потрапляння їх у складні життєві обставини, прогнозування їхніх потреб у соціальній підтримці 	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє і веде облік сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; – інформаційно-просвітницька робота із сім'ями; – проводить оцінку потреб у сім'ї, визначає методи соціальної роботи; – узагальнює матеріали із проведення соціальної роботи, подає їх Управлінню праці та соціального захисту населення
<ul style="list-style-type: none"> – забезпечує розроблення та здійснення заходів, спрямованих на розв'язання соціальних проблем молодих сімей 	<ul style="list-style-type: none"> – приводить оцінку потреб молодої сім'ї, визначає методи соціальної роботи
<ul style="list-style-type: none"> – забезпечує виконання програм та заходів щодо протидії торгівлі людьми, правову, методичну та організаційну допомогу з цього питання 	<ul style="list-style-type: none"> – виявляє і веде облік постраждалих від торгівлі людьми; – забезпечує надання необхідних соціальних послуг постраждалим від торгівлі людьми;
<ul style="list-style-type: none"> – сприяння створенню дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей 	<ul style="list-style-type: none"> – здійснює соціальне супроводження прийомних сімей та будинків сімейного типу; – виявляє і веде облік прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей опікунів, піклувальників

Ефективності використання фінансових ресурсів міста сприяло:

- чітке планування послуг на потреби населення;
- централізоване ведення діловодства і кореспонденції, механізованого обліку, бухгалтерії;
- можливість використовувати матеріально-технічну базу територіального центру соціального обслуговування;
- оптимізація звітності, зменшення документообігу, переписки між службами Міністерства соціальної політики.

Сучасна система соціальних послуг повинна відповідати потребам громадян і орієнтується на покращення якості їхнього життя. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 року № 556-р, визначає цілі та пріоритетні напрями проведення реформи у сфері надання соціальних послуг, передбачає заходи щодо розширення доступу осіб, які перебувають у складних

життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, до соціальних послуг, забезпечення їх якості та ефективності.

Стратегія подолання бідності, яка розроблена для виконання Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейськими Союзом на 2014–2017 роки та затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 року, визначає поетапне зниження в Україні масштабів бідності, соціального відчуження та запровадження нових механізмів її запобігання. До того ж, розв'язання проблем подолання бідності є одним із позачергових завдань світової спільноти, що регламентується Європейською хартією, а також Цілями сталого розвитку схваленими на Саміті ООН, на період з 2015 до 2030 року.

Збройний конфлікт на сході України негативно вплинув на рівень добробуту населення, соціальні та економічні умови розвитку Луганської та Донецької областей і соціальну структуру країни, що призвело до появи нових вразливих груп населення. Близько 5,2 млн. осіб проживали в регіонах, постраждалих від конфлікту на сході, з яких до 4 млн. безпосередньо постраждали від конфлікту, близько 15 тис. – поранені, понад 1,7 млн. осіб – зареєстровані як внутрішньо переміщені.

На даний час необхідно розробити додаткові механізми та заходи для зменшення масштабу бідності та запобігання його поширенню, а також удосконалення методології оцінювання і моніторингу бідності та соціального відчуження. Основними напрямками, завданнями та шляхами реалізації Стратегії подолання бідності передбачено забезпечення доступу населення до послуг соціальної, сфери незалежно від місця проживання, мінімізацію ризиків соціального відчуження через доступність соціальних послуг, зокрема шляхом активізації роботи виїзних мультидисциплінарних команд із надання соціальних послуг, виїзних прийомів працівників соціального захисту населення, закладів та установ, що надають соціальні послуги.

Зміна характеру відносин з отримувачами соціальних послуг, працівниками, партнерами та іншими зацікавленими сторонами, прийняття

нових нормативних документів регулюють зміст і процедури цих відносин, потребують змін у підходах до управління діяльністю соціальних служб.

Аналізуючи поставлені перед нами нові завдання у зв'язку із соціальним захистом нових категорій населення та їхніх сімей, з числа внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО, необхідністю оптимізувати систему надання соціальних послуг в умовах обмеження фінансових ресурсів громади в умовах децентралізації, Уманська міська рада поставила перед собою завдання створити єдину соціальну структуру, яка на місцевому рівні надаватиме соціальні послуги усім категоріям отримувачів у громаді, забезпечивши їх комплексність і максимальну доступність.

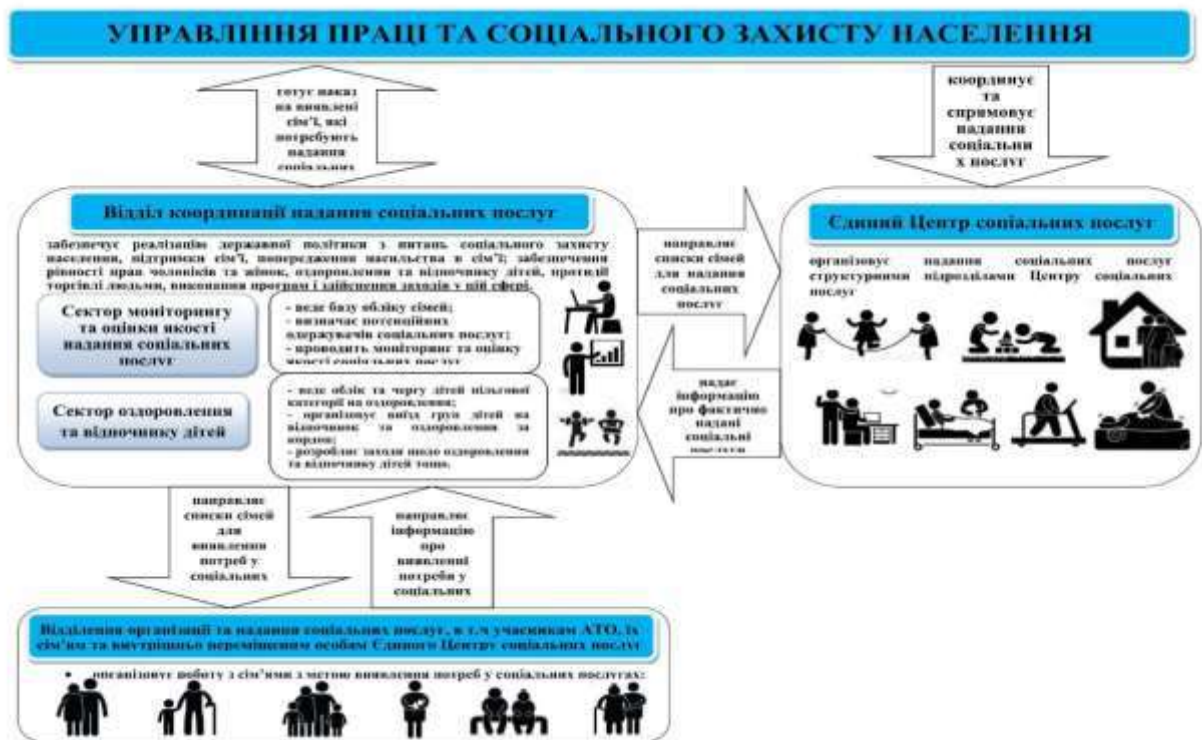

Рис. 3.12. Схема діяльності Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради

Усі соціальні служби мають працювати на спільний результат. Соціальна політика держави зорієнтована на людину, з її індивідуальними можливостями та потребами. Її завдання: суттєво підвищити адресність державної підтримки

та якість і доступність соціальних послуг. Забезпечення всебічного розвитку і захисту дітей займає центральне місце в соціальній політиці держави та практичній діяльності міської влади. **Нова модель** роботи Єдиного соціального центру та його взаємодії з Центром у справах сімей та іншими соціальними службами спрямована на раннє виявлення та попередження сімейного неблагополуччя, поєднання соціальних виплат і соціальних послуг з активним залученням місцевих територіальних громад до розв'язання проблем її мешканців.

Потрібно сформуванати ефективну модель фахівців із соціальної роботи, підвищити їх роль у виявленні проблемних родин, організації своєчасної допомоги та координації міжвідомчої взаємодії з метою попередження соціальних проблем.

Вимоги часу та потреби суспільства змушують переглянути професійний підхід до організації діяльності спеціалістів системи Міністерства соціальної політики України.

Такий підхід до модернізації соціальних служб сприятиме повному охопленню соціальними послугами найвразливіших категорій населення, ранньому виявленню проблемних сімей та вчасному наданню їм адресної та якісної підтримки всіма працівниками – як соціальної сфери, так і інших галузей.

Процес соціальної роботи з сім'ями охоплює такі стадії, як раннє виявлення, втручання, патронаж. Процес подолання складних життєвих обставин є, по суті, мобілізацією та оптимальним використанням особистого потенціалу сім'ї, ресурсів соціального закладу та соціального середовища.

Фахівець із соціальної роботи є одночасно:

- надавачем соціальних послуг (виявлення, консультування, інформування, надання допомоги в оформленні документів);
- координатором соціальної підтримки сім'ї;
- представником інтересів сім'ї.

Розв'язання соціальних проблем необхідно переорієнтовувати із

втручання на профілактику, що, у свою чергу, сприятиме інтеграції людини в суспільство.

Цільова група (клієнти) на яких спрямована інноваційна модель

- неповні та багатодітні сім'ї;
- сім'ї одиноких матерів;
- військовослужбовці;
- сім'ї, що виховують дітей з обмеженими можливостями;
- усиновлені та опікувані діти, що мають батьків інвалідів;
- студентські сім'ї;
- сім'ї внутрішньо переміщених осіб;
- безробітних;
- асоціальні сім'ї.

Основні категорії отримувачів соціальних послуг у громаді міста

- **924** одиноких матерів (батьків);
- **370** багатодітних сімей;
- **360** сімей учасників АТО;
- **419** внутрішньо переміщених осіб.
- **322** сім'ї, де є діти з інвалідністю;
- **5833** осіб з інвалідністю;
- **62** сім'ї опікунів / піклувальників;
- **19** дітей-сиріт;
- **6** усиновлювачів;
- **3** прийомні сім'ї;
- **1** патронатна сім'я;
- **21** сім'я, постраждала від насильства;
- **62** сім'ї, члени яких перебувають у конфлікті з законом;
- **19536** одиноких осіб, осіб похилого віку, ветеранів війни;

В умовах складної суспільно-політичної ситуації в нашій країні особливої уваги потребує зняття соціальної напруги у суспільстві, доступність та якість надання соціальних послуг населенню. Багато питань виникає у сфері

здійснення соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю. Підвищеної уваги потребують сім'ї, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, а також діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, внутрішньо переміщені особи з дітьми, дитячі будинки сімейного типу (ДБСТ), прийомні сім'ї (ПС).

У місті Умань проводиться широка профілактична робота із сім'ями, дітьми та молоддю, спрямована на подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримку їхнього соціального статусу та повноцінної життєдіяльності, запобігання насильству в сім'ї, забезпечення рівності прав чоловіків та жінок, протидію торгівлі людьми тощо.

Для виявлення та задоволення соціальних потреб сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, в Уманському міському центрі соціальних послуг функціонує відділення **організації та надання соціальних послуг**, у тому числі сім'ям з дітьми, учасникам АТО, їхнім сім'ям та внутрішньо переміщеним особам, де працює 16 фахівців із соціальної роботи. Відділення забезпечує раннє виявлення, облік та супровід сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, складає соціальні паспорти сімей, забезпечує комплексне отримання якісних соціальних послуг.

Головне завдання фахівця із соціальної роботи – професійна допомога клієнтам у визначенні причин власних проблем і подальший спільний пошук можливостей для їхнього розв'язання шляхом надання комплексу соціальних послуг (соціальний супровід, консультування, соціальна адаптація, представництво інтересів та ін.)

Соціальним супроводом охоплено не лише осіб, які вже перебувають у складних життєвих обставинах, а й таких, яких можна віднести до категорії сімей соціального ризику. Соціальна робота скерована на профілактику і виявлення таких сімей. Хоча ці сім'ї самотужки справляються зі своїми соціальними проблемами, проте в них наявні чинники небезпеки, які при певних змінах ситуації провокують виникнення кризових станів, з якими родина не в змозі самотійно впоратися.

Для забезпечення комплексної допомоги сім'ям та особам, які опинилися у складних життєвих обставинах, відпрацьовано механізм співпраці фахівця із соціальної роботи з відділами Управління праці та соціального захисту населення, службою у справах дітей, Уманським відділенням поліції, Уманським міськрайонним відділом з питань пробації, громадськими організаціями, які надають соціальні послуги.

З метою проведення ґрунтовної роботи ведеться облік сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, інформація до якого надходить як із державних установ (відділів Управління праці та соціального захисту населення, служби у справах дітей, медичних та навчальних закладів тощо), недержавних організацій, а також особисто від громадян.

Серед наданих послуг сім'ям надання психологічної підтримки, оздоровлення дітей, отримання натуральної та матеріальної допомоги, пільг та різних соціальних допомог, отримання соціально-реабілітаційних послуг у Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами тощо.

З метою недопущення трагічних випадків дитячої смертності та жорстокого поводження з дітьми проводиться широка профілактична робота у сім'ях за такими напрямками:

- відвідування сімей, де є ризик вчинення насильства стосовно дітей, та профілактична робота з батьками;
- індивідуальні бесіди в сім'ях, що перебувають у складних життєвих обставинах, щодо профілактики насильства, безпечної поведінки дітей, здорового способу життя, відповідального батьківства, попередження правопорушень серед дітей та стосовно дітей.

Протягом 2017 року з батьками та дітьми проведено 56 бесід на вказану тематику охоплено 1014 осіб. 420 сімей отримали допомогу у налагодженні зв'язків із членами родини.

Фахівці із соціальної роботи виявляють сім'ї з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах через ухиляння батьків від виконання своїх обов'язків щодо догляду та виховання дітей, а також сім'ї, де існує загроза

жорстокого поводження з дітьми, здійснюють соціальний супровід таких сімей, надають їм послуги відповідно до їхніх потреб. У результаті проведеної роботи 42 дитини залишилися у сім'ях біологічних батьків.

Проводиться інформаційно-просвітницька робота серед населення, зокрема розповсюдження інформації, куди звертатися у разі наявності фактів жорстокого поводження з дітьми із метою реагування населення на будь-які форми насильства.

Фахівці із соціальної роботи ведуть облік дітей та молоді, які засуджені до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, за повідомленнями Уманського міськрайонного відділу з питань пробації. Відповідно до отриманих повідомлень, у 2017 році 67 осіб охоплено соціальними послугами. Під соціальний супровід взято 2 сім'ї, послугу консультування надано 65 особам.

У ході роботи із зазначеними категоріями фахівці із соціальної роботи сприяють зміцненню родинних та суспільно корисних зв'язків дітей і молоді. Ведеться профілактична робота для попередження вчинення злочинів молоддю.

Надаються послуги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, для їхньої соціальної адаптації. У 2017 році під соціальним супроводом перебувало 5 сімей опікунів / піклувальників та 8 дітей-сиріт.

У місті Умань функціонує 3 прийомні сім'ї, у яких виховується 5 дітей. У цих сім'ях забезпечено належні умови для утримання дітей. Спільно із Службою у справах дітей складено оцінку потреб та плани соціального супроводження на кожну прийомну дитину.

Вивчаються потреби сімей, які виховують дітей з інвалідністю, надається допомога у розв'язанні проблем. У 2017 році під соціальний супровід взято 5 сімей, де виховуються діти з інвалідністю. 297 сімей отримали послугу консультування. У результаті проведеної роботи розв'язано житлово-побутові проблеми, залучено дітей до реабілітаційних програм Центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок», налагоджено стосунки у сім'ях, залучено дітей до культурологічних заходів.

Здійснюється перевірка доцільності використання допомоги при народженні дитини, вивчаються потреби сімей, складаються соціальні паспорти.

Фахівці із соціальної роботи залучають дітей із кризових сімей до Центру денного перебування «Пелюстки довіри». Соціальні послуги в цьому Центрі спрямовані на створення умов для безпечного і гармонійного розвитку дітей шляхом зміцнення сімейних стосунків і запобігання розпаду сімей у кризі та вилученню дітей до державних закладів. До комплексу послуг Центру входять заняття з дітьми, спрямовані насамперед на соціально-емоційний розвиток дітей, тренінги для батьків «Батьківство в радість» та відвідування сімей удома, де спеціалісти, спостерігаючи за розвитком дитини, допомагають батькам закріпити на практиці отримані під час занять знання та навички, надають консультації. У 2017 році Центром денного перебування охоплено 8 дітей із 6 сімей.

Для формування ціннісних орієнтацій проводиться індивідуальна та групова робота серед дітей, молоді та вразливих категорій сімей за проблематикою: попередження насильства у сім'ї, виховання та догляд за дитиною, профілактика злочинності, безпека дітей в інформаційному просторі, недискримінація та протидія булінгу, стосунки у сім'ї, здоровий спосіб життя, проблеми залежностей, проблеми ВІЛ/СНІДу, з прав дітей (людей), із питань профілактики торгівлі людьми, підтримка учасників АТО та членів їхніх родин, професійне самовизначення.

Проводиться широка інформаційно-роз'яснювальна робота у сім'ях з дітьми щодо можливості відпочити та оздоровитись у Центрі дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй», таборі санаторного типу «Мрія» Центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок», відділенні реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу «Буг» Центру соціальних послуг Управління праці та соціального захисту населення.

Для зняття соціальної напруги у територіальній громаді міста постійно втілюються у життя нові підходи та методи фахівців із соціальної роботи.

Соціальна робота з дітьми та молоддю

У сучасному світі все більшого поширення набуває ініціатива «Місто, дружнє до дитини» (The Child Friendly Cities Initiative) – це глобальний рух, започаткований 1996 року як практичне втілення резолюції, що була прийнята на Другій Конференції ООН. За підтримки ЮНІСЕФ, із 2006 року перші кроки до реалізації цієї ініціативи здійснюються і в окремих областях України.

20 % суспільства в Україні – діти, 27 % – молодь. Усі вони мають права, визначені в Конвенції ООН про права дитини щодо участі молодих людей у місцевому та регіональному житті, але не всі з них мають рівні можливості.

Модель, яку нами запропонована дозволяє громаді нашого міста створити безпечне та комфортне життя для дітей та молоді, умови для їхнього розвитку та самореалізації, підвищення рівня участі дітей та молоді в ухваленні рішень громади.

Влада міста Умань реалізує основні положення Конвенції про права дитини на рівні міста, привертає увагу громадськості до питань дитинства та молоді, створює умови для дітей, які би сприяли їхньому максимально-комфортному проживанню, оздоровленню, розвитку, реалізації талантів, повноцінному та щасливому життю, незалежно від походження, етнічної належності чи території проживання. Реалізація ініціативи сприятиме залученню дітей та молоді до співпраці на всіх етапах розвитку міста, а також допоможе досягати Цілей сталого розвитку на місцевому рівні.

Місто Умань – це місто обласного значення з розвиненими промисловими, науково-освітніми, соціально-культурними, адміністративними та туристичними функціями і відіграє роль міжрайонного центру західної частини області.

Воно розташоване в південно-західній частині Черкаської області, зони впливу міста Умані мають добре розвинену мережу автомобільних доріг, які забезпечують, в основному, всі необхідні транспортні зв'язки.

За статистичними даними станом на 01 січня 2018 року, чисельність наявного населення міста становила 83,9 тис. осіб.

Народжуваність (осіб) – 587.

Смертність (осіб) – 771.

Працездатне населення у працездатному віці – 51,6 тис. чол.

Пенсіонерів – 24,3 тис. чол.

Осіб з інвалідністю – 6,0 тис. чол.

Кількість сімей із дітьми – 9,7 тис. чол.

Кількість дітей – 14,5 тис. чол.

За 2017 рік до міського бюджету надійшло 875,0 млн. грн. доходів, з них: до загального фонду – 817,7 млн. грн., до спеціального фонду – 57,3 млн. грн. Із загального фонду до бюджету розвитку (спеціального фонду) передано 27,7 млн. грн.

Видатки міського бюджету за 2017 рік проведено на загальну суму 866 620,9 тис. грн., або 97,6 % від планових призначень, з них: за рахунок загального фонду – 782 064,4 тис. грн. (98,1 %), за рахунок спеціального – 84 556,5 тис. грн. (93,2 %).

Протягом січня – грудня 2017 року підприємствами міста освоєно 458,7 млн. грн. капітальних інвестицій, що у перерахунку на одну особу міста складає 5,4 тис. грн., що на 1,3 млн. грн. або 0,3 % більше за показник 2016 року.

Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника міста протягом IV кварталу 2017 року становила 5969 грн., що на 702,0 грн., або на 10,5 %, менше від заробітної плати, яка склалася по Черкаській області (6671 грн.).

Станом на 01 січня 2018 року в місті на обліку перебувало 386 юридичних осіб – підприємницьких структур та 3885 фізичних осіб-підприємців.

Працездатне населення у працездатному віці – 51,6 тис. чол.

Зайнято в усіх сферах економічної діяльності – 24,3 тис. чол.

Працевлаштовано незайнятих громадян протягом 2017 року – 1355 чол.

Проходило професійну підготовку та підвищення кваліфікації – 465 чол.

Залучено для участі в оплачуваних громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру – 213 чол.

Чисельність незайнятого населення, що користувалось послугами служби зайнятості – 864 чол.

Протягом січня – жовтня 2017 року в місті створено 795 робочих місць, з них: юридичними особами – 218, зареєстровано трудових договорів між фізичними особами-підприємцями та найманими працівниками – 366, зареєстровано суб'єктів підприємницької діяльності – 211.

Обсяг фінансування з міського бюджету на 2017 рік, спрямований на реалізацію молодіжної політики:

- 1) Програма розвитку фізичної культури та спорту – 522,8 тис. грн.;
- 2) міська програма «Молодь Умані» на 2017–2020 роки – 80,0 тис. грн.;
- 3) програма сприяння розвитку футболу – 400 тис. грн.;
- 4) програма забезпечення учасників АТО та членів їхніх сімей житлом – 444, 6 тис. грн.;
- 5) програма роботи з обдарованою молоддю – 105, 201 тис. грн.;
- 6) програма щодо забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування – 244,839 тис. грн.;
- 7) функціонування ДЮСШ – 3767,4 тис. грн.;
- 8) утримання закладів позашкільної освіти – 7381,7 тис. грн.;

Усього – 13158,7 тис. грн.;

Загальний бюджет – 869789,1 тис. грн.;

Відсоток – 1,5 %.

У місті Умань сформована ефективна мережа навчальних закладів для охоплення освітніми послугами дітей нашої територіальної громади: 23 дошкільних навчальних заклади (у тому числі навчально-виховні комплекси №№ 1, 6, 17, 24), 16 загальноосвітніх навчальних закладів (у тому числі навчально-виховні комплекси №№ 1, 6, 17, 24), 5 позашкільних навчальних закладів та 1 міжшкільний навчально-виробничий комбінат.

За статистичними даними, у м. Умань проживає понад 25,5 тис. молодих

людей віком від 14 до 35 років. Право на здобуття вищої освіти, розвитку інтелектуального і творчого потенціалу студенти реалізують в 11 вищих навчальних закладах міста I–IV рівнів акредитації. Кількість студентів у 2017–2018 н.р. збільшилася та становила 20 тис. 844 особи.

Організація дозвілля школярів міста у позашкільних навчальних закладах, з урахуванням здібностей, інтересів і суб'єктивного досвіду учня, здійснюється на високому рівні, про що свідчать показники рейтингу ПНЗ у Черкаській області. Відповідно до поданих результатів позашкільля м. Умань восьмий рік поспіль займає позиції лідера серед позашкільних закладів області.

У 2017/2018 навчальному році мережа позашкільних навчальних закладів міста збережена і розвивається. Всього у місті функціонує п'ять закладів:

- Станція юних техніків,
- Будинок дитячої та юнацької творчості,
- Станція юних туристів,
- Уманський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді,
- Дитячо-юнацька спортивна школа № 1.

У поточному навчальному році у 243 гуртках позашкільною освітою охоплено 3737 вихованців, що становить 45 % від загальної кількості дітей шкільного віку. Слід зазначити, що показник охоплення навчанням у ПНЗ міста перевищує обласний показник (42,8 %) та у цілому по країні (41,5 %).

Для зручності дітей робота гуртків позашкільних навчальних закладів вже не перший рік організована не лише централізовано, а й по філіях. Гуртки позашкільних навчальних закладів працюють на базі шкіл, які віддалені від центральної частини міста, а також у Центрі соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок» та в Обласному міжрегіональному центрі соціально-психологічної реабілітації дітей у м. Умань. Таким чином, за місцем проживання та навчання дітей гуртковою роботою у 28 філіях охоплено 1660 вихованців.

На особливому рахунку позашкільля – залучення до позашкільної освіти

дітей соціально вразливих категорій. У поточному навчальному році мають можливість творчо розвиватися та спілкуватися у дитячому соціумі 306 дітей пільгових категорій.

З 2015 року в нашому місті працює Центр дозвілля та відпочинку дітей шкільного віку «Барвограй». Студенти УДПУ ім. Павла Тичини у мікрорайонах міста організують дозвілля дітей та підлітків з різноманітними іграми, розважальними програмами, спартакіадами та конкурсами, що сприяє їхньому активному відпочинку.

У місті діє близько **25 формальних молодіжних організацій**, які забезпечують змістовне дозвілля дітей та молоді, зокрема: Уманська міська організація Української соціал-демократичної молоді; Уманський Клуб Веселих та Найкмітливіших; Центр практичної психології «Гармонія»; Громадська молодіжна організація «Міст»; Всеукраїнське об'єднання молоді «Нова ера»; Молодіжна асоціація інвалідів м. Умані; Спілка молодіжних громадських організацій м. Умані «Разом»; Уманська міська громадська молодіжна організація «Шторм»; Уманська міська організація Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Союз молоді регіонів України»; Громадська організація «Уманська міська федерація футболу»; Уманська міська молодіжна громадська організація «Християнська спілка молодих людей»; Уманська міська молодіжна громадська організація «Ініціативна молодь»; Молодіжна громадська організація «Майбутнє без наркотиків»; Уманська міська дитяча організація «Гарт»; Уманська міська молодіжна громадська організація Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Батьківщина Молода»; Уманська молодіжна громадська організація «КРОК ВПЕРЕД»; Громадська організація «Уманський міський спортивний клуб «Антей»; Уманська міська молодіжна громадська організація «Нова генерація»; Уманська громадська організація Футбольний клуб «Уманьферммаш»; Уманська міська громадська організація «Центр інноваційних стратегій». Діє два місцеві молодіжні центри на базі ВНЗ: Центр культури та дозвілля «Гаудеамус» та Центр культури і виховання студентів.

Протягом року реалізовувалася міська програма «Молодь Умані» на 2017–2020 роки. Було організовано та проведено понад 30 загальноміських заходів для молоді. Відділом розроблено проекти, а сесією міської ради було затверджено рішення: «Про програму національно-патріотичного виховання дітей та молоді міста Умань на 2017–2020 роки» за № 5.6-40/7 від 24.11.2017 р., що дасть змогу підвищити рівень громадської активності та патріотичної свідомості молоді, а також «Про програму молодіжного житлового кредитування в місті Умані на 2018–2022 роки» за № 3.3-42/7 від 21.12.2017 р.

Планується продовження дії міської програми «Молодь Умані» для залучення більшої кількості молодих людей до активної участі в міських заходах та проектах; проведення заходів із профілактики шкідливих звичок, тютюнопаління, наркоманії, ВІЛ, СНІДу.

Молодь міста залучається до роботи органів міської ради, проводяться зустрічі з міським головою та депутатами постійної комісії з питань освіти, науки, культури, у справах сім'ї, молоді та спорту. Традиційним є захід для студентської молоді «Один день із міським головою». Налагоджено співпрацю з відділом у справах сім'ї та молоді міської ради. Реалізовується проект «Академія молодіжного лідера», працює «Рада студентського самоврядування міста».

Уже традиційними стали зустрічі міського голови з молоддю, де обговорюються теми: «Перспективи розвитку міста», «Актуальні проблеми та шляхи їх розв'язання», «Розвиток молодіжної політики» та ін.

З 2015 року реалізується, ініційований міським головою проект «Академія молодіжного лідера», який у 2017 році став переможцем Всеукраїнського конкурсу – увійшов у десятку кращих практик молодіжної роботи в Україні та отримав відзнаку Міністерства молоді та спорту України.

З метою проведення ґрунтовної роботи ведеться облік сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, інформація до якого надходить як із державних установ (відділів Управління праці та соціального захисту населення, служби у справах дітей, медичних та навчальних закладів тощо),

недержавних організацій, а також особисто від громадян.

Вивчаються потреби сімей учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб. У 2017 році під соціальний супровід взято 15 сімей учасників АТО та 8 внутрішньо переміщених сімей. 278 сімей отримали послугу консультування. У результаті наданих послуг вирішено питання щодо надання сім'ям психологічної підтримки, оздоровлення дітей, отримання натуральної та матеріальної допомоги, пільг та різних соціальних допомог, отримання соціально-реабілітаційних послуг у Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами тощо.

З метою комплексного підходу до подолання складних життєвих обставин сімей з дітьми та забезпечення права кожної дитини на сімейне виховання 23 серпня 2017 р. виконавчий комітет Уманської міської ради прийняв рішення № 305 «Про запровадження послуги з патронату над дитиною». 6 вересня 2017 р. укладено договір «Про надання послуги патронату над дитиною». 12.12.2017 р. у сім'ю патронатного вихователя влаштовано дитину відповідно до рішення виконавчого комітету Уманської міської ради від 08.12.2017 р. № 423 «Про влаштування дитини у сім'ю патронатного вихователя».

Фахівці із соціальної роботи тісно співпрацюють із суб'єктами, які надають соціальні послуги.

Для зняття соціальної напруги у територіальній громаді міста постійно втілюються у життя нові підходи та роботи методи фахівців із соціальної роботи.

Особлива увага приділяється соціальному захисту дітей з інвалідністю, дітей із багатодітних та малозабезпечених сімей, дітей, батьки яких загинули в ході проведення антитерористичної операції. Постійно проводиться обстеження матеріально-побутових умов проживання цієї категорії дітей, проводяться різноманітні заходи з ними: Новорічні та Різдвяні ранки, ранки, присвячені 8 Березню та Великодню, Дню матері, Дню сім'ї, Міжнародному дню захисту дітей, Дню знань та ін.

Через соціальних педагогів шкіл, вищих та середніх спеціальних навчальних закладів, постійно поновлюються списки і дані про дітей з інвалідністю із числа учнів та студентів. Створено інформаційний банк даних на 303 дітей з інвалідністю. Спільно з дитячою поліклінікою та відділом освіти складено списки дітей – дошкільнят з числа дітей з інвалідністю.

У Центрі соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок» за 2017 рік реабілітацію пройшли 152 дитини з інвалідністю. Діти мають можливість отримати відповідні медичні процедури, курс масажу, ЛФК, постійно приймають вітаміни, з ними займаються психолог, логопед, вчитель-реабітолог, асистент учителя-реабітолога, музичний керівник. Відкрито відділення з надання теплових та водних процедур, яке вміщує сауну, джакузі, душ Шарко і басейн. Діти мають можливість покращити здоров'я.

У Центрі здійснюється соціальна, педагогічна, психологічна та медична реабілітація без відриву від сім'ї. Проводяться масові заходи, присвячені різним святкам. З дітьми працює висококваліфікований педагогічний та медичний персонал із багаторічним досвідом роботи.

У 2017 році 5 дітей направлено у Вінницький центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь». На базі Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю щорічно працює літній оздоровчий табір для дітей з інвалідністю «Мрія», який включено в мережу дитячих оздоровчих закладів Черкаської області з наданням йому статусу санаторного. У літній період в таборі оздоровилося 78 дітей пільгової категорії.

У Центрі професійної реабілітації осіб з інвалідністю відповідно до ліцензії Міністерства освіти і науки України проводиться професійне навчання осіб з інвалідністю з таких професій: секретар-друкарка, взуттєвик з ремонту взуття, оператор комп'ютерної верстки, квітникар з подальшим врученням посвідчення про набуту професію та працевлаштування. Протягом 2017 року Управлінням праці та соціального захисту населення направлено 38 осіб з інвалідністю для здобуття робітничої професії.

Спільно з відділом освіти на базі Центру соціальної реабілітації дітей з

інвалідністю «Пролісок» організовано навчання за індивідуальною формою. У 2017–2018 навчальному році навчалось 17 дітей з інвалідністю. При Центрі реабілітації психологом проводяться заняття психологічної підтримки дітей з інвалідністю та членів їхніх сімей, тренінги, диспути, групові бесіди, індивідуальна робота.

Відділом постійно проводиться роз'яснювальна та агітаційна робота серед дітей з інвалідністю та молодих осіб з інвалідністю, які закінчили школу із профорієнтації.

Для задоволення потреб громади у соціальних послугах, враховуючи пропозиції батьків, які виховують дітей з інвалідністю і стикаються з проблемами щодо подальшого їх денного перебування після 18 річного віку, в Уманському міському центрі соціальних послуг функціонує відділення для молоді з обмеженими можливостями, яке надає соціальні послуги із соціальної адаптації, соціальної та психологічної реабілітації, абілітації. З молоддю проводяться заняття для формування та закріплення соціально-побутових навичок, з організації дозвілля, технічної та художньої діяльності. Працюють гуртки за інтересами, які створюють умови для цілісного розвитку творчої особистості та сприйняття навколишнього світу через рольові ігри.

На виконання міської програми «Безбар'єрна Умань» у місті функціонує транспортна служба з надання транспортних послуг дітям та дорослим з вадами опорно-рухового апарату «Соціальне таксі». Придбано дві підйомні платформи для переміщення дітей із захворюванням опорно-рухового апарату на другий поверх приміщення Центру реабілітації та Реабілітаційного комплексу.

За результатами проекту БО «Фонд родини Нечитайло» «Соціальні перевезення Черкащини» придбано мікроавтобус пасажирський «Форд» 2017 р. на суму 28 тис. €, який дообладнано (250 тис. грн.) підйомником для здійснення перевезення маломобільних груп населення.

Автотранспортом управління праці та соціального захисту населення, який облаштовано підйомною платформою, проводиться підвіз дітей з інвалідністю до Центру реабілітації та осіб з інвалідністю на візках до закладів

охорони здоров'я.

Станом на 01 січня 2018 року на первинному обліку у службі у справах дітей Уманської міської ради перебувало 79 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На обліку в службі перебуває 3 прийомні сім'ї, в яких виховується 5 дітей, позбавлених батьківського піклування; 9 дітей первинного обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування передано службою у справах дітей Уманської міської ради на виховання в прийомні сім'ї інших регіонів.

На виконання міської програми забезпечення житлом сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, реконструйовано приміщення за адресою: вул. Івана Гонти, 31, під дві квартири, загальною площею 62,4 кв. м. Вартість реконструкції становить 601,9 тис. грн.

Попереджено випадків незаконного продажу житла – 1.

Кількість випадків позбавлення батьківських прав – 4.

З метою підвищення рівня участі дітей та молоді в ухваленні рішень громади в місті Умань створено Молодіжну раду, метою якої є можливість молоді міста взяти безпосередню участь як у формуванні міської політики з питань, які впливають на її життя, так і в процесах прийняття певних рішень, набути досвіду роботи в органах місцевого самоврядування, що забезпечить створення передумов для особистісного, професійного зростання і успішної суспільно-політичної діяльності. Основними завданнями молодіжної ради є залучення молоді до участі у громадському житті міста шляхом розробки та реалізації молодіжних програм, підготовка для міського голови пропозицій щодо проведення роботи з молодими людьми з питань молодіжної політики, визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів молодіжної політики, інформування громадськості, зокрема через засоби масової інформації, про свою діяльність, прийняті рішення та стан їх виконання, сприяння врахуванню органом місцевого самоврядування громадської думки під час формування та реалізації державної молодіжної політики.

У положенні про Молодіжну раду прописана вимога про обов'язковий

розгляд проектів рішень, які стосуються дітей та молоді.

Положенням гарантована участь дітей та молоді у розгляді проектів рішень, які їх стосуються.

Розпорядчими документами гарантовано, що рекомендації та рішення Молодіжної ради є обов'язковими для розгляду відповідними органами місцевого самоврядування та державної влади.

Мережа дошкільних навчальних закладів забезпечує потреби населення міста у дошкільній освіті. Станом на 01.01.2018 охоплення дітей від 3 до 6 років дошкільними навчальними закладами і навчально-виховними комплексами з дошкільними підрозділами становило 98 % та 100 % усіма формами здобуття дошкільної освіти, серед яких соціально-педагогічний патронат дітей, короткотривале перебування.

У місті працюють 5 дошкільних навчальних закладів, які мають статус експериментального майданчика, та Центр розвитку дитини.

У зв'язку із зростанням кількості дітей дошкільного віку, поступово збільшувалась і кількість вікових груп у закладах дошкільної освіти шляхом їх додаткового відкриття. Кількість груп зросла на 6 % із 144 – у 2012 році до 152 – у 2017 році (у 2016 році при НВК № 17 створено дошкільний підрозділ, у якому функціонувало 2 різновікові групи для 30 вихованців, з 01.09.2017 р. відкрито додаткову групу для 15 дітей).

Збережено мережу санаторних та компенсуючих груп. З 01.09.2017 р. розпочала роботу інклюзивна група на базі ДНЗ № 12 для дітей з особливими освітніми потребами.

Велике значення приділяється роботі з обдарованими дітьми, у закладах працюють гуртки різного спрямування, проводяться заходи за участю вихованців дошкільних навчальних закладів, а саме: фестивалі дитячої творчості «Чарівні фарби, талановиті пальчики», «Уманські дзвіночки», «Уманські перлинки», спартакіада серед дітей старшого дошкільного віку «Малі олімпійські ігри» тощо.

Проводиться робота щодо збереження та розвитку шкільної мережі.

Кількість класів у 2016/2017 навчальному році становила – 316, у 2017/2018 навчальному році – 323 (що на 7 класів більше). Найбільша кількість дітей у ЗОШ № 11 – 1349, ЗОШ № 14 – 1096, ЗОШ № 3 – 1061 осіб.

У закладах загальної середньої освіти станом на 10.09.2017 р. працювало 697 педагогічних працівників із фаховою освітою, з яких 682 мають повну вищу освіту, 11 базову вищу освіту, 4 неповну вищу освіту (навчаються на заочній формі).

Заклади загальної середньої освіти комунальної форми власності забезпечені підручниками на 92 %.

Усі навчальні заклади мають широкопasmовий доступ до Інтернету, 100 %.

Станом на 25.05.2018 р. 16 закладів загальної середньої освіти забезпечено комп'ютерною технікою у кількості 451 одиниця, 6 % робочих місць для учнів 2–11 класів.

Значним показником є те, що не допущено приватизації об'єктів освіти, їхнього безпідставного перепрофілювання та не ліквідовано жодного навчального закладу.

З 1 вересня 2016/2017 навчального року розпочато роботу із запровадження науково-педагогічного проекту «Інтелект України» у навчально-виховний процес шкіл міста. На базі ЗОШ № 9 та ЗОШ № 11 відкрито по одному 1 класу, у яких навчалися 66 учнів. У 2017/2018 навчальному році відкрито ще додатково клас у НВК № 24. У 2018/2019 навчальному році, у відповідності до заявок адміністрації закладів ЗОШ №№ 3, 5, 9, 11, 14, НВК №№ 7 та 24 щодо участі у проекті «Інтелект України», відкрили 7 перших проектних класів.

З 01.09.2017 розпочала роботу Уманська загальноосвітня школа I–III ступенів № 3 як інноваційна школа. З метою реалізації проекту «Покращення матеріально-технічної бази інноваційних шкіл Черкащини в рамках Концепції нового освітнього простору» (станом на 06.11.2017 року), відповідно до специфікації, отримано обладнання для кабінетів фізики, біології та хімії цієї

школи. Обладнання встановлено у навчальних кабінетах відповідно до вимог.

Позитивним є те, що збережено безкоштовне харчування учнів 1–4 класів та дітей пільгових категорій, на що з міського бюджету у 2017 році виділено понад 4 млн. грн. На забезпечення харчування учнів та вихованців закладів освіти на 2018 рік було передбачено на 3 млн. 100 тис. грн. більше, ніж у 2017 році.

Обсяг видатків із міського бюджету на 2018 рік становив понад 153,4 млн. грн. У розрахунку на 1 учня закладу загальної середньої освіти – 16659 грн., на 1 вихованця закладу дошкільної освіти – 22513 грн.

Таблиця 3.2

Соціальні показники становища дітей у м. Умань

Рівень смертності дітей у віці до 1 року	За 2017 р. померло 2 дітей (показник малякової смертності по місту становить 4,2 ‰, проти 8 ‰ у 2016 р.)
Рівень смертності дітей від 0 до 5 років	Померло 4 дітей. Показник 0,9 ‰
У тому числі смертність від:	
– інфекційних захворювань;	Не зареєстровано
– вроджених вад розвитку;	1 дитина
– травм, нещасних випадків та отруєнь;	1 дитина
– хвороб нервової системи та органів чуття;	Не зареєстровано
– хвороб органів дихання.	Не зареєстровано
Рівень смертності дітей від суїцидів 0–17	Не зареєстровано
Рівень загальної захворюваності дітей	Загальна захворюваність дитячого населення – 21949 Первинна захворюваність – 18749
Захворюваність дітей на активний туберкульоз	1 випадок (показник 0,76 на 10 тис. дитячого населення)
Кількість дітей, інфікованих матерями вірусом ВІЛ/СНІДу	4
Кількість ВІЛ-позитивних (ВІЛ-інфікованих) дітей	4
Кількість дітей, хворих на СНІД	4
Показники дитячого травматизму	424 випадки (показник 325,3 на 10 тис. дитячого населення)

Продовження таблиці 3.2

Рівень інвалідності дітей	Показник інвалідності дитячого населення складає 249,3 на 10 тис. дитячого населення. Показник первинної інвалідності – 22,3
Частка дітей, які захворіли хворобами, що передаються статевим шляхом	Не зареєстровано
Рівень охоплення дітей профілактичними щепленнями	Вакцинація дітей проти дифтерії, правцю, кашлюка за 2017 рік становить – 77 % Проти туберкульозу – 94,5 % Проти поліомієліту – 67,7 % Проти кору, краснухи та паротиту – 89,9 %
Рівень охоплення дітей різними формами оздоровлення, у т.ч. санаторно-курортним лікуванням	316 дітей оздоровлено за 2017 р. за рахунок путівок обласних та республіканських санаторіїв
Забезпеченість медичних установ необхідним обладнанням, безкоштовними ліками та відповідними приміщеннями	Відношення наявного обладнання, ліків, приміщень до потреб відповідно до норм
Укомплектованість медичних закладів необхідними фахівцями, які обслуговують дітей та сім'ї з дітьми	87 %
Наявність дітей та молоді, хворих на наркоманію й алкоголізм	
Залучення дітей 0–14 років до обов'язкових медичних оглядів	Діти 0–14 років – 100% охоплені медичними оглядами
Обсяг видатків з місцевого бюджету на охорону здоров'я дітей	–

Виконавчим комітетом Уманської міської ради затверджено «Програму розвитку фізичної культури і спорту на 2017–2020 роки»; Програму «Сприяння розвитку футболу в місті Умані на 2013–2020 роки» та План заходів Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація».

Відділом із питань фізичної культури і спорту проведено інформаційно-профілактичну акцію «Відповідальність починається з мене», яка спрямована на популяризацію здорового способу життя та активізацію оздоровчої рухової активності серед дітей та молоді, покращення секційних фізкультурно-оздоровчих і спортивних занять у навчальних закладах.

Серед 45 ДЮСШ області – наша школа займає 1 місце у спортивному рейтингу в області та 7 місце в Україні, 1 місце серед ДЮСШ області з розвитку футболу.

Велику спортивно-масову та фізкультурно-оздоровчу роботу за місцем навчання, проживання та дозвілля городян проводить Уманський міський центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», який з дня утворення займає 1 місце у Черкаській області.

Створено 14 громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, 8 спортивних клубів, сімейно-спортивний комплекс «Амарант», та фітнес-клуб «Олімп», які працюють на популяризацію та утвердження здорового способу життя і фізичної культури здоров'я громадян міста.

Серед дітей дошкільних навчальних закладів традиційно проводяться «Малі олімпійські ігри» з 5 видів спорту, спартакіада школярів з 9 видів спорту, у якій беруть участь понад 1700 школярів.

Серед дітей з інвалідністю проводяться змагання «Повір у себе».

Серед студентської молоді проводяться міські молодіжні спортивні ігри з 11 видів спорту та змагання зі спорту серед студентів, які проживають у гуртожитках.

Молодь активно бере участь у всіх міських заходах: легкоатлетичних пробігах, кросах, велопробігах, фестивалях, конкурсах, змаганнях з ігрових видів спорту, пішохідного та велотуризму.

Рішенням Уманської міської ради у 2016 році засновано міську стипендію «Перспективним спортсменам».

Організація фізичного виховання та спортивно-масової роботи у навчальних закладах проводиться згідно з удосконаленим законодавством, розробляються рекомендації щодо забезпечення умов для оздоровчої рухової активності тих, хто навчається, здійснюється постійний моніторинг основних показників оздоровчої рухової активності та заходи щодо модернізації системи фізичного виховання, де враховуються всі компоненти здорового способу життя.

У кожному вищому навчальному закладі обов'язково враховуються особливості та специфіка майбутньої професії для забезпечення рухової активності студентів.

Відділом із питань фізичної культури і спорту розроблено єдиний календарний план спортивних змагань та спортивно-масових оздоровчих заходів, який планується так, щоб охопити всі верстви населення та проводити заходи протягом усього року.

Щороку проводиться понад 80 спортивних заходів.

Дослідження показало, що головним завданням громади є забезпечення найкращих інтересів дитини та зростання її у сприятливому середовищі, у якому вона захищена, оточена підтримкою та любов'ю, тобто у «здоровій сім'ї».

З метою розвитку сучасної моделі соціальної підтримки дитини та збереження сім'ї як основного інституту успішної, позитивної дитини, в місті Умань планується створення регіонального центру денного перебування для дітей дошкільного та шкільного віку із вразливих родин «ДРУЖНІЙ ДІМ». Проект передбачає підтримку дитини на період роботи з виведення родини з кризи і одночасну роботу з батьками.

Дітей та молодь міста планується залучати до роботи органів міської ради, проводити зустрічі з міським головою та депутатами.

Громада міста планує проведення заходів для зростання благополуччя дітей та молоді, захисту їхніх інтересів, безпеки, а також поваги до їх точки зору.

У розділі використано матеріали про становище дітей та молоді у місті, які надані відповідними відділами та службами виконавчого комітету Уманської міської ради та результати проведеного анкетування населення міста Умань (дітей віком 8–12 років, дітей віком 13–18 років, молоді віком 15–24 роки, батьків дітей віком від 0 до 12 років).

Модель, яку нами запропоновано, дає можливість індивідуального підходу до кожного заявника, для оптимізації особистого часу заявника та працівників за рахунок динамічності та швидкості надання послуг, нестандартного підходу до нового функціонального простору. Визначено, що ключова роль у процесі забезпечення інтегрованого підходу належить фахівцеві соціальної роботи.

**Оцінка становища дітей та молоді за результатами
анкетного опитування**

1. Участь дітей у суспільному житті громади та прийнятті управлінських рішень	
1.1	177 дітей (13–18 років) і батьків вказали на те, що вони отримували інформацію про те, які рішення щодо дітей приймалися в громад, протягом останніх 12 місяців (із 450 опитаних)
1.2	45 дітей 13–18 років брали участь у виборах дитячого самоврядування на рівні школи чи громади, а також керівництва дитячих і молодіжних організацій протягом останніх 12 місяців (із 300 опитаних)
1.3	30 дітей (13–18 років) і батьків вказали знають, що у громаді створено дитячий представницький орган (із 150 опитаних)
1.4	228 дітей 13–17 років задоволені власною участю в громадському житті та прийнятті рішень, а також 40 батьків задоволені залученням їх в обговорення питань, які стосуються інтересів дітей (із 450 опитаних)
2. Життєве середовище	
2.1	240 дітей і батьків вказали на те, що поруч із будинком є місце з обладнанням майданчиком, де діти можуть грати (із 300 опитаних)
2.2	497 дітей і батьків вказали на те, що в квартирі є дитяча кімната, де дитина спить, грається і робить уроки (із 600 опитаних)
2.3	430 дітей і батьків вказали на те, що в районі біля будинку (на відстані не більше 15 хвилин пішої доступності) є місця, де діти можуть перебувати в контакті з природою (сквери, парки) (із 600 опитаних)
2.4	222 дітей і батьків вказали на те, що навколо будинків чисто і немає сміття (із 450 опитаних)
2.5	34 дітей та батьків вказали, що проживають в районі із високим рівнем забруднення повітря (із 150 опитаних)
2.6	433 дитини 8–18 років та батьків задоволені станом життєвого середовища (із 600 опитаних)
3. Безпека дітей у громаді	
3.1	220 дітей та батьків вказали на те, що вони не піддавалися фізичному та / або психологічному насильству протягом останніх 12 місяців (із 300 опитаних)
3.2	107 дітей (8–18 років) і батьків вважають дорогу до школи (зі школи) безпечною (із 300 опитаних)
3.3	466 дітей (8–17) та батьків вказали на те, що відчують себе безпечно в громаді (із 750 опитаних)
4. Охорона здоров'я та здоровий спосіб життя	
4.1	192 дітей ніколи не споживали наркотичні речовини (із 300 опитаних)
4.2	170 дітей не курили тютюнові вироби протягом останніх 6 міс. (із 300 опитаних)
4.3	152 дітей вказали, що мають можливість отримати консультацію медичного працівника щодо ВІЛ/СНІД, небажаної вагітності та інфекцій, які передаються статевим шляхом (із 300 опитаних)
4.4	169 дітей (13–18) та батьків задоволені якістю надання медичної допомоги в громаді (із 450 опитаних)

5. Освіта та розвиток	
5.1	320 дітей (13–17) та батьків задоволені якістю середньої освіти (із 450 опитаних)
6. Дозвілля на культура	
6.1	333 дитини відвідували культурний захід (виставу, цирк, концерт) протягом останніх 12 місяців (із 450 опитаних)
6.2	150 дітей (6–17 років) відпочивали більше ніж 1 тиждень протягом року поза межами свого міста (відвідували дитячий табір, відпочивали із батьками) (із 300 опитаних)
6.3	32 дітей та молоді займаються спортом щонайменше 1 раз в тиждень (не враховуючи шкільні заняття фізкультури) (із 150 опитаних)
6.4	330 дітей (6–17 років) та батьків задоволені якістю організації відпочинку та дозвілля для дітей та молоді в громаді (із 600 опитаних)
7. Допомога у складних життєвих ситуаціях	
7.1	395 дітей та молоді вказали на те, що мають можливість без відома батьків звернутися до фахівця (медичного, освітнього чи соціальної установи) або передзвонити на гарячу лінію, щоб обговорити свої проблеми (із 600 опитаних)

Місто Умань обране до групи муніципалітетів для реалізації ініціативи «Громада, дружня до дітей та молоді» в Україні.

30 листопада 2018 року міською радою затверджено План дій із впровадження ініціативи «Громада, дружня до дітей та молоді» на 2018–2020 роки та План моніторингу й оцінки реалізації Плану дій.

Ініціатива «Громада, дружня до дітей та молоді» – це програма, що ініціюється ЮНІСЕФ та підтримує міста і громади в їх зусиллях, спрямованих на створення сприятливого середовища для дітей і молоді. Це також мережа, яка об'єднує органи місцевого самоврядування та організації громадянського суспільства, приватний сектор, академічні спільноти, засоби масової інформації та, головне, організації для дітей та молоді, які хочуть зробити їхні міста та громади більш дружніми до наймолодших мешканців.

Реалізація ініціативи в місті сприятиме зростанню благополуччя дітей та молоді, захисту їхніх прав та інтересів, безпеки, а також поваги до їхньої точки зору.

Обрано 5 напрямів роботи ініціативи, за якими працюватиме місто:

- право на визнання, повагу та справедливе ставлення;
- право бути почутим;

- право на охорону здоров'я, освіту та соціальний захист;
- право на безпеку;
- право на дитинство;

Досягнення зазначених цілей:

- дозволить зробити внесок у покращення становища дітей та молоді в громаді;
- забезпечить справедливе ставлення до кожної дитини та молодої людини;
- забезпечить право дітей та молоді висловлювати свою думку щодо того, яким би вони хотіли бачити своє місто;
- покращить якість та доступність освітніх, медичних, соціальних послуг;
- забезпечить право дітей та молоді проживати в місті з незабрудненим навколишнім середовищем, пересуватися вулицями без ризику для життя;
- створить простір для дозвілля та відпочинку дітей, підвищить виховний потенціал батьків.

3.3. Моніторинг та оцінка якості надання соціальних послуг вразливим категоріям населення

Одним із найважливіших завдань дослідження була реалізація нових підходів до роботи фахівців соціальної роботи з метою повного охоплення соціальними послугами найвразливіших категорій населення та створення якісно нової системи соціального обслуговування в територіальній громаді.

Обґрунтовано необхідність змін у підходах до оцінки діяльності фахівців, основними з яких є результативність, адресність, своєчасність, зручність, доступність, професіоналізм.

У результаті проведеного аналізу нормативно-правових актів, що регулюють питання соціального обслуговування в громаді, за пропоновано: в умовах децентралізації створити нормативно-правову базу, яка б надавала право органам місцевого самоврядування, виконавчим комітетам та структурним підрозділам з питань соціального захисту:

- бути засновником Єдиних центрів соціальних послуг;
- розв’язувати питання по безпосереднє підпорядкування соціального захисту населення та інших суб’єктів – надавачів соціальних послуг;
- визначати юридичний статус Єдиних центрів соціальних послуг.

З метою всебічного вивчення потреб у соціальних послугах у місті організовано роботу зі складання соціальних паспортів осіб шляхом:

- подвірного обходу фахівцями соціальної роботи;
- при прийомі громадян для призначення різних видів соціальних допомог та встановлення пільг;
- при роботі з базами даних осіб, що потребують соціального захисту;
- діючої автоматизованої системи обробки пенсійної документації (АСОПД) – КОМТЕХ;
- Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги;
- Централізованого банку даних із проблем інвалідів;
- Єдиної інформаційної бази про внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичних операцій;
- банку сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- банку обліку багатодітних сімей;
- банку даних отримувачів допомог або даних, які знаходяться в особових справах одержувачів державних соціальних допомог, субсидій, пільг та пенсійних справах.

Для підвищення рівня поінформованості населення проведено навчання та тренінги з громадськими організаціями соціального спрямування, головами квартальних комітетів та студентських рад через правовий всеобуч «Уманська родина», міську телевізійну програму «Соціальний запит», сайт Управління праці та соціального захисту населення, Інтернет – приймальню.

Для формування ціннісних орієнтацій проводиться індивідуальна та групова робота з молоддю за проблематикою:

- попередження насильства у сім’ї;
- виховання та догляд за дитиною;
- стосунки у сім’ї;
- здоровий спосіб життя;
- проблеми залежностей;
- гендерна рівність;
- профілактика злочинності;
- по правах дітей (людей);
- з питань профілактики торгівлі людьми;
- підтримки учасників АТО та членів їх родин;
- професійне самовизначення та плани трудової кар’єри;
- життєві пріоритети української молоді;
- формування культурних цінностей;
- популяризація волонтерського руху;
- благодійництва.

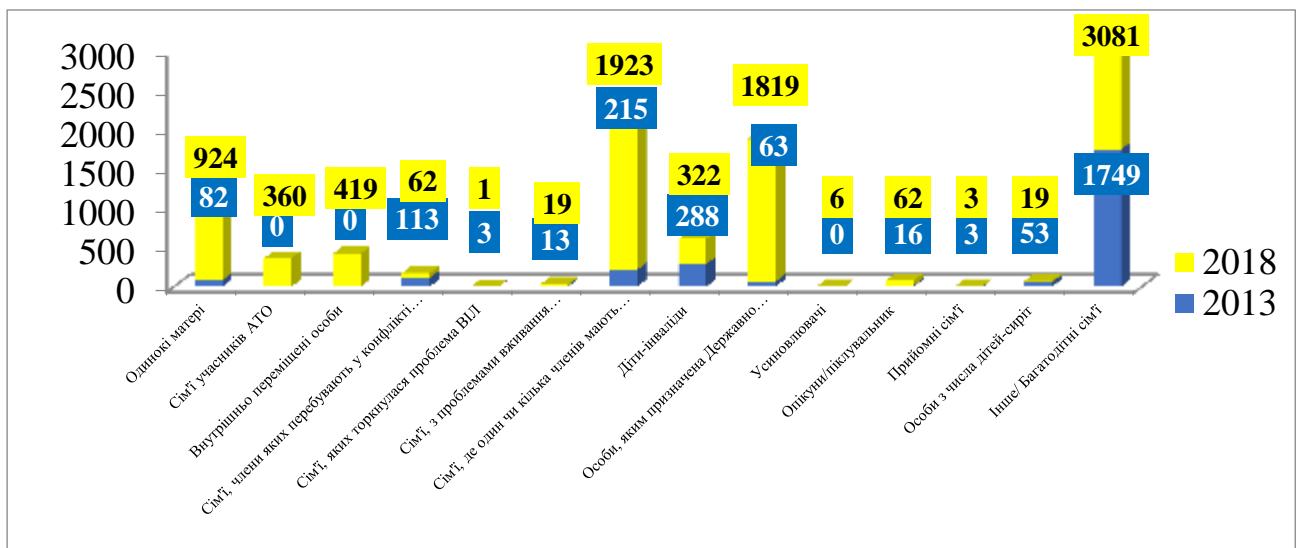

Рис. 3.13. Дані Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради про кількість наданих послуг фахівцями із соціальної роботи

Штатний розпис Єдиного центру надання соціальних послуг приведено з урахуванням фінансових можливостей територіальних громад до вимог експерименту щодо повного охоплення соціальними послугами всіх, хто їх потребує. Проведено навчання фахівців. Спочатку спостерігалася певна плінність кадрів у зв'язку з навантаженням, сьогодні колектив сформовано.

Отримані дані вказують на зростання кількості послуг, наданих фахівцями, на 175 %.

Задля діагностики показників ефективності соціального обслуговування в територіальній громаді розроблено опитувальники та анкети, які передбачають такі основні питання:

- чи відповідає Вашим потребам соціальна послуга, яку ви отримуєте;
- чи задоволені Ви якістю надання соціальної послуги;
- чи влаштовує Вас періодичність надання соціальних послуг;
- чи задоволені Ви ставленням до Вас фахівців, що надають соціальну послугу;
- як Ви оцінює доступність та зручність отримання соціальної послуги.

Слід відзначити зміни практично за всіма показниками.

Результативність: згідно з проведенням опитуванням, 98 % опитаних задоволені соціальними послугами, що відображається на покращенні емоційного, психологічного, фізичного стану отримувачів соціальних послуг, у позитивних змінах у стані отримувачів соціальних послуг у процесі їх надання порівняно з періодом, коли соціальні послуги не надавалися, скарг зі сторони отримувачів не було.

Стратегією реформування системи надання соціальних послуг, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 року за № 556-р з метою наближення стандартів життя в Україні до європейських, забезпечення якості та ефективності соціальних послуг, передбачено проведення моніторингу та оцінки якості таких послуг, ефективності діяльності суб'єктів, що їх надають, відповідності послуг потребам їх отримувачів, своєчасності їх надання.

Результати моніторингу за 2018 рік

Показники якості	Результат
Адресність та індивідуальний підхід	«Добре»
Результативність	«Добре»
Своєчасність	«Добре»
Доступність	«Добре»
Повага до гідності отримувача соціальних послуг	«Добре»
Професійність	«Добре»

Рис. 3.14. Основні категорії отримувачів соціальних послуг в Уманській територіальній громаді

Законом України «Про соціальні послуги» визначено, що соціальні послуги надаються відповідно до державних стандартів надання соціальних послуг. Із запровадженням стандартизації соціальних послуг та у зв'язку із зростанням потреби у соціальних послугах у громадах моніторинг та оцінка якості надання соціальних послуг набуває особливої важливості.

Проведення моніторингу дозволяє встановити зв'язок між отриманими результатами від надання соціальних послуг з ефективністю використання ресурсів територіальної громади та дає змогу передбачати нові механізми підвищення якості соціального обслуговування, слідкувати за тенденціями потреб у тих чи інших видах послуг.

Важливу роль відіграє оприлюднення основних результатів моніторингу, що сприяє залученню членів громади на захист своїх прав та інтересів.

Основні завдання моніторингу:

- задоволення потреб отримувачів у якісних соціальних послугах, їх інформаційна доступність;
- створення інструменту гнучкого реагування на запити отримувачів послуг;
- виявлення ефективності використання коштів у ході виконання місцевих соціальних програм, моделювання соціальної політики в територіальній громаді;
- визначення доступності соціальних послуг, технічного оснащення закладів, що їх надають, професіоналізму працівників;
- створення умов до діалогу з громадськістю при прийнятті управлінських рішень щодо розвитку системи соціального обслуговування;
- виявлення потенційних отримувачів соціальних послуг, підвищення їх обізнаності щодо їхніх прав та гарантій на соціальне обслуговування;
- планування у місцевих бюджетах коштів для фінансування надання соціальних послуг з урахуванням потреб регіону.

Форми моніторингу:

1. **Внутрішній моніторинг** – надавачі соціальних послуг самостійно здійснюють аналіз стану соціального обслуговування.

2. **Зовнішній моніторинг** – проведення аналізу результатів надсилання соціальних послуг органом соціального захисту населення.

Рис. 3.15. Модель внутрішнього моніторингу та оцінки якості

Чинна система соціального обслуговування не передбачає ефективного механізму взаємодії між клієнтом і органом, що здійснює контроль за якістю надання соціальних послуг.

Запровадження моніторингу дає змогу створити в громаді дієву систему з надання соціальної допомоги населенню, чітко планувати та фінансувати соціальні послуги, задовольняти зростаючі потреби населення.

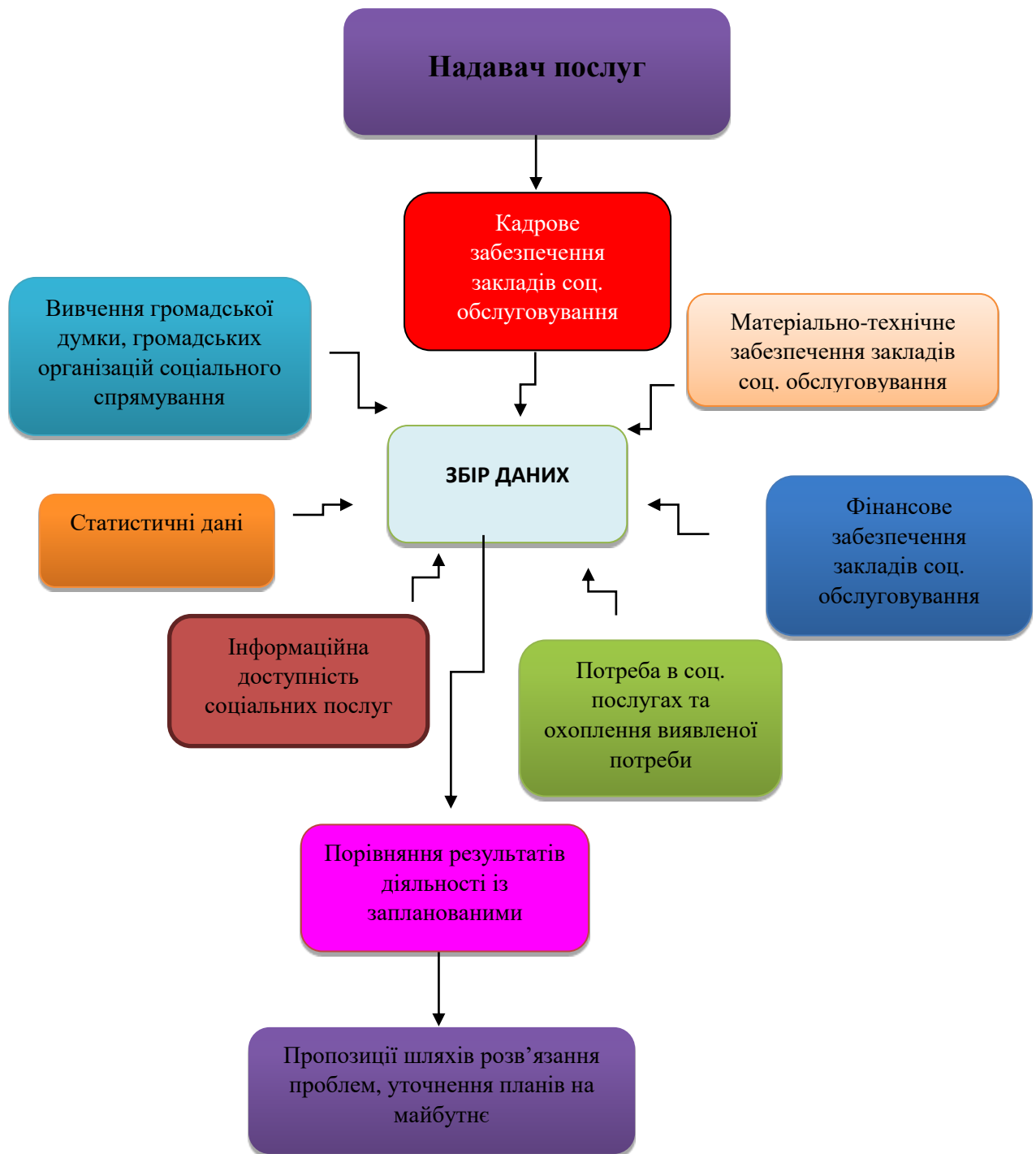

Рис. 3.16. Модель зовнішнього моніторингу та оцінки якості

Результати дослідження засвідчили, що ефект підвищення адресності буде досягнутий лише за умов забезпечення належного контролю за наданням соціальної підтримки, реалізації ефективних механізмів оцінки проблем сім'ї.

У рамках проекту «Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні», що реалізується Асоціацією міст України та

Норвезькою асоціацією місцевих і регіональних влад, у липні 2016 року в м. Умань, як пілотному, проведено соціологічне опитування населення та службовців органів місцевого самоврядування «Громадська та експертна думка про доступність і якість соціальних послуг для осіб з інвалідністю».

Витяги з аналітичного звіту авторського колективу Демченко Ірини, кандидата економічних наук, Фенчак Анни, Герасименко Ганни, кандидата економічних наук, Гольцас Лариси.

Таблиця 3.5

Оцінка особами з інвалідністю оснащення об'єктів соціального та іншого призначення спеціальними пристроями для доступу до них, %

Місто	Здійснюється досить швидко і різноманітними видами пристроїв	Здійснюється, але повільно та/чи лише обмеженим набором пристосувань	Здійснюється, але не забезпечує комфортного доступу	Практично не здійснюється	В/в
<i>Загалом</i>	<i>4</i>	<i>31</i>	<i>34</i>	<i>20</i>	<i>11</i>
Умань	20	16	28	16	20
Одеса	14	43	29	6	8
Южноукраїнськ	5	53	23	17	2
Мелітополь	4	54	21	17	4
Павлоград	4	39	31	9	17
Первомайськ	1	43	34	12	10
Миргород	1	37	35	19	8
Запоріжжя	1	26	43	12	18
Чугуїв	1	26	28	30	15
Кропивницький	1	24	28	43	4
Маріуполь	1	12	11	62	14
Коростень	0	35	58	0	7
Бориспіль	0	19	67	10	4
Северодонецьк	0	10	40	30	20

**Кількість осіб, які бачили в приміщенні
Управління інформацію, осіб (n=708)***

Населені пункти	Перелік документів, необхідних для оформлення виплати	Зразки заповнення заяв та інших документів	Процедуру оформлення соціальних виплат	Співробітників, до яких треба звернутися для оформлення виплати	Графік прийому співробітників	Номери телефонів, за якими можна звернутися за довідкою	Не пам'ятаю	Не бачив ніякої інформації
Бориспіль(n=87)	69	63	54	69	70	59	4	2
Запоріжжя(n=44)	22	22	19	20	15	4	1	18
Кропивницький(n=33)	29	28	9	15	23	8		1
Коростень (n=40)	32	37	21	30	17	7	1	
Маріуполь(n=45)	11	15	3	13	10	4	11	7
Мелітополь(n=17)	13	14	2	4	10	1		
Миргород (n=46)	26	36	12	17	25	17	5	1
Одеса (n=65)	44	46	17	18	11	12	1	
Павлоград (n=28)	17	20	9	8	13	4	4	1
Первомайськ(n=46)	28	31	16	16	27	17	11	2
Сєвєродонецьк(n=70)	50	49	23	11	5	5	7	1
Умань (n=60)	40	33	23	33	31	29	4	
Чугуїв(n=88)	47	51	41	37	29	7	20	
Южноукраїнськ(n=39)	38	35	21	25	15	12	13	

** Серед респондентів, які зверталися до Управління праці та соціального захисту населення протягом останніх 3-х років; відмінності значущими, якщо перевищують 24 %*

У м. Умань у приміщеннях соціальних установ випадків відсутності інформації для відвідувачів не зафіксовано.

**Розподіл відповідей на запитання:
«Яким чином організовано прийом громадян
в Управлінні/відділі праці та соціального захисту?»***

Форми організації прийому громадян	Загалом	Бориспіль (n=87)	Запоріжжя (n=44)	Коростень (n=40)	Маріуполь (n=45)	Миргород (n=46)	Одеса (n=65)	Первомайськ (n=46)	Сєвєродонецьк (n=70)	Умань (n=60)	Чугуїв (n=88)
У порядку «живої» черги	73	100	57	93	38	83	80	70	49	62	80
Є можливість записатися на певний час телефоном	24	66	7	18	0	2	28	15	7	50	13
Є можливість записатися на певний час через Інтернет	2	0	0	0	0	0	3	0	0	15	2
Співробітники самі призначають час прийому	20	0	5	30	22	13	18	11	40	40	10
За допомогою терміналу, що видає «талончик» з номером черги до певного співробітника	4	0	0	0	13	0	2	0	0	10	1
За допомогою співробітника, який визначає порядок черги до певного співробітника	13	0	2	60	27	2	8	13	9	37	10

% респондентів, які зверталися до Управлінь праці та соціального захисту протягом останніх 3-х років, n=708

** Подано інформацію лише про міста, у яких до Управлінь праці та соціального захисту населення протягом останніх 3-х років зверталось принаймні 40 % респондентів*

** Відмінності значимі, якщо перевищують 15 %*

Опитування довело, що можливість записатися на прийом через інтернет є тільки у м. Умань.

**Оцінки якості та зручності отримання послуг
в Управлінні праці та соціального захисту населення
за 5 бальною шкалою, середній бал***

Населені пункти	Якість отриманих послуг, середнє значення	Зручність отримання послуг, середнє значення
Загалом	3,9	3,8
Бориспіль (n=87)	4,0	4,0
Запоріжжя (n=44)	4,1	4,0
Кропивницький (n=33)	3,9	3,6
Коростень (n=40)	4,1	4,1
Маріуполь (n=45)	3,1	3,1
Мелітополь (n=17)	3,4	3,4
Миргород (n=46)	3,9	3,9
Одеса (n=65)	3,8	3,8
Павлоград (n=28)	3,9	3,7
Первомайськ (n=46)	4,0	3,8
Сєвєродонецьк(n=70)	2,9	3,3
Умань (n=60)	4,4	4,5
Чугуїв (n=88)	3,9	3,8
Южноукраїнськ(n=39)	4,4	4,2
Коефіцієнт варіації, %	11,3	9,7

**Серед респондентів, які зверталися до управлінь праці та соцзахисту протягом 3-х років, (n=708)*

Опитування довело, що найвищу оцінку зручності та якості отримання послуг респонденти поставили в м. Умань.

**Труднощі, з якими стикалися респонденти
під час звернення за оформленням соціальних пільг / виплат
останнього разу», за містами, осіб**

Труднощі, з якими респонденти стикалися при оформленні виплат/пільг	Бориспіль (n=87)	Запоріжжя (n=44)	Кропивницький (n=33)	Коростень (n=40)	Маріуполь (n=45)	Мелітополь (n=17)	Миргород (n=46)	Одеса (n=65)	Павлоград (n=28)	Первомайськ (n=46)	Сєвєродонецьк (n=70)	Умань (n=60)	Чугуїв (n=88)	Южноукраїнськ (n=39)
Довгі черги до спеціалістів	9	17	10	8	16	3	13	13	13	11	46	13	24	14
Оформлення необхідних документів вимагало багато часу	13	6	9	6	16	4	9	17	9	7	28	9	6	13
Довелося кілька разів звертатися до управління/ відділу, щоб донести необхідні документи	18	8	5		21	5	8	5	6	17	8	7	15	8
Незручне місце очікування	13	3	7	2	7	2	5	4	8	6	17	6	26	
Відсутність потрібного спеціаліста на робочому місці в години прийому	5		1	1			2	1		1		1	3	
Не зручно добиратися в Управління	6	1			7	3	1	7	4	1	1	2	14	
Багато часу займає дорога	6	1	1	2	4	2	2	2	2	4	1	1	8	2
Довго шукали саме управління	19			1	1		1		1					
Незручний графік прийому	3				5		2	1	2	2		1	5	
Недоброзичливе ставлення співробітників до відвідувачів	3		1		5	2	1	3	1	1	3	2		
Фізичні бар'єри	3	1	4		4	1	2			1	1	1		1
Відмова в оформленні	1					1		1			1			
<i>Інше</i>			4		3		1		1		1	1		

Найбільш сприятливу ситуацію щодо відсутності проблем при оформленні власних соціальних виплат / пільг із 14 пілотних міст України повідомили мешканці м. Умань, де більше половини опитаних осіб з інвалідністю зазначили, що не стикалися із жодними проблемами.

Разом із тим мешканці Умані продемонстрували менше задоволення соціальними послугами, що надаються Центрами.

Таблиця 3.10

**Канали інформування про можливість
отримувати послуги Центрів, осіб***

Канали інформування	Бориспіль (n=49)	Запоріжжя(n=100)	Коростень (n=78)	Одеса (n=32)	Павлоград (n=21)	Первомайськ (n=18)	Сєвєродонецьк (n=23)	Умань (n=35)	Чугуїв (n=76)
Із засобів масової інформації	40	4	2	5	1	0	0	11	0
Із Інтернету	1	2	0	0	0	0	0	4	4
В управлінні/відділі соціального захисту, пенсійному фонді тощо	41	5	19	26	1	6	16	19	18
Від знайомих, родичів	45	63	20	4	4	2	6	8	8
Соціальний працівник сам прийшов додому/зателефонував і запропонував послуги	11	14	38	2	9	6	1	11	65
<i>Інше</i>	0	6	0	2	0	1	0	0	0
<i>Не пам'ятаю</i>	0	7	1	0	6	3	0	1	1

* Представлено дані по населених пунктах, у яких до територіальних центрів соціального обслуговування зверталось не менше 20 респондентів.

** Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповідей

У м. Умань інформацію про послуги клієнти можуть отримати із Інтернету.

**Частота відвідування Центрів опитаними особами
з інвалідністю, за містами, осіб***

Частота відвідування Центрів	Бориспіль (n=49)	Запоріжжя (n=100)	Коростень (n=78)	Одеса (n=32)	Павлоград (n=21)	Первомайськ (n=18)	Севєродонецьк (n=23)	Умань (n=35)	Чугуїв (n=76)
Кілька разів на рік	6	3	10	18	6	10	5	31	6
Приблизно раз на місяць	4	2	3	9	0	1	2	3	2
Кілька разів на місяць	33	7	15	3	0	3	0	0	2
Кілька разів на тиждень	1	36	4	0	0	0	0	1	0
Не відвідує	5	52	45	2	15	3	16	0	66
ВВ	0	0	1	0	0	1	0	0	0

* Представлено дані по населених пунктах, у яких до територіальних центрів соціального обслуговування зверталося не менше 20 респондентів.

Таблиця 3.12

**Рівень задоволення клієнтів послугами Центрів,
за містами*, середні значення**

Види послуг	Бориспіль	Запоріжжя	Коростень	Одеса	Павлоград	Первомайськ	Севєродонецьк	Умань	Чугуїв	Коефіцієнт варіації, %
Обслуговування соціальним працівником удома	4,0	4,9	5,0	4,4	4,8	4,3	5,0	4,7	4,9	7,6
Організація взаємодії з іншими фахівцями та службами; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; допомога в оформленні документів	4,9	4,9	5,0	4,7	4,5	4,6	4,5	4,3	4,0	7,0

Продовження таблиці 3.12

Сприяння наданню медичної допомоги. Паліативна/хоспісна допомога. Психологічна підтримка; консультування	4,9	4,7	5,0	4,4	3,3	4,0	5,0	3,4	1,7	27,1
Послуга соціальної реабілітації	4,9	4,8	5,0	4,3	3,0	3,9	5,0	4,2	1,5	28,6
Побутові послуги	4,8	5,0	4,7	4,4	4,9	4,2	4,7	3,3	4,4	11,5
Заняття з комп'ютерної грамотності. Послуги перекладу, вивчення державної мови; сприяння у встановленні зв'язків із національно-культурними організаціями співвітчизників	4,8	4,9	5,0	4,2	2,0	1,0		4,6	1,4	49,1
Натуральна допомога («гуманітарка», продуктові набори, надання гарячих обідів)	3,8	4,6	4,9	3,5	4,5	4,1	4,9	3,2	1,9	24,7
Організація клубів за інтересами, клубів активного довголіття, університетів третього віку; допомога в організації денної зайнятості та дозвілля	1,8	4,9	5,0	4,4	5,0	4,4		3,9	2,5	30,3
Транспортні послуги	3,8	5,0	5,0	3,5	4,8	3,0	4,0	2,9	1,7	29,6
Тимчасове проживання в притулку для бездомних	2,0			5,0	3,0			4,6	1,5	...
Консультація з профорієнтації, профнавчання	2,0			3,0	3,0	5,0		4,5	1,3	...
Інше						3,0		5,0		...
Середнє значення**	3,8	4,9	5,0	4,2	3,9	3,9	4,7	4,0	2,4	

* Представлено дані по населених пунктах, у яких до територіальних центрів соціального обслуговування зверталось не менше 20 респондентів.

** Середнє значення розраховувалися для респондентів, які користувалися послугами Центрів

Опитування довело високий рівень обслуговування в м. Умань, крім транспортних послуг. Із введенням послуги «Соціальне перевезення» цей показник також підвищився.

**Рівень задоволення клієнтів послугами ЦСССДМ
за населеними пунктами**

Видипослуг	Бориспіль (n=6)	Запоріжжя (n=1)	Кропивницький (n=13)	Коростень (n=7)	Маріуполь (n=79)	Мелітополь (n=1)	Миргород (n=15)	Одеса (n=14)	Павлоград (n=7)	Первомайск (n=6)	Умань (n=3)	Чугуїв (n=4)	Южноукраїнськ (n=2)	Коефіцієнт варіації, %
Інформаційна консультація стосовно соціальних послуг, які надаються у місті	3,8	5,0	4,1	4,7	4,6	4,0	4,3	4,2	3,9	4,5	3,7	3,3	4,5	11,1
Послуги із психологічної реабілітації	1,5	5,0	3,2	5,0	4,7	2,0	4,1	4,4	4,2	3,0	1,0	2,0		42,7
Соціальні послуги	3,5	5,0	3,7	5,0	4,5	3,0	4,3	4,2	4,2	4,5	1,5	3,0	4,0	24,8
Юридична консультація та/або юридичний супровід	1,0	5,0	3,7		3,8	2,0	3,9	4,4	3,7	4,0	3,3	4,3		31,8
Інше		5,0	3,0		4,9		4,6	5,0	5,0	5,0				15,9

Середні значення за 5 бальною шкалою (1 – повністю не задоволений, 5 – повністю задоволений)

** Середнє значення розраховані для респондентів, які користувалися послугами Центрів СССДМ*

Опитування довело середній рівень задоволення послугами ЦСССДМ. Після об'єднання з УПСЗН цей показник значно покращився.

З метою вивчення зворотної думки отримувачів соціальних послуг проводиться систематичний моніторинг, що включає проведення анкетування / опитування отримувачів соціальних послуг, їхніх законних представників, аналіз відгуків щодо організації та надання соціальних послуг.

Призначено відповідальну особу за організацію і проведення моніторингу

та оцінки якості соціальних послуг, розроблення анкет, опитувальників для вивчення рівня задоволення отримувачів соціальних послуг, їх заповнення і аналіз.

Внутрішня оцінка якості соціальних послуг здійснюється згідно із затвердженим планом проведення моніторингу, який доводиться до відома персоналу на початку календарного року.

Для проведення внутрішньої оцінки якості соціальних послуг створено Комісію з оцінки якості соціальних послуг. До складу Комісії включено керівника; працівників суб'єкта, що надає соціальні послуги; осіб, які отримують соціальні послуги, їхніх законних представників.

Згідно з планом роботи на 2017 рік, відділення моніторингу та оцінки якості провело внутрішній моніторинг та оцінку якості соціальних послуг у структурних підрозділах Центру соціальних послуг.

Для вивчення думки щодо якості надання соціальних послуг, які надаються структурними підрозділами Центру соціальних послуг, взяли участь в опитуванні 1400 отримувачів соціальних послуг, а саме:

- 136 осіб у Центрі соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок»;
- 300 осіб у відділенні організації та надання соціальних послуг, у тому числі сім'ям із дітьми, учасникам АТО, їхнім сім'ям та внутрішньо переміщеним особам;
- 100 осіб у відділенні організації та надання адресної натуральної та грошової допомоги;
- 186 осіб у Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами;
- 100 осіб у Будинку ветеранів;
- 254 особи у відділенні соціальної допомоги вдома;
- 29 осіб у Центрі реінтеграції бездомних осіб із відділеннями для сімей з дітьми, жінок та чоловіків;
- 125 осіб у відділенні соціально-медичних послуг;

– 170 осіб у відділенні денного перебування.

Після аналізу відповідей отримувачів соціальних послуг на питання анкет та опитувальників, зроблено висновок, що:

– **показники «адресність та індивідуальний підхід»**, повага до гідності отримувачів соціальних послуг повністю задовольняють потреби отримувачів на 100 %;

– **показник «результативність»** покращився на 5 % порівняно з минулим роком завдяки ефективній роботі фахівців та спеціалістів, інформуванню клієнтів про соціальні послуги;

– **показник «своєчасність»** має показник 98 % за рахунок несвоєчасності прийнятого рішення щодо надання соціальних послуг, через несвоєчасне надходження в установленні строки пакета документів (медичний висновок про здатність до самообслуговування та потребу в сторонній допомозі, інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно);

– **показник «доступність та зручність»** відповідає 80 %. Розташування структурних підрозділів Центру є вдалим, наявні місця паркування транспорту, при вході до приміщень розташовано пандуси.

У структурних підрозділах розроблено інформаційні картки та буклети з інформацією про порядок надання, умови та зміст соціальної послуги, порядок подання і розгляду скарг, графік прийому громадян;

– **показник «повага до гідності»** відповідає 100 %. Працівники застосовують індивідуальний підхід (з урахуванням фізичного та психічного стану отримувачів соціальної послуги), зберігають у таємниці конфіденційну інформацію, отриману в процесі виконання службових обов'язків. Випадків порушення договору не виявлено, зауваження відсутні.

– **показник «професійність»** відповідає 100 %. Спеціалісти та працівники Центру соціальних послуг відповідають таким професійним якостям, як: делікатність, тактовність, людяність, гуманність, милосердя, моральність, організаторські та комунікативні здібності, психологічна компетентність, соціальний інтелект.

Працівники структурних підрозділів Центру, які безпосередньо надають соціальні послуги, щоденно проводили самооцінку своєї діяльності. Результати самооцінок регулярно (щоденно) обговорювалися на виробничих нарадах та отримали оцінку «добре» та «задовільно».

Незважаючи на узагальнений статус «добре», структурними підрозділами Центру соціальних послуг плануються заходи, спрямовані на вдосконалення процесу надання соціальних послуг й підвищення їх якості.

Таблиця 3.14

Статус кількісних показників надання соціальних послуг

Кількісний показник	СТАТУС		
	«добре»	«задовільно»	«незадовільно»
	<i>від 0 % до 20 %</i>	<i>від 21 % до 50 %</i>	<i>від 51 % до 100 %</i>
Кількість скарг	«добре»		
	<i>від 80 % до 100 %</i>	<i>від 51 % до 79 %</i>	<i>від 0 % до 50 %</i>
Результати розгляду скарг	«добре»		
Частка задоволених звернень про отримання соціальної послуги	«добре»	–	–
Частка працівників, які підвищили рівень кваліфікації	«добре»	–	–
Частота здійснення моніторингу якості надання соціальної послуги догляду вдома	«добре»	–	–
Відповідність встановлених показників якості отриманим у ході контролю	«добре»	–	–

Статус показників забезпечення якості соціальних послуг

Якісний показник	СТАТУС		
	«добре»	«задовільно»	«незадовільно»
	від 80 % до 100 %	від 51 % до 79 %	від 0 % до 50 %
Адресність та індивідуальний підхід	«добре»	–	–
Результативність	«добре»	–	–
Своєчасність	«добре»	–	–
Доступність та відкритість	«добре»	–	–
Повага до гідності отримувача соціальної послуги	«добре»	–	–
Професійність	«добре»	–	–

Рис. 3.17. Дані оцінки результатів аналізу анкет отримувачів соціальної послуги

Оцінка якості соціальних послуг у цілому

Показники	Статус	Рекомендації по роботі із структурними підрозділами Центру соціальних послуг
Кількісні	«добре»	<i>продовжувати роботу з надання якісних соціальних послуг для задоволення індивідуальних потреб</i>
Якісні	«добре»	
<i>Узагальнений</i>	<i>«добре»</i>	

Результати констатувального етапу експерименту дозволили зробити висновок, що в ході різних етапів проекту територіальною громадою вироблено власне бачення соціальної підтримки вразливих категорій населення. При цьому враховано різні підходи та думки громадськості.

Практичні результати: створено цілісну структуру соціального обслуговування з упровадженням інноваційних моделей роботи та нових видів, форм соціальної підтримки.

Значно підвищено рівень поінформованості населення, сформовано колектив професійних фахівців із надання допомоги, підтримки і реабілітації.

Побудовано нову систему соціального обслуговування сім'ї та дітей.

Це дало змогу оптимізувати систему, швидко реагувати на соціальні виклики, які з'являються в територіальній громаді.

Ефективність дослідження

Економічна	Наукова	Соціальна
Зменшення чисельності апарату, економія енергоносіїв за рахунок зосередження апарату в одному приміщенні	Приріст наукових знань щодо можливих шляхів упровадження уніфікованої моделі адміністрування соціальних послуг на місцевому та регіональному рівнях	Розвиток системи соціального обслуговування вразливих категорій населення, підвищення їх життєвого рівня

При проведенні моніторингу та оцінки якості соціального обслуговування вразливих категорій населення використано метод оцінки: опитування та бесіда. В опитуванні взяли участь 365 осіб, яким надавалися соціальні послуги.

При проведенні оцінки якості надання соціальних послуг застосовувалися такі показники, як адресність та індивідуальний підхід, результативність, своєчасність, доступність та відкритість, повага до гідності отримувача послуги, професійність надавача послуги. 98 % опитаних задоволені отриманими соціальними послугами, що відображається у покращенні їхнього емоційного, психологічного, фізичного стану.

Розв'язано проблемні питання, налагоджено соціальні зв'язки, покращено житлово-побутові умови.

Результати показників «своєчасність», «доступність» та «професійність» склали 100 %. Для кількісних показників надання соціальних послуг переважає статус «добре» з постійною тенденцією.

Отримані експериментальні дані дозволяють стверджувати високу ефективність запропонованої моделі соціальної підтримки вразливих категорій населення в умовах територіальної громади.

Досвід роботи оптимізованої системи постійно висвітлювався на конференціях, семінарах міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівня, отримані результати використовувалися під час проведення майстер-класів, друкувалися у педагогічній пресі. У кінцевому рахунку у результаті усіх дій виграв споживач соціальних послуг.

Висновки до третього розділу

На основі аналізу наукових досліджень, міжнародного досвіду та вивчення стану надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в громаді розроблено структурно-функціональну модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади. У структурі моделі виокремлено мету, завдання, етапи реалізації, суб'єктів

надання соціальних послуг, оновлену мережу закладів соціального захисту; обґрунтовано підходи та принципи надання соціальних послуг вразливим категоріям населення, запропоновано інноваційні форми та методи їх реалізації.

Метою реалізації моделі соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади є реформування соціальних послуг, створення конкурентного ринку соціальних послуг, підвищення їх якості та доступності.

Умань – це місто обласного значення з розвиненими промисловим, науково-освітнім, соціально-культурним та туристичним потенціалом, друге в області за кількістю населення. Надання соціальних послуг у місті є системою соціального обслуговування повного циклу і охоплює всі вікові та соціальні групи населення. Основною ланкою визначення потреб населення у соціальних послугах є Управління праці та соціального захисту населення. Надавачем соціальних послуг в адміністративно-територіальній одиниці є Центр соціальних послуг.

Для впровадження означеної моделі розроблено потужну мережу закладів соціального захисту, що надають соціальні послуги дітям, сім'ям із дітьми, молоді, особам з інвалідністю, пенсіонерам, бездомним, звільненим та іншим вразливим категоріям населення. Для утворення комплексних центрів надання соціальних послуг на базі діючої мережі закладів та установ, з метою її оптимізації, Уманська міська рада приєднала до Управління праці та соціального захисту населення шляхом реорганізації Міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та створила єдиний центр соціальних послуг.

Перевагами оптимізації такої діяльності є формування єдиної бази даних на підставі соціальних паспортів про сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах; забезпечення комплексного отримання соціальних послуг та суттєве покращення якості надання соціальних послуг через їх доступність: процедурну (скорочення інстанцій та пакетів документів; часу на прийняття рішення) і територіальну (унаслідок організації робочих місць соціальних послуг у громаді). Виокремлюємо такі фактори оптимізації: своєчасність

(можливість отримати соціальні послуги якомога швидше з моменту звернення; оперативне реагування на нові виклики), комплексність (розгляд проблем сім'ї у комплексі й кожного члена індивідуально; можливість отримати більшість соціальних послуг у результаті звернення до однієї служби), адресність і відповідність потребам (унаслідок проведення всебічного визначення індивідуальних потреб), гнучкість (можливість отримати соціальні послуги у зручний час), превентивність (попередження виникнення складних життєвих обставин).

Доведено, що для формування нової моделі соціальної підтримки в громаді необхідно забезпечувати якість та доступність соціальних послуг; дотримання соціальних прав членів територіальної громади; контроль за виконанням соціального законодавства. У результаті децентралізації та утворення територіальних громад визначено ті соціальні послуги, яких потребує громада міста Умань, та їх кількість, що забезпечує ефективне використання фінансів, кадрів та впровадження ефективної соціальної політики, яка дозволить максимально задовольнити соціальні потреби мешканців громади.

У місті функціонують 3 стаціонарні відділення: Будинок ветеранів із відділенням паліативної (хоспісної) допомоги; Будинок Милосердя з відділеннями соціально-медичних послуг та денного перебування; відділення соціальної допомоги вдома. У цих закладах реалізується мультидисциплінарний підхід до надання соціальних послуг та платних соціальних послуг: спеціалізоване відділення для обслуговування вдома психічнохворих інвалідів, протезно-ортопедичне відділення, пункт прокату засобів реабілітації, «швидка соціальна допомога», «соціальне таксі»; відділ «Соціальний кошик»; відділення благодійної діяльності; відділення денного перебування тих, хто потребує допомоги.

Для ефективного надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в територіальній громаді запроваджено такі форми: Університет третього віку «Дивосвіт», 5 клубів за інтересами та за різними напрямками –

«Надвечір'я», «Оптиміст», «Калинонька», «Гармонія», ансамбль «Катюша», які стали духовними осередками спілкування літніх людей.

Проведений моніторинг дозволив установити зв'язок між отриманими результатами від надання соціальних послуг з ефективністю використання ресурсів територіальної громади та дозволив передбачати нові механізми підвищення якості соціального обслуговування, тенденції щодо потреб у тих чи інших видах послуг.

У результаті впровадження моделі територіальною громадою вироблено власне бачення соціальної підтримки вразливих категорій населення. При цьому враховано різні підходи та думку громадськості. Створено цілісну структуру соціального обслуговування з упровадженням інноваційних моделей роботи та нових видів і форм соціальної роботи. Значно підвищено рівень поінформованості населення, сформовано колектив професійних фахівців із надання допомоги, підтримки і реабілітації. Побудовано нову систему соціального обслуговування сім'ї та дітей. Упровадження моделі дало змогу оптимізувати систему соціальної роботи, швидко реагувати на соціальні виклики, які з'являються в територіальній громаді.

Основні результати третього розділу опубліковано в наукових працях автора [141–143; 145–146; 149; 153–155].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення проблеми соціальної роботи з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади і запропоновано новий підхід до її розв'язання, що знайшло відображення в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі підвищення її ефективності. Результати теоретичного й експериментального дослідження, що засвідчили досягнення мети та розв'язання поставлених завдань, стали підставою для таких *висновків*:

1. На основі узагальнення досліджень українських і зарубіжних науковців теоретично обґрунтовано феномен соціальної роботи як інтегрованого, універсального виду діяльності, спрямованого на задоволення соціально-гарантованих та особистісних інтересів і потреб людей, насамперед вразливих категорій населення, що здійснюється через комплекс організаційно-правових та соціально-економічних заходів – соціальних послуг. Основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога (тобто соціальне забезпечення) та соціальне обслуговування.

Доведено, що соціальне обслуговування спрямоване на надання громадянам спеціальними органами держави різноманітних послуг безоплатно або на умовах часткової оплати з метою запобігання настанню або зниження негативних наслідків соціальних ризиків, що настали, з метою посилення їхнього соціального захисту. Важливою характеристикою соціального обслуговування є те, що воно охоплює всі інші, крім грошових виплат, види соціального обслуговування: соціально-побутові; психологічні; соціально-педагогічні; соціально-медичні; соціально-економічні; юридичні послуги; послуги із працевлаштування; інформаційні та інші соціальні послуги.

Соціальне забезпечення визначаємо як форму надання соціальних послуг, спрямованих на матеріальне забезпечення певних категорій громадян за рахунок коштів державного бюджету і спеціальних позабюджетних державних

фондів, у випадку втрати джерела до існування, понесення додаткових витрат чи відсутності необхідного прожиткового мінімуму з об'єктивних, соціально значущих, обумовлених законодавством причин з метою вирівнювання соціального становища цих громадян у порівнянні з іншими членами суспільства.

2. Аналіз міжнародного та вітчизняного нормативно-правового забезпечення системи соціальної роботи в умовах децентралізації дав змогу встановити, що законодавча база, що регулює питання соціальної підтримки вразливих категорій населення, здебільшого сформована, проте низка проблем потребує врегулювання: необхідно привести у відповідність із соціальними засадами бюджетне законодавство; потребує розв'язання питання постійного методичного забезпечення установ та закладів, що надають соціальні послуги, та запровадження механізму громадського контролю за якістю надання соціальних послуг і за роботою їх надавачів; з метою розвитку соціальних послуг на рівні територіальних громад відповідно до потреб, забезпечення доступності необхідно на законодавчому рівні запровадити формування державного реєстру надавачів, отримувачів соціальних послуг та осіб, які потребують їх надання; важливою є розробка нових моделей системи соціального обслуговування, які б були зрозумілі територіальній громаді, оскільки сьогодні органи місцевого самоврядування не мають достатньо стимулів для утворення закладів, що надають соціальні послуги; проблемним є визначення мінімального (гарантованого) пакета соціальних послуг та джерел його фінансування.

Встановлено, що процес запровадження цілісної системи інтегрованих соціальних послуг у громадах не завершено, насамперед, через відсутність на рівні держави чітких механізмів її впровадження, необхідність внесення змін до нормативно-правових документів, які регулюють діяльність соціальних установ, через нестачу кадрових, матеріально-технічних, фінансових, часових ресурсів, відсутність зацікавленості місцевої влади у змінах.

Узагальнено міжнародний досвід децентралізації соціальних послуг і визначено основні проблеми вітчизняної системи соціальної роботи із вразливими категоріями населення: посильний державний вплив у сфері надання соціальних послуг з недооцінкою ролі громадських, релігійних та недержавних організацій у цьому процесі; незбалансований перерозподіл повноважень між органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та надавачами соціальних послуг; неупорядкованість процесу управління системою надання соціальних послуг; відсутність чітких критеріїв моніторингу, контролю, дотримання стандарту та оцінки якості соціальних послуг; відсутність планування необхідних видатків на надання конкретних соціальних послуг за результатами моніторингу; бюрократизація системи планування необхідних обсягів бюджетного фінансування; недосконалість законодавства щодо прав органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій організувати послуги у громаді; відсутність практики впровадження планів щодо соціального благополуччя населення територіальної громади; при виборі пріоритетної моделі надання соціальних послуг не враховується думка громади як користувача послуг, так і платника податків, з яких формуються бюджети соціальних програм.

Встановлено, що з міжнародного досвіду варто запозичити такі види соціальної підтримки: створення «центрів порад»; розвиток системи послуг, з яких можна отримати прибуток; створення служб, що працюють із сторонами, втянутими у конфлікт, як альтернативи поліції; утворення приватних будинків, у яких здійснюється піклування і догляд за старими й особами з інвалідністю; утворення служби паліативного догляду.

3. Розроблено методологічний інструментарій моніторингу ефективності соціальної роботи із вразливими категоріями населення, що дозволив встановити зв'язок між отриманими результатами від надання соціальних послуг з ефективністю використання ресурсів територіальної громади. Визначено нові механізми підвищення якості соціального обслуговування, які

дозволяють виявити тенденції щодо потреб у тих чи інших видах послуг, здійснювати чітке планування та фінансування соціальних послуг, задовольнити потреби населення, що зростають. Форми застосованого моніторингу: внутрішній моніторинг (надавачі соціальних послуг самостійно здійснюють аналіз стану соціального обслуговування) та зовнішній моніторинг (проведення аналізу результатів надання соціальних послуг органом соціального захисту населення). Визначено критерії до оцінки діяльності фахівців соціальної сфери, основними з яких є результативність, адресність, своєчасність, зручність, доступність, професіоналізм. Показниками якості надання соціальних послуг вразливим категоріям населення в територіальній громаді є: адресність та індивідуальний підхід, результативність, своєчасність, доступність та зручність, повага до гідності, професійність.

4. Теоретично розроблено та впроваджено структурно-функціональну модель соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади.

Інноваційну модель соціальної підтримки вразливих категорій населення в територіальній громаді схвалено Міністерством соціальної політики України; у ході її реалізації було долучено до розробки 16 нормативно-правових документів соціального спрямування; сформовано середовище, що швидко реагує на потреби клієнта; підібрано професіональний, компетентний склад працівників і фахівців; поліпшено економічні показники системи соціального обслуговування населення (економія матеріальних, трудових, бюджетних ресурсів); забезпечено програмно-цільове фінансування установ із надання соціальних послуг населенню; забезпечено інформаційну відкритість установ соціального обслуговування; організовано чітку та ефективну взаємодію всіх організацій та установ, що надають соціальні послуги; розроблено власні показники та методики визначення результатів роботи соціальних служб з урахуванням розв'язання проблем людей, які перебувають у складних життєвих обставинах; у територіальній громаді ліквідовано чергу на надомне та

стаціонарне обслуговування; іде розвиток інституту прийомної сім'ї та послуг із патронату, системи соціального супроводу сім'ї.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів наукової проблеми. *Подальшого* вивчення потребують питання розробки інструментарію та критеріїв вивчення якості життя населення, що дозволить отримати відомості не лише про рівень соціального розвитку громад України, а й визначати механізми реформування соціальної політики, спрямованої на підвищення якості життя як пріоритетної мети, від якої буде залежати майбутнє держави.

Рекомендовано використання інноваційного регіонального досвіду соціальної підтримки вразливих категорій населення міста Умань у процесі надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Declaration of the Fourth Ministerial Conference on Environment and Health (Budapest, Hungary. EUR/04/5046267/6). URL: <http://bit.ly/1k7kPX7>. Title from the screen.
2. Fultz E. Good practices in social services delivery in South Europe. Budapest. International Labor Organization 2004. 399 p.
3. Impacts of community events and festivals on rural places. Alberta: URL: [https://www1.agric.gov.ab.ca/\\$-department/deptdocs.nsf/all/csi13702](https://www1.agric.gov.ab.ca/$-department/deptdocs.nsf/all/csi13702).
4. Nieto Masot, Ana, Alonso, Gema Cardenas 25 Years of the Leader Initiative as European Rural Development Policy: The Case of Extremadura (SW Spain). European Countryside The Journal of Mendel University in Brno. (Jun 2017). Volume 9, Issue 2. P. 302–316.
5. Le travail social de rue. URL: <http://reperesasbl.emonsite.com/pages/nos-actions/le-travail-social-de-rue.html> (дата звернення: 3.04.2015).
6. Oecd regional typology. Organisation for Economic Cooperation and Development: URL: https://www.oecd.org/cfe/regionalpolicy/OECD_regional_typology_Nov201.
7. Pavliuk S. The theoretical basis and practical courses for sustainable development of rural territories in Ukraine. Sustainability of rural areas in practice: conference proceedings from international scientific conference (Nitra, Slovakia, 3–4 December 2015). Nitra, Slovakia, 2015. P. 307–312.
8. Second European Quality of Life Survey. Overview. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions: URL: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/02/en/2/EF0902EN>.
9. Working Together to Develop Local Strategies for Strong Rural Communities. U.S. Department of Agriculture. URL: <https://www.usda.gov/media/blog/2016/09/29/working-together-develop-localstrategies-strong-rural-communities>.
10. Абрамов Л. К. Центр місцевої активності для розвитку громад. Кіровоград:

- ІСКМ, 2012. 144 с.
11. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. Москва: Мысль, 1991. 299 с.
 12. Ажаман І. А. Розвиток соціальної інфраструктури сучасного села. *Економічний аналіз*. Тернопільський НЕУ. 2013. Т. 14. № 1. С. 17–24.
 13. *Актуальні дослідження в соціальній сфері*: матеріали міжнародної науково-практичної конф., 17 листопада 2015 р. Одеса. 2015. 297 с.
 14. Аксенов Ю. М. Деятельностный подход в социально-воспитательной работе с трудными детьми : дис. ... канд. пед. наук. Москва, 2003. 195 с.
 15. Алексеенко Т. Ф. Роль концептуалізації в розвитку соціально-педагогічного знання. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2013. № 4. С. 66–71.
 16. Андреева Г. М. Социальная психология. Москва, 1999. 376 с.
 17. Андриенкова Н. В. Проблема социализации личности. *Социальные исследования*. Москва: Институт социологии АН СССР, 1970. Вып. 3. С. 38–52.
 18. Андрущенко В. П., Бех В. П. Соціальна робота. Київ: ДЦ ССМ, 2002. 440 с.
 19. Бакуменко Д. В., Грицак А. П. Проблемы и перспективы развития Украины: аналит. материалы. Москва: НАГУ, 2005. 180 с.
 20. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом. URL: http://uchebnikionline.com/menedgment/upravlinnya_personalom_balabanova_1_v/upravlinnya_personalom_-_balabanova_1_v.htm (дата звернення: 19.6.2015).
 21. Бартків О. С., Дурманенко О. Л. Система виховної роботи в педагогічному інституті. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 17. С. 36–40.
 22. Батченко Л. В. Розвиток реформованої пенсійної системи України та її вплив на формування механізму соціального самозахисту населення. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. №6. С. 188–191.
 23. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та

- молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: монографія. Міністерство освіти і науки України, Інститут проблем виховання АПН України. Київ: Науковий світ, 2006. 363 с.
24. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка та соціальна робота у сучасному освітологічному просторі. *Освітологічний дискус*. 2011. № 1(3). С. 103–111.
 25. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
 26. Безпалько О. В., Зверєва І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О. та ін. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навчально-методичний комплекс. Київ: Фенікс, 2007. 528 с.
 27. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. К.: Логос, 2003. 541 с.
 28. Бех І. Д. Принципи сучасної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 4. С. 5–26.
 29. Бєлевцова Я. С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Х., 2011. 20 с.
 30. Білик Р. Р. Механізми та інструменти забезпечення економічної безпеки регіонів України в процесі децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2015. № 9. С. 67–72.
 31. Білінська О. В. Правові питання забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право. Харків: Право. 2014. № 2(17). С. 256–264.
 32. Богдан Д. З. Вулична соціальна робота як метод профілактики ВІЛ/СНІДу. Магістеріум. Київ. 2004. Вип. 15. С. 34–56.
 33. Бойко О. М. Глобальне визначення соціальної роботи та український контекст. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 199. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2017. 198 с.

34. Большой словарь по социологии. URL: <http://voluntary.ru/dictionary/662> (дата звернення: 1.11.2015).
35. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні DESPRO. К.: ТОВ «Софія». 2012. 128 с.
36. Бородіна О. М. Соціальні інновації в системі сільського розвитку: концептуальні підходи. *Економіка України*. 2010. № 9. С. 68–77.
37. Борщевський В. В. Потенціал розвитку і перспективи відродження сільських територій в умовах сучасних реформ: науково-аналітична доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2017. 44 с.
38. Буева Л. П. Социальная среда и сознание личности. Москва: МГУ, 1968. 268 с.
39. Булавка О. Г. Соціальна паспортизація сіл України – основа розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 78.
40. Важинський Ф. А. Сільський розвиток. *Наук. вісн. НЛТУ України*. 2010. Вип. 25. 80 с.
41. Вайнола Р. Х. Технології соціально-педагогічної роботи. Київ: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. 152 с.
42. Вайцекаускене В. Й., Чюжас Р. А. Основы создания социальных услуг в социальной политике Литвы. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2013 (№ 1). С. 185–193.
43. Васильківська К. В. Соціально-економічні аспекти розвитку сільських територій. *Регіональна економіка*. 2009. № 2. С. 142–148.
44. Варій М. Й. Загальна психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
45. Величко В. О. Децентралізація влади: міжнародний досвід. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 28. С. 12–22.

46. Венгрежановська О., Костін С. Соціальна підтримка безпритульних. Соціальна політика і соціальна робота. 2000. № 2. С. 38–47.
47. Виноградова-Бондаренко В. Є. Виховання безпритульних дітей в Україні 20-х років ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 19.00.07 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2001. 221с.
48. Віннікова Л. В. Система підготовки соціальних працівників У ВНЗ США: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.05 / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2003. 21 с.
49. Воробей В. Корпоративна соціальна відповідальність чи вигода? *КиєвоМогилянська Бізнес Студія*. № 10. 2005. 244 с.
50. Ворона П. В. Теоретико-методологічні засади організації місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К.: НАДУ, 2013. 36 с.
51. Гайдук Н. М. Професійна підготовка соціальних працівників до здійснення посередництва (на матеріалах США і Канади): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 20 с.
52. Гафарова К. Е. Глобальна трансформація системи соціальних послуг: автореф. дис. ... канд. економ. наук. К., 2011. 20 с.
53. Германия: социальные услуги ИНГО БОДЕ. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2013. С. 220–226.
54. Гоголь Т. В. Оцінка стану і результативність впливу органів державної влади на розвиток сільських територій. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. 56 с.
55. Годлевська Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ,

2007. 23 с.
56. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ. Либідь, 1997. 376 с.
 57. Гончаров В. О. Соціальне обслуговування як організаційно-правова форма соціального забезпечення: автореф. дис. ... канд. юр. наук. К., 2012. 20 с.
 58. Гончарук Н. Т. Концептуальні засади реформування місцевого самоврядування у контексті європейського досвіду. *Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади*: матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 27 листопада 2014 р. Полтава. ПолтНТУ, 2014. С. 108–113.
 59. Горемікіна Ю. В. Оцінювання соціальних послуг: теорія і практика: автореф. дис. ... канд. економ. наук. К., 2012. 20 с.
 60. Гриневич В. Децентралізація влади як складова політичної реформи в Україні: питання концепції та ідеології. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 1(57). С. 16–19.
 61. Григорьева М. И. Социальная работа как вид деятельности: проблема методологического анализа. *Вестник Пермского университета*. Пермск, 2009. Вып. 4(6). С. 134–139.
 62. Гройсман В. Б. Основні напрями та технології децентралізації влади *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 2. С. 232–237.
 63. Гусак Н., Кабаченко Н., Назарук В. та ін. Управління діяльністю соціальних служб: методичний посібник. ПРООН в Україні, Проект «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». Київ. 2013. 178 с.
 64. Давидюк О. Бездомність в Україні: причини та тенденції. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 90–101.
 65. Дегтярьова І. О. Застосування креативних методів для пошуку ефективних рішень щодо територіального розвитку: практичне заняття. *Застосування інтерактивних технологій у галузі знань «Державне управління»*: зб. метод. матер. за результатами роботи Школи пед. майстерності, черв.-серп.

- 2013 р. К., С. 57–63.
66. Денисенко Т. Становлення та розвиток системи соціального захисту населення в Україні. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 33. С. 96–103.
 67. Денисов К. В. Децентралізація влади в Україні: адміністративні та бюджетні аспекти, національна безпека. *Бізнес Інформ*. 2015. № 12. С. 60–64.
 68. Деркач М. І. Децентралізація фіскальних функцій держави у контексті забезпечення сталого розвитку України: монографія. Д.: Стиль, 2011. 12 с.
 69. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. К., 2012. 212 с.
 70. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) / Постанова Кабінету Міністрів від 29 грудня 2009 року № 1417. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF>
 71. Дімітрова М. Порівняльний аналіз діючої законодавчої практики у сфері соціальних послуг. Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах: ТАСІС Проект «Посилення регіональних соціальних служб в Україні». Київ, 2007. С. 9–48.
 72. Дубич К. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. *Вісник Національної академії управління при Президентові України*. 2013. № 1. С. 211–218.
 73. Дубич К. В. Історія і теорія соціального забезпечення в Україні та за кордоном: навчальний посібник. Львів, 2017. 272 с.
 74. Еллі Аалтонен. Система соціального захисту і соціальної освіти у Фінляндії. *Соціальна політика і соціальна робота*. 1998. №1–2. С. 31–39.
 75. Європейська соціальна хартія (переглянута). Відомості Верховної Ради України. 2007. № 51. Ст. 2096.
 76. Життя без конфліктів. URL: <http://konfliktu/3-1-0-485>

77. Жук П. В. Актуальні завдання та шляхи реформування адміністративно-територіального устрою в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. № 1(111). С. 20–25.
78. Загайко О. В. Підготовка працівників соціальних служб до середніх загальноосвітніх закладів Великої Британії: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2008. 21 с.
79. Зайцевська Т. Ю. Вулична соціальна робота з дітьми вулиці. Соціальна робота: теорія, досвід, перспективи: матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 1999 р.) / ред. І. В. Козубовської. Ужгород, 1999. С. 262–271.
80. Зайченко І. В. Педагогіка. Київ: Ліра-К, 2016. 608 с.
81. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.12.2016.).
82. Закон України «Про соціальні послуги». №966-15 від 01.01.2004 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.12.2016.).
83. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556> (дата звернення: 10.12.2016.).
84. Звіт про діяльність Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді протягом 2006 року Державної соціальної служби сім'ї, молоді та спорту до Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту. URL: http://dss.visti.net/ua_presentation.phtml
85. Зверева І. Д. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія. К., 2008. 336 с.
86. Зверева І. Д., Безпалько О. В., Харченко С. Я. та ін. Соціальна робота в Україні: навчальний посібник. Київ: Наук. Світ. 2009. 233 с.
87. Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О., Петрочко Ж. В. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: навчальний посібник: у 2-х частинах. Київ, 2010. Ч. I. 224 с.
88. Зверева І. Д., Кияниця З. П., Лещенко О. А. та ін. Нові моделі соціальних

- служб для сім'ї і дітей: напрями, форми і методи роботи: методичні матеріали для тренера. Київ, 2007. 224 с.
89. Зверева І. Д., Кузьмінський В. О., Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. та ін. Соціальний супровід сімей, що опинились у складних життєвих обставинах: методичний посібник. Київ: ДЦССДМ, 2007. 84 с.
90. Зверева І. Д., Безпалько О. В., Гулевська-Черниш А. Д. та ін. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. Київ, 2012. С. 185–186.
91. Звіт-моніторинг Система соціальних послуг в Україні. Бюро соціальних та політичних розробок. 2015. 45 с.
92. Зубчевська С. В. Сутнісні характеристики загальнокультурної компетентності як якості особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / ред. кол.: Безлюдний О. О. (гол. ред.) та ін. Умань: Жовтий О. О., 2015. Вип. 52. С. 166–172.
93. Іваницький Д. На національному рівні презентовано стандарти якості соціальних послуг та систему управління якістю. URL : <http://www.auc.org.ua/activities/international/?id=26232> (дата звернення: 10.12.2016.).
94. Іванова О. Ю. Вплив фіскальної децентралізації на саморозвиток регіонів України. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 2. С. 136–147.
95. Ігнатенко М. М. Соціально-економічний розвиток сільських територій: моногр. Херсон. 2010. 238 с.
96. Ільчук Л. І., Суліма О. В. Рекомендації по організації соціальної роботи з бездомними громадянами в регіонах. Херсон: ПП Вишемирський, 2009. 212 с.
97. Ільчук Л. І. Баранова Н. П., Балащенко В. М. та ін. Соціальні послуги в Україні: теоретичні та практичні аспекти: монографія. К., 2011. 359 с.
98. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / кол. авторів: Байда Л. Ю., Расюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. К., 2012. 216 с.

99. Інноваційні моделі соціальних послуг: проекти українського фонду соціальних інвестицій. К., 2006. 320 с.
100. Кабаченко Н. Традиційні підходи та інноваційні програми для бездомних. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2006. № 4. С. 229–235.
101. Калинкіна С. Усі ми різні. Будьмо толерантними. Психологічний практикум для старшокласників. *Школа* № 6 (102), червень 2014. С. 62–67.
102. Капська А. Й. Соціальна педагогіка: учбовий посібник. 3-е вид., відкор. і доп. К., 2006. 468 с.
103. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Київ: УДЦССМ, 2001. 219 с.
104. Каролін Ньюмен. Ліцензування соціальних послуг у європейських країнах. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2004. № 4. С. 79–89.
105. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук. Київ, 2008. 44 с.
106. Карпенко О. Г., Романова Н. Ф. Теорія та практика соціальної роботи: навчальний посібник. Київ, 2015. 408 с.
107. Карпенко О. Г. Професійна діяльність соціального працівника як творчий процес. *Науковий часопис Національного пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова*. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 22. К., 2016. С. 139–145.
108. Канішевська Л. В. Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: дис. ... д-ра. пед. наук. Київ, 2011. 512 с.
109. Канішевська Л. В. Крокуємо до соціальної зрілості: наук.-метод. посіб. Київ: Ін-т проблем виховання НАПН України, 2011. 175 с.
110. Касаркина Е. Н. Типологии клиентов социальной работы. Мордовский государственный университет имени Н. П. Огарева. Саранск, 2003. URL:

- http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Psihologia/14_102218.doc.htm (дата звернення: 1.12.2017).
111. Кісіль О. Ю. Загальні підходи до розуміння категорії «соціальне забезпечення». *Право і безпека*. 2011. № 5. 42 с.
 112. Климанська Л. Д. Соціальний капітал громади. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конф., 15–16 берез. 2018 р. Київ, 2018. 128 с.
 113. Коберник О. М. Основи сучасного виховання: навчальний посібник. Полтава: ПП Астра, 2015. 345 с.
 114. Кобзар Б. С., Постовойтов Є. П. Зняття адаптаційних труднощів у дітей в соціально-реабілітаційному центрі. Київ: Інститут проблем виховання АПН України, 1999. 130 с.
 115. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.93 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page8> (дата звернення: 25.07.2016).
 116. Кодекс про шлюб та сім'ю України: Закон України від 23.06.92 р. № 2488-12. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2006-07/page4> (дата звернення: 12.02.2017).
 117. Ковальчук І. П., Євсюков Т. О. Дослідження сучасного стану сільських територій: підходи, алгоритми, методи. Луцьк, 2009. 164 с.
 118. Ковальчук Л. В. Соціальні послуги окремим категоріям споживачів: проблеми інституційної взаємодії. *Молодий вчений*. 2016. № 10(37). С. 68.
 119. Коляда Н. М. Проблеми соціального виховання на сторінках журналу «Дитячий рух» (1925–1934). К.: Науковий світ, 2012. 119 с.
 120. Коляденко С. М. Семантичний та методологічний аналіз поняття «соціально-педагогічний супровід». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2010. № 17(1). С. 110–118.
 121. Комарова Н. М. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного

- типу. Київ: Держсоцслужба, 2006. 118 с.
122. Кондратинський О. С. Ключові громадянські компетентності територіальних громад. *Актуальні питання формування та розвитку громадянських компетентностей в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю*. К., 2016. С. 129–133.
123. Конституція України Закон України № 1401-VIII від 02.06.2016. URL: <http://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 10.12.2016.).
124. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. *Інформаційний збірник Міносвіти України*. 1996. № 3. С. 2–14.
125. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Педагогічна газета*. 2000. № 6(72). С. 6.
126. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді. URL: <http://pnpu.edu.ua/ua/files/vr/knpvdm16062015.doc> (дата звернення: 10.12.2016).
127. Концепція реформування системи соціальних послуг, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.04.2007 р. №178-р
128. Корнещук В. В. Соціальний працівник: аналіз процесу професійного самовизначення. *Наукові записки Кіровоградського державного пед. ун-ту імені В. Винниченка. Серія: педагогічні науки*. Кіровоград, 2014. Вип. 131. С. 11–14.
129. Костенок І. Західні моделі місцевого самоврядування: перспективи та обмеження. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. № 1. С. 296–306.
130. Костюк В. Л. Конвенція ООН про права інвалідів у системі джерел права соціального забезпечення: науково-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2015. № 13(1). С. 127–130.
131. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. Офіційний вісник України. 2010. №17 799 с.

132. Косянчук С. Англія-Україна. *Соціальний захист населення*. 2007. № 15. С. 5–8.
133. Кравченко М. В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf>.
134. Крегул Ю. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 17–27.
135. Кривоконь Н. І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні: навчальний посібник. Чернігів. 2012. 320 с.
136. Кривоконь Н. І. Соціально-психологічне забезпечення розвитку соціальних послуг в Україні: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук. К., 2012. 38 с.
137. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651 VI. URL: <http://yuristonline.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/013/156.php> (дата звернення: 2.02.2017).
138. Кузьмінського В. О., Лукашова С. С. Сімейно орієнтована соціальна робота: практичні аспекти. Конспект лекцій. Київ: Молодь. 2010. 128 с.
139. Кулікова А. Є. Підготовка соціальних працівників до роботи з дітьми та молоддю у вищих навчальних закладах Швеції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луганський національний університет імені Т. Шевченка. – Луганськ, 2009. 227 с.
140. Кучер Г. М. Соціально вразливі категорії населення і ринок праці в сучасних умовах. *Україна: аспекти праці: науково-економічний та соціально-політичний журнал*. Київ, 2002. № 2. С. 8–13.
141. Кучер Г. М. Створення оптимальної моделі надання соціальних послуг у громаді в умовах децентралізації (на прикладі м. Умань). *Social Work and Educatin*. Vol. 3. No 2. 2016. P. 15–25.
142. Кучер Г. М. Створення у громаді інноваційних соціальних закладів для безхатченків (досвід міста Умань). *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 1. С. 78–84.
143. Кучер Г. М. Забезпечення соціальної інтеграції людей з інвалідністю.

- Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 2. С. 81–82.
144. Кучер Г. М. Проблеми модернізації процесу соціального виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 1. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 24, том II. Київ, 2018. С. 54–62.
145. Кучер Г. М. Інновації соціальної роботи в громаді із сім'ями, що опинилися у складних життєвих обставинах. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 82, том 2, 2018. С. 207–212.
146. Кучер Г. М. Розвиток творчої особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 60, том 1. Київ, 2018. С. 229–232.
147. Kucher G. Social work in Ukraine, development in modern conditions. *Sciences of Europe*. Vol 2, № 30. Praha, Czech Reubublik, 2018. P. 27–31.
148. Кучер Г. М. Соціальна робота в Україні: розвиток у сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 3. Одеса, 2018. С. 220–224.
149. Кучер Г. М. Реабілітація і зайнятість інвалідів Уманщини. *Актуальні проблеми професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів: матеріали наук.-практ. конф. 25–26 грудн. 2003 р. Київ, 2003*. С. 167–169.
150. Кучер Г. М. Надання вищої освіти особам з обмеженими фізичними можливостями на рівні Болонського процесу. *Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 5–6 березн. 2008 р. Ялта, 2008*. С. 163–166.
151. Кучер Г. М. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи – пріоритетне завдання Уманської міської громади. *Питання соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 24–25 квіт. 2008 р. Київ, 2008*. С. 17–18.

152. Кучер Г. М. Надання соціальних послуг у громаді в умовах децентралізації. *Соціальна робота: виклики сьогодення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 29–30 лист. 2016 р. Тернопіль, 2016. С. 68–80.
153. Кучер Г. М. Інновації в організації дозвілєвої діяльності вразливих категорій населення в умовах розбудови суспільства рівних можливостей. *Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної та освітньої сфер з різними об'єктами сучасного соціуму*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 15 грудн. 2016 р. Харків, 2016. С. 38–42.
154. Кучер Г. М. Інноваційні підходи в роботі фахівців із соціальної роботи із вразливими верствами населення. *Сучасні підходи до формування професійної самосвідомості фахівців соціальної сфери в умовах реалізації гендерної політики в Україні*: матеріали регіон. наук.-практ. конф. 23 березн. 2017 р. Харків, 2017. С. 96–100.
155. Кучер Г. М. Стратегія психосоціальної реабілітації учасників АТО. *Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 19 квітн. 2017 р. Київ, 2017. С. 40–43.
156. Кучер Г. М. Деякі питання про організацію надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*: матеріали Всеукр. наук.-метод. сем. 27 квіт. 2017 р. Умань, 2017. С. 95–97.
157. Кучер Г. М. Питання поліпшення фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Зайнятість та ринок праці*. Вип. 2. Київ, 1994. С. 181–185.
158. Кучер Г. М. Теорія і практика соціальної роботи у сільських регіонах. *Соціальний розвиток сільських регіонів*: колективна монографія. Умань: Візаві, 2018. С. 16–24.
159. Лібанова Е. М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХІ століття. *Журнал Демографія та соціальна економіка*. 2008.

- №1(35). 64 с.
160. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика): Підручник. Київ, 2011. 368 с.
161. Лук'янчук Н. В. Рекомендації вчителю для професійної діяльності з обдарованими учнями. *Педагогічний та психологічний досвід*. Київ, 2015. № 2(45). С. 37–39.
162. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи. Київ: МАУП, 2003. 168 с.
163. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика). Київ: ІПК, 2007. 341 с.
164. Макарова О. Соціальна політика в Україні: монографія. 2015. 147 с.
165. Медулич С. Особливості соціальної роботи в Норвегії. *Social Work and Education*. № 1. С. 43–50.
166. Мельник А. Ф., Длугопольський О. В. Публічний сектор і державна політика в демократичному суспільстві: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 40 с.
167. Мельник В. П. Соціально-правовий статус осіб з інвалідністю у системі державного соціального захисту. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2017. № 2(16). С. 1–18.
168. Мельник С. Законодавчо-нормативне забезпечення державної соціальної політики щодо інвалідів. *Україна: аспекти праці*. 2010. № 6. С. 16–20.
169. Міністерство соціальної політики України. Електронний ресурс. URL: <https://www.msp.gov.ua>. (дата звернення: 10.12.2017 .).
170. Місцевий розвиток за участі громади: [монографія: у 2 т.]. Т. 1: Теоретичні основи сталого місцевого розвитку, орієнтованого на громаду. Суми. 2013. 352 с.
171. Наказ Міністерства праці та соціальної політики «Про затвердження Типового положення про службу роботи з ін'єкційними споживачами наркотиків» від 23.12.2005 р. №3430.
172. Національна доктрина розвитку освіти України: Указ президента від

- 17.04.2002. № 347 / 2002. Офіц. вид. Київ: Парлам. в-во, 2002. 17 с.
173. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf (дата звернення: 11.11.2016.).
174. Науменко Р. А. Перспективи використання європейського досвіду при впровадженні сучасної моделі децентралізації влади в Україні. *Державне управ ління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 9. URL: <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=902>
175. Нечипоренко С. В. Модернізація системи соціальних послуг у концепції соціального розвитку. *Особистість, суспільство, держава: розуміння свободи і відповідальності*: XII науково-практична конф. 12 груд. 2012 р. К., 2012. С. 320–322.
176. Нікончук А. М. Теоретичні засади децентралізації влади в процесі розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Право і безпека*. 2014. № 5. С. 30–34.
177. Новикова О. Ф., Амоша А. И., Лукьянченко Н. Д. и др. Социальная защита: курс лекций. Донецк: ИЭП АН Украины, 1992. 177 с.
178. Павлов О. Сільський розвиток: об'єктність, просторові межі та суспільне значення. *Економіка України*. 2011. № 8. С. 78–89.
179. Павлов О. І. Сільські території України: функціонально-управлінська модель: монографія. Одеса, 2009. 344 с.
180. Павлов О. І. Формування системи управління розвитком сільських територій. *Економіка АПК*. 2009. № 12. С. 109–115.
181. Павлюк К. В., Степанова О. В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 15–29.
182. Панова В. Є. Національний та регіональний рівні прийняття рішень у країнах ЄС. *Держава і право*. 2014. № 42. С. 755–763.
183. Патик Ю. В. Соціальна робота як сучасна професійна діяльність. *Соціальна*

- підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі: матеріали всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю (Суми, 11–12 листопада 2015 р.). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 88–89.*
184. Пол де Нойер. Система соціального забезпечення в Нідерландах. *Соціальна політика і соціальна робота*. 1999. № 2. С. 28–39.
185. Полетаєва В. П. Конституція України – логічне продовження розвитку українського державотворення. *Виховна робота в школі*. № 3(88) березень, 2012. С. 39–45.
186. Поліщук В. А. Соціальна педагогіка як наукова основа здійснення соціальної політики сучасного українського суспільства. *Педагогічний дискурс*. 2007. 78 с.
187. Полозенко Д. В. Особливості механізму фінансування соціальних послуг в Україні. *Фінанси України*. 2010. № 4. С. 45–52.
188. Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб. Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.04.2015 № 372. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0458-15#n14> (дата звернення: 19.09.2017).
189. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів. Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.12.2015 № 1261. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0127-16> (дата звернення: 25.09.2016).
190. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціального супроводу при працевлаштуванні та на робочому місці. Наказ Міністерства соціальної політики України від 21.09.2016 № 1044. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1359-16> (дата звернення: 19.05.2017).
191. Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг. Наказ Міністерства соціальної політики України від 27 грудня 2013 року № 904. (дата звернення: 17.08.2017).
192. Про затвердження основних напрямів запобігання бездомності до 2017

- року. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2013 № 162. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/162-2013-п#n13> (дата звернення: 19.09.2016).
193. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2623-15> (дата звернення: 19.09.2016).
194. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013?nreg=344%2F2013&find=1&text=%E2%E8%F5%E2&x=0&y=0>. (дата звернення: 20.10.2017).
195. Про соціальні послуги. Закон України Закон від 19.06.2003 № 966-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45, ст. 358. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (дата звернення: 05.05.2016).
196. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк Закон України від 17.03.2011 № 3160 VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3160-17> (дата звернення: 29.09.2017).
197. Про схвалення стратегії подолання бідності. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р. Офіційник вісник України. 2016. № 23. С. 923.
198. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 556-р. Офіційник вісник України. 2012. № 61. С. 24–82.
199. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2694-12/page2> (дата звернення: 23.08.2015).
200. Рассказова О. І. Програма соціально-педагогічної підтримки сімей, що виховують дітей з проблемами здоров'я, як засіб розбудови інклюзивного суспільства. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2012. Вип. 29. С. 126–138.
201. Реут А. Г. Система соціальних послуг для вразливих верств населення:

- новітні тенденції та інновації. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 1. С. 190–200.
202. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України «Про освіту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування». Протокол № 12/2-2 від 01.12.2005 р. URL: http://www.mon.gov.ua/laws/01_12_05_1.doc
203. Рудкевич І. В. Регулювання системи соціального захисту населення України: теорія, методологія та державна політика: монографія. Донецьк, 2011. 463 с.
204. Роик В. Д. Социальная модель государства: опыт стран Европы и выбор современной России. *Государственная власть и местное самоуправление*. 2006. Вип. 10. С. 27–38.
205. Роман В. Ф. Моделі децентралізації влади країн Європейського Союзу. *Демократичне врядування*. 2013. № 12. С. 10–20.
206. Рябчук А. М. Структурні чинники відтворення та соціальної репрезентації бездомності: автореф. дис. ... канд. соціол. наук. Київ, 2012. 16 с.
207. Севастьянова О. А. Позанавчальна діяльність у ВНЗ у контексті нової освітньої парадигми. *Освіта Донбасу*. 2005. № 2. С. 70–73.
208. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <http://uazakon.ru/ukr/sku/128/default.htm> (дата звернення: 2.02.2017).
209. Савчук О. Система соціального захисту в Польщі: рефлексія візитку. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2007. № 1. С. 93–100.
210. Семигіна Т. В. Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конф., 15–16 березня 2018 р. Київ, 2018. С. 90–194.
211. Семигіна Т. Між минулим і майбутнім: українське суспільство в час трансформацій. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2001. № 3(19). С. 22–40.
212. Семигіна Т. Робота в громаді: практика й політика. Київ: Академія, 2004.

180 с.

213. Семигіна Т., Бойко А., Дума Л. та ін. Соціальні послуги на рівні громади: український досвід і перспективи. Київ. 2005. 134 с.
214. Семигіна Т. В., Лиховид Д. О. Як перетворити населення на спільноту? (Соціально-технологічні аспекти розвитку територіальної громади). URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7809/Semyhina_Lykho_vyd_Yak_peretvoryty_naselennia.pdf. (дата звернення: 19.09.2016).
215. Семигіна Т. В., Міщенко К. С., Кіча Т. Г. та ін. Соціальні послуги в Україні: сьогодення та перспективи. К., 2007. 52 с.
216. Скуратівський В. А., Палій О. М. Основи соціальної політики: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2002. 200 с.
217. Славкова О. П. Розвиток сільських територій: теорія, методологія, практика: монографія. Суми, 2010. 330 с.
218. Слезанська Г. І., Горішна Н. М. Діяльність фахівця із соціальної роботи з надання соціальних послуг населенню у територіальній громаді. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2016. № 12. С. 113–118.
219. Столяренко Л. Д. Основи психології. Ростов, 2000. 672 с.
220. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: наук.-метод. журн. К., 2013. № 3–4. 202 с.
221. Соціальна робота: навчальний посібник. К., 2002. Книга II. 188с.
222. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи. Луганськ: Альма-матер, 2003. 198 с.
223. Соціальні послуги в Україні: сьогодення та перспективи. К., 2007. 52 с.
224. Тарасенко Н. В. Соціальна вулична робота як засіб формування здорового способу життя сучасної молоді. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Харків. 2011. Вип. 36. С. 151–154.

225. Тимошко Г. М. Організація діяльності державних і спеціалізованих служб: навчальний посібник. Ніжин, 2011. 248 с.
226. Толстоухова С. В., Багай В. В., Капська А. Й. Діяльність центрів соціальних служб для молоді України: сучасний стан і перспективи розвитку. Київ: Академпрес, 1999. 112 с.
227. Томас Р. Дай. Основи державної політики. Одеса: АО БАХВА, 2005. 468 с.
228. Тропіна В. Б. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави в Україні. *Фінанси України*. 2008. № 5. С. 15–31.
229. Троценко Н. Є. Методика організації ресурсних центрів для соціальних працівників (на прикладі Київського ресурсного центру імені Андрія Муравйова-Апостола). *Науковий вісник Донбасу*. 2010. № 4. С. 125–137.
230. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи. Київ: Кондор, 2011. 628 с.
231. Упровадження децентралізації публічної влади в Україні: національний і міжнародний аспекти. Ужгород. 2015. 216 с.
232. Устинов С. О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». *Юридична наука і практика*. 2011. (№ 2). 56 с.
233. Филатова Е. В. Теория социальной работы. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2003. 315 с.
234. Халамендик В. Б. Інфраструктура соціальної роботи: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Запоріжжя. 2006. 262 с.
235. Харальд Свердер. Что такое социальное благосостояние. *Социальная политика Швеции*. Издательство «Социальная защита», 1999. С. 27–38.
236. Характеристика функций социальной работы. URL: http://studopedia.ru/2_58070_harakteristika-funktsiy-sotsialnoy-raboti.html (дата звернення: 31.03.2015).
237. Холостова Е. И. Профессионализм в социальной работе. Москва: ИТК «Дашков и К°», 2009. 236 с.
238. Харченко С. Я., Рассказова О. І. Тенденції розвитку понятійного апарату соціальної педагогіки у сучасному науковому контексті. *Наукові записки*

- Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки.* 2014. № 2. С. 147–152.
239. Харченко С. О., Кратінов М. С., Ваховський Л. Ц. та ін. Історія, теорія і практика соціальної роботи в Україні. К., 2004. 244 с.
240. Чернуха Н. М. Категорія соціально-педагогічної підтримки: теорія і практика. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна».* 2012. (№ 6). С. 179–182.
241. Швалб Ю. Теоретико-методологічні засади визначення базових категорій соціальної роботи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: психологія. педагогіка. соціальна робота.* 1/2010. С. 64–68.
242. Шумна Л. П. Соціальні послуги: спроба визначити правову природу *Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки».* К., Вип. 54. 2011. С. 284–288.
243. Ярошенко І. В. Проблемні питання соціально-економічного розвитку регіонів України та пропозиції щодо їх вирішення в контексті реформи децентралізації влади. *Бізнес. Інформ.* 2015. № 12. С. 105–115.

ДОДАТКИ

Додаток А

Соціальний захист населення м. Умань

<i>Показники, станом на 01.01.2018</i>	
<i>Демографія</i>	
	<i>10 міс. 2017 р.</i>
Чисельність населення (тис.чол.)	84,6 (постійне)
Народжуваність (осіб)	587
Смертність (осіб)	771
<i>Трудові ресурси</i>	
Всього, в т.ч. працездатне населення у працездатному віці, тис. чол.	51,6
Зайнято в усіх сферах економічної діяльності, тис.чол..	24,3
<i>Ринок праці</i>	
Працевлаштовано незайнятих громадян протягом 2017 року, чол.	1355
Проходило професійну підготовку та підвищення кваліфікації, чол	465
Залучено для участі в оплачуваних громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру, чол.	213
<i>Пенсіонери станом на 01.01.2018</i>	
Кількість пенсіонерів – всього, тис. чол.	24,3
% до всього населення	28,7
Кількість ветеранів війни, тис. чол.	2,2
Кількість дітей війни, тис. грн.	5,8
Кількість громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, тис. грн.	0,7
<i>Інваліди</i>	
Кількість інвалідів – всього, тис. чол.	6,0
% до всього населення	7,1
Серед них – інвалідів I та II груп	3,2
% до всього населення	3,9
% до загальної кількості інвалідів	53
<i>Сім'ї з дітьми</i>	
Кількість сімей	9702
Кількість отримувачів державної допомоги сім'ям з дітьми	4105
% до загальної кількості сімей	42,3
Кількість дітей в місті	14553
Кількість дітей в сім'ях, які отримують державну допомогу	5337
% від загальної кількості дітей	36,7
<i>Малозабезпечені сім'ї</i>	
Кількість сімей, яким призначено допомогу	1071
% від загальної кількості сімей, яким призначено допомогу	11
<i>Субсидії</i>	
Звернулось за призначенням субсидії, чол.	24892

Додаток Б

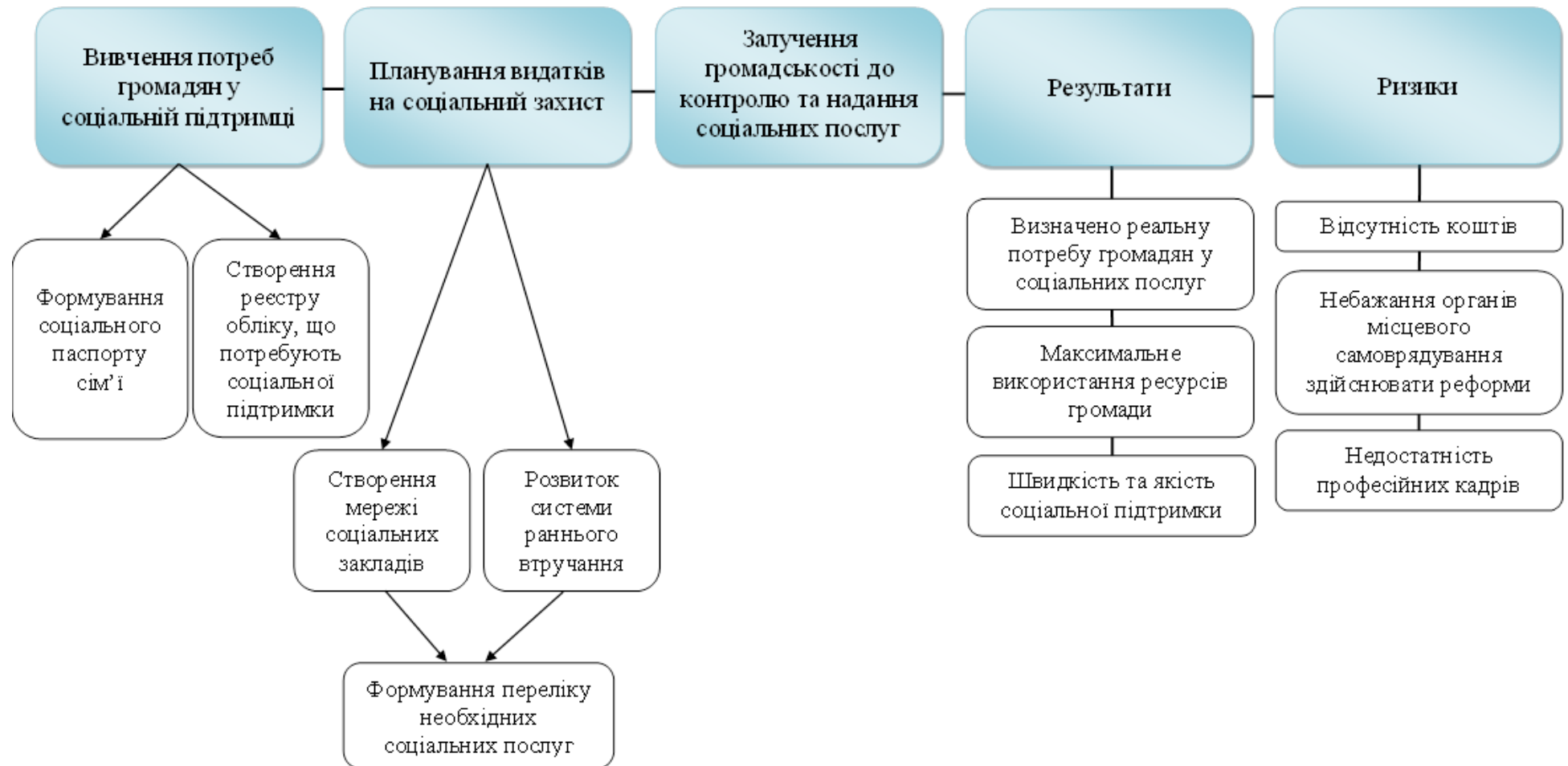
**План розподілу і закріплення мікрорайонів міста Умань
за фахівцями із соціальної роботи**

Мікрорайон №1 – Сінько Ліна	Мікрорайон №8 – Драган Наталія
Мікрорайон №2 – Довгань Наталія	Мікрорайон №9 – Третяк Лілія
Мікрорайон №3 – Богданович Марина	Мікрорайон №10 – Тригуб Руслана
Мікрорайон №4 – Грінченко Тетяна	Мікрорайон №11 – Маленко Наталія
Мікрорайон №5 – Войтовська Валентина	Мікрорайон №12 – Бабієвська Наталія
Мікрорайон №6 – Забуранна Антоніна	Мікрорайон №13 – Яковенко Наталія
Мікрорайон №7 – Іщенко Алла	Мікрорайон №14 – Манько Катерина

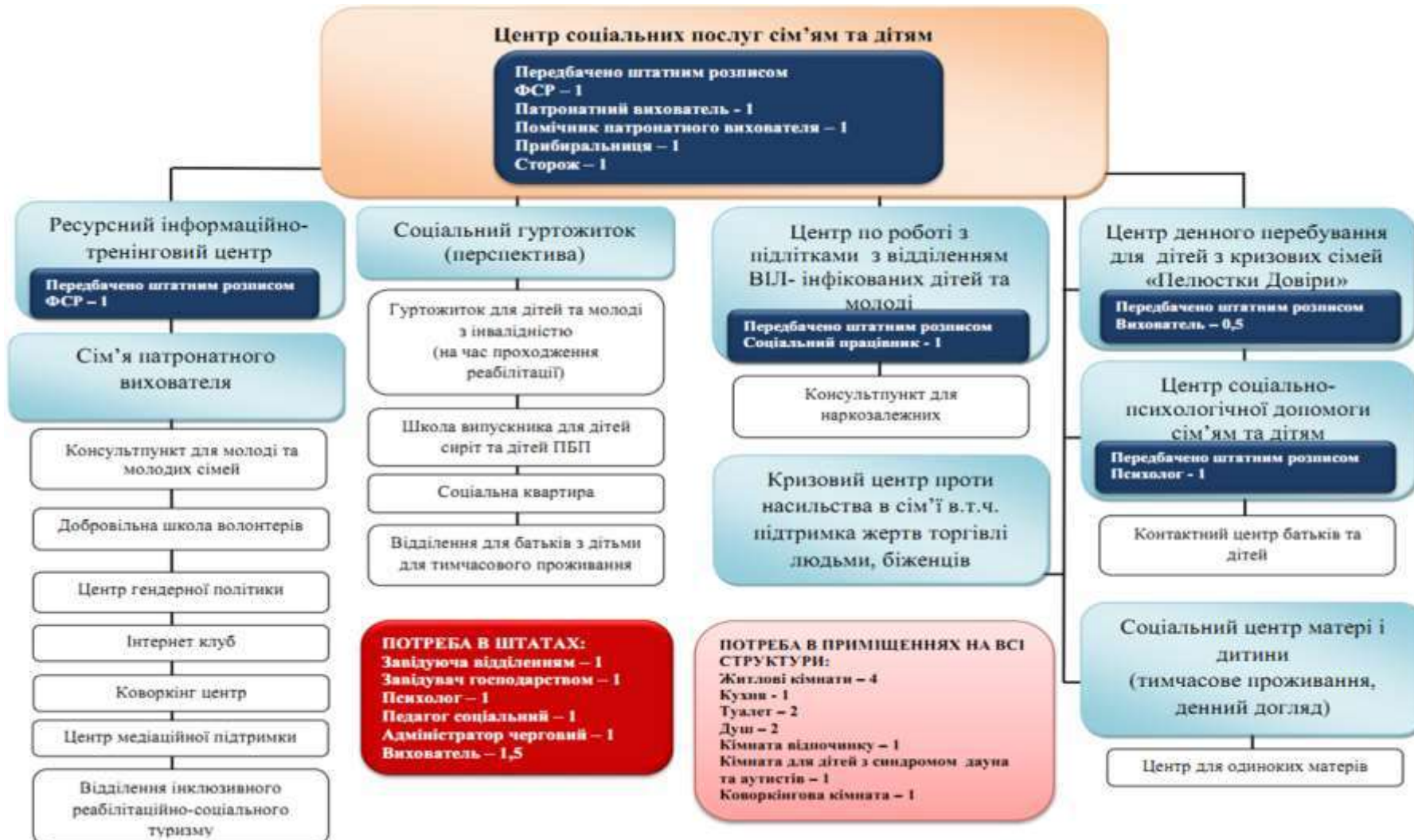
Додаток Д

Алгоритм соціальної підтримки вразливих категорій населення в умовах територіальної громади

Додаток Е

Структура Центру соціальних послуг сім'ям та дітям

Додаток Ж

Аналіз потреби громадян міста в соціальній підтримці

№ рядка	Категорії отримувачів соціальних послуг	Загальна кількість сімей (осіб), опрацьованих методом інформації (включеном, виключеном, ліквідованим, ліквідованим іншим способом)	Із них, кількість сімей (осіб), з яких здійснено вибірку опитувань	Із них, кількість сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах (із гр.2)			Із них, кількість сімей (осіб), позбавлених соціальними послугами (із гр.2)			у тому числі (із гр.3):									Кількість отримувачів послуг у СЖО, роботу з якими завершено упродовж звітного періоду (із-сть сімей із гр.2):						
				кількість сімей (осіб)	у них:		кількість сімей (осіб)	у них:		Семейний суспільний захист (у т.ч. соціальне супроводження) (із ДДСТ)	Соціалізація	Соціальна профілактика	Соціальна інтеграція та реабілітація	Соціальна адаптація	Соціальне-життєві роботи	Інформаційні послуги (форм. консультації)	Кураторство та супровід	Презентаційні послуги	Психологічне (виступи)	Інші (зазначити у гр.3)	жінки (СЖО)	діти (СЖО)	не повнолітні жителі міста (СЖО)	інші (зазначити) **	
					кількість осіб до 18 років	кількість дітей до 18 років		кількість осіб до 18 років	кількість дітей до 18 років																
а	б	в	г	д	е	ж	з	и	к	л	м	н	о	п	р	с	т	у	ф	г	д	е	ж		
01	постраждали від зорганізованих людей																								
02	постраждали від жорстокого поводження та насильства	19	19	19	34	16	19	34	16	2	17												19		
02.1	у т.ч. кількість дітей постраждалих від жорстокого поводження та насильства	X	X	X	X		X	X																	
03	одинокі матрі (батьки)	514	514	36	38	46	514	514	550	18	496												36		
04	постраждали від збройних конфліктів та тимчасової дислокації	689	689	52	76	31	689	881	298	13	675	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	52	0	0
04.1	у т.ч. внутрішньо переміщені сім'ї	356	356	28	36	5	356	473	144	4	352												28		
04.2	сім'ї учасників АТО	333	333	24	40	26	333	408	154	9	323			1									24		
05	сім'ї, в яких є ризик соціального виключення	16	16	16	20	27	16	20	27	7	9												15	1	
05.1	матері, які мали намір відмовитися від новонародженої дитини																								
06	сім'ї, члени яких перебувають / перебували у конфлікті з законом	26	26	26	34	3	26	34	3	2	24												26		
06.1	у т.ч. кількість звільнених жінок																								
06.2	у т.ч. кількість звільнених жінок, які народили дитину під час відбування покарання																								
06.3	у т.ч. кількість молоді від 18 до 35 років, які відбули покарання																								
06.4	у т.ч. кількість дітей, які відбули покарання	X	X	X	X		X	X																	
06.4.1	із них, кількість дітей-сиріт, в тому числі дітей, позбавлених батьківського піклування, які відбули покарання	X	X	X	X		X	X																	
06.5	у т.ч. кількість дітей, які за рішенням суду, звільнені від відбування покарання з сім'ї, яких торкнулася проблема ВІЛ	X	X	X	X	3	X	X	3	2	1												3		
07	сім'ї, яких торкнулася проблема ВІЛ																								
07.1	у т.ч. кількість ВІЛ-інфікованих дітей	X	X	X	X		X	X																	
07.2	у т.ч. кількість ВІЛ-інфікованих вагітних жінок																								
08	сім'ї, де є алко-наркоманом члени родини																								
09	сім'ї, де є вживачі психоактивних речовин																								
09.1	у т.ч. діти-вживачі психоактивних речовин	X	X	X	X		X	X																	
10	сім'ї, де один чи кілька членів мають інвалідність	782	782	85	163	85	782	1303	267	15	767												85		
10.1	у т.ч. кількість дітей, які мають інвалідність	X	X	X	X	58	X	X	99	7	99												58		

Додаток 3

**Рейтингові показники соціальної роботи М/РЦСССДМ
Черкаської області у 2017 році**

№	М/РЦСССДМ	Кількість працівників	К-сть сімей (осіб), в яких здійснено оцінку потреб	Кількість сімей (осіб), охоплених соціальними послугами	Навантаження на одного працівника	Надано послугу соціальний супровід /патронат (у т.ч. ПС/ЛБСТ)	Надано послугу консультування	Кількість ПС	Кількість ДБСТ	Кількість групових заходів	Виступи, наради, круглі столи, публікації
1.	Ватутіне	8	310	310	39	19	291	2	1	45	45
2.	Золотоноша	1	239	120	120	17	101	10	1	26	15
3.	Канів	5	320	320	64	10	314	3		50	198
4.	Сміла	11	1157	1157	105	31	1137	7	2	394	421
5.	Умань	20	7107	6698	335	98	6511	3		281	234
6.	Черкаси	13	1592	1593	122	153	774	9	8	92	32
7.	Городищенський	10	1201	1201	120	86	1115	3		280	108
8.	Драбівський	16	1472	1472	92	99	1373	4	2	694	79
9.	Жашківський	6	480	480	80	16	464	3	4	34	109
10.	Звенигородський	13	502	502	39	53	449	4	1	196	43
11.	Золотоніський	6	572	572	95	23	551	7	4	57	16
12.	Кам'янський	3	247	247	82	15	234	11	1	28	9
13.	Канівський	8	507	507	63	7	504	2	1	32	17
14.	Катеринопільський	4	330	330	83	11	178		3	11	12
15.	К-Шевченківський	5	130	130	26	35	101	7	1	73	80
16.	Лисянський	8	480	487	61	17	470	2	1	217	36
17.	Маньківський	6	639	639	107	17	643		2	85	38
18.	Монастирищенський	5	363	363	73	17	363	2	1	79	32
19.	Смілянський	8	419	359	45	25	351	6		51	56
20.	Гальнівський	7	730	730	104	13	730	6	1	31	5
21.	Уманський	5	243	202	40	26	189	8	2	37	36
22.	Христинівський	8	415	415	52	39	376	13	1	174	4
23.	Черкаський	16	1481	1481	93	25	1661	5	1	1046	17
24.	Чигиринський	8	375	364	46	31	291	5		104	49
25.	Чорнобаївський	14	568	568	41	54	516	3		194	5
26.	Шполянський	11	572	572	52	9	589	3	1	40	10
		225	22451	21819		946	20276	128	39	4351	1706

Додаток И

Показники роботи фахівця за місяць

Звіт про виконану роботу за _____ фахівця із соціальної роботи _____

Категорія отримувачів послуг	Надійшло повідомлень/заяв	Здійснено оцінку потреб	Виявлено СЖО	Охоплено соціальними послугами				Кількість осіб старше 18 років	Кількість дітей до 18 років
				Соціальний супровід	Консультавання	Соціальна адаптація	Представництво інтересів		
<i>постраждали від торгівлі людьми</i>									
постраждали від жорстокого поводження та насильства									
одинокі матері (батько)									
внутрішньо переміщені сім'ї									
сім'ї учасників АТО									
сім'ї, в яких є ризик соціального сирітства									
<i>матері, які мали намір відмовитися від новонародженої дитини</i>									
сім'ї, члени яких перебувають / перебували у конфлікті з законом									
у т.ч. кількість дітей, які за рішенням суду, звільнені від відбування покарання з випробуванням									
<i>сім'ї, яких торкнулася проблема ВПЛ</i>									
сім'ї, де один чи кілька членів мають інвалідність									
у т.ч. кількість дітей, які мають інвалідність									
сім'ї опікунів / піклувальників									
особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування									
сім'ї, яким призначена державна допомога при народженні дитини									
сім'ї ромської національності									
особи похилого віку									
багатодітні сім'ї									
Інше									

Складено соціальних паспортів _____

Участь у групових заходах _____

Додаток К

Аналітична доповідь

«Про стан забезпечення прав дітей та молоді у місті Умань»

В сучасному світі все більшого поширення набуває ініціатива місто, дружнє до дитини (TheChildFriendlyCitiesInitiative) – це глобальний рух, започаткований 1996 року як практичне втілення резолюції, що була прийнята на Другій Конференції ООН. За підтримки ЮНІСЕФ, з 2006 року перші кроки до реалізації цієї ініціативи здійснюються і в окремих областях України.

20 % суспільства в Україні – діти, 27 % – молодь. Усі вони мають права, визначені в Конвенції ООН про права дитини щодо участі молодих людей у місцевому та регіональному житті, але не всі з них мають рівні можливості. Саме діти – наше майбутнє, про що часто можна почути з уст політиків різних рівнів.

Пріоритетними питаннями громади нашого міста є безпечне та комфортне життя для дітей та молоді, створення умов для їх розвитку та самореалізації, підвищення рівня участі дітей та молоді в ухваленні рішень громади.

Влада міста Умань реалізує основні положення Конвенції про права дитини на рівні міста, привертає увагу громадськості до питань дитинства та молоді, створює умови для дітей, які б сприяли їх максимально-комфортному проживанню, оздоровленню, розвитку, реалізації талантів, повноцінному та щасливому життю, не залежно від походження, етнічної приналежності, чи території проживання. Реалізація ініціативи сприятиме залученню дітей та молоді до співпраці на всіх етапах розвитку міста, а також допоможе досягати Цілей сталого розвитку на місцевому рівні.

Місто Умань – це місто обласного значення з розвиненими промисловими науково-освітніми, соціально-культурними, адміністративними та туристичними функціями і відіграє роль міжрайонного центру західної частини області.

Воно розташоване в південно-західній частині Черкаської області, зони впливу міста Умані мають добре розвинену мережу автомобільних доріг, які забезпечують, в основному, всі необхідні транспортні зв'язки.

За статистичними даними станом на 01 січня 2018 року чисельність

наявного населення міста становила 83,9 тис. осіб.

Народжуваність (осіб) – 587

Смертність (осіб) – 771

Працездатне населення у працездатному віці – 51,6 тис. чол.

Пенсіонерів – 24,3 тис. чол.

Осіб з інвалідністю – 6,0 тис. чол.

Кількість сімей з дітьми – 9,7 тис. чол.

Кількість дітей – 14,5 тис. чол.

За 2017 рік до міського бюджету надійшло 875,0 млн. грн. доходів, з них: до загального фонду – 817,7 млн. грн., до спеціального фонду – 57,3 млн. грн. Із загального фонду до бюджету розвитку (спеціального фонду) передано 27,7 млн. грн.

Видатки міського бюджету за 2017 рік проведені на загальну суму 866 620,9 тис. грн., або 97,6 % від планових призначень, з них: за рахунок загального фонду – 782 064,4 тис. грн. (98,1 %), за рахунок спеціального – 84 556,5 тис. грн. (93,2 %).

Протягом січня – грудня 2017 року підприємствами міста освоєно 458,7 млн. грн. капітальних інвестицій, що у перерахунку на одну особу міста складає 5,4 тис. грн. та на 1,3 млн. грн. або 0,3 % більше показника 2016 року.

Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника міста протягом IV кварталу 2017 року становила 5969 грн., що на 702,0 грн. або на 10,5 % менше заробітної плати, яка склалася по Черкаській області (6671 грн.).

Станом на 01 січня 2018 року в місті на обліку перебувало 386 юридичних осіб – підприємницьких структур та 3885 фізичних осіб – підприємців.

Працездатне населення у працездатному віці, тис. чол. – 51,6

Зайнято в усіх сферах економічної діяльності, тис. чол. – 24,3

Працевлаштовано незайнятих громадян протягом 2017 року, чол. – 1355

Проходило професійну підготовку та підвищення кваліфікації, чол. – 465

Залучено для участі в оплачуваних громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру, чол. – 213

Чисельність незайнятого населення, що користувалось послугами служби зайнятості, чол. – 864

Протягом січня-жовтня 2017 року в місті створено 795 робочих місць, з них: юридичними особами – 218, зареєстровано трудових договорів між

фізичними особами-підприємцями та найманими працівниками – 366, зареєстровано суб'єктів підприємницької діяльності – 211.

Обсяг фінансування з міського бюджету на 2017 рік спрямований на реалізацію молодіжної політики:

- 1) Програма розвитку фізичної культури та спорту – 522,8 тис. грн.
 - 2) Міська програма «Молодь Умані» 2017–2020 роки – 80,0 тис. грн.
 - 3) Програма сприяння розвитку футболу – 400 тис. грн.
 - 4) Програма забезпечення учасників АТО та членів їх сімей житлом – 444,6 тис. грн.
 - 5) Програма роботи з обдарованою молоддю – 105,201 тис. грн.
 - 6) Програма щодо забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа – 244,839 тис. грн.
 - 7) Функціонування ДЮСШ – 3767,4 тис. грн.
 - 8) Утримання закладів позашкільної освіти – 7381,7 тис. грн.
- Всього – 13158,7 тис. грн.
Загальний бюджет – 869789,1 тис. грн.
Відсоток – 1,5 %

В місті Умань сформована ефективна мережа навчальних закладів для охоплення освітніми послугами дітей нашої територіальної громади: 23 дошкільних навчальних заклади (в тому числі навчально-виховні комплекси №№ 1, 6, 17, 24), 16 загальноосвітніх навчальних закладів (в тому числі навчально-виховні комплекси №№ 1, 6, 17, 24), 5 позашкільних навчальних закладів та 1 міжшкільний навчально-виробничий комбінат.

За статистичними даними в м. Умань проживає більше 25,5 тис. молодих людей віком від 14 до 35 років. Право на здобуття вищої освіти, розвитку інтелектуального і творчого потенціалу студенти реалізують в 11 вищих навчальних закладах міста I–IV рівнів акредитації. Кількість студентів у 2017–2018 н.р. збільшилась та становить 20 тис. 844 особи.

Організація дозвілля школярів міста у позашкільних навчальних закладах, спираючись на здібності, інтереси і суб'єктивний досвід учня, здійснюється на високому рівні, про що свідчать показники рейтингу ПНЗ у Черкаській області. Відповідно до поданих результатів позашкільня м. Умань восьмий рік поспіль займає лідируючі позиції серед позашкільних закладів області.

У 2017–2018 навчальному році мережа позашкільних навчальних закладів

міста збережена і розвивається. Всього у місті функціонує п'ять закладів:

- Станція юних техніків,
- Будинок дитячої та юнацької творчості,
- Станція юних туристів,
- Уманський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді,
- Дитячо-юнацька спортивна школа № 1.

У поточному навчальному році у 243 гуртках позашкільною освітою охоплено 3737 вихованців, що становить 45 % від загальної кількості дітей шкільного віку. Слід зазначити, що показник охоплення навчанням у ПНЗ міста перевищує обласний показник (42,8 %) та у цілому по країні (41,5 %).

Для зручності організації дозвілля дітей у позаурочний час робота гуртків позашкільних навчальних закладів вже не перший рік організована не лише централізовано, а й по філіях. Гуртки позашкільних навчальних закладів працюють на базі шкіл, які віддалені від центральної частини міста, а також в Центрі соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок» та Обласному міжрегіональному центрі соціально-психологічної реабілітації дітей у м. Умань. Таким чином, за місцем проживання та навчання дітей гуртковою роботою у 28 філіях охоплено 1660 вихованців.

На особливому рахунку позашкільної роботи щодо залучення до позашкільної освіти дітей соціально вразливих категорій. У поточному навчальному році мають можливість творчо розвиватися та спілкуватися у дитячому соціумі 306 дітей пільгових категорій.

У 2015 року в нашому місті розпочав свою роботу Центр дозвілля та відпочинку дітей шкільного віку «Барвограй». Основною метою діяльності Центру є забезпечення необхідних умов для змістовного відпочинку, цікавого дозвілля, формування здорового способу життя, творчого і духовного розвитку дітей. Студенти УДПУ імені Павла Тичини по мікрорайонах міста організовують дозвілля дітей та підлітків з різноманітними іграми, розважальними програмами, спартакіадами та конкурсами, що сприяє їх активному відпочинку.

В місті діє близько **25 формальних молодіжних організацій**, які забезпечують змістовне дозвілля дітей та молоді, зокрема: Уманська міська організація Української соціал-демократичної молоді; Спілка дитячих

Уманський Клуб Веселих та Найкмітливіших; Центр практичної психології «Гармонія»; Громадська молодіжна організація «Міст»; Всеукраїнське об'єднання молоді «Нова ера»; Молодіжна асоціація інвалідів м. Умані; Спілка молодіжних громадських організацій м. Умані «Разом»; Уманська міська громадська молодіжна організація «Шторм»; Уманська міська організація Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Союз молоді регіонів України»; Громадська організація «Уманська міська федерація футболу»; Уманська міська молодіжна громадська організація «Християнська спілка молодих людей»; Уманська міська молодіжна громадська організація «Ініціативна молодь»; Молодіжна громадська організація «Майбутнє без наркотиків»; Уманська міська дитяча організація «Гарт»; Уманська міська молодіжна громадська організація Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Батьківщина Молода»; Уманська молодіжна громадська організація «КРОК ВПЕРЕД»; Громадська організація «Уманський міський спортивний клуб «Антей»; Уманська міська молодіжна громадська організація «Нова генерація»; Уманська громадська організація Футбольний клуб «Уманьферммаш»; Уманська міська громадська організація «Центр інноваційних стратегій». Діє два місцеві молодіжні центри на базі ВНЗ: Центр культури та дозвілля «Гаудеамус» та Центр культури і виховання студентів.

Протягом року реалізовувалась міська програма «Молодь Умані» на 2017–2020 роки. Було організовано та проведено більше 30 загальноміських заходів для молоді. Відділом розроблено проекти, а сесією міської ради було затверджено рішення: «Про програму національно-патріотичного виховання дітей та молоді міста Умань на 2017–2020 роки» № 5.6-40/7 від 24.11.2017, що дасть змогу: підвищити рівень громадської активності та патріотичної свідомості молоді, а також «Про програму молодіжного житлового кредитування в місті Умані на 2018–2022 роки» № 3.3-42/7 від 21.12.2017.

Планується продовження дії міської програми «Молодь Умані», для залучення більшої кількості молодих людей до активної участі в міських заходах та проектах; проведення заходів з профілактики шкідливих звичок, тютюнопаління, наркоманії, ВІЛ, СНІДу.

Молодь міста залучається до роботи органів міської ради, проводяться зустрічі з міським головою та депутатами постійної комісії з питань освіти, науки, культури, у справах сім'ї, молоді та спорту. Традиційним є захід для студентської молоді «Один день з міським головою». Налагоджено співпрацю з

відділом у справах сім'ї та молоді міської ради. Реалізовується проект «Академія молодіжного лідера», працює «Рада студентського самоврядування міста».

Вже традиційними стали зустрічі міського голови з молоддю, де обговорюються теми: «Перспективи розвитку міста», «Актуальні проблеми та шляхи їх вирішення», «Розвиток молодіжної політики» та ін.

З 2015 року реалізується, ініційований міським головою, проект «Академія молодіжного лідера», який в 2017 році став переможцем Всеукраїнського конкурсу – увійшов у десятку кращих практик молодіжної роботи в Україні та отримав відзнаку Міністерства молоді та спорту України.

В умовах складної суспільно-політичної ситуації в нашій країні особливої уваги потребує зняття соціальної напруги у суспільстві, доступності та якості надання соціальних послуг населенню. Багато питань виникає у сфері здійснення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю. Підвищеної уваги потребують сім'ї, які опинилися в складних життєвих ситуаціях, а також діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, внутрішньо переміщені особи з дітьми, дитячі будинки сімейного типу (ДБСТ), прийомні сім'ї (ПС).

В місті Умань проводиться широка профілактична робота з сім'ями, дітьми та молоддю, спрямована на подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності, запобігання насильству в сім'ї, забезпечення рівності прав чоловіків та жінок, протидії торгівлі людьми, тощо.

В 2014 році рішенням сесії Уманської міської ради управління праці та соціального захисту населення приєднано Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. В рамках приєднання створено 3 відділення, в яких працюють 20 фахівців із соціальної роботи:

- відділення визначення індивідуальних потреб у соціальних послугах;
- відділення організації та надання соціальних послуг, в тому числі сім'ям з дітьми, учасникам АТО, їх сім'ям та внутрішньо переміщеним особам;
- відділення моніторингу та оцінки якості.

Відділення організації та надання соціальних послуг, в тому числі сім'ям з дітьми, учасникам АТО, їх сім'ям та внутрішньо переміщеним особам виявляє та задовольняє соціальні потреби сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Головне завдання фахівця із соціальної роботи – професійна допомога клієнтам у визначенні причин власних проблем і подальший спільний пошук можливостей для їхнього вирішення шляхом надання комплексу соціальних послуг (соціальний супровід, консультування, соціальна адаптація, представництво інтересів та ін.).

Соціальним супроводом охоплено не лише осіб, які вже перебувають у складних життєвих обставинах, а й таких, яких можна віднести до категорії сімей соціального ризику. Соціальна робота скерована на профілактику і виявлення таких сімей. Хоча ці сім'ї самотужки справляються зі своїми соціальними проблемами, проте в них наявні чинники небезпеки, які при певних змінах ситуації провокують виникнення кризових станів, з якими родина невзможі самостійно впоратися.

Для забезпечення комплексної допомоги сім'ям та особам, які опинилися в складних життєвих обставинах, відпрацьовано механізм співпраці фахівця із соціальної роботи з відділами управління праці та соціального захисту населення, службою у справах дітей, Уманським відділенням поліції, Уманським міськрайонним відділом з питань пробації, громадськими організаціями, які надають соціальні послуги.

З метою проведення ґрунтовної роботи ведеться облік сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, інформація до якого надходить як із державних установ (відділів управління праці та соціального захисту населення, служби у справах дітей, медичних та навчальних закладів тощо), недержавних організацій, а також особисто від громадян.

Вивчаються потреби сімей учасників АТО та внутрішньо переміщених осіб. У 2017 році під соціальний супровід взято 15 сімей учасників АТО та 8 внутрішньо переміщених сімей. 278 сімей, отримали послугу консультування. У результаті наданих послуг вирішено питання щодо надання сім'ям психологічної підтримки, оздоровлення дітей, отримання натуральної та матеріальної допомоги, пільг та різних соціальних допомог, отримання соціально-реабілітаційних послуг в Реабілітаційному комплексі для людей з особливими потребами тощо.

З метою недопущення трагічних випадків дитячої смертності та жорстокого поводження з дітьми проводиться широка профілактична робота у сім'ях за такими напрямками:

- відвідування сімей, де є ризик вчинення насильства стосовно дітей та

- профілактична робота з батьками;
- індивідуальні бесіди в сім'ях, що перебувають в складних життєвих обставинах щодо профілактики насильства, безпечної поведінки дітей, здорового способу життя, відповідального батьківства, попередження правопорушень серед дітей та стосовно дітей.

Протягом 2017 року з батьками та дітьми проведено 56 бесід вказаної тематики та охоплено 1014 осіб. 420 сімей отримали допомогу у налагодженні зв'язків із членами родини.

Фахівці із соціальної роботи виявляють сім'ї з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах через ухиляння батьків від виконання своїх обов'язків щодо догляду та виховання дітей, а також сім'ї, де існує загроза жорстокого поводження з дітьми, здійснюють соціальний супровід таких сімей, надають їм послуги відповідно до їх потреб. В результаті проведеної роботи 42 дитини залишилися у сім'ях біологічних батьків.

Проводиться інформаційно-просвітницька робота серед населення, зокрема розповсюдження інформації, куди звертатися у разі наявності фактів жорстокого поводження з дітьми з метою реагування населення на будь-які форми насильства.

Фахівці із соціальної роботи ведуть облік дітей та молоді, які засуджені до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, за повідомленнями Уманського міськрайонного відділу з питань пробації. Відповідно до отриманих повідомлень з у 2017 році 67 осіб охоплено соціальними послугами. Під соціальний супровід взято 2 сім'ї, послугу консультування надано 65 особам.

В ході роботи з зазначеною категорією фахівці із соціальної роботи сприяють зміцненню родинних та суспільно корисних зв'язків дітей і молоді. Ведеться профілактична робота для попередження вчинення злочинів молоддю.

Надаються послуги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування для їх соціальної адаптації. У 2017 році під соціальним супроводом перебувало 5 сімей опікунів/піклувальників та 8 осіб з числа дітей-сиріт.

В місті Умань функціонує 3 прийомні сім'ї, в яких виховується 5 дітей. В цих сім'ях забезпечено належні умови для утримання дітей. Спільно із Службою у справах дітей складено оцінку потреб та плани соціального супроводження на кожну прийомну дитину.

З метою комплексного підходу до подолання складних життєвих

обставин сімей з дітьми та забезпечення права кожної дитини на сімейне виховання 23 серпня 2017 р. виконавчий комітет Уманської міської ради прийняв рішення № 305 «Про запровадження послуги з патронату над дитиною». 6 вересня 2017 р. укладено договір «Про надання послуги патронату над дитиною». 12.12.2017 р. у сім'ю патронатного вихователя влаштовано дитину відповідно до рішення виконавчого комітету Уманської міської ради від 08.12.2017 р. № 423 «Про влаштування дитини у сім'ю патронатного вихователя».

Фахівці із соціальної роботи здійснюють пошук кандидатів у патронатні вихователі шляхом інформаційних кампаній, співбесід і консультацій з особами, які виявляють бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя, проводять первинний відбір кандидатів у патронатні вихователі, направляють на спеціальне навчання за програмою, затвердженою Мінсоцполітики.

Вивчаються потреби сімей, які виховують дітей з інвалідністю, надається допомога у вирішенні проблемних питань. У 2017 році під соціальний супровід взято 5 сімей, де виховуються діти з інвалідністю. 297 сімей отримали послугу консультування. В результаті проведеної роботи вирішено житлово-побутові проблеми, залучено дітей до реабілітаційних програм Центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок», налагоджено стосунки у сім'ях, залучено дітей до культурологічних заходів.

Здійснюється перевірка доцільності використання допомоги при народженні дитини, вивчаються потреби сімей, складаються соціальні паспорти.

Фахівці із соціальної роботи залучають дітей до Центру денного перебування для дітей з кризових сімей «Пелюстки довіри». Соціальні послуги в даному центрі спрямовані на створення умов для безпечного і гармонійного розвитку дітей шляхом зміцнення сімейних стосунків і запобігання розпаду сімей у кризі та вилучення дітей до державних закладів. До комплексу послуг входять заняття з дітьми, спрямовані насамперед на соціально-емоційний розвиток дітей, тренінги для батьків «Батьківство в радість» та відвідування сімей вдома, де спеціалісти, спостерігаючи за розвитком дитини, допомагають батькам закріпити на практиці отримані під час занять знання та навички, надають консультації. У 2017 році Центром денного перебування охоплено 8 дітей з 6 сімей.

Для формування ціннісних орієнтацій проводиться індивідуальна та групова робота серед дітей, молоді та вразливих категорій сімей за проблематикою: попередження насильства у сім'ї, виховання та догляд за дитиною, профілактика злочинності, безпека дітей в інформаційному просторі, недискримінація та протидія булінгу, стосунки у сім'ї, здоровий спосіб життя, проблеми залежностей, проблеми ВІЛ/СНІДу, по правах дітей (людей), з питань профілактики торгівлі людьми, підтримка учасників АТО та членів їх родин, професійне самовизначення.

Проводиться широка інформаційно-роз'яснювальна робота у сім'ях з дітьми щодо можливості відпочити та оздоровитись у Центрі дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй», таборі санаторного типу «Мрія» Центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок», відділенні реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу «Буг» Центру соціальних послуг управління праці та соціального захисту населення.

Фахівці із соціальної роботи тісно співпрацюють із суб'єктами, які надають соціальні послуги.

Соціальні послуги спрямовані на подолання складних життєвих обставин сім'ї, соціально-емоційний розвиток дітей, створення умов для безпечного і гармонійного розвитку дітей шляхом зміцнення сімейних стосунків і запобігання розпаду сімей у кризі, та вилучення дітей до державних закладів.

Для зняття соціальної напруги у територіальній громаді міста постійно втілюються у життя нові підходи та методи фахівців із соціальної роботи.

Управління праці та соціального захисту населення приділяє велику увагу соціальному захисту дітей з інвалідністю, дітей з багатодітних та малозабезпечених сімей, дітей, батьки яких загинули в ході проведення антитерористичної операції. Постійно проводиться обстеження матеріально-побутових умов проживання даної категорії, проводяться різноманітні заходи з даною категорією дітей: Новорічні та Різдвяні ранки, ранки, присвячені 8 Березню та Великодню, ранки присвячені Дню матері, Дню сім'ї, Міжнародному дню захисту дітей, Дню знань та інші.

Управління, через соціальних педагогів шкіл, вищих та середніх спеціальних навчальних закладів, постійно поновлює списки і дані на дітей з інвалідністю із числа учнів та студентів. Створено інформаційний банк даних на 303 дітей з інвалідністю. Спільно з дитячою поліклінікою та відділом освіти складено списки дітей-дошкільнят з числа дітей з інвалідністю.

За направленням управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради в Центрі соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок» за 2017 рік реабілітацію пройшли 152 дитини з інвалідністю. Діти мають можливість отримати відповідні медичні процедури, курс масажу, ЛФК, постійно приймають вітаміни, з ними займаються психолог, логопед, вчитель-реабілітолог, асистент вчителя-реабілітолога, музичний керівник. Відкрито відділення по наданню теплових та водних процедур, яке вміщує сауну, джакузі, душ Шарко і басейн. Діти мають можливість покращити здоров'я.

В Центрі здійснюється соціальна, педагогічна, психологічна та медична реабілітація без відриву від сім'ї. Проводяться масові заходи, присвячені різним святкам. З дітьми працює висококваліфікований педагогічний та медичний персонал з багаторічним досвідом роботи.

У 2017 році 5 дітей направлено у Вінницький центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь». На базі Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю щорічно працює літній оздоровчий табір для дітей з інвалідністю «Мрія», який включено в мережу дитячих оздоровчих закладів Черкаської області з наданням йому статусу санаторного. В літній період в таборі оздоровилось 78 дітей пільгової категорії.

В Центрі професійної реабілітації осіб з інвалідністю відповідно до ліцензії Міністерства освіти і науки України проводиться професійне навчання осіб з інвалідністю з таких професій: секретар-друкарка, взуттєвик з ремонту взуття, оператор комп'ютерної верстки, квітникар з подальшим врученням посвідчення про набуту професію та працевлаштування. Протягом 2017 року управлінням праці та соціального захисту населення направлено 38 осіб з інвалідністю для здобуття робітничої професії.

Спільно з відділом освіти на базі Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок» організовано навчання за індивідуальною формою. В 2017–2018 навчальному році навчається 17 дітей з інвалідністю. При Центрі реабілітації психологом проводяться заняття психологічної підтримки дітей з інвалідністю та членів їх сімей, тренінги, диспути, групові бесіди, індивідуальна робота.

Відділом постійно проводиться роз'яснювальна та агітаційна робота серед дітей з інвалідністю та молодих осіб з інвалідністю, які закінчили школу по профорієнтації.

Для задоволення потреб громади у соціальних послугах, враховуючи

пропозиції батьків, які виховують дітей з інвалідністю і стикаються з проблемами щодо подальшого їх денного перебування після 18-ти річного віку, в Уманському міському центрі соціальних послуг функціонує відділення для молоді з обмеженими можливостями, яке надає соціальні послуги з соціальної адаптації, соціальної та психологічної реабілітації, абілітації. З молоддю проводяться заняття для формування та закріплення соціально-побутових навичок, організації дозвілля, технічної та художньої діяльності. Працюють гуртки за інтересами, які створюють умови для цілісного розвитку творчої особистості та сприйняття навколишнього світу через рольові ігри.

На виконання міської програми «Безбар'єрна Умань» в місті функціонує транспортна служба по наданню транспортних послуг дітям та дорослим з вадами опорно-рухового апарату «Соціальне таксі». Придбано дві підйомні платформи для переміщення дітей із захворюванням опорно-рухового апарату на другий поверх приміщення Центру реабілітації та Реабілітаційного комплексу.

За результатами проекту БО «Фонд родини Нечитайло» «Соціальні перевезення Черкащини» придбано мікроавтобус пасажирський «Форд» 2017 р. на суму 28 тис. €, який дообладнано (250 тис. грн.) підйомником для здійснення перевезення маломобільних груп населення.

Автотранспортом управління праці та соціального захисту населення, який облаштовано підйомною платформою, проводиться підвіз дітей з інвалідністю до Центру реабілітації та осіб з інвалідністю на візках до закладів охорони здоров'я.

Станом на 01 січня 2018 року на первинному обліку в службі у справах дітей Уманської міської ради перебувало 79 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На обліку в службі перебуває 3 прийомні сім'ї, в яких виховується 5 дітей, позбавлених батьківського піклування; 9 дітей первинного обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування передано службою у справах дітей Уманської міської ради на виховання в прийомні сім'ї інших регіонів.

На виконання міської програми забезпечення житлом сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, реконструйовано приміщення за адресою: вул. Івана Гонти, 31, під дві квартири, загальною площею 62,4 кв. м. Вартість реконструкції становить 601,9 тис. грн.

Попереджено випадків незаконного продажу житла – 1.

Кількість випадків позбавлення батьківських прав – 4.

З метою підвищення рівня участі дітей та молоді в ухваленні рішень громади в місті Умань створено Молодіжну раду, метою якої є можливість молоді міста взяти безпосередню участь як у формуванні міської політики з питань, які впливають на її життя, так і в процесах прийняття певних рішень, набути досвіду роботи в органах місцевого самоврядування, що забезпечить створення передумов для їх особистісного, професійного зростання і успішної суспільно-політичної діяльності. Основними завданнями молодіжної ради є залучення молоді до участі у громадському житті міста шляхом розробки та реалізації молодіжних програм, підготовка для міського голови пропозицій щодо проведення роботи з молодими людьми з питань молодіжної політики, визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів молодіжної політики, інформування громадськості, зокрема через засоби масової інформації, про свою діяльність, прийняті рішення та стан їх виконання, сприяння врахуванню органом місцевого самоврядування громадської думки під час формування та реалізації державної молодіжної політики.

У положенні про Молодіжну раду прописана вимога про обов'язковий розгляд проектів рішень, які стосуються дітей та молоді.

Положенням гарантована участь дітей та молоді у розгляді проектів рішень, які їх стосуються.

Розпорядчими документами гарантовано, що рекомендації та рішення Молодіжної ради є обов'язковими для розгляду відповідними органами місцевого самоврядування та державної влади.

В місті Умань сформована ефективна мережа навчальних закладів для охоплення освітніми послугами дітей нашої територіальної громади: 23 дошкільних навчальних заклади (в тому числі навчально-виховні комплекси №№ 1, 6, 17, 24), 16 загальноосвітніх навчальних закладів (в тому числі навчально-виховні комплекси №№ 1, 6, 17, 24), 5 позашкільних навчальних закладів та 1 міжшкільний навчально-виробничий комбінат.

Мережа дошкільних навчальних закладів забезпечує потреби населення міста у дошкільній освіті. Станом на 01.01.2018 охоплення дітей від 3 до 6 років дошкільними навчальними закладами і навчально-виховними комплексами з дошкільними підрозділами становило 98 % та 100 % усіма формами здобуття дошкільної освіти, у тому числі соціально-педагогічний патронат дітей, короткотривале перебування.

В місті працюють 5 дошкільних навчальних закладів, які мають статус експериментального майданчика та 1 – Центр розвитку дитини.

У зв'язку із зростанням кількості дітей дошкільного віку, поступово збільшувалась і кількість вікових груп у закладах дошкільної освіти шляхом їх додаткового відкриття. Кількість груп зросла на 6 % з 144 – у 2012 році до 152 – у 2017 році (у 2016 році при НВК № 17 створено дошкільний підрозділ, в якому функціонувало 2 різновікові групи для 30 вихованців, з 01.09.2017 відкрито додаткову групу для 15 дітей).

Збережено мережу санаторних та компенсуючих груп. З 01.09.2017 розпочала роботу інклюзивна група на базі ДНЗ № 12 для дітей з особливими освітніми потребами.

Велике значення приділяється роботі з обдарованими дітьми, в закладах працюють гуртки різного спрямування, проводяться заходи за участю вихованців дошкільних навчальних закладів, а саме фестивалі дитячої творчості «Чарівні фарби, талановиті пальчики», «Уманські дзвіночки», «Уманські перлинки», спартакіада серед дітей старшого дошкільного віку «Малі олімпійські ігри» тощо.

Проводиться робота щодо збереження та розвитку шкільної мережі. Кількість класів у 2016–2017 навчальному році становила – 316, у 2017–2018 навчальному році – 323 (що на 7 класів більше). Найбільша кількість дітей у ЗОШ № 1 – 1349, ЗОШ № 14 – 1096, ЗОШ № 3 – 1061.

В закладах загальної середньої освіти станом на 10.09.2017 працювало 697 педагогічних працівників з фаховою освітою, з яких 682 мають повну вищу освіту, 11 базову вищу освіту, 4 неповну вищу освіту (навчаються на заочній формі).

Заклади загальної середньої освіти комунальної форми власності забезпечені підручниками на 92 %.

Усі навчальні заклади мають ширококутний доступ до Інтернету, 100 %.

Станом на 25.05.2018 16 закладів загальної середньої освіти забезпечені комп'ютерною технікою у кількості 451 одиниця, 6 % робочих місць для учнів 2–11 класів.

Значним показником є те, що не допущено приватизації об'єктів освіти, їхнього безпідставного перепрофілювання та не ліквідовано жодного навчального закладу.

Рівень смертності дітей у віці до 1 року	За 2017 р. померло 2 дітей (показник малюкової смертності по місту становить 4,2 %, проти 8% в 2016 р.)
Рівень смертності дітей від 0 до 5 років	Померло 4 дітей . Показник 0,9 %
У тому числі смертність від:	
• інфекційних захворювань;	Не зареєстровано
• вроджених вад розвитку;	1 дитина
• травм, нещасних випадків та отруень;	1 дитина
• хвороб нервової системи та органів чуття;	Не зареєстровано
• хвороб органів дихання.	Не зареєстровано
Рівень смертності дітей від суїцидів 0–17	Не зареєстровано .
Рівень загальної захворюваності дітей	Загальна захворюваність дитячого населення 21949 Первинна захворюваність – 18749
Захворюваність дітей на активний туберкульоз	1 випадок (показник 0,76 на 10 тис. дитячого населення)
Кількість дітей, інфікованих матерями вірусом ВІЛ/СНІДу	4
Кількість ВІЛ-позитивних (ВІЛ-інфікованих) дітей	4
Кількість дітей, хворих на СНІД	4
Показники дитячого травматизму	424 випадки (показник 325,3 на 10 тис. дитячого населення)
Рівень інвалідності дітей	Показник інвалідності дитячого населення складає 249,3 на 10 тис. дитячого населення. Показник первинної інвалідності – 22,3.
Частка дітей, які захворіли хворобами, що передаються статевим шляхом	Не зареєстровано
Рівень охоплення дітей профілактичними щепленнями	Вакцинація дітей проти дифтерії, правцю, кашлюка за 2017 рік становить – 77% Проти туберкульозу – 94,5 % Проти поліомієліту – 67,7 % Проти кору, краснухи та паротиту – 89,9
Рівень охоплення дітей різними формами оздоровлення, у т.ч. санаторно-курортним лікуванням	316 дітей оздоровлено за 2017 р. за рахунок путівок обласних та республіканських санаторіїв
Забезпеченість медичних установ необхідним обладнанням, безкоштовними ліками та відповідними приміщеннями	Відношення наявного обладнання, ліків, приміщень до потреб відповідно до норм (стандартів)
Укомплектованість медичних закладів необхідними фахівцями, які обслуговують дітей та сім'ї з дітьми	87 %
Наявність дітей та молоді, хворих на наркоманію й алкоголізм	
Залучення дітей 0–14 років до обов'язкових медичних оглядів – 100 %	Діти 0–14 років – 100 % охоплені медичними оглядами.
Обсяг видатків з місцевого бюджету на охорону здоров'я дітей	-

З 1 вересня 2016–2017 навчального року розпочато роботу із запровадження науково-педагогічного проекту «Інтелект України» у навчально-виховний процес шкіл міста. На базі ЗОШ № 9 та ЗОШ № 11 відкрито по одному 1 класу, у яких навчалися 66 учнів. У 2017–2018 навчальному році відкрито ще додатково клас у НВК № 24. У 2018–2019 навчальному році, у відповідності до заявок адміністрації закладів ЗОШ №№ 3, 5, 9, 11, 14, НВК №№ 7 та 24 щодо участі у проекті «Інтелект України», планується відкрити 7 перших проектних класи.

З 01.09.2017 розпочала роботу Уманська загальноосвітня школа I–III ступенів № 3 як інноваційна школа. З метою реалізації проекту «Покращення матеріально-технічної бази інноваційних шкіл Черкащини в рамках Концепції нового освітнього простору» станом на 06.11.2017 року, відповідно до специфікації, отримано обладнання на кабінети фізики, біології та хімії загальноосвітньої школи № 3. Дане обладнання встановлене у навчальних кабінетах відповідно до вимог.

Позитивним є те, що збережено безкоштовне харчування учнів 1–4 класів та дітей пільгових категорій, на що з міського бюджету у 2017 році виділено понад 4 млн. грн. На забезпечення харчування учнів та вихованців закладів освіти на 2018 рік передбачено на 3 млн. 100 тис. грн. більше, ніж у 2017 році.

Мережа позашкільних навчальних закладів у місті збережена і розвивається. Завдяки фінансуванню з міського бюджету, освітні послуги в місті надають п'ять позашкільних навчальних закладів (7,3 % від загальної кількості ПНЗ, що функціонують в Черкаській області). У поточному навчальному році у 243 гуртках позашкільною освітою охоплено 3737 вихованців, що становить 45 % від загальної кількості дітей шкільного віку. Слід зазначити, що показники охоплення навчанням у ПНЗ міста перевищують обласний показник (42,8 %) та у цілому по країні (41,5 %).

Для зручності організації дозвілля дітей у позаурочний час робота гуртків позашкільних навчальних закладів вже не перший рік організована не лише централізовано, а й по філіях. Гуртки позашкільних навчальних закладів працюють на базі шкіл, які віддалені від центральної частини міста, а також в Центрі соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок» та Обласному міжрегіональному центрі соціально-психологічної реабілітації дітей у м. Умань. Таким чином, за місцем проживання та навчання дітей гуртковою роботою у 28 філіях охоплено 1660 вихованців.

На особливому рахунку позашкільля робота щодо залучення до

позашкільної освіти дітей соціально вразливих категорій. У поточному навчальному році мають можливість творчо розвиватися та спілкуватися у дитячому соціумі 306 дітей пільгових категорій.

Обсяг видатків з міського бюджету на 2018 рік становить понад 153,4 млн. грн. У розрахунку на 1 учня закладу загальної середньої освіти – 16659 грн., на 1 вихованця закладу дошкільної освіти – 22513 грн.

Виконавчим комітетом Уманської міської ради затверджена «Програма розвитку фізичної культури і спорту на 2017–2020 роки»; Програма «Сприяння розвитку футболу в місті Умані на 2013–2020 роки» та План заходів Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація».

Відділом з питань фізичної культури і спорту проведена інформаційно-профілактична акція «Відповідальність починається з мене», яка спрямована на популяризацію здорового способу життя та активізацію оздоровчої рухової активності серед дітей та молоді, покращення секційних фізкультурно-оздоровчих і спортивних занять у навчальних закладах.

Серед 45 шкіл області – наша школа займає 1 місце у спортивному рейтингу в області та 7 місце в Україні, 1 місце серед ДЮСШ області з розвитку футболу.

Велику спортивно – масову та фізкультурно – оздоровчу роботу за місцем навчання, проживання та дозвілля городян проводить Уманський міський центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», який з дня утворення займає 1 місце у Черкаській області.

Створено 14 громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, 8 спортивних клубів, сімейно-спортивний комплекс «Амарант», та фітнес клуб «Олімп» – які працюють на популяризацію та утвердження здорового способу життя і фізичної культури здоров'я громадян міста.

Серед дітей дошкільних навчальних закладів традиційно проводяться «Малі олімпійські ігри» з 5 видів спорту, спартакіада школярів з 9 видів спорту, в якій беруть участь понад 1700 школярів.

Серед дітей з інвалідністю проводяться змагання «Повір у себе».

Серед студентської молоді проводяться міські молодіжні спортивні ігри з 11 видів спорту та змагання з видів спорту серед студентів, які проживають у гуртожитках.

Молодь активно бере участь у всіх міських заходах: легкоатлетичні пробіги, кроси, велопробіги, фестивалях, конкурсах, змаганнях з ігрових видів

спорту, пішохідному та вело туризму.

Рішенням Уманської міської ради у 2016 році, засновано міську стипендію «Перспективним спортсменам».

Організація фізичного виховання та спортивно – масової роботи у навчальних закладах проводяться згідно з удосконаленням законодавства, розробляються рекомендації щодо забезпечення умов для оздоровчої рухової активності тих хто навчається, здійснюється постійний моніторинг основних показників оздоровчої рухової активності та заходи щодо модернізації системи фізичного виховання де враховуються всі компоненти здорового способу життя.

У кожному вищому навчальному закладі обов'язково враховуються особливості та специфіка майбутньої професії для забезпечення рухової активності студентів.

Відділом з питань фізичної культури і спорту розроблений єдиний календарний план спортивних змагань та спортивно-масових оздоровчих заходів, який планується так, щоб охопити всі верстви населення та проводити заходи протягом всього року.

Щороку проводиться понад 80 спортивних заходів.

Головним завданням громади є забезпечення найкращих інтересів дитини та зростання її у сприятливому середовищі, в якому вона захищена й оточена підтримкою та любов'ю, тобто «здоровій сім'ї».

З метою підтримки дитини та збереження сім'ї як основного інституту успішної, позитивної дитини в місті Умань планується створення регіонального центру денного перебування для дітей дошкільного та шкільного віку із вразливих родин «ДРУЖНІЙ ДІМ». Проект передбачає підтримку дитини на період роботи по виведенню родини з кризи, і одночасно, роботу з батьками.

Дітей та молодь міста планується залучати до роботи органів міської ради, проводити зустрічі з міським головою та депутатами.

Громада міста планує проведення заходів для зростання благополуччя дітей та молоді, захисту їх інтересів, безпеки, а також поваги до їх точки зору.

У доповіді використані матеріали про становище дітей та молоді у місті, які надані відповідними відділами та службами виконавчого комітету Уманської міської ради та результати проведеного анкетування населення міста Умань (дітей віком 8–12 років, дітей віком 13–18 років, молоді віком 15–24 роки, батьків дітей віком від 0 до 12 років).

Додаток Л

ЗВІТ-МОНІТОРИНГ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

ЗМІСТ

ВСТУП ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

I. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

II. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

III. ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМИ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

IV. ЄДИНЕ СОЦІАЛЬНЕ ВІКНО В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ ВИСНОВКИ

Вступ до українського видання

Соціальна політика будь-якої держави спрямована на соціальний захист різних соціальних і демографічних груп населення, особливо тих осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ефективний соціальний захист – це не лише гарантовані державою соціальні виплати, а насамперед розвинена мережа соціальних послуг, які надаються з урахуванням особливостей і потреб різних категорій клієнтів. Сучасна система соціальних послуг повинна відповідати потребам громадян і орієнтуватися на покращення якості їхнього життя. Як зазначається у Концепції реформування системи соціальних послуг, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.04.2007 р. № 178-р, такі послуги необхідно наблизити до отримувачів, надавати на принципах адресності, індивідуального підходу, поваги до кожного клієнта та дотримання загальнолюдських прав.

Світова економічна криза спричинила зниження рівня життя населення, тому в Україні зростає кількість осіб, що потребують соціального захисту. Так, у 2014 році соціальними закладами та установами, які підпорядковуються Міністерству праці та соціальної політики України, було надано соціальних послуг понад двом мільйонам громадян. Насамперед, це особи, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю і не мають рідних, які можуть забезпечити їм догляд і надати допомогу. Для таких

категорій населення соціальні послуги надаються закладами соціального обслуговування, діяльність яких координується відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування і фінансуються за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, передбачених чинним законодавством.

У зв'язку з цим, одним із пріоритетних завдань реформування системи соціального обслуговування є удосконалення управління державними видатками на соціальні послуги з метою їх раціонального використання. Це завдання можна реалізувати шляхом поступового переходу від утримання установ соціального захисту та обслуговування, які в сьогоденні надають соціальні послуги, до фінансування витрат на надання соціальних послуг. З цією метою необхідно визначити:

- соціально та економічно обґрунтований перелік базових соціальних послуг, що гарантуються державою на безоплатній основі, та категорії осіб, на яких вони поширюються;

- методику розрахунку граничної вартості конкретної послуги на одного отримувача залежно від того, кому надається послуга (одиноким особам похилого віку, інвалідам або хворим, не здатним до самообслуговування) та де вона надається (за місцем проживання вдома, у стаціонарних закладах, у закладах денного перебування).

На сьогодні, у кожному конкретному випадку, перелік, зміст та обсяг соціальних послуг визначаються працівником соціальної служби, до якої звернулася особа, з урахуванням її стану здоров'я, індивідуальних потреб, індивідуальної програми реабілітації та інших об'єктивних факторів, що спричинили складні життєві обставини. Чинне законодавство України не регламентує мінімальний перелік соціальних послуг, які б забезпечили найголовніші потреби осіб, що опинилися у скрутні, і які б гарантувалися державою за будь-якої економічної ситуації незалежно від території проживання громадян. Унормування переліку послуг для визначеної категорії осіб дасть змогу забезпечити надання соціальних послуг тим, хто їх потребує, і в конкретному обсязі.

Таким чином, розробка та затвердження єдиного соціально та економічно обґрунтованого переліку соціальних послуг, гарантованих державою на безоплатній основі особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, та визначення граничної вартості таких послуг є надзвичайно актуальним

завданням. Це дозволить посилити фінансовий контроль за наданням соціальних послуг, сприяти ефективному плануванню та використанню коштів державного та місцевих бюджетів на сферу соціальних послуг, що особливо важливо в умовах економічної кризи, та забезпечити найнеобхідніші потреби людей, які опинилися у складних життєвих обставинах, в межах державних соціальних стандартів.

I. Загальний огляд системи соціального захисту в Україні.

Відповідно чинного законодавства соціальний захист в Україні включає в себе: схеми соціального страхування для осіб, що втратили роботу чи тимчасово втратили працездатність; фінансову та матеріальну допомогу різним категоріям відповідно до законодавства, а саме: субсидії, пільги, соціальні виплати тощо; соціальні послуги.

Основними проблемами системи соціального захисту є:

- громіздка нормативно-правова база. Різноманітні пільги (за соціальною та професійною ознаками), соціальні виплати та соціальні послуги в Україні здійснюються відповідно 58 законів та більше ніж 120 підзаконних нормативно-правових актів;

- занадто розгалужена система пільг та соціальних виплат, які є тягарем для Державного бюджету, а відтак на практиці не можуть бути реалізовані. За оцінками різних експертів, загальна вартість задекларованих у чинному законодавстві пільг складає від 3,8 до 5,8 млрд. дол. США на рік, проте реально фінансується лише незначна їх частина. В Україні налічується понад 130 категорій одержувачів різних видів соціальних виплат, з яких лише 70 отримують виплати за соціальною ознакою, та близько 50 – за професійною.

Усі пільгові, в т.ч. соціально незахищені, категорії громадян мають право на більш як 120 видів пільг, а також понад 60 видів соціальних і компенсаційних виплат;

- відсутність єдиної системи обліку різних категорій одержувачів пільг, соціальних виплат та соціальних послуг та відсутність системи статистичного обліку діяльності недержавних надавачів соціальних послуг;

- реальний обсяг видатків на сферу соціального захисту та соціального забезпечення щонайменше у 2,5–3 рази перевищує ту суму, що задекларована у зведеному бюджеті України за видатковою статтею «Соціальний захист та соціальне забезпечення»;

- бюджетна система України функціонує за «прецедентним»

принципом. Кошти, які виділялися в минулому фінансовому році, передбачаються і в наступному фінансовому році з невеликим збільшенням на рівень інфляції, що прогнозується. Такі підходи заважають реально планувати пріоритети соціальної політики та виділяти кошти на соціальні послуги. Кошти на соціальні послуги виділяються на утримання установ соціального захисту, в яких до 90 % бюджету йде на комунальні послуги та на заробітну плату працівникам;

– серед заходів соціального захисту переважають грошові трансферти населенню (соціальні та компенсаційні виплати). В Україні систему надання соціальних послуг намагаються використовувати не як інструмент реінтеграції осіб, які опинились в складних життєвих обставинах, а як інструмент боротьби з бідністю;

– система соціального захисту не зацікавлена у виведенні осіб зі складних життєвих обставин (реабілітація) чи в профілактиці (недопущення потрапляння соціальних груп в складні життєві обставини (профілактиці). Підтримка осіб, що потрапили в складні життєві обставини забезпечує фінансування установ, та значний обсяг матеріальної і фінансової допомоги, яка проходить через керівників закладів, управлінь та департаментів соціального захисту на місцевому рівні.

В умовах системних реформ, які наразі проходять в Україні (зокрема децентралізація) соціальна сфера взагалі не прописана і не вважається пріоритетною ні в Стратегії 2020, ні в інших стратегічних документах. Ані Кабінет Міністрів України, ні Міністерство соціальної політики не мають загального бачення щодо того якою буде система соціального захисту в Україні після реформ. Фінансова сторона кінцевих результатів реформ не визначена хоча б гіпотетично. Важливою проблемою є те, що громадське експертне коло також замало цікавиться соціальною проблематикою. В експертних громадських об'єднаннях немає в пріоритетах реформи системи соціального захисту. З іншого боку, Опозиційний блок в протидію реформам пропонує популістські лозунги, реалізація яких є не можливою та підбурюють населення до соціальних протестів і вибухів. Єдиним майданчиком, який діє з 2012 року та системно підходить до розробки моделі соціального захисту є Координаційно-експертна рада з питань соціальної політики Науково-дослідного інституту праці та зайнятості населення Міністерства соціальної політики України і НАН України.

Система надання соціальних послуг є сферою, в яку вкладають значні кошти різноманітні міжнародні донори, але відсутність координації та паралельна робота призводить до появи нормативно-правових документів, які протирічать один одному та сприяють не реформуванню системи, а її деформації.

Реформування системи соціальних послуг розпочато з моменту її створення та визначено в «Стратегії подолання бідності» яка була затверджена Указом Президента України 15 серпня 2001 року. В даній Стратегії визначені основні напрями реформи, а саме:

- поглиблення адресності державної соціальної допомоги;
- окремі пільги населенню має бути замінено на соціальні послуги;
- перехід від бюджетного фінансування відповідних державних установ до програмного фінансування на конкурсних засадах громадських організацій, які надаватимуть такі послуги;
- здійснити передачу органам місцевого самоврядування повноважень щодо планування, фінансування та організації надання соціальних послуг.

Ці принципові завдання, які повинні забезпечити функціонування системи соціальних послуг дублювалися в усіх наступних стратегічних документах, які були прийняті українською владою. У 2003 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про соціальні послуги» який повинен був стати базовим для реалізації завдань щодо реформування соціальної сфери та розвитку системи надання соціальних послуг. Але прийняття цього Закону не дозволило просунутись вперед у напрямку роздержавлення соціальної сфери. Норми викладені в зазначеному законі принципово не дозволяли запровадити механізми закупівель соціальних послуг, та розбити механізми визначення вартості соціальної послуги. В Законі взагалі не надано визначення «соціальна послуга». Наявне визначення «соціальні послуги» в множині як «комплекс заходів» давало досить широке тлумачення та унеможливило на практиці зведення соціальної послуги до заходів для яких можна прорахувати кошторис. Визначений перелік соціальних послуг (ст. 5) також досить широко трактував соціальні послуги, які скоріше були сферами діяльності в яких можливо застосування соціальних. «Концепція реформування системи соціальних послуг», була схвалена у 2007 році та втратила чинність у 2012 році. Вона теж передбачала реалізацію цих 4-х завдань, але це завдання не було виконано. В

«Стратегії реформування системи надання соціальних послуг», яка затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 556-р, зазначено, що ...концепція реформування системи соціальних послуг, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 р. № 178 (Офіційний вісник України, 2007 р., № 28, ст. 1122), реалізована не в повному обсязі внаслідок відсутності законодавчого регулювання питань, зокрема, щодо формування соціального замовлення, визначення потреб адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, їх видах та обсягах, планування та надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб і запровадження стандартизації зазначених послуг. Ті ж самі проблеми можуть стати на заваді реалізації самої Стратегії реформування.

На сьогодні існує неузгодженість законодавчих та нормативних актів щодо термінів, категорій, наявні проблеми з реалізацією вже прийнятих підзаконних актів, а також з відсутністю підходів до розрахунку фінансування соціальних послуг на одного отримувача на заміну традиційним підходам утримання установ. Вищенаведене негативно характеризує сферу соціальних послуг в Україні. На наш погляд, насамперед, необхідно виділити наступні проблеми системи надання соціальних послуг, а саме: структурні; термінологічні; фінансові.

II. Огляд проблем системи надання соціальних послуг

1.1. Структурні проблеми. Ці проблеми пов'язані з неузгодженістю в діяльності самого Міністерства соціальної політики в сфері надання соціальних послуг та наявністю трьох умовних сфер соціальних послуг, відповідно до цільових груп: діти, сім'я, молодь; пенсіонери, ветерани; інваліди; інші соціальні групи які фінансуються лише за рахунок місцевих бюджетів відповідно ст. 91 Бюджетного кодексу України (бездомні, звільнені з місць позбавлення волі, ВІЛ-інфіковані, групи, уразливі до ВІЛ тощо).

Перші три «сфери» мають власну розгалужену систему установ та закладів «Центрів соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді» та «Територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)», Центри реабілітації інвалідів, підприємства УТОС, УТОГ тощо. Мають «власні» Закони, які розроблялися під конкретні структури: ЗУ «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; ЗУ «Про соціальні послуги»; ЗУ «Про реабілітацію інвалідів в Україні».

Соціальні послуги для четвертої групи надаються за рахунок лише

місцевих бюджетів, коштів неурядових організацій, а також за кошти міжнародних донорів. Кожен надавач, який працює в цих «різних сферах» надання соціальних послуг намагається зберегти фінансування власних установ та лобіює зміни до законодавства, які мають на меті забезпечити інтереси надавачів, а не отримувачів соціальних послуг.

Зазначені проблеми досить чітко проявляються при визначенні потреб в соціальних послугах на рівні адміністративно-територіальних громад.

Забезпечення адресності як соціальної допомоги, у вигляді пільг та компенсацій, так і соціальних послуг, неможливо без чіткого планування, та визначення потреб населення адміністративно-територіальних одиниць в соціальних послугах. Оцінка потреб населення адміністративно-територіальної одиниці в соціальних послугах вперше була проведена в 2013 році відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених наказом Мінсоцполітики від 15.10.2012 року № 648.

У 2013 році незалежний Аналіз отриманих результатів, який проводили експерти Бюро соціальних та політичних розробок показав, що:

- оцінка потреб проведена частково;
- не визначені пріоритети в області щодо потреб в соціальних послугах;
- не враховано потенціал недержавних надавачів соціальних послуг;
- некоректне застосування видів соціальних послуг для визначення потреб окремих соціальних груп;
- не розраховано потенційний попит на соціальні послуги в більшості областей;
- кількісні показники потреб окремих соціальних груп не адекватні у порівнянні до їх загальної кількості (за даними офіційної статистики та оціночними даними);
- орієнтовні обсяги фінансування соціальних послуг для задоволення попиту необґрунтовані.

На початку 2014 року Мінсоцполітики ухвалило наказ від 20.01.2014 № 28 (zareestrovanyy v Ministerstvi yustitsii Ukrainy 7 lyotogo 2014 r. za № 253/25030) «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах». У 2014 році експерти Бюро також провели незалежний Аналіз визначення потреб, який показав, що:

- порядок оцінки потреб не забезпечує адекватний збір даних та їх

аналіз;

- визначення цільових груп, які мають право на отримання певних видів соціальних послуг є незрозумілим, та дискримінаційним;
- оцінка потреб проведена частково, в більшості областей не проводився аналіз отриманих даних та не визначались основні пріоритети в послугах;
- не визначені пріоритети в області щодо потреб в соціальних послугах. Керівництво більшості областей не вважає за потрібне визначати пріоритети, тому що такий аналіз є завданням Міністерства соціальної політики;
- не можливо проаналізувати потенціал різних надавачів соціальних послуг та інфраструктуру, відповідно до вимог нового Порядку оцінки потреб в соціальних послугах;
- соціальне замовлення залишається декларативним механізмом, в перш за все по причині неякісного та некоректного проведення оцінки потреб.

Висновок: наявні нормативні документи не забезпечують визначення потреб та є громіздкими і не відповідають потребам реформи системи надання соціальних послуг. Перш за все, визначення потреб спрямовано на забезпечення фінансових інтересів державних та муніципальних надавачів. Кожен соціальний заклад забезпечує «визначення потреб» власне своїх цільових груп: діти, сім'я, молодь; пенсіонери, ветерани; інваліди; інші соціальні групи які фінансуються лише за рахунок місцевих бюджетів. При плануванні бюджетних коштів, які можливо виділити на соціальні послуги з місцевих бюджетів, послуги НУО не будуть враховані та профінансовані.

1.2. Термінологічні проблеми. Невизначеність та неузгодженість основних термінів, які регулюють діяльність в сфері надання соціальних послуг призводить до значних проблем на шляху реформування. Як зазначалося вище, дефініція, що визначена у діючій редакції Закону України «Про соціальні послуги», не дає чіткого розуміння що таке «соціальна послуга». В Законі України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року № 966-IV є визначення «соціальних послуг» як комплекс заходів, але визначення «соціальна послуга» не надано. В цьому ж Законі вказані наступні види соціальних послуг: соціально-побутові; психологічні; соціально-педагогічні; соціально-медичні; соціально-економічні; юридичні; послуги з працевлаштування,

інформаційні; та інші соціальні послуги. Також визначені форми надання соціальних послуг – матеріальна допомога та соціальнообслуговування. Наказом Мінсоцполітики від 03.09.2012 № 5 затверджено Перелік 15 видів соціальних послуг що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати. Але не зрозуміло, яким чином соціальні послуги, які визначені в Переліку, пов'язані з соціальними послугами, які визначені в ЗУ «Про соціальні послуги».

Отже, в законі України «Про соціальні послуги» та нормативних актах застосовуються різні неузгоджені підходи до визначення форм, методів та видів соціальних послуг що призводить до проблем в оцінці потреб та плануванні соціальних послуг на регіональному рівні. Наказом Міністерства соціальної політики України від 15.10.2012 року за № 648, затверджені «Методичні рекомендації визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах». Ця методика визначає потребу в послугах, які закріплені Переліком соціальних послуг, затверджених наказом Мінсоцполітики. В процесі застосування Методики у 2013 році, на рівні регіонів виникали проблеми у визначенні потреб в послугах, які територіальні центри та центри соціальних служб не повинні надавати відповідно своїх положень. В типових положеннях Територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) в якості послуг, які вони надають перелічено набір послуг які закріплені в ЗУ «Про соціальні послуги». В «Загальному положенні про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», затвердженого Постановою КМУ від 1 серпня 2013 р. № 573, мова йде переважно про соціальну роботу.

Також існує невизначеність зв'язків терміну «соціальні послуги» та «соціальна підтримка». В Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» ст. 8. визначено, що «Державні соціальні нормативи у сфері надання соціальних послуг встановлюються для визначення розмірів державних гарантій соціальної підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах». Але визначення терміну «соціальна підтримка» не надається. В Наказі Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 25 квітня 2008 р. за № 1795, яким затверджено «Порядок здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, сімей та осіб, які опинились у складних життєвих обставинах» в ч. II, ст. 2.1. дається визначення соціального супроводу як форма соціальної

підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг. Слід також зазначити, що таке визначення «соціального супроводу» суперечить Наказу Міністерства соціальної політики, яким затверджено перелік 15 соціальних послуг, в якому «соціальний супровід», визначено як соціальна послуга. Невизначеність основних понять призводить до того, що виникають проблеми з впровадженням інших важливих елементів системи соціальних послуг. Перш за все мова йде про визначення потреб в соціальних послугах, в розробці та використанні стандартів соціальних послуг.

В статті 1 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» надається наступні визначення «державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівніосновних державних соціальних гарантій». Стаття 8 цього ж закону визначає, що «Державні соціальні нормативи у сфері надання соціальних послуг встановлюються для визначення розмірів державних гарантій соціальної підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах». Закон України «Про соціальні послуги» надає таке визначення «державний стандарт соціальної послуги – визначені нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади у сфері соціальної політики зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальної послуги, показники її якості». Але ніяких норм та нормативів в структурі стандартів не передбачається, що не дозволяє вийти на розрахунок вартості соціальної послуги. На сьогодні фахівцями Міністерства соціальної політики України, та експертами міжнародних проектів і програм технічної допомоги розробляється низка стандартів, які повинні врегулювати діяльність надавачів соціальних послуг. Але, навіть існуючі стандарти соціальних послуг які були прийняті спільним міжвідомчим Наказом «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг представникам груп ризику» № 3123/275/770 від 13 вересня 2010 практично не використовують в своїй діяльності, ні державні надавачі соціальних послуг, а ні неурядові організації.

Таким чином, існуючі стандарти соціальних послуг не відповідають на питання які саме соціальні послуги може профінансувати держава, а які будуть надаватись на платній основі. Хоча, в «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» одним із завдань визначено «затвердити перелік соціальних послуг та запровадити їх стандартизацію з метою забезпечення

надання гарантованого державою обсягу соціальних послуг». Але, питання визначення гарантованого державою обсягу соціальних послуг є досить проблематичним. З одного боку, існує низка законів, що стосуються певних соціальних груп, наприклад, ЗУ «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про основи соціального захисту бездомних громадян та безпритульних дітей» тощо, в яких прописаний значний об'єм соціальних гарантій, у тому числі в сфері соціальних послуг. З іншого боку спостерігається тенденція щодо «прив'язки» усіх видів соціальної допомоги до розміру прожиткового мінімуму, який передбачає в своїй структурі набір товарів та послуг, що є наразі досить проблематично і не зрозуміло.

1.3. Фінансові. Дані проблеми пов'язаний, перш за все, з неефективністю використання бюджетних коштів, які спрямовуються на соціальну сферу та принципами формування соціального бюджету. Також існує протиріччя між намаганням держави скоротити бюджетні витрати, та намаганням надавачів соціальних послуг ці витрати збільшити. 7 березня 2012 були прийняті Президентом України «Соціальні ініціативи». Дві з чотирьох ініціатив безпосередньо стосуються питань реформування системи соціальних послуг, а саме: необхідно відновити основоположний принцип соціальної справедливості; максимально скасувавши пільги для тих, хто цього не потребує; підвищення ефективності соціальної політики; глибока модернізація сфери соціального забезпечення. Необхідно перейти від безсистемних виплат до адресної допомоги та соціальних послуг, які відповідають потребам конкретної людини та сім'ї.

В Програмі економічних реформ Президента на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» однією з основних причин неефективності соціальної підтримки визначалося те, що «надання більшості видів допомоги відбувається без урахування рівня доходів і майна/власності у розпорядженні одержувача допомоги. Викривлена філософія соціальної підтримки: соціальна допомога орієнтована на максимальне охоплення населення» В Програмі передбачалося запровадити систему економічно й соціально обґрунтованих нормативів споживання житлово-комунальних, транспортних та інших послуг з подальшим використанням їх при визначенні розмірів соціальної підтримки та внесення змін до

законодавства щодо нормування споживання послуг при наданні соціальної підтримки.

Ще раз слід зазначити, що важливим підходом до реформування соціальної сфери, є прив'язка соціальної підтримки та соціальних послуг до розміру прожиткового мінімуму, як базового державного соціального стандарту (ст. 6 ЗУ «Про Державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»). Відповідно абзацу третьому частини п'ятої, статті 7 Закону України «Про соціальні послуги» безоплатні послуги надаються «громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, бездомністю, стихійним лихом, катастрофами, особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, якщо середньомісячний дохід цих осіб нижчий, ніж встановлений прожитковий мінімум. Частина шоста статті 7 визначає, що особам, крім зазначених у частині п'ятій цієї статті, соціальні послуги в обсягах, визначених державними стандартами, можуть надаватися із встановленням диференційованої плати залежно від доходу таких осіб у порядку (1184-2012-п), визначеному Кабінетом Міністрів України.

Як уже було зазначено, гарантовані державою соціальні послуги, прив'язані до прожиткового мінімуму та доходів окремих осіб та сімей. Нажаль, в існуючому Переліку соціальних послуг та стандартах соціальних послуг буде досить важко прорахувати її вартість на одного клієнта, та визначити яка саме частина соціальної послуги буде надаватися за кошти, а яка за рахунок отримувача.

Окрім того, вищенаведеною Програмою, серед іншого, передбачалося реалізувати наступні кроки:

49.1.4. Розроблення та затвердження нормативу фінансування отримувача соціальних послуг, що надаються відповідно до державних стандартів соціальних послуг.

49.1.5. Розроблення та затвердження фінансових нормативів бюджетної забезпеченості витрат за відповідними соціальними стандартами надання соціальних послуг, встановленими на одного отримувача.

Таким чином, нормативи фінансування соціальних послуг мають визначатися стандартами соціальних послуг. Також необхідно впровадити систему розрахунку вартості послуги на одного клієнта. Зрозуміло, що вартість послуги на одного клієнта, скоріш за все буде, використовуватися не для

визначення коштів, які надає держава на необхідні соціальні послуги, а для встановлення «економічно обґрунтованих» розмірів оплати за соціальні послуги з боку населення. В контексті вищевказаного, можна передбачити, що принцип «гроші ходять за отримувачем послуг» може розглядатися як форма соціальної допомоги. При цьому, виплати одному отримувачу не будуть перевищувати прожитковий мінімум, навіть якщо не відповідатимуть «економічно обґрунтованій» вартості послуг, на які він має право згідно Стандартів.

Реформування системи соціальних послуг зумовлено потребою у створенні «ринку соціальних послуг» – забезпечення якості та ефективності соціальних послуг за оптимальну вартість. Стаття 10 ЗУ. «Про соціальні послуги» передбачає право отримувача послуг обирати «установу та заклад, а також форму соціального обслуговування». В «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» також прописані завдання щодо «створення для суб'єктів, що надають соціальні послуги, рівних умов на ринку таких послуг» та необхідність «модернізувати наявну інфраструктуру соціальних послуг і створити конкурентний ринок зазначених послуг шляхом впровадження механізму стимулювання суб'єктів, що їх надають до постійного підвищення рівня якості таких послуг».

Але цілком зрозуміло, що перехід до ринку та реалізація державної стратегії переходу від утримання закладів соціального обслуговування до фінансування соціальних послуг що передбачає бюджетне фінансування недержавних надавачів соціальних послуг в трьох вищевказаних сферах буде проходити по різному. Одночасно ліквідувати розгалужену мережу Центрів буде проблематично. З іншого боку, всі нормативні документи, які розробляє Міністерство соціальної політики із врахуванням недержавних надавачів соціальних послуг впроваджуються Управліннями праці та соціального захисту населення (ГУПЗН) виключно з урахуванням фінансових інтересів державних та комунальних установ (надавачів) соціальних послуг.

В «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» передбачається запровадити механізм соціального замовлення для посилення конкуренції серед суб'єктів, що надають соціальні послуги, та стимулювання підвищення якості таких послуг, розробити та запровадити механізм фінансування соціальних послуг за принципом «гроші ходять за отримувачем послуг». Але зазначені механізми створення ринку соціальних послуг є

вторинними по відношенню до питання предмету соціального замовлення, тобто кількість коштів з бюджетів на надання певного обсягу соціальних послуг. Наразі в Україні відсутні механізми розрахунків вартості послуги, визначення їх мінімального пакету, фінансування якого бере на себе держава. Все це не дозволяє визначити «предмет соціального замовлення» та залучати НУО до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів.

Про проблемність в організації закупівель соціальних послуг у недержавних надавачів свідчить досвід використання Постанови Кабінету Міністрів України № 559 «Про затвердження Правил організації та проведення конкурсу на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг», яка була прийнята у 2004 році та втратила чинність у 2013. Але до втрати чинності Постанова № 559 для закупівлі соціальних послуг у недержавних надавачів не використовувалась. Міністерство соціальної політики іноді стає «заручником» різноманітних міжнародних донорських програм, в рамках яких розробляються нормативно-правові документи, які не тільки не сприяють реформуванню системи надання соціальних послуг, але заважають їй, впроваджуючи нові обмеження.

Наприклад, постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 р. № 324 було затверджено «Порядок здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів». Ця постанова обмежує норми кількох діючих Законів України:

– ЗУ «Про державні закупівлі», стаття 2, в якому передбачається що конкурсні процедури при закупівлі послуг за рахунок бюджетних коштів використовуються починаючи зі 100 000 грн. Порядок вводить конкурсні процедури вже до 100 000 грн.;

– ЗУ «Про соціальні послуги», стаття 14, в якому визначається, що фінансування соціальних послуг здійснюється за рахунок державних та місцевих бюджетів. Порядок передбачає лише фінансування з місцевих бюджетів (відповідно до 91 статті Бюджетного кодексу України);

– ЗУ «Про соціальні послуги», в якому закріплюється рівноправність державних та недержавних суб'єктів надання соціальних послуг. Порядок використовує соціальне замовлення тільки для послуг, які не надають державні чи муніципальні надавачі соціальних послуг.

Слід зазначити, що в значній кількості регіонів немає недержавних надавачів соціальних послуг, серед яких можливо б було провести конкурс на

соціальне замовлення. У 2013 році в рамках одного з міжнародних проектів в Запорізькій області було проведено пілот з реалізації механізму соціального замовлення відповідно до Порядку (постанова КМУ № 324). Було проведено конкурс серед одного надавача (Червоний хрест), який отримав ті ж самі бюджетні кошти, які отримував в попередні роки без конкурсів. Механізм соціального замовлення залишається лише маніфестом і жодним чином не впливає на практику надання соціальних послуг.

Звуження джерел фінансування соціальних послуг для недержавних надавачів тільки місцевим рівнем має ще деякі проблеми. З першого січня 2014 року вступили в дію Зміни до Бюджетного кодексу України № 11298 від 04.10.2012, якими передбачено внесення Змін до статті 87, 20) «фінансову підтримку громадських об'єднань на конкурсних засадах для виконання завдань державної політики», та до статті 91, 20): «фінансову підтримку громадських об'єднань на конкурсних засадах для виконання завдань регіональної політики». Ці конкурси будуть проходити відповідно до Порядку проведення конкурсу, затвердженого Постановою КМУ від 12.10.2011 № 1049.

Враховуючи невизначеність механізму формування «предмету соціального замовлення», можна передбачити що кошти будуть розподілятися не на закупівлю соціальних послуг, а на фінансову підтримку недержавних організацій.

III. Перспективи реформи системи надання соціальних послуг

Які завдання щодо реформування системи надання соціальних послуг, стоять перед Міністерством соціальної політики в сьогоднішній? 27 листопада 2014 року Верховна Рада України прийняла Угоду про коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна».

В розділі XV. Соціально-гуманітарна реформа передбачалися заходи з розвитку системи надання соціальних послуг:

п. 1.8. розрахунок та запровадження соціальних стандартів за всіма видами соціальних послуг, що надаються державою. Перехід на фінансування соціальних послуг відповідно до затверджених державних соціальних стандартів;

п. 1.9. розвиток мережі неприбуткових організацій, що задовольняють потреби соціально незахищених верств населення у наданні соціальних послуг. Запровадження відповідних механізмів та їх фінансування. Широке залучення недержавних організацій до надання соціальних послуг.

Але, в прийнятій 11 грудня 2014 року Верховною Радою Постанові № 26-VIII «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України», яка посилається на «Коаліційну угоду» та на «Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої», в розділі 8 «Нова соціальна політика», про реформування соціальних послуг взагалі нічого не вказано. Відповідно до Наказу Міністерства соціальної політики України від 18.12.2014 за № 1057, було затверджено «План заходів Мінсоцполітики з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Коаліційної угоди».

Пункт 16 Плану, передбачає «Розрахунок та запровадження соціальних стандартів за всіма видами соціальних послуг, що надаються державою. Перехід на фінансування соціальних послуг відповідно до затверджених державних соціальних стандартів. Це означає що до кінця листопада 2015 року Міністерство соціальної політики повинно затвердити та впровадити 8 державних стандартів соціальних послуг, а саме: соціальної адаптації; підтриманого проживання; стаціонарного догляду громадян похилого віку та інвалідів; консультування; соціальної профілактики; представництва інтересів; посередництва; паліативного догляду.

Пункт 17 Плану передбачає розвиток мережі неприбуткових установ, які покривають потреби соціально незахищених верств населення щодо надання соціальних послуг та відповідні механізми та їх фінансування, широке залучення недержавних установ та організацій до системи надання соціальних послуг.

А відтак, це означає, що Міністерство повинно Затвердити:

- методики оцінки конкурсних пропозицій учасників конкурсу із залученням бюджетних коштів для надання соціальних послуг (квітень 2015 року);
- форми примірною договору про залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг (травень 2015 року);
- типові положення про: відділення денного догляду для людей похилого віку; інвалідів та відділення підтриманого проживання для людей похилого віку та інвалідів; відділення денного догляду для людей похилого віку та інвалідів; відділення підтриманого проживання для людей похилого віку та інвалідів (березень 2015 року).

Виходячи з огляду на структурні, фінансові та інші проблеми системи

надання соціальних послуг, які були перелічені, запропоновані КМУ та Мінсоцполітики плани, стосуються лише вузьких питань надання соціальних послуг. Ці завдання жодним чином не вирішують питання, як буде здійснюватися їх надання в умовах децентралізації, у тому числі і бюджетної. Ні КМУ ні Верховна Рада України ні Адміністрація Президента не мають жодного бачення як буде розвиватися соціальна сфера взагалі та, ринок соціальних послуг зокрема.

IV. Єдине соціальне вікно в Україні: аналіз ситуації

«Єдине соціальне вікно» термін, який в різні періоди мав різне смислове наповнення. Єдине соціальне вікно почало впроваджуватись ще на початку 2000-х років в різних регіонах.

Доцільно навести декілька прикладів за роками. 2006 рік, рішення виконкому Черкаської міської ради від 17.10.2006 р. № 1360 про впровадження в дію системи «Єдине соціальне вікно» у м. Черкаси, в автоматизованій системі якого, забезпечується єдиний облік при здійсненні нарахувань оплати за житлово-комунальні послуги, при врахуванні субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, обліку прийнятих від населення платежів за житлово-комунальні послуги та обміну інформацією з управлінням праці та соціального захисту населення. 2010 рік, розпорядження від 22.10.2010 за № 539/2010 р. № 408/2010-р «Про обласні заходи щодо посилення соціального захисту населення під час оплати житлово-комунальних послуг», в п. 2.4. якого дається вказівка «Забезпечити ефективну роботу управлінь праці та соціального захисту населення райдержадміністрацій, виконавчих комітетів міських (міст обласного значення рад) в умовах єдиної технології прийому громадян (єдине соціальне вікно)». 2012 рік, Рівненська державна адміністрація дає таке визначення «Єдиного соціального вікна». З метою забезпечення соціального захисту населення та на виконання соціальних ініціатив Президента України Януковича В. Ф. в області у всіх управліннях праці та соцзахисту населення райдержадміністрацій, міськвиконкомів функціонують громадські приймальні, що працюють по принципу «єдиного вікна». Забезпечено роботу «гарячих» телефонних ліній з актуальних питань соціального захисту (надання пільг, зокрема, субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, надання усіх видів державних допомог, щодо пенсійних питань). На базі територіальних центрів створено мобільні групи з надання соціальних послуг, які здійснюють безпосередній виїзд до особи та надають комплексні соціальні послуги,

відповідно до потреби особи, яка обслуговується. На виконання доручення Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2012 року в управлінні Пенсійного фонду України в м. Рівне утворено окремий відділ з питань обслуговування громадян, який працює за принципом «єдиного вікна». Основне завдання відділу – надати будь-яку послугу кваліфіковано у найкоротший термін, забезпечити високий рівень культури консультаційного обслуговування громадян. Впродовж квітня через «єдине вікно» отримали послуги 2300 мешканців обласного центру. Серед найбільш розповсюджених послуг: спеціалізовані консультації; видача пенсійного посвідчення; довідок; оформлення допомоги на поховання; видача свідоцтво про реєстрацію підприємницької діяльності та про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування.

2013 рік. 1 лютого, прес-служба Міністерства соціальної політики представило п’ять стратегічних напрямів своєї роботи, які були на той час озвучені Міністром соціальної політики України Наталією Королевською під час розширеної Колегії Міністерства. Реалізація цих напрямків передається також у Трирічному плані дій Міністерства:

1. Ефективна соціальна допомога, яка дозволить зменшити соціальну несправедливість:

- надання належного рівня допомог і пільг найуразливішим та найбільш вразливим громадянам;
- допомогу від держави не мають отримувати заможні громадяни;
- створення сучасної інформаційної платформи, яка надасть можливість автоматизувати процес призначення і надання усіх видів соціальної допомоги та пільг.

2. Забезпечення ефективної зайнятості та удосконалення пенсійної системи:

- удосконалення пенсійної системи, ліквідація дефіциту Пенсійного фонду;
- забезпечення ефективної зайнятості;
- легалізації заробітної плати та трансформації системи оплати праці.

3. Посилення захисту найбільш уразливих категорій населення, що передбачає посилення соціального захисту:

- ветеранів війни, воїнів інтернаціоналістів;
- дітей війни;

- чорнобильців;
 - багатодітних сімей;
 - інших найуразливіших категорій громадян.
4. Посилення взаємодії з громадськістю та соціальними партнерами:
- забезпечення системного та постійного народного контролю за діяльністю органів соціального захисту;
 - розгляд результатів такого контролю особисто Міністром.
5. Розробка Концепції соціального розвитку України на 2013–2023 рр.:
- створення Науково-експертної ради;
 - залучення неурядових організацій до широкого обговорення Концепції

15 лютого до Вінницької області з робочим візитом приїздила Міністр соціальної політики Наталія Королевська. Для керівництва області на поточний рік Наталія Королевська поставила два завдання – повна ліквідація заборгованості із заробітної платні та створення «єдиного соціального вікна» у кожному з районних центрів регіону на прикладі Центрів адміністративних послуг, які функціонують у Вінниці.

Таким чином «єдине соціальне вікно», до зміни влади у 2014 році, розумівся, як, скоріше, інструмент єдиного обліку та забезпечення надання субсидій, соціальних виплат та вирішення питань пенсійного забезпечення. Соціальні послуги не входили до переліку послуг, які надавали ці вікна. Були лише деякі заяви щодо необхідності включати в «Єдині соціальні вікна» соціальні послуги. З початку реформ 2014 року, соціальна сфера була не пріоритетною ні в Стратегії Президента 2020, ні в інших стратегічних документах. Наприклад, при децентралізації влади взагалі не передбачаються соціальні послуги, лише адміністративні. За приклад можна навести наступне: до адмінцентрів об'єднаної громади віднесено представництво Пенсійного фонду, територіальні центри соціального захисту на які покладено – оформлення субсидій; виплата соціальних допомог; робота з інвалідами, людьми похилого віку.

На Центр надання адміністративних послуг покладено наступне: державна реєстрація земельної ділянки і нерухомості та землевпорядних документів; видача та оформлення паспорта, реєстрація місця проживання; реєстрація юридичних осіб, громадських організацій, ЗМІ, ФОПів; оформлення необхідних документів для дітей та неповнолітніх; довідки і дії, які вчиняють ветеринарна, епідеміологічна служби; інші адміністративні послуги, які

здебільшого отримували люди в районному центрі.

Відповідно до Наказу Міністерства соціальної політики України від 18.12.2014 за № 1057, було затверджено «План заходів Мінсоцполітики з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Коаліційної угоди».

Пункт 6. Цього Плану передбачає створення системи соціального захисту, за допомогою якої громадяни не будуть зобов'язані додавати до своїх заяв та звернень, у т.ч. в органи соціального захисту, будь-які довідки та погодження – всю необхідну інформацію держава буде отримувати самостійно за рахунок обміну даними між різними органами влади. Водночас буде передбачено відповідальність заявника за подачу завідомо неправдивих даних, що можуть призвести до прийняття неправомірного рішення на користь заявника (пункт 1.1. Положення Коаліційної угоди).

Це передбачає: «Впровадження роботи прозорих офісів у системі соціальної сфери та пенсійного забезпечення за принципом «єдиного вікна» із застосуванням сучасних інформаційних технологій. А в грудні 2017 року Міністерство забезпечить запровадження нових спрощених процедур прийому громадян у системі соціальної сфери та пенсійного забезпечення. Пропозиції щодо децентралізації та по створенню «єдиного вікна», відповідно до Плану заходів Мінсоцполітики, не дають чіткого розуміння, які функції буде виконувати «єдине вікно» та чи знайдеться там місце для соціальних послуг.

Міжнародні організації забезпечують пілотування «єдиного соціального вікна» як інструменту підвищення ефективності та адресності надання соціальних послуг. Після вивчення рекомендацій ПРООН щодо організації надання соціальних послуг в громаді, рішенням сесії Уманської Міської Ради, Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді було приєднано до Управління праці і соціального захисту населення та запропонована модель єдиного центру соціальних послуг. Проект ПРООН підтримує проведення пілоту по створенню єдиного центру соціальних послуг. Планується, що досвід Умані дозволить визначити переваги та недоліки «єдиного соціального вікна», як механізму забезпечення комплексних підходів соціального захисту на рівні громади, особливо в умовах децентралізації. Умань одне з перших міст в Україні, яке за підтримки проекту ПРООН «Підтримка реформи соціального сектору в Україні», втілило в життя підхід «єдиного вікна» надання соціальних послуг населенню.

Заходи проекту. В рамках проекту, представники та експерти Бюро соціальних та політичних розробок, провели низку заходів, на яких були обговорені питання реформування системи надання соціальних послуг в умовах децентралізації, залучення досвіду країн-членів політики Східного партнерства.

У цій царині, презентовані пропозиції стосовно реформування системи надання соціальних послуг. Було також зроблено моніторинговий візит до Єдиного центру соціальних послуг в м. Умані Кіровоградської області.

18 червня 2015 року було проведено засідання Координаційно-експертної ради з питань соціальної політики (КЕР) Науково-дослідного інституту праці і зайнятості населення МСП і НАН України у партнерстві з Міністерством соціальної політики. Участь у засіданні взяли Сергій Бичков – керівник Департаменту забезпечення діяльності Міністра, Оксана Суліма – начальник Управління у справах людей похилого віку та надання соціальних послуг, Руслан Колбаса – директор Департаменту захисту прав дітей та усиновлення, Ірина Пінчук – начальник Управління профілактики соціального сирітства, представники Науково-дослідного інституту праці та зайнятості населення МСП та НАН України Тетяна Кір'ян - директор Інституту, Леонід Ільчук – заступник директора Інституту з наукової роботи, секретар КЕР Камінник Ігор, експерти ГО Бюро соціальних та політичних розробок, Міжнародного благодійного фонду Карітас України, Міжнародної благодійної організації Партнерство кожній дитині, Всеукраїнської громадської організації Ліга соціальних працівників України, консультанти Світового банку, керівники та експерти проектів ПРООН Підтримка реформи соціального сектору в Україні, ЮНІСЕФ.

На засіданні було презентовано досвід Вірменії в створенні інтегрованих центрів з надання соціальних послуг, робота яких була організована за фінансування Світового банку. Центри надають широкий спектр соціальних послуг за наступними напрямками – пенсійне забезпечення; працевлаштування, МСЕК; соціальні виплати. Вони працюють за принципом «єдиного соціального вікна». Відповідно програми розвитку системи соціальних послуг до 2018 року планується відкрити понад 50 подібних офісів на всій території Вірменії, – зазначив Леонід Ільчук.

Учасники, також обговорили модель реформи системи надання соціальних послуг за умов децентралізації, яку розробляли експерти Бюро на замовлення Міністерства соціальної політики. Учасники засідання зупинились,

зокрема, на наступних питаннях – як мають взаємодіяти учасники системи в нових умовах?, як має бути розмежовано повноваження між різними рівнями територіальних організацій у наданні послуг?, яким чином стимулювати розвиток ринку соціальних послуг?, за якою методикою створювати Єдине вікно соціальних послуг? Неодноразово було підкреслено, що сьогодні ми маємо явний конфлікт інтересів, коли ті, хто виявляють необхідність надання послуг, самі ж ці послуги і надають і отримують за це гроші. В умовах децентралізації вкрай необхідним є розмежування повноважень щодо надання соціальних послуг за кошти бюджету, яке б дозволило перекласти фінансовий тягар з неможливих громад на районі чи обласні центри.

За підсумками обговорення, учасники засідання вирішили доопрацювати модель надання соціальних послуг в умовах децентралізації, та відпрацювати пакет проектів до нормативно-правових документів, що стосуються розмежування повноважень, переліку соціальних послуг, що фінансуються з бюджетів різних рівнів. Будуть підготовлені відповідні зміни до бюджетного кодексу. Також будуть готуватися пропозиції щодо створення єдиних центрів соціальних послуг, як інструментів більш прозорого та ефективного розподілу коштів соціального бюджету на рівні громади.

10 липня 2015 року в Інституті демографії та соціальних досліджень імені В. Птухи в рамках засідання Робочої групи «Зайнятість, трудові права, здорові та безпечні умови праці, соціальна політика» Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС, пройшло обговорення проблем трудового законодавства, зайнятості та соціальної політики, зокрема соціальних послуг.

Узустрічі взяли участь представник Європейської Комісії Хосе Лора, директор Центру Солідарність Посольства США в Україні Трістан Масат, представники Програми розвитку ООН, експерти Бюро соціальних та політичних розробок, представники Інституту демографії і соціальних досліджень імені В. Птухи, науково-дослідного інституту праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики і НАУ, Реанімаційного пакету реформ, профспілки, роботодавці та інші організації.

Відкриваючи засідання координатор групи Ростислав Дзундза зазначив, що група відіграє важливу роль у реформуванні системи соціального діалогу та в змінах у підходах до реалізації соціальної політики в Україні. Учасники обговорили питання комплексних підходів до реформування соціальної сфери, зокрема з урахуванням бюджетної децентралізації. Леонід Ільчук, заступник

директора Науково-дослідного інституту праці зайнятості, навів приклад двадцяти реформ системи надання соціальних послуг. Леонідом Ільчуком, було презентовано досвід Вірменії в створенні інтегрованих центрів з надання соціальних послуг. Учасники розглянули проблеми реформування системи надання соціальних послуг в умовах децентралізації. Як зазначив Ігор Камінник, секретар КЕР з питань соціальної політики, необхідно гармонізувати законодавство та прибрати протиріччя в нормативно-правових актах. Важливим питанням постає координування реформаторської активності різних експертних майданчиків та міжнародних проектів. Тому, робочі групи на кшталт 13 групи ПГС Україна-ЄС, є дуже важливим інструментом ефективного реформування соціальної сфери.

14 липня 2015 року пройшов візит експертів Бюро до Єдиного центру соціальних послуг в м. Умані (Кіровоградської області). Після вивчення рекомендацій ПРООН щодо організації надання соціальних послуг в громаді, рішенням сесії Уманської Міської Ради, Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді було приєднано до Управління праці і соціального захисту населення та запропонована модель єдиного центру соціальних послуг.

Таке об'єднання є єдиним в Черкаській області та у всій Україні. Тому представники ЮНІСЕФ, Мінсоцполітики, Бюро соціальних та політичних розробок, представники управлінь соціального захисту з Одеси, Львова, Черкас, Маріуполя тощо, приїхали ознайомитися із моделлю, започаткованою в м. Умань, проаналізувати досвід, дослідити можливості та ризики поширення даної моделі по всій Україні. Як зазначила заступник міського голови м. Умань Людмила Кирилюк: «Досвід Умані дозволить визначити переваги та недоліки Єдиного соціального вікна, як механізму забезпечення комплексних підходів соціального захисту на рівні громади, особливо в умовах децентралізації». «В Умані є дійсно цікаві напрацювання. Це одне з перших міст в Україні, яке втілило в життя підхід «єдиного вікна» надання соціальних послуг населенню. ПРООН має намір підтримати таку ініціативу надавши консультативний супровід впровадження цієї моделі в Умані та підготувати рекомендації для інших міст», – відмітила Елена Иванова, менеджер проекту ПРООН «Підтримка реформи соціального сектору в Україні».

Пілотування у м. Умань зі створення єдиного соціального вікна (розширений аналіз). Як зазначалося вище, 14 липня 2015 року пройшов візит експертів Бюро до Єдиного центру соціальних послуг в м. Умані

(Кіровоградської області), організований ЮНІСЕФ разом з Міністерством соціальної політики. Представники ЮНІСЕФ, Мінсоцполітики, Бюро соціальних та політичних розробок, представники управлінь соціального захисту з Одеси, Львова, Черкас, Маріуполя тощо, приїхали ознайомитися із моделлю, започаткованою в м. Умань, проаналізувати досвід, дослідити можливості та ризики поширення даної моделі по всій Україні. Відповідно до Методичних рекомендацій Міністерства соціальної політики України від 26.11.2012 року № 741 «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій» було розроблено та прийнято «Положення про управління праці та соціального захисту населення від 08.11.2013 року».

Враховуючи рекомендації Програми Розвитку ООН, удосконалено структуру Центру соціальних послуг, як основного їх надавача в адміністративно-територіальній одиниці. Здійснено приєднання Уманського міського Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді до Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради (рішення Уманської міської ради від 26.12.2014 року № 2.5-65/6).

Єдиний центр соціальних послуг, який знаходиться в структурі Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, об'єднує Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Основними пріоритетами роботи Єдиного центру є: скорочення соціальної нерівності та попередження складних життєвих обставин; координація діяльності у соціальній сфері та підвищення значущості її суб'єктів та виконавців; спрощення адміністративної системи надання запиту на отримання соціальної допомоги та соціальних послуг.

На думку авторів пілотного проекту, концентрація надання соціальних послуг в одній структурі, тобто надання повної соціальної підтримки за принципом «єдиного вікна», який поки що реалізується лише в частині грошової підтримки, дозволяло забезпечити: раннє виявлення сімей, які потребують підтримки та своєчасного надання їм соціальних послуг; адресність надання соціальних послуг населенню; розширення переліку охоплених послугами категорій населення (перш за все дітей, сімей з дітьми, осіб та сімей у складних життєвих обставинах); економію бюджетних коштів; уникнення

дублювання функцій і фінансових резервів.

Очікується також і економічний ефект, завдяки: об'єднання і оптимізації апарату управління; збільшення кількості фахівців соціальної роботи за рахунок зменшення чисельності апарату; створення централізованої бухгалтерії, відділу кадрів, діловодства, механізації; зосередження діяльності в одному приміщенні, що дає економію енергоносіїв.

Слід зазначити, що фінансування установ, що входять до Єдиного центру, проходить через бюджет Управління праці та соціального захисту населення. Установи, що безпосередньо надають послуги, не є юридичними особами.

Єдиний центр соціальних послуг надає послуги наступним цільовим групам: одинокі матері (батько) з дітьми; звільнені з місць позбавлення волі, в т.ч. з дітьми; учасники АТО та їх сім'ї; внутрішньо переміщені особи із зони АТО та АР Крим та їх сім'ї; діти-інваліди; особи, діти, які постраждали від насильства, жорстокого поводження, торгівлі людьми; нарко- алокоголезалежні особи, ВІЛ-інфіковані діти, молодь та члени їх сімей; дистанційні сім'ї; люди з особливими потребами; діти-сироти, позбавлені батьківського піклування; прийомні сім'ї, ДБСТ, сім'ї опікунів, піклувальників; постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС та їх сім'ї; особи похилого віку; сім'ї з дітьми, багатодітні сім'ї; малозабезпечені сім'ї; бездомні та безпритульні. Відповідно пункту 17 «План заходів Мінсоцполітики з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Коаліційної угоди», передбачається Розвиток мережі неприбуткових установ, які покривають потреби соціально незахищених верств населення щодо надання соціальних послуг відповідні механізми та їх фінансування. Широке залучення недержавних установ та організацій до системи надання соціальних послуг.

Необхідність створення ринку соціальних послуг підвищується в умовах децентралізації повноважень. В рамках пілотного проекту були поставлені наступні завдання: розвиток мережі неприбуткових установ, які покривають потреби соціально-незахищених верств населення щодо надання соціальних послуг ; розробка та відпрацювання відповідних механізмів їх фінансування; широке залучення недержавних установ та організацій до системи надання соціальних послуг.

Але, схема діяльності, яку реалізують в Єдиному центрі надання соціальних послуг, відокремлює «суб'єктів соціальної роботи» та недержавні організації.

Це свідчить про те, що реального роздержавлення соціальної сфери не передбачається. Основні послуги за рахунок бюджетних коштів, будуть надаватись виключно соціальними працівниками муніципальних установ.

Після об'єднання в Єдиному центрі працюють 14 штатних одиниць фахівців із соціальної роботи та 3 соціальні працівники. Створено три додаткових відділень:

- Відділення визначення індивідуальних потреб у соціальних послугах;
- Відділення організації та надання соціальних послуг, в т.ч. учасникам АТО, їх сім'ям та внутрішньо переміщеним особам;
- Відділення моніторингу та оцінки якості.

Завідувач та фахівці із соціальної роботи введені в штат в межах чисельності та фонду оплати праці Центру соціальних послуг. Новостворені підрозділи забезпечують роботу по наданню соціальних послуг у територіальній громаді. Керівництво Управління праці та соціального захисту населення особливу увагу у сфері соціальних послуг приділяє адресності їх надання, що потребує визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах та планування їх надання. Спрямовує та координує цей напрям роботи заступник начальника управління (раніше директор Уманського міського Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) через уже існуючий в Управлінні відділ координації надання соціальних послуг.

Для виявлення потреб у соціальних послугах управління праці та соціального захисту населення організовує роботу по складанню соціальних паспортів сімей (осіб): при прийомі громадян для призначення різних видів соціальних допомог та встановлення пільг; при роботі з базами даних осіб, що потребують соціального захисту: діючої автоматизованої системи обробки пенсійної документації (АСОПД) – СОМТЕХ; єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги; централізованого банку даних з проблем інвалідів; єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції; банку сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах; бази обліку багатодітних сімей; банку даних отримувачів допомог або даних, які знаходяться в особових справах одержувачів державних соціальних допомог, субсидій, пільг та пенсійних справах; при подвірному обході сімей (осіб); єдина електронна

система «Діти» служби у справах дітей; єдина інформаційно-аналітична система Державної служби зайнятості.

Впланах керівництва Управління праці та соціального захисту створення наступних структур в рамках Єдиного центру: соціального центру матері та дитини «Родинне тепло»; кризового центру проти насильства в сім'ї; школи волонтерів; центру дозвілля та відпочинку для дітей шкільного віку «Барвограй»; школи випускника для дітей-сиріт та дітей; кімнати для групи дітей з аутизмом та синдромом Дауна в Центрі соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок»; служби раннього втручання; центру денного перебування для дітей з кризових сімей «Пелюстки довіри».

Пропозиції Учасників моніторингу. Під час моніторингу учасники висловили різні пропозиції щодо впровадження механізму «єдиного соціального вікна» по всій Україні. В умовах децентралізації створити нормативно-правову базу, яка б надавала право органам місцевого самоврядування, виконавчим комітетам та структурним підрозділам з питань соціального захисту: бути засновниками Єдиних центрів соціальних послуг; вирішувати питання по безпосереднє підпорядкування Єдиних центрів соціальних послуг, структурним підрозділам соціального захисту населення та інших суб'єктів – надавачів соціальних послуг; визначати юридичний статус Єдиних центрів соціальних послуг; створення повної бази сімей (осіб), які потребують надання соціальних послуг; розроблення уніфікованого програмного забезпечення для обліку отримувачів та надавачів соціальних послуг.

Також, були запропоновані наступні кроки щодо розвитку єдиного соціального вікна: Створення єдиного центру надання соціальних послуг на базі систем ЦСССДМ; при передачі окремих видів соціальних послуг від системи Служб у справах дітей, чітко розподілити функціонал між суб'єктами соціальної роботи; державні службовці системи ЦСССДМ повинні чітко контролювати відділи моніторингу якості надання соціальних послуг та обліку і координації надання соціальних послуг, фахівці із соціальної роботи можуть працювати за принципом кейс – менеджера; надати можливість Центру бути замовником соц. послуг для громадських та благодійних організацій, які працюють в потрібних напрямках і можуть доповнювати спектр надання соціальних послуг з урахуванням регіональних викликів; робота такого єдиного центру має фокусуватися на веденні випадку (кейс менеджменті). У

майбутній моделі ринку соціальних послуг такий центр може стати замовником соціальних послуг у надавачів послуг; для забезпечення адресності соціальні виплати мають назначатися на підставі оцінки потреб родини/особи, і слугувати інструментом підтримки, доки не будуть вирішені проблеми, щоспричинили складні життєві обставини; для здійснення якісного обслуговування населення у кожному населеному пункті необхідно визначитися з оцінкою потреб громади в соціальних послугах, та наявних сервісах, які розвинуті комунальними установами, громадськими або благодійними організаціями, та можуть ці потреби задовольнити; створення єдиного центру надання соціальних послуг потребує ретельного перегляду діючої нормативно-правової бази та чіткого розмежування повноважень та відповідальності між всіма учасниками процесу.

Висновки

Сьогодні система соціальних послуг в Україні перебуває на стадії розвитку та удосконалення. Досвід країн Європи переконливо свідчить, що існують шляхи, які дозволяють докорінним чином реформувати систему соціальних послуг за кілька років. Для ефективності реформування необхідно діяти у наступних напрямках.

На центральному рівні належить забезпечити законодавство, яке б захищало інтереси та добробут громадян, які потребують соціального захисту, а також сприяло б урізноманітненню надаваних послуг. Зокрема, необхідно нормативно затвердити перелік базових соціальних послуг, які гарантуються на безоплатній основі особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, незалежно від економічної ситуації у державі та місця проживання громадян.

Цілі, пріоритети й напрями фінансування соціальних послуг слід визначати на основі здійснення аналізу потреб громад у соціальних послугах. Важливо, щоб формат послуг максимально враховував потреби тих, кому вони адресуються.

Доречним є запровадження системи соціального планування на місцевому рівні, що покликана посилювати та розвивати демократичні процеси на місцях. Ця система передбачає залучення всіх членів місцевої громади до пошуку шляхів розв'язання конкретних соціальних проблем, що існують на місцевому рівні. На основі такої системи можна було б визначати місцеві пріоритети, залучати надавачів послуг і розподіляти бюджетні кошти. Місцеві органи влади мають розробляти соціальні плани відповідно до вимог,

висунутих центральним урядом країни. Ці плани слід розробляти щорічно і брати за основу при визначенні обсягу фінансової підтримки місцевих громад.

Врамках державної стратегії переходу від утримання закладів соціального обслуговування до фінансування соціальних послуг та з метою забезпечення якості соціальних послуг потрібно створити механізми залучення до надання соціальних послуг широкого кола зацікавлених осіб. Зокрема, необхідно створити можливості для надання безкоштовних послуг за рахунок фінансування з бюджету навіть для приватних установ. Бюджетне фінансування має виділятися на конкурсній основі, а з переможцем слід укладати контракт на надання послуг за рахунок бюджету.

Вирішення проблеми фінансового забезпечення закладів соціального обслуговування можна досягти шляхом залучення альтернативних (недержавних) джерел фінансування, а також запровадження для закладів стимулів ефективного використання бюджетних та власних коштів. Одним із таких стимулів може стати формальний підхід до розподілу коштів з обласного бюджету, для чого необхідно розробити методику розрахунку вартості соціальних послуг.

Застосування в Україні описаних вище принципів допоможе радикально змінити ситуацію на краще. Від реформування сфери соціальних послуг користь отримають усі: одержувачі послуг, тому що вони одержать доступ до послуг, які краще задовольняють їх потреби; громади, тому що вони краще дбатимуть про своїх членів і, що не менш важливо, самі шукатимуть та знаходитимуть найбільш правильні шляхи розв'язання своїх проблем; держава, адже її обмежені бюджетні ресурси використовуватимуться більш продумано й ефективно, а громадяни будуть краще забезпечені соціальними послугами, яких вони потребують.

Визначення нормативів соціальних видатків вимагає великих зусиль, зваженого підходу та взаємодії між різними рівнями влади. Методи, які використовуються для визначення вартості соціальних послуг, можуть впливати на поведінку підпорядкованих органів влади. Тому, щоб уникнути небажаних перекосів, потрібна обережність при виборі системи методів. Як свідчить досвід європейських країн, найбільш ефективним підходом до формування бюджету є підхід, заснований на наявних дохідних надходженнях. Бюджетний процес, що ґрунтується на використанні нормативів, занадто складний, адже він уводить в оману його учасників, створюючи в них

враження, що бюджетним процесом рухають потреби, а не реальні доходи. При формуванні бюджету на основі мінімальних нормативних видатків основний акцент робиться на виконанні заздалегідь затверджених програм і утримуванні існуючих об'єктів, замість того, щоб поставити питання доцільності фінансування тих або інших видатків, ефективності шляху досягнення потрібних цілей. Крім того, переконаність у тому, що центральний бюджет як і раніше повинен забезпечувати місцеві бюджети коштами для здійснення мінімальних видатків, негативно позначається на ефективності витрати коштів і здатності органів влади на місцях збільшувати обсяг дохідних надходжень.

Отже, якщо бюджетний процес буде ґрунтуватися на нормативах, які не відповідають фактичному обсягу фінансування, регіональним та місцевим органам влади може загрожувати нестача фактичних коштів. Унаслідок цього, будь-які нормативи будуть зазнавати критики або тому, що їх будуть уважати необґрунтовано завищеними (отже, постійно недофінансованими), або тому, що вони не засновані на реальній оцінці вартості надання послуг відповідних стандартів.

Додаток М

Список опублікованих праць за темою дисертації

*Наукові праці, у яких опубліковано основні
результати дисертації*

1. Кучер Г. М. Соціально вразливі категорії населення і ринок праці в сучасних умовах. *Україна: аспекти праці: науково-економічний та соціально-політичний журнал*. Київ, 2002. № 2. С. 8–13.
2. Кучер Г. М. Створення оптимальної моделі надання соціальних послуг у громаді в умовах децентралізації (на прикладі м. Умань). *Social Work and Educatin*. Vol. 3. No 2. 2016. P. 15–25.
3. Кучер Г. М. Створення у громаді інноваційних соціальних закладів для безхатченків (досвід міста Умань). *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 1. С. 78–84.
4. Кучер Г. М. Забезпечення соціальної інтеграції людей з інвалідністю. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 2. С. 81–82.
5. Кучер Г. М. Проблеми модернізації процесу соціального виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 1. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 24, том II. Київ, 2018. С. 54–62.
6. Кучер Г. М. Інновації соціальної роботи в громаді із сім'ями, що опинилися у складних життєвих обставинах. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 82, том 2, 2018. С. 207–212.
7. Кучер Г. М. Розвиток творчої особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 60, том 1. Київ, 2018. С. 229–232.
8. Kucher G. Social work in Ukraine, development in modern conditions. *Sciences of Europe*. Vol 2, № 30. Praha, Czech Reublik, 2018. P. 27–31.
9. Кучер Г. М. Соціальна робота в Україні: розвиток у сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 3. Одеса, 2018. С. 220–224.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Кучер Г. М. Реабілітація і зайнятість інвалідів Уманщини. *Актуальні проблеми професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів*: матеріали наук.-практ. конф. 25–26 грудн. 2003 р. Київ, 2003. С. 167–169.
11. Кучер Г. М. Надання вищої освіти особам з обмеженими фізичними можливостями на рівні Болонського процесу. *Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 5–6 березн. 2008 р. Ялта, 2008. С. 163–166.
12. Кучер Г. М. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи – пріоритетне завдання Уманської міської громади. *Питання соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 24–25 квіт. 2008 р. Київ, 2008. С. 17–18.
13. Кучер Г. М. Надання соціальних послуг у громаді в умовах децентралізації. *Соціальна робота: виклики сьогодення*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 29–30 лист. 2016 р. Тернопіль, 2016. С. 68–80.
14. Кучер Г. М. Інновації в організації дозвілєвої діяльності вразливих категорій населення в умовах розбудови суспільства рівних можливостей. *Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної та освітньої сфер з різними об'єктами сучасного соціуму*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 15 грудн. 2016 р. Харків, 2016. С. 38–42.
15. Кучер Г. М. Інноваційні підходи в роботі фахівців із соціальної роботи із вразливими верствами населення. *Сучасні підходи до формування професійної самосвідомості фахівців соціальної сфери в умовах реалізації гендерної політики в Україні*: матеріали регіон. наук.-практ. конф. 23 березн. 2017 р. Харків, 2017. С. 96–100.
16. Кучер Г. М. Стратегія психосоціальної реабілітації учасників АТО. *Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 19 квітн. 2017 р. Київ, 2017. С. 40–43.

17. Кучер Г. М. Деякі питання про організацію надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери*: матеріали Всеукр. наук.-метод. сем. 27 квіт. 2017 р. Умань, 2017. С. 95–97.

***Опубліковані праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації***

18. Кучер Г. М. Питання поліпшення фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Зайнятість та ринок праці*. Вип. 2. Київ, 1994. С. 181–185.
19. Кучер Г. М. Теорія і практика соціальної роботи у сільських регіонах. *Соціальний розвиток сільських регіонів*: колективна монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 16–24.

Додаток Н

Відомості про апробацію результатів дисертації

Масові науково-практичні заходи міжнародного рівня:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу» (Ялта, 5–6 березня 2008 р.). Форма участі – публікація тез на тему: Надання вищої освіти особам з обмеженими фізичними можливостями на рівні Болонського процесу.
2. Міжнародна науково-практична конференція «Питання соціального захисту громадян, які постраждали на аварії Чорнобильської АЕС» (Київ, 24–25 квітня 2008 р.). Форма участі – публікація тез на тему: Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи – пріоритетне завдання Уманської міської громади.
3. Міжнародний науково-практичний симпозіум «Актуальні проблеми впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні» (Умань, 27–29 жовтня 2016 р.). Форма участі – виступ на пленарному засіданні на тему: Оптимальна модель надання інноваційних соціально-реабілітаційних послуг в Уманській громаді.
4. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світі реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю» (Київ, 23–24 листопада 2016 р.). Форма участі – виступ на пленарному засіданні на тему: Інноваційний досвід освітньо-соціальної інклюзії в умовах Центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок».
5. Міжнародна науково-практична конференція «Соціальне виховання: від традицій до сучасності» (Київ, 29 березня 2018 р.). Форма участі – виступ на пленарному засіданні на тему: Проблеми модернізації й ефективності процесу соціального виховання.

Масові науково-практичні заходи всеукраїнського рівня:

1. Науково-практична конференція «Актуальні проблеми професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів» (Київ, 25–26 грудня 2003 р.).

- Форма участі – публікація тез на тему: Реабілітація і зайнятість інвалідів Уманщини.
2. Науково-практична конференція «Соціальна робота: виклики сьогодення» (Тернопіль, 29–30 листопада 2016 р.). Форма участі – виступ на секційному засіданні та публікація тез на тему: Надання соціальних послуг у громаді в умовах децентралізації.
 3. Науково-практична конференція «Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної та освітньої сфери з різними суб'єктами сучасного соціуму» (Харків, 15 грудня 2016 р.). Форма участі – публікація тез на тему: Інновації в організації дозвілєвої діяльності вразливих категорій населення в умовах розбудови суспільства рівних можливостей.
 4. Науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО» (Київ, 19 квітня 2017 р.). Форма участі – публікація тез на тему: Стратегія психосоціальної реабілітації учасників АТО.
 5. Науково-практична конференція «Сучасні підходи формування професійної самосвідомості фахівців соціальної сфери в умовах реалізації гендерної політики в Україні» (Харків, 23 березня 2017 р.). Форма участі – публікація тез на тему: Інноваційні підходи в роботі фахівців із соціальної роботи із вразливими верствами населення.
 6. Науково-методичний семінар «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 27 квітня 2017 р.). Форма участі – публікація тез на тему: Деякі питання про організацію надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді.

Додаток П

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

51001, м. Харків, провулок Руставелі, 7, тел/ факс (057) 732-46-30, e-mail hqpa@kharkov.com
 Розрахунковий рахунок 35415031032413, 35420231032413, 35427331032413 ГУДКСУ в Харківській області
 МФО 851011 Код 02125591

18.05.2018 № 0413/350/7

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук Кучер Галини Михайлівни на тему «Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади» зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка

Основні результати дисертаційного дослідження Кучер Галини Михайлівни на тему «Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади» протягом 2016-2018 років впроваджено в освітній процес Комунального закладу «Харківська гуманітарно – педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Зокрема, було розроблено та реалізовано структурно-функціональну модель надання інноваційних соціальних послуг вразливим категоріям населення в територіальній громаді, що дозволило доповнити зміст підготовки майбутніх соціальних працівників з таких навчальних дисциплін: «Теорія соціальної роботи», «Практикум з соціальної роботи», «Технології соціальної роботи», «Соціальна робота з різними категоріями населення».

Зважаючи на наукову якість результатів дисертаційного дослідження Кучер Галини Михайлівни, важливість й актуальність проблематики, науковцями кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки (протокол № 11 від 7 травня 2018 року) було зроблено висновки про доцільність упровадження його результатів в практику закладів соціальної сфери, освітній процес закладів вищої освіти.

Довідка видана для подання до спеціалізованої вченої ради.

Проректор з
науково-педагогічної роботи

Г. О. Степанець

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ

MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

CHERNIHIV NATIONAL
UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14035,
Україна

тел. +38(0462) 665-103;
факс +38(0462) 665-105
E-mail: cstn@stu.cn.ua
www.stu.cn.ua
Код ЄДРПОУ 05460798

95, Shevchenko str., Chernihiv, 14035,
Ukraine

19.06.2018 № 202/09-951

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук

Кучер Галини Михайлівни

на тему: «Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах
територіальної громади»,

спеціальність 13.00.05 – соціальна педагогіка

Цією довідкою підтверджується, що основні результати дисертаційного дослідження Кучер Галини Михайлівни на тему «Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади» протягом 2016-2018 років впроваджено у навчально-виховний процес Чернігівського національного технологічного університету.

Зокрема, нею було успішно розроблено та обґрунтовано структурно-функціональну модель надання інноваційних соціальних послуг вразливим категоріям населення в територіальній громаді, що дозволило доповнити зміст навчальних дисциплін у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників, зокрема: «Теорія соціальної роботи», «Соціальна робота в громаді», «Практикум із соціальної роботи», «Соціальна робота з різними групами клієнтів».

Зважаючи на наукову якість результатів дисертаційного дослідження Кучер Галини Михайлівни, важливість її актуальність проблематики, науковцями Чернігівського національного технологічного університету (Протокол засідання кафедри соціальної роботи № 15 від 12.06.18) було зроблено висновки про доцільність впровадження його результатів у практику закладів соціальної сфери, а також у професійній підготовці фахівців соціальної сфери.

Довідка видана для подання до спеціалізованої вченої ради до захисту дисертації.

Перший проректор

Коленіченко Т.І.
(096)2133816

О.О.Новомлинцев

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2, тел. (04744) 3-45-82, факс (04744)
 3-45-82, E-mail: post@udpu.edu.ua УДПУ імені Павла Тичини р/р 35227252004420,
 банк одержувача Державна казначейська служба України МФО 820172, код 02125639

20.06.2018 № 961/01

На № _____ від _____

Г

Г

Г

Г

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття
 наукового ступеня кандидата педагогічних наук
 Кучер Галини Михайлівни
 на тему: «Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах
 територіальної громади», спеціальність 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Цією довідкою підтверджується, що основні результати дисертаційного дослідження Кучер Галини Михайлівни на тему: «Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади» протягом 2016-2018 років впроваджено у навчально-виховний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

У дисертації проаналізовано міжнародне та вітчизняне нормативно-правове забезпечення системи соціального обслуговування в умовах децентралізації; розкрито механізми децентралізації соціальних послуг в Україні на основі міжнародного досвіду та узагальнено інноваційні соціальні послуги на регіональному рівні; обґрунтовано методологічний інструментарій та проведено моніторинг організації надання соціальних послуг; розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель надання інноваційних соціальних послуг в територіальних громадах в умовах децентралізації (регіональний досвід).

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування наукових положень і висновків дослідження для покращення і підвищення якості надання соціальних послуг в територіальних громадах, а також у системі підвищення професійної кваліфікації соціальних працівників.

Водночас результати дослідження зорієнтовані на розробку конкретних заходів реалізації нормативно-правового, фінансово-економічного та організаційно-функціонального механізмів децентралізації соціальних послуг
 0 6 2 6 0 описом регіонального досвіду, зокрема у напрямі посилення ролі та участі органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Ректор

проф. О.І. Безлюдний

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

вул. Максима Залізняка, 10, м. Черкаси, 18036, тел./факс (0472) 37-44-34
E-mail: 03195719@mail.gov.ua Код ЄДРПОУ 03195719

22.02.2019 № 66/01-01

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук**

Кучер Галини Михайлівни

**на тему: «Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах
територіальної громади», спеціальність 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Цєю довідкою підтверджується, що основні результати дисертаційного дослідження Кучер Галини Михайлівни на тему: Соціальна робота з вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади» протягом 2016-2018 років впроваджено у роботу закладів соціальної сфери м. Умань.

У дисертації проаналізовано міжнародне та вітчизняне нормативно-правове забезпечення системи соціального обслуговування в умовах децентралізації; розкрито механізми децентралізації соціальних послуг в Україні на основі міжнародного досвіду та узагальнено інноваційні соціальні послуги на регіональному рівні; обґрунтовано методологічний інструментарій та проведено моніторинг організації надання соціальних послуг; розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель надання інноваційних соціальних послуг в територіальних громадах в умовах децентралізації (регіональний досвід).

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування наукових положень і висновків дослідження для покращення і підвищення якості надання соціальних послуг в територіальних громадах, а також у системі підвищення професійної кваліфікації соціальних працівників.

Водночас результати дослідження зорієнтовані на розробку конкретних заходів реалізації нормативно-правового, фінансово-економічного та організаційно-функціонального механізмів децентралізації соціальних послуг з описом регіонального досвіду, зокрема у напрямі посилення ролі та участі органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Директор

Р. ЧИКАЛО

Олег Шимчук (0472) 37 44 34